

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Commentaria Ac Disputationes In Primam Partem Divi Thomae

Cvm Variis Indicibus

De Deo Effectore, Creaturarvm Omnivm Tractatvs II. De Opere Sex
Diervm, Ac Tertivs De Anima

Suárez, Francisco

Mogvntiæ, 1622

Liber Tertivs De Potentiis Cognoscitivis In Commvni, Ac Etiam sensitiuis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-93575](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-93575)

LIBER TERTIVS DE POTENTIIS COGNOSCI- TIVIS IN COMMVNI, AC ET- iam sensitiuis.

DIXIMVS de potentijs ani-
mae vegetatiuae, superest
hoc in libro dicendum de
sensitiuis, quia tamen cum
intellectiua in sequenti li-
bro explicanda conueniunt
in ratione cognoscendi, o-
pere pretium erit rationem
hanc vtriusque generalem per
septem sequentia capita prius enodare: sic namque
& repetitionem multarum quaestionum fugiemus,
& praeterea, (quod praecipue intendimus) intelli-
gemus ordinem, & connexionem, quam haec po-
tentiae habent in homine, in quo reperiuntur o-
mnes tanquam in vno principio radicatae.

CAPVT I.

*Virum ad actum cognoscendi necessaria sit coniun-
ctio obiecti cum potentia.*

1. **D**icetur ergo de huiusmodi potentijs, ab obiecto
earum incipimus, de quo in communi sum-
pto illud solum videtur posse inuestigare, quomo-
do ad actum cognoscendi concurrat, hoc enim est
ipsum considerare sub ratione communi cogno-
scibilis, &c. Nam materialiter, quid nimirum sit
res cognoscibilis non potest tam vniuersaliter di-
sputari, sed de ea re progressu dicemus proprijs in
locis. In proposita ergo quaestione pars negatiua
vera apparet. Primo, quia terminus actionis non
praerequiratur ad actionem, vt propter ea debeat
esse coniunctus agenti, obiectum autem cognosci-
bile est terminus cognitionis: ergo. Secundò vel
necessarium esset obiectum coniungi potentiae se-
cundum suum esse reale, vel secundum illius simi-
litudinem: non prius, nam intellectus cognoscit
hominem quem realiter intra se non habet, ac de
sensibus ait Aristoteles quod super eos positum
sensibile non causet sensationem. Posterius etiam
non videtur necessarium, cum fictitiae videantur
huiusmodi species.

2. In hac re est opinio asserens coniunctionem ob-
iecti cognoscibilis cum potentia cognoscente non
esse necessariam ad cognoscendum: quod in vir-
tute asserunt omnes, qui negant species intention-
ales sensibiles, vel etiam intellectuales, quam o-
pinionem tribuit Galeno Gregor. Nyssenus libro
de viribus animae, capite secundo. Diuus Augusti-
nus etiam lib. de quantitate animae, cap. 23. vide-
tur sentire visionem non fieri potentia aliquid re-
cipiente. Idem tenet Seneca lib. naturalium que-
stionum, ac tribuunt Platoni Plotinus Enneade 4.
Et Porphyrius lib. de sensu: subscribunt eidem o-
pinioni Ocham in 2. quaest. 17. & 18. Gabriel etiam
dist. 3. q. 2. notab. 4. circa primam, & secundam co-
clusionem negat species in sensibus externis, quauis
in 3. conclusionem addat in sensu exteriori inter-
dum imprimi quod tanquam reale obiectum sit

partiale principium sensationis. Item Durand. d. 3.
q. 6. nu. 11. & licet dist. 13. q. 2. aliquas species inten-
tionales sensibiles obiectorum admittat, non
tamen ob earum necessitatem ad cognitionem,
sed quod sint participationes quaedam colorum,
v.g. & similibus qualitarum naturaliter ab eis flu-
entes, eo modo, quo lumen procedit a luce, nihil
tamen ad cognitionem conducentes. Nam dum ob-
iectum, inquit, visus obicitur, conspicitur quidem non
propter species, sed quia hic est visus, illud verò visibile.

Alij vero auctores licet concedant in sensibus
esse necessarium obiectum coniungi potentiae vel
per se, vel per aliquam sui similitudinem, attamen
in intellectu id negant, & quod coniunctio videa-
tur solum necessaria, vt obiectum excitet poten-
tiam ad operandum, visus enim non poterit vi-
dere, nisi excitetur ab obiecto visibili, at intelle-
ctus, cum sit spiritualis, excitari nequit ad operan-
dum ab obiecto materiali, sed ad cognitionem sen-
suum, nam cum eadem anima sit, quae sentit, & in-
telligit, si quid apprehendit per sensum, illico ex-
citatur ad cognoscendum exactius per intellectum.
Quae opinio excogitata videtur, vt effugiat diffi-
cultates, quae in modo productionis specierum
intelligibilium occurrunt, quam maxime ample-
ctitur Durand. supra, tenetque Henric. & Ioan. Ba-
conius in 2. dist. 6. q. 1.

Sit tamen prima conclusio. Vno obiecti cogno-
scibilis cum potentia necessaria est in omni cogni-
tione. Est ferè communis omnium Theologo-
rum, & Philosophorum, qui in potentijs cogno-
scitiuis ponunt similitudines quasdam obiecto-
rum, vt per illas obiecta vniantur potentijs, eas-
que vocant species intentionales, species quidem
quia sunt formae representantes: intentionales
vero non, quia entia realia non sunt, sed quia no-
tioni deferuntur, quae intentio dici solet. Tenet
hanc sententiam Aristoteles de Anima libro 2. ca-
pite 12. & lib. 3. cap. 1. alias 4. ait enim intellectum,
vt intelligat, fieri debere ipsa intelligibilia, & ad Platonem
hoc induxit intellectum agentem. Plato etiam
posuit intellectum nostrum a principio suae crea-
tionis habere inditas omnium rerum species, &
in libro de causis (qui Proclo tribuitur) propositi-
one decima, legitur intelligentias esse plenas for-
mis, id est, speciebus. De quoque Dionysius 7. cap.
de diuinis nominibus, asserit Angelos plenos à
principio speciebus rerum omnium. D. August. 2. c. 6. q. 2.
super Genesim ad literam, scribit Deum semel per
produxisse res in seipsis, iterumque in intellectu
Angelorum, dando scilicet illis similitudines earum.
Idem habet 11. de Trinitate, cap. 2. vbi docet posi-
tionem specierum difficile posse suaderi tardiori-
bus ingenijs.

Et probatur conclusio inductione, nam inter
potentias cognoscentes, quaedam cognoscunt in-
tuitiue, id est, obiecta sibi praesentia, vt sensus ex-
terni, aliae cognoscunt abstractiue, id est, obiecta
absentia: in vtroque verò genere potentialium

SVARE Z
de Angelis, op
re 6. d. 1. rum, et
anima.

TON TOM
11 111

D. V. 2.

Parti nega-
tiua arg. 1.

Secundam.

Huius parti
niuersim ne-
gantis adha-
ere viden-
tur qui spe-
cies intentio-
nales non a-
gnoscent.

intentionem esse necessariam coniunctionem obiecti cum potentia ad cognoscendum. Nam inter sensus externos, tactus, & gustus requirunt obiecta materialiter coniuncta. An vero in illis detur coniunctio per species, necne, infra dicitur. In visu etiam qui inter omnes sensus externos percipit obiectum magis distans multis experimentis cognoscuntur species provenientes ab obiecto. Prima est, quia videmus nos ipsos in pupilla alterius, quod non potest intelligi aliter fieri, quam formulam aliquam representantem seipsum impressam in alterius pupilla. Similis experientia est de speculo, non enim posset fieri visio opposito speculo nisi aliquid à re ipsa ad speculum manaret, illud autem vocamus speciem, quod amplius explicatur. Nam si quis obiectum visibile à tergo habeat, illud non videt, si tamen coram oculis speculum proponatur, videt, quod signum est obiectum visibile, ratione speculi iam presentis aliter immittere speciem, quam antea immiserat. Nam si obiectum visibile aliter non ageret, quam antea, non esset cur nunc potius videatur, quam antea. Nec dicas videri eo quod oculus emittat radios, qui ab speculo regrediantur visque ad rem visam: id enim præterquam quod facilius (ut res habet) dici posset de obiecto emittente species, quæ ab speculo regrediantur ad oculum, inferius aperte impugnabitur. Nec rursum dicas ideo nunc videri, quia nunc est præsens oculis, & non antea, verget liquidem argumentum, quod illa noua præsentia non potuit fieri, sine aliqua noua mutatione, vel actione, quæ certè alia non est, quam productio specierum. Est & alia experientia, nam obiectum propinquum apparet quantum est, distans verò apparet minus: hoc autem inde procedit, quod aliter atque aliter emittit species. Simile experimentum est de baculo, qui sub aquis fractus apparet, de denario item maiori apparente, de senum denique in specillis nonnullis, per quæ minuta quæque, ac si grandia essent conspiciuntur. Similiaque alia deprehendimus ob specierum refractionem, aliaque earum immutationes, sicut perspectum demonstrant.

De potentijs autem abstractiue cognoscentibus probatur eadem assertio. Nam intra imaginationem experimur formari similitudines qualidam rerum corporearum. Item memoria, & reminiscencia sine speciebus esse minime possent, ut Aristoteles testatur in lib. de Memoria, & reminiscencia, & lib. de insanijs. Ratio est, quia si in absentia rei nihil manet intra potentiam, non posset sanè illam cognoscere, utpote per aduersarios ita se habens, ac si nunquam cognouisset: idemque argumentum procedit de intellectu: concluditque præterea dari has species in sensibus externis, quia nihil potest ad interiores pertransire, nisi per exteriores sensus: constat ergo dari in omnibus potentijs species rerum cognoscibilium, & hoc non alia ratione, nisi, ut obiectum cognoscibile vniatur potentia: ergo hæc vniō necessaria est.

Ratio autem à priori esse potest, quoniam modus cognoscendi est per assimilationem cognoscentis ad rem cognitam, ideo dum res cognoscitur, quasi trahitur ad cognoscentem, ut quisque apud se experitur, dum cognoscit: propter ipsam ergo assimilationem necessarium est, ut ipsam cognoscibile vniatur cognoscenti, ut scilicet aptè possit perici actualis assimilatio, siue cognitio: cum vero realis vniō inter potentiam, & obiectum aliquando impossibilis sit, aliquando improporionata, concedenda erit intentionalis, quæ fit per vicariam obiecti speciem. Alia ratio reddi potest, quia potentia cognoscitiua est indifferens ad operandum circa hoc, vel illud obiectum, & ideo ut determinetur in particulari ad cognoscendum, indiget coniunctione aliqua ad ipsum obiectum. Fortè dicitur determinari à presentia extrinseca obiecti, sed hoc in primis solum habet locum in externis sensibus. Imò in illis quoque non satisfacit, nam intrinseca indifferencia potentia non nisi per intrinsecum aliquid tolli potest: quare si nec ipsum obiectum extrinsecum ageret in potentiam, neque potentia in obiectum, non posset potentia ad obiectum ipsum determinari.

Ex his sequitur secunda conclusio. Quando obiectum vniatur potentia media specie, necesse est ipsam speciem esse intrinsecam in potentia cognoscente. Hæc conclusio est contra asserentes in intellectu non esse intrinsecam speciem intelligibiles, sufficereque phantasmata ipsa, ut numero tertio retulimus. Est etiam contra Simplicium, & Philoponum 2. de Anima, capite quinto, qui volunt species sensibiles non recipi in potentia ipsa sensitiua, sed in organo illius, eo quod Aristoteles 7. Physicorum, cap. 2. dicat sensationem fieri patiente aliquid ipso corpore, id est, organo, ibi tamen non excludit potentiam. Conclusio itaque nostra est Aristotelis, & D. Thomæ, & discipulorum eius, de qua Capreolus in 3. d. 14. q. 1. & in 2. d. 3. q. 2. errat. 2. contra. cap. 52. Probatur primò ex adductis prima conclusione. Nam omnes ponunt in intellectu Angeli species rerum, ibi autem non est organum, in quo sint: sunt ergo in ipsa potentia: idemque valet de intellectu nostro, cum species ipsius maneat in anima separata, iuxta illud Hieronymi, *Discamus in terris, quorum scientia nobiscum perseveret in celis*. Ratio conclusionis est. Nam species ponuntur ad actuandam potentiam, non organum, forma autem debet esse in eo quod actuatur: species ergo in ipsa potentia recipi debent, ideoque Aristoteles dixit sensum in actu fieri ipsum sensibile in actu, & textu 121. lib. de Anima, sensum recipere species à sensibili, idemque repetit cap. 6. & lib. 3. cap. 5. de intellectu, & intelligibili, D. Thomas etiam 1. p. q. 14. art. 1. ait naturam cognoscitiuam ut sic non tantum esse perfectibilem per propriam formam, sed etiam per formas aliarum rerum, dum earum species recipit.

Ex quibus colligitur falsum esse intellectum sufficienter determinari per phantasma. Primò, quia phantasma cum sit quid materiale, & in inferiori potentia existens, non potest esse sufficiens ad operationem spiritualem potentia superioris. Item phantasma non potest determinare intellectum, ut forma inhærens illi, quia est materiale, neque etiam ut obiectum, quia intellectus non cognoscit rem in phantasmate, neque denique ut cooperans intellectui, quia cum sit materiale non posset cooperari ad actum spirituale: ergo. Præterea intellectus est potentia alterius ordinis ab omni potentia sensitiua: ergo in proprio ordine habet omnia requisita ad actum cognitionis: hæc autem sunt potentia, & obiectum illi vniatur: ergo in proprio ordine spirituali hoc habet: Ma autem vniō fit per species: ergo habet proprias species à sensibilibus distinctas. Item quia quæ ratione ponitur intellectum determinari à phantasmatis, eadem poneretur sensum interiorem determinari cognitione sensuum exteriorum, & ita non haberet proprias species, quod est contra experientiam. Si dicas sensum interiorem indigere proprijs speciebus, ut illas seruet in absentia obiecti, idem dicitur de intellectu, habet enim vim ad conferuandas proprias species, ut infra videbimus. Vltimò arguitur. Nam vel intellectus noster est capax specierum intelligibilium, vel non: si primum: ergo recipiet illas, ne absurde dicamus dum est in corpore carere sem-

8
2. assertio.

Suadetur 1.

Suadetur 2.

3.

Suadetur 3.

impugnando

dictam sen-

tentiam in

2. 1. relati-

primò.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

13.

14.

15.

16.

17.

18.

19.

20.

21.

22.

23.

24.

25.

26.

27.

28.

29.

30.

31.

32.

33.

34.

35.

36.

37.

38.

39.

40.

41.

42.

per forma sibi naturali, & perfecti, ne necessaria ad intelligendum: si non est capax: ergo separatus à corpore non poterit naturaliter recipere species intelligibiles, atque adeo nec intelligere naturaliter, cum ibi non sint phantasmata à quibus determinetur. Tandem in eodem subiecto sunt habitus, in quo species: sed habitus intellectuales subiectiue infunt intellectui: ergo, & species, cum habitus cognoscitiuis ponatur ad facilitandam potentiam in usu specierum. Ad argumenta igitur respondetur terminum productum per actionem non posse esse principium actionis, obiectum autem potentie cognoscitiue per cognitionem productum non esse, ideoque posse prærequiri ad actionem. Ad secundum negandum species fictitias esse, ut satis probatum est, patebitque amplius sequenti capite.

CAPVT II.

Quidnam sint species intentionales.

1. *Suppositio pro resolutione.*

Quoniam species sunt quasi instrumenta quædam, per quas communiter obiectum cognoscibile vnitur potentie, ideo necessarium est perfecte illas cognoscere. Et primò supponendum est huiusmodi species esse entia realia: probauimus siquidem illas esse, quod est essentia realia, nam quod non habet entitatem realem, non est. Quo supposito querimus, an sint substantie, vel accidentia, an materialia entia, vel spiritualia, & quem modum essendi habeant.

2. *1. Assertio. Probatur de speciebus sensuum exteriorum.*

Prima conclusio. Omnes species sunt accidentia quædam. Probatur inductione. Ac primò de speciebus sensuum exteriorum id constat, cum fiant ab exterioribus accidentibus sensibilibus, & ab illis dependant in consensu. Secundò, quia fingi non potest, quæ substantie sint, nec vlla ad id occurrat necessitas, ordinantur nempe ad motendum sensum, illumque actiuandum, ad hoc autem munus satis est esse qualitates. Tertiò, nullum est agens à quo producantur tales substantie, neque possent peruenire usque ad sensum tam breui mutatione, quam saltem perueniunt visibiles species. De speciebus quoque intelligibilibus certissima est assertio, substantias enim spirituales præter humanas animas denuo creati inauditum est, ne dicam temerarium.

De intelligibilibus.

3. *De speciebus sensuum interiorum negat quidam. Primo.*

De speciebus sensuum interiorum, quæ phantasmata appellantur, fuit opinio quorundam esse corpuscula quædam, hoc est, spiritus animales in cerebro existentes, representantelque res ipsas sensatas, siue per substantias suas, siue per accidentia ipsis spiritibus inhærentia. Tum quia si phantasmata inhærent interno sensui, semper illum mouebunt ad operandum, atque adeo semper deberet cognoscere, quod falsum esse liquet experimèto. Tum quia læso cerebro amittuntur sæpe phantasmata: sunt ergo corpuscula aliqua, quæ corrumpuntur. Probatur tamen assertio quoad has etiam species. Primò à pari ratione. Nam si in reliquis potentijs perfectioribus, ac minus perfectis, species sufficiunt accidentales, cur non in phantasia? Maxime cum eadem rationes procedant, quod ad munus suum sufficiat esse qualitates, quodque non sit agens, à quo producantur substantie. Est præterea speciale argumentum, nam tales substantias materiales esse oporteret, & corporeas: occuparent ergo locum, proindeque innumera penè phantasmata in angustissimo cerebro reciperentur, cum sola representent indiuidua, quæ per phantasmata innumera ferè à nobis percipi, notissimum est. Quis autem credat posse cerebrum tot carpere corpuscula locum occupantia.

Secundo. Sed de his etiam probatur assertio.

4.

Neque rationes paulò ante factæ vrgent, quia

etiam intellectus species plurium rerum sibi inhærentes habet, cum non semper actu intelligat. Adde, quod licet essent corpuscula eadem, si quæ est, procederet difficultas: quod ergo potentia non actu intelligat, aut cognoscat omnia, quorum habet species, ex eo prouenit, quod non cooperetur semper representationi omnium specierum, aut ob alia diuerticula, aut aliquando ex libertate, ut in homine. Quod verò læso cerebro amittuntur phantasmata, non ideo est, quod sedem deserant corpuscula illa, contingunt enim talia symptomata absque ruptione cerebri, vel fractione illius, ut necesse erat ad egressum corpusculorum: prouenit ergo ex eo, quod virtus cerebri inepta redditur ad vtendum phantasmatis, vel ex eo quod phantasmata pendent in consensu à recta dispositione cerebri, qua dissoluta corrumpuntur: constat ergo vniuersalis conclusio posita, omnes species intentionales esse accidentia, atque adeo qualitates, cum ad aliud prædicamentum pertinere non possint.

Et ex hac conclusione infero primò inter potentiam & speciem intentionalem esse solam accidentalem vniorem, ut pote inter accidens, & substantiam, neque vllam maiorem posse excogitari, quidam quid Caietanus fingat 1. part. quæ sit 1.4. art. 1. exponens famofum Commentatoris dictum, quod ex intelligibili, & intellectu magis vnum fiat, quam ex materia, & forma, ex quibus & vnum tertium ab vtraque distinctum resultat, & materia ipsa neutiquam forma efficitur: at vero ex obiecto, & potentia tertium non resultat, sed potentia fit ipsum intelligibile, siue obiectum. Illud tamen dictum in rigore falsum esse censo. Nam inter materiam, & formam substantialis vno datur, ex illis que fit per se vnum inter potentiam vero & obiectum non potest intelligi vno plusquam accidentaliter, maxime quando vno fit media specie, ut in presenti, nec alio modo dici verè potuit intellectum fieri ipsum intelligibile, nisi quatenus informatur specie illud representante: hoc autem modum accidentalis vniõis non transcendit. Præterea intellectus beati diuinam essentiam videns, illi intimè vnitur, nullo autem modo dici potest, quod sit ipsa essentia, nisi forte nimium metaphorice: ergo, &c.

At occurrit Caietanus intellectum fieri ipsum intelligibile intelligibiliter, non realiter: hoc vero quomodo intelligibiliter dicatur, non intelligo, reuera namque sola ibi potentia, & species, vniõque accidentaria, ac realis inter ipsas inueniuntur: quid ergo per vocem intelligibiliter, importari amplius fingitur. Præterea autem vniri intelligibiliter est vniri realiter, aut non: si hoc dicatur, profecto ex vi illius vniõis sequi non posset realis actio, seu cognitio: si vero primum respondeatur, iam distinctio est superflua, & procedit argumentum, quod sit vno inter res distinctas, & non est substantialis, cum sit inter accidentia: ergo accidentaliter erit, quod est intentum, atque adeo nec maior erit, quam inter materiam, & formam, neque potentia fiet ipsum obiectum. Item quando ait intellectum fieri intelligibile, vel id intelligit de intellectu præciso ab specie, vel cum specie composito. Primum dici non potest, quandoquidem potentia præcisa ab specie nihil reale habet, quod antea non haberet. Secundum autem nihil aliud dictum est, quam quod compositum ex potentia & specie ipsum sit obiectum in esse representatiuo. Eiusmodi tamen compositum vniõne tantum accidentali vnum est quod intendimus. Respondet pro Caietano, & ipsius principijs, quod species duo habeat, esse nimirum imaginem, & esse qualitatem, atque ut qualitatem inherere, vnumque per accidens efficere: ut imaginem vero non inhæ-

SVAREZ
de Angelis, op
re 6. d. 1. rum, et
anima.

TON TOM

D. V. 2.

inhabere, sed immediate vñiri potentia, adeo vt potentia fiat res ipsa quæ representatur, sed de hac distinctione quid sentiendum sit infra dicemus n. 27. Attamen quod ad rem attinet, impertinens est nam species sub quacunque ratione, non potest non esse accidens à potentia distinctum, ac adeo nec nisi accidentalem vnionem cum illa causare.

Secundo colligitur ex hac conclusione speciem intentionalem asserere secum proprium esse accidentale, illudque tribuere potentie per realem inhaerentiam ad illam, in quo etiam falsus est Caictanus 1. part. quæst. 12. art. 2. circa tertium, dicens speciem vt constituit potentiam in actu primo per realem inhaerentiam habere esse imperfectum, vt vero constituit in actuali cognitione habere perfectum: nam species, inquit, comparatur ad actum, sicut forma ad esse, eo quod esse ipsius speciei quatenus intelligibilis, est intelligere, quæ omnia mihi non sunt intelligibilia. Nam primo, quid quæso significat intelligere esse ipsum speciei esse? Nam species propriam entitatem habet distinctam ab actu cognoscendi, quam conseruat, siue potentia actu cognoscat, siue actetur. Secundo quomodo quæso intelligitur, effectum formalis speciei esse intelligere? Namque effectus formalis à forma accidentali tribuitur inhaerendo, species autem inhaerendo non tribuit cognitionem cum possit, vt dixi, species inhaerere intellectui, quin ipse intelligat. Vnde fumitur aliud argumentum: nam effectus formalis est inseparabilis à forma quandoque est in subiecto: sed actus cognitionis separatur ab specie: ergo non est effectus formalis illius. Item actus, & species sunt duæ qualitates distinctæ, vna autem qualitas non potest esse effectus formalis alterius, liquidem vtraque earum est forma distincta, proindeque potens distinctum effectum formalem conferre. Denique, infra probabimus speciem concurrere effectiue ad actum: non ergo causa est formalis illius: habet ergo species proprium esse distinctum ab actu, quod confert subiecto. Si vero roges quam denominationem subiecto tribuat, respondebimus carere vocabulo, tum quia species sunt ignotæ, & sensibus haud satis perspectæ: tum quia species potissimè ordinantur, vt representent obiecta, deferuntque cognitioni, atque id precipue in illis considerari, omnia illa denominatione subiecti, quæ ad hoc munus est quasi per accidens.

Vltimo tamen est in hac conclusione notandum, si contingat aliquando ipsum obiectum immediate vñiri potentia, vt in beatis fieri credimus, aut etiam in substantijs separatis, quando seipsas cognoscunt, tunc non esse necessariam speciem, quæ sit accidens.

Secunda conclusio. Species non sunt eiusdem rationis cum obiectis suis. Conclusio est Aristotelis lib. 2. de Anima, c. 12. dicente sensus recipere species sine materia: materiam vocat ipsam naturam realem qualitatis, quod est dicere, visum non recipere ipsum colorem materialiter, sed quandam speciem illius representatricem: significat ergo aperte speciem, & colorem differre specificè. Præterea de speciebus intelligibilibus constat conclusio. Sunt enim accidentia spiritalia, res autem cognita sepe est substantia, vel res materialis: de sensibilibus vero ostenditur: nam obiectum sepe habet contrarium, non item species: sic albedo, & nigredo contrariæ sunt, species autem illarum minimè, cum possint in eadem pupilla, aut medio diaphano simul existere, ac deferuire ad vtrumque colorem conspiciendum.

Occurrit Durandus eo in euentu speciem albedinis, & nigredinis non duplicem, sed vnā mediam esse representantem vtrumque colorem, sed plane impossibile videtur, res adeo diuersas, &

contrarias per vnicam speciem representari, maxime cum possint albedo & nigredo in gradu intensissimo obijci aspectui, quod difficilius contra Durandum militat, asserentem species eiusdem rationis esse cum ipso obiecto, vt infra videbimus. Atque per hæc non solum probatur species contrariorum obiectorum esse distinctas, quamuis simul sint in eodem medio, sed etiam tot multiplicari species in oculo, quot sunt res visæ, vel representatæ, cum non possit vnica species esse similitudo tam multiplicium obiectorum, nisi sit eminentior, & altioris ordinis, qualis non est species sensibilis, neque appareat, à quo talis species, produci queat. Vnde in solis Angelis illa speciem eminentia concedi solet. D. Thomas tamen in 3. d. 14. quæst. 1. art. 1. quæstionum. 4. ad secundum, scripsit per eandem imaginem speculum videri, ac rem in speculo: ratio tamen facta contrarium probat: aliaque experientia similiter, stat enim videri speculum, & non rem, esto in illo fiat reflexio, veluti si oculus in ea distantia sit, ad quam perueniat directæ species speculi, & non reflexa obiecti. Nec effugies, si dicas præter speciem, debitam quoque propinquitatem postulari ad cernendum: postulari enim merito potuit, vt obiectum speciem sui produceret, quod in casu proposito iam conceditur: at vt potentia, idonea specie iam recepta, ad actum suum immanentem eliciendum, propinquitatem cum obiecto postulet nulla ratio exigit: alioquin similem quoque propinquitatem in internis potentijs postularem.

Præterea arguitur pro conclusione. Quia si species coloris esset color, posset videri in ipso aere, non videtur autem nisi interminato corpore, verbi gratia, pariete: ergo, &c. Item si color esset, perfectio in oculo impressa sensationem non causeret, iuxta Aristotelem pronuntiantem sensibile supra sensum non efficere sensationem. Rursus color colorem non producit: at coloris species per medium aliud, atque aliud, vt instrumentum saltè obiecti efficienter diffunditur. Ad hæc si species albedinis esset albedo, impediret visionem nigredinis, non tamen impedit: ergo, &c. Vltimo species sensus interioris eiusdem sunt ordinis cum externis, sed internæ non sunt eiusdem ordinis cum obiecto, imaginatiua enim non habet intra se sonum, vel odorem realiter: ergo neque externæ species eiusdem rationis sunt cum obiectis. Atque hanc conclusionem docet D. Thom. de verit. q. 8. a. 11. 7. Metaph. lect. 6. Comment. ibi text. 27. Albert. 1. 2. Anima tract. 4. cap. 11. & D. August. 7. super Genesim ad literam, c. 2. qui omnes aiunt species representantes contraria posse esse simul in eodem subiecto, eo quod qualitates intentionales inter se contrariæ non sunt. Aristoteles quidem secundo de Anima, text. 147. & sequentibus, inquirens quomodo contrariorum rerum species possint esse simul, non satis resoluit: attamen in fine libri de sensu & sensibili communem illam solutionem asserit, vbi D. Thom. lect. vltima, rem optime exponit.

Contra satis confirmatam assertionem de speciebus præsertim sensibilibus opinatur Durand. in 2. d. 3. quæst. 6. nu. 17. & in 4. distinct. 49. quæst. 2. tertionem se num. 13. Valles lib. 2. controuersiarum, cap. 28. vbi opponunt multa de speciebus docet, sed multa non vere. Arguunt igitur primo. Ita se habent obiectum, & species, sicut lux, & lumen: sed hæc sunt eiusdem speciei: ergo & illa. Neganda tamen maior propositio, quamquam minor etiam dubia sit. Secundo species est similitudo rei, similitudo autem non est inter ea, quæ specie differunt. Sed hoc argumento probaretur, speciem quoque intelligibilem caloris eiusdem speciei esse cum calore: quod tamen est aperte falsum, vnde dicitur simili-

Species sensibiles multipliciter ad multiplicationem obiectorum.

Refellitur exemplum D. Thom. quo fauatur Durando.

11 Probatur 3. eadem assertio.

Probatur 4.

12 Contra assertionem se in 2. d. 3. quæst. 6. nu. 17. & in 4. distinct. 49. quæst. 2. tertionem se num. 13. Valles lib. 2. controuersiarum, cap. 28. vbi opponunt multa de speciebus docet, sed multa non vere. Arguunt igitur primo. Ita se habent obiectum, & species, sicut lux, & lumen: sed hæc sunt eiusdem speciei: ergo & illa. Neganda tamen maior propositio, quamquam minor etiam dubia sit. Secundo species est similitudo rei, similitudo autem non est inter ea, quæ specie differunt. Sed hoc argumento probaretur, speciem quoque intelligibilem caloris eiusdem speciei esse cum calore: quod tamen est aperte falsum, vnde dicitur simili-

Secundo.

7. Corollarium contra Durandum.

Primo.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

Quinto.

8.

Assertio in hac conclusio.

9.

Assertio probatur primo ex Aristotele.

Probatur 2. ratione.

Consulatur author pro hac 3. assertio.

lib. 2. de Anima, c. 12.

10.

Durandi conclusio ex pugnat.

Tertio.

similitudinem in essendo requiret quidem unitatem specificam, non tamen similitudinem in representando. Tertio actio obiecti est uniuoca: ergo uniuocum effectum producit. Negandum tamen antecedens, sed quomodo sit actio illa æquiuoca, dicemus infra.

13
Quarto.

Quarto, & difficile arguitur. Nam species visibilis, verbi gratia, coloris est visibilis: ergo est color. Antecedens manifestum videtur, tum de specie in speculo, quam quisque ibi de seipso conspiciat: tum de radijs solaribus vitrum coloratum transirentibus, eiusdem enim coloris conspiciuntur: talis autem color, non nisi species visibilis à colore ibi causata, censeri potest. Ad primum exemplum communis conceptio vulgi est, videri rem in speculo eo modo, quo videretur in sui imagine instrumentali. Vnde licet visio ad rem ipsam re vera terminetur immediatè, non ad speciem speculi, apparet tamen terminari: iuxta quam vulgarem conceptionem occurri posset, speciem secundum entitatem quidem suam non videri, attamen quod representatiua est, ac veluti in transcurso, seu obiter posse videri, quia ut sic induit eandem vicem, quam ipsum obiectum.

Quorundam
responsio.

Sed hæc responsio non probatur. Primo, quia non satis intelligitur, ut quippiam non videatur

14
Refellitur
hæc responsio.

in entitate sua, in esse tamen representatiuo videatur, nam representatiuum esse, reale quippiam est, & in quantum representans, in tantum est ens: ergo si videtur representans, videtur secundum entitatem aliquam. Secundo falsum est, quod visio terminetur modo aliquo ad imaginem in speculo, hoc enim tantum deseruit, ut in eo fiat reflexio specierum ad videndum rem immediatè in seipsa, id quod ostenditur duplici experientia. Primo.

Primo.

Nam quod conspici putatur in speculo, non conspiciatur in speculi superficie, sed quasi in profundo, in tanta scilicet distantia, quanta distat ab ipso speculo: species autem attingit solum speculum secundum illius superficiem, & ad summum secundum eam crassitiem, in qua fortè sit transparenz: si ergo ipsa inhaerens in speculo videretur, non adeò profunda appareret: obiectum ergo est quod immediatè videtur cum distantia sua ab speculo. Secunda experientia eorum, qui vident per inspicillares à longè. Nam si obiectum sit à tergo longè distans, & speculum propè visum cernitur optimè obiectum à tergo existens: non ergo videtur species existens in speculo, sed id quod longè existit, siquidem inspicilla supponuntur apta ad videndum distans, & inepta ad videndum propinquum, nam species speculi utpote propinquissima non rectè videretur.

Secundo.

Dicendum est ergo ad illud exèplum non videri speciem, sed reflecti in speculo, peruenireque ad oculum, tum videri per eam immediatè obiectum, cuius species à speculo reflectitur. Ad aliud de vitro colorato sunt qui dicant ibi produci verum colorem, quia licet per se actius non sit sui similitudo, adiutum tamen Solis radijs potest illum producere saltem remissè. Alij volunt ibi tantum esse species coloris, ac videri: sed neutrum dicere cogimur, ut latius cap. 16. constabit: dicendum ergo esse ibi tantum splendorem quendam, apparere verò coloratum propter species rubei coloris illi admixtas, reflectentesque ad oculum; nec ipsas videri, sed per eas colorem à quo fiunt.

15

Verare
responsio.
Secundæ
exempli
responsiones
falsæ.

Tertia conclusio. Species intentionales in solo intellectu sunt spirituales, & indiuisibiles: in alijs autem potentijs cognoscitiuis sunt materiales, & diuisibiles. Prima pars est certa, supposito quod supra ostensum est, has species subiectiue residere in intellectu: nam accidens proportionatur subiecto, in quo est, intellectus autem est spiritualis: ergo

& species in illo inhaerentes. Secunda verò pars est contra Paulum Venetum 1. de Anima, text. 127. & Pisanum in sua perspectiua parte secunda, propositione 5. qui vniuersaliter asserunt omnes species etiam sensibiles esse indiuisibiles, & immateriales, tamen conclusio illa consimilitudine certa. Nam accidens proportionatur potentie, in qua subiectatur, sed potentie omnes sensitiue materiales sunt, & extense: ergo & species, quæ ibi dem subiectantur. Cõfirmatur experientijs. Nam in speculo species reflectitur extenso modo, siquidem fracto speculo, in quo integra facies representabatur, pars speculi partem faciei tantum reddebat: ergo, &c. in paruo quoque speculo apparet res minor, & in maiori maior: ergo in maiori speculo producit maior species, & in minori minor: si autem in indiuisibili esset, semper æqualis produceretur. Denique stat videri partem obiecti, non visio toto: est ergo partialis species representans partem, & totalis representans totum, quod cum indiuisibilitate stare non potest.

Sed restat tunc difficultas circa secundam partem conclusionis. Nam species, verbi gratia, vilis extensa dicitur ac per diuersas sui partes, diuersas partes obiecti representans: quæ ergo ratione potest representari, conspici per illam obiectum magnitudinem, qualis mons. Respondent nonnulli à toto obiecto visibili vnam tantum speciem produci, quæ quidem, si consideretur secundum partes subiecti extensa est, & diuisibilis, secundum rationem verò representandi indiuisibilis, ita vt tota ipsa, & quælibet pars etiam totum visibile representet. Sed contra hanc responsionem procedunt etiam rationes adductæ, & experientie: ostendunt siquidem experientie partem speciei representantem partem obiecti, & non totum. Præterea ex eadem responsione sequitur speciem à duobus partibus, verbi gratia, impressam oculis, non duplicem esse, sed vnam, quæ per quamlibet sui partem representat vtrumque partem, nam par est ratio de duobus partibus, & de duobus medietatibus eiusdem: consequens tamen falsum esse patet ex dictis in secunda conclusione.

Quare dicendum videtur, obiectum multiplicare sui speciem in circulum, id enim commune est agentibus naturalibus, vt sphaeram suæ actiuitatis vendicent circulearem, & speciatim de speciebus Aristoteles asseruit lib. de sono, experientiaque comprobatur. Nam in ripa fluminis videtur quis, & per aerem, & per aquam versus omnem partem: multiplicat ergo sui species versus omnes partes: fit ergo vt obiectum, & secundum se totum, & secundum omnem sui partem producat speciem sui versus omnem partem medij: vnde nulla est medij pars, in qua non sit species totius visibilis. Porro illa species simplex non est (vt quidam volunt) sed composita ex multis partibus, per quas diuersas partes obiecti representat, experientia enim constat, vnam partem separabilem esse ab alia: vt si occultetur, vel auferatur pars obiecti, auferatur sanè species illius, & non aliarum partium, quas non oportet in diuersis partibus subiecti existere, sed esse poterunt in eadem, componendo, integrandoque vnam speciem totius obiecti.

Sed tunc occurrit altera difficultas, nam si in eadem parte subiecti, & datur species representans totum, & pars etiam speciei representans quamcunque obiecti partem, representatio plane obscura erit, & confusa. Rursum si quando species visibilis in speculo reflectitur, in qualibet speculi parte est species representans totum visibile, profecto per quamcunque partem speculi fiet reflexio integra speciei, quod falsum est. Respondetur

SVAREZ
de Angelis, op.
16. d. 1. c. 1. et
an. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

Tom. I. c. 1.

distinctam diuinam essentia: quia iam cōcederet
possibilis creatura, quæ esset formalis Dei simili-
tudo: habet nimirum vim hæc ratio si intelligatur
de similitudine aliqua reali, & vniuoca: de inten-
tionali verò, utpote nimirum deiciente, & ana-
logica, ratio non concludit: etsi enim neque hoc
analogico modo oporteat speciem esse obiecto si-
mitem, ut diximus, attamen qui actualement cogni-
tionem, seu conceptum ita similem obiecto con-
cedunt, immerito ex hoc capite speciem Deo ita
similem negabunt. Quartò colligitur distinctio-
nem illam communem speciei intentionalis in es-
se qualitatis, & in esse representatiui non esse pro-
priam, quauis putetur desumpta ex Aristotele
de Memoria, & reminiscencia, cap. 1. & ex S. Tho-
ma 3. contra Gentes, cap. 11. dicente diuinam ef-
ficientiam esse formam intellectus non secundum
esse reale, sed secundum esse intelligibile. Nam
qualitas, quæ est species, non potest concipi sub in-
tegro conceptu huius qualitatis, nisi concipiatur
ut representatiua est formaliter, vel, ut verius
putamus, efficienter, quia hæc ipsa eius efficacia
transcendentalis ad expressam similitudinem, in-
cluditur in essentia illius. Et declaratur. Nam re-
duplicatio illa, ut representatiua est, vel reduplicat
esse reale, vel nihil reduplicat: si primum, certè
reale illud esse non erit substantiale: ergo acciden-
tale: neque alterius prædicamenti, quam qualita-
tis: ergo species etiam ut representatiua, est quali-
tas: nisi forte dicatur verba illa in esse qualitatis im-
portare tantum genus speciei, quod est qualitas,
illa verò in esse representatiui importare differentiã,
quod non in faciamur: Aristoteles tamen citatus
illam distinctionem non tradit, sed tantum vult
speciem aliquando exercere munus suum, quan-
do scilicet per illam potentia operatur: aliquando
verò otiosi, ac veluti mortui modo manere in
potentia. D. Thomas quoque solum intendit di-
uinam essentiam non ita dici formam intellectus,
ut illum realiter actuet, sicut calor calidam, si ce-
nim censeretur forma secundum esse reale: dici
autem posse formam intelligibilem, quia in intel-
lectu beati vicem subit speciei intelligibilis statu-
tum sit ergo iuxta hæc tenus dicta pro 4. conclu-
sione, impressis speciebus formales similitudines, ac
veluti picturas obiectorum non esse, grauioresque
Philosophos, aut etiam patres ipsos verbis vten-
tes, in sensu causali, aut interdum de expressa ima-
gine procedere.

Dubia tria enodantur circa propositas assertiones.

27
Primum du-
bium.

Primum est circa primam & quartam conclu-
sionem: nam si ad cognoscendum requiritur spe-
cies representans, non poterit cognosci res non
existens, quia illa non potest representari: repræ-
sentantis enim ad representatum, debet esse rela-
tio realis: vel saltem non poterit cognosci res im-
possibilis, ut chimæra, cum impossibilia repræ-
sentari nequeant, similiterque entia rationis: er-
go nec cognosci: priuationum etiam dari species
non videntur, cum tamen cognoscantur, nam sic-
ut conspicio locum, v.g. effelucidum, ita & tene-
brosum esse: & Aristoteles sæpe scribit, idem esse
sensum obiecti, & priuationis illius.

28
Respondetur.

Respondetur, res non existentes optimè repræ-
sentari posse, nec semper inter representans, & re-
presentatum dari relationem realem: repræsen-
tans ergo ut sic absolute quidpiam est aptum ut
realiter referatur, si representatum existat. Iam
verò impossibilia cognoscuntur per species re-
presentantes partes possibiles: sic ergo aliquo mo-
do depingi, aut representari valent, ut chimæra,
nimirum partes illæ, ut secundum exteriorem fi-

guram representantur, possibiles sunt, represen-
tarique possunt etiam ut coniunctæ, quauis con-
iunctio earum substantialiter sumptarum sit im-
possibilis: entia verò rationis finguntur, & cogno-
scuntur per species earum rerum, in quibus fun-
dantur, addito discursu, & reflexione intellectus:
priuatio denique consimili modo cognoscitur per
species suppositiui, ut Aristoteles docet lib. 3. de
Anima, cap. 7. Itaque concludit argumentum sen-
sum externum positiuo actu non cognoscere pri-
uationem, nec enim visus tenet actum positiuum
videt, vel auditus silentium percipit, dicuntur ta-
men cognoscere priuationem suorum obiecto-
rum non positiue, sed priuatiue, quia in eorum
absentia carent actibus: tunc verò potentia inte-
rior saltem, quæ vim habet discurrendi per spe-
ciem positiui obiecti cognoscit priuationem il-
lius. Nam cum lux, verbi gratia, adesse, necessario
oculus non impeditur immutetur, vnde si non
immutetur potentia interior per speciem lucis, di-
gnoscit absesse lucem, cum oculus expeditus non
immutetur.

Secundum dubium est circa secundam conclu-
sionem, nam ex ea videtur destrui prologium A-
ristotelis lib. 3. de Anima, cap. 4. potentiam cogno-
scitiuam debere esse denudatam à natura sui ob-
iecti, ne in eis existens prohibeat extraneum: at-
que ita omne recipiens debere esse denudatum à
natura recepti. Nam iuxta dictam conclusionem
fatis est, quod ipsa potentia careat speciebus se-
cundum se, ut immutari possit ab obiecto: ergo
non est necesse, quod sit denudata à reali natura
ipsius obiecti: ut licet oculus esset albus, esset nihil-
ominus in potentia ad receptionem specierum
omnium colorum, quia careret illis: quemadmo-
dum licet existat lucidus, est tamen in potentia
ad recipiendas lucidi, & aliorum visibilibus spe-
cies.

Respondetur argumentum concludere, illa pro-
logia, Intus existens, &c. recipiens debet esse denudatum,
&c. applicata ad potentias cognoscitiuas non pos-
se in eo fundari, quod oporteat potentiam recepti-
uam carere actu, ut illum possit recipere. Ex hoc
enim fundamento tantum concludi valet poten-
tiam cognoscitiuam, ut ab obiecto pati possit, ca-
rere debere speciebus ipsis, non verò carere reali
natura obiecti, quapropter dicta prologia ne-
quaquam verificantur in potentia cognoscitiua
ut sic, sed ut plurimum verificari possent in po-
tentia materialibus propter specialem conditio-
nem earum, ut supra lib. 1. cap. 9. à n. 23. dicere co-
peramus.

Ad cuius intelligentiam est aduertendum po-
tentiam sensitiuam in suo organo requirere cer-
tum temperamentum, qualitarum, ut per illud
debite recipere possit proprias species: nam licet
ea receptio intentionalis sit, non tamen sine dis-
crimine exerceri potest in quolibet subiecto: non
enim organum visus potest immutari à sono, nec
organum auditus à luce, quia non quilibet res est
susceptiua quarumlibet specierum: vnumquod-
que ergo obiectum sensibile determinat certum
subiectum immutabile ab ipso, cum quo habet
quandam consonantiam, & convenientiam, ut il-
li aliquo modo assimilari possit, vnde in sequenti-
bus videbimus vnumquodque organum accom-
modatum existere obiecto potentia, quam susti-
net, vnde ex hac parte iam colligi potest, si tale or-
ganum naturam haberet obiecti alicuius, poten-
tiam impediendam fore cognitione obiectorum
aliorum, propter hoc enim pupilla oculi omni co-
lore vacat, quia si nigra esset, vel alio colore tincta,
non esset apta ad recipiendas species albedinis,
cum hac non sit immutatiua rei nigre, nec assi-
mulatiua illius, etiam intentionaliter.

Secundo

SVAREZ
de Angelis, op.
re 6. d. 1. rum, et
anima.

TON TOM

D. V. 3.

Quartum.
Discutitur
obiter quo-
rundam di-
stinctio spe-
ciei ut qua-
litatis, & ut
representati-
ua.

Explicatur
amplius hoc
4. corollar.

Pro verbo
suisque ob-
iectibus
qua contra
4. obiecti, as-
seris solent.

32
*Notatio se-
 cunda tri-
 tium modi,
 quo obiectum
 fiti potest
 sinistra
 percurram:*

Secundo est advertendum multis modis singi-
 posse sensitivum potentiam habere intra se obiectum suum, vel partem illius: vno, si ipsa potentia sit pars aliqua sui obiecti, veluti si visus esset color aliquis: altero, si aliqua pars obiecti sit coniuncta potentia: vt si color alius visui inhareret: tertio, si figuratur coniuncta organo, vt si pupilla oculi esset colorata: potentia ergo his modis necessarium est potentiam cognoscitivam materialem esse denudatam a suo obiecto. Nam si, iuxta primum modum, potentia cognoscitiva pars esset sui obiecti: eiusdem ordinis, & materialitatis esset cum illo, quod plane est contra naturam cognoscitivae potentiae, quae abstractionem aliquam a materia semper exigit, ideoque cum potentiam materiam cognoscentium obiecta sint materialia, necesse est, vt illae abstrahant a tali materialitate, atque adeo denudatae sint omnino a natura talis obiecti, quae ratio in potentis spiritualibus non procedit, cum omnem abstractionem necessariam ad cognoscendum habeant. Et deservire haec ratio potest Aristoteli ad probandum intellectum non esse corporeum: cum enim hoc comprehendat sub obiecto suo omnia corpora, magis abstrahere debet a materia, quam corpus omne: quod non fieret nisi ascendendo ad gradum rerum immaterialium. Probat quoque ratio de secundo modo, nimirum potentiam cognoscitivam materialem debere quoque denudatam esse ab obiecto suo, ita vt huius pars nulla ei inhaereat, alias talis potentia imperfecta esset, ac nimis materialis, proindeque minime idonea ad percipiendum alia partialia obiecta.

*Quid de 1.
 modo.*

Quid de 2.

33
Quid de .j.

Tertius denique odus impediret etiam po-
tentiam : vbi aduertendum in organo potentia
materialis posse considerari tum id, in quo ada-
quate subieciatur potentia ; tum cetera omnia,
quæ circumstant ipsum organum, atque ad tuen-
dum illud, conferendumque ordinatur, vt in vi-
su, totus quidem oculus potest dici organum
adequatum tamen sola est pupilla, reliqua verò
ad protectionem illius sunt ordinata : igitur pro-
loquium illud locum habet in organo adequato
potentia, nam si in illo esset aliquid obiecti, impe-
diret sane cognitionem aliorum, non tamen si ef-
fet in partibus circumstantibus : sic de facto in o-
culo sunt colores, qui nihil obstant visui, eo quod
non existunt in adequato organo : de qua re infer-
rius cum de potentia visus agetur. Ratio autem
cur iuxta dictum tertium modum obiectum exis-
tens in organo impediret actum, ea est, quia vel
simul cum alijs obiectis immutaret potentiam,
atque ita impediret puram immutationem alio-
rum, quemadmodum color existens in medio, vel
sapor impedit sensationem obiecti, quia nimirum
potentiam simul cum alijs immutat, ac per eandem
lineam : quo fit, vt species mixtae, & multiplices
imprimantur, nequeatque proinde potentia dis-
tincte cognoscere : imò aliquando obiectum sic
existens in potentia, seu in organo, impediret o-
mnino cognitionem aliorum, quia impediret im-
mutationem ab eis faciendam, vt de facto contin-
git in tactu, sicut suo loco explicabimus. Denique
quamvis immutatio sit intentionalis, est nihilo-
minus virtualiter saltem assimilativa ipsius po-
tentia, atque organi : requiritur ergo organum
nudum, ac purum, vt sit aptum specierum rece-
ptaculum : sic ergo verificatur Aristotelis elatum
in potentis materialibus, in physicalibus autem
minime : & ideo in eis intus existens non prohibet
extraneum. Et per hæc patet solutio argumenti
supra facti in nũm. 29.

Concluditur
applicatio
proloqui A-
ristotelici in
dubio positi
nũm. 30.

34 *Dubium.* Tertium dubium est circa eandem secundam
conclusionem, nam si obiectum cognoscitur a po-
tentia tantum intentionaliter immutat poten-
Francisc. Suarez de Anima.

tiam, profecto obiectum cognoscibile, quantumvis excellens, potentiam non corrumpet, quod est contra experientiam, sonus enim excellens corrumpit auditum, & visibile lucidissimum disgregatum visum ledit, quod etiam testatur Aristoteles lib. 2. de anima, text. 123. & lib. 3. text. 143. Respondendum obiectum cognoscibile quantumvis perfectum non ledere, imo perficere potentiam intellectuum, cum fit incorruptibilis, quod notauit Aristoteles l. 3. cap. 4. at vero sensitiuam corrumpere, quia species sensibilibus (ait Caietan. l. 2. c. 12.) proportionem requirit cum sensu, quam si excedat, ipsum corrumpit. Sed ratio hæc non satisfacit, quia species intentionales non alterant potentias secundum esse naturale, vnde interiores sensus nunquam corrumpunt. Et ratio est, quia læsio sensus potissime fit in subiecto organo, ipsa vero potentia de se immutabilis est, donec corrumpatur, quia nec intendi potest, nec remitti: organum igitur ex eo læditur, quia eius temperamentum soluitur aut per alterationem alicuius qualitatis primæ, nam in proportionem earum consistit, aut ex volentia aliqua diuisione organi, quam alterationem, aut diuisionem species intentionales causare nequeunt, ac proinde nec læsionem in sensu.

Et ideo dicendum est obiectum, vt cognoscibile, semper quidem esse perfectiorem potentia, quia tantum intentionaliter immutat illam, atq; ex vi huius actionis ipsam semper perficere, contingere autem non raro, vt tali actioni coniungatur materialis, & physica actio, ratione cuius sensibile corrumpit sensum, sic in tactu admiscetur actio primarum qualitarum, & in gustu similiter, in olfactu quoque actio caloris interuenit, cum exhalatio odorifera sit nimis calida, vt videbimus suo loco in auditu: deinde admiscetur vehementis aeris commotio, quæ dolorem causat pulsando auditum, oculos vero quauis colores non lædant, quod actiui non sint, ibi tamen aliquando miscetur actio vaporis nociui ære visa emissi, & actio quoque realis lucis vehementius nocet, vnde res albe, quia in eis maior est lucis repercussio, magis nocent visui, quam alia colorata, & ac visus inter ceteros sensus læditur facilius, quia est delicatissimi organi. Addendum tamen, aliquando potentiam cognoscitiuum materiale sed non tam ex actione obiecti, quam ex continuata actione, sic visus læscit attente videndo, imaginatio a fido operando, & forsitan pax omnibus ambo, quia perfectiores sensus sunt, attentionemque requirunt maiorem, & visus specialiter, vt ex ætate videat fixum esse oportet, cum tamen defenium mobilis sit. Quare dum intente figitur, distensio neruorum sequitur, & dolor, vel lalsitudo: ac maior in rem minimam intendendo, quia ad hoc maior oculorum defixio postulatur. Argumentum ergo respondetur, obiectum cognoscibile, quantumvis excellens, si tantum immutaret potentiam in ratione cognoscibilis, nunquam illam ob id corrumpitur, secus autem si illam alia ratione immutaret, vt diximus.

C A P V T III.

*Virum actus potentiae cognoscitivae sit aliquid
distinctum ab specie.*

Diximus de obiecto cognoscibilis: sequitur ut de actu dicamus, de quo primo videndum est, quid sit, postea quomodo fiat, & quid producat. est ergo in questione preposita opinio quorundam asserentium actum cognoscendi non esse qualitatem distinctam à potentia, & specie, sed esse solam eius receptionem vitalem. Quam opinionem sic

Re-Resolution:

- Eiusratio
- ex Cai. non
- placet:

35
er & dubii
solutio.

concluditur
applicatio
eloquii A-
ristotelici in
subiecto
um. 29.

34
Dubium.

K

expli-

2. Opinio negans eiusque sensus.

explicant. Nam species dupliciter potest recipi in potentia, vno modo quasi mortuo, quando scilicet potentia non attendit receptionem speciei: sic species imprimitur oculo, quando ad alia attendentes nihil videmus. Dicitur autem talis receptio mortua, quia illo modo etiam recipitur in speculo: tunc ergo omnes conveniunt actum cognoscendi distinctum esse ab hac receptione speciei, quod etiam in sensibus interioribus, & intellectu patet, ubi species manent absque actuali cognitione. Alio vero modo, vitali nimirum, recipitur in potentia species, quando anima attendit, quæ quidem attentio non est distinctum aliquid ab anima, & potentia, sed modus illius: hanc igitur vitalem receptionem speciei volunt dicti auctores esse cognitionem. Ita Venet. 2. de anima, text. 60. & in summ. de anim. l. 2. tract. 4. c. 10. Nyphus lib. de sensu contra Iandunum, Caiet. 2. de anima, c. 5. Ioan. de Ripa apud Capreolum in 3. d. 14. q. 1. & ibi Gabr. q. 1. & plures Nominalium. Quamvis autem multi ex his auctoribus de sensibus specialiter loquantur, tamen ratio vniuersalis est de potentijs cognoscensibus. Fauet Aristoteles 2. de Anima, text. 118. aiens, *Sentire quoddam pati est, quare id, quod agit, tale illud facit cum sit potentia, quale est ipsum actu*: quasi dicat sensibile facit sensum in actu, cum sit tale in actu, quale sensus est in potentia: & infra text. 138. 139. & 140. docet eandem esse actionem sensibilibus, & sensus, in sensu receptam, subditque actum coloris in visu receptum dici visionem, sensum vero prout recipitur in auditu dici auditionem: & c. 5. l. 2. ait, *Videtur autem sensum esse in eo, quod est moueri*, ubi sensum sumit pro sensu in actu, & D. Thom. 1. p. quæst. 17. artic. 2. ad 1. scribit sensum sentire esse ipsum affici: fauet etiam D. Augustin. 9. de Trinitate, cap. 2. & sequentibus, docens quod mens per seipsam se nouit, & quod amor, & cognitio tanquam in subiecto insunt menti, & in fine addit, quod mens, & notitia eius sunt vnum, ac vna substantia, idemque colligitur ex lib. 10. & 15. lib. etiam 11. c. 2. sæpe vocat speciem ipsam sensationem, attamen cap. 3. se exponit, oppositumque affirmat. Fundamentum huius sententia est, quia posita vitali receptione speciei intelligitur optime, quomodo fiat cognitio, & euitantur superflue entitates, quæ non sunt pro libito multiplicandæ.

Fundamentum enim.

2. Vera sententia affirmat.

Opposita nihilominus sententia est mihi certa, actum cognoscendi esse specialem qualitatem realiter distinctam a potentia etiam per speciem informatam. Est communissima in lib. 2. de Anima, cap. 5. ubi Philoponus, Themistius, Simplicius, & alij expositores, idemque Themistius lib. 3. c. 15. pronuntiat notionem esse animæ actionem: & de memoria & reminiscencia, cap. 11. imaginationem non esse impressionem speciei. Alexander quoque 1. de Anima, cap. 11. & 19. aperte distinguit sensationem a receptione speciei. Commentator libro secundo text. 149. Galenus 7. de placitis, c. 14. Greg. Nyssenus de viribus animæ, cap. 1. & 4. Nemelius lib. de natura hominis, c. 4. idem sentit S. Thomas falsim specialiter de veritate quæst. 8. quodl. 7. a. 2. & locis statim citandis, Capreol. in 1. d. 35. quæst. 1. conclusionem 3. & in 3. dist. 14. & in 4. dist. 49. q. 1. conclusionem 1. Ferrar. 1. contra gentes, cap. 44. & 45. & lib. 2. cap. 47. Caiet. etiam sibi contrarius 1. part. quæst. 12. a. 5. & 11. aperte distinguit actum cognoscendi a receptione speciei, idem præstat q. 14. art. 1. quæst. 17. & 18. & 55. artic. 3. & 56. art. 1. 79. & 80. artic. 2. & 85. artic. 4. in eadem sententia est Scotus, quam late prosequitur Greg. in 2. d. 7. q. 2. Zimara theoremate 124.

3. Probatur

Et ratione arguitur. Nam si actus cognoscendi non est distincta entitas, ultra potentiam, aut speciem, certe cum altera identificatur: vtrumque au-

tem est falsum: ergo, &c. Respondet Caietanus identificari cum specie, quod ita refellitur, nam potentia comparatur ad speciem, vt receptiua: ad actum vero cognitionis vt actiua: impossibile est ergo actum esse idem cum specie. Maior patet, quia potentia solum recipit speciem, non producit, vt Aristoteles supra testatur in text. 138. & 139. & monito, si quidem obiectum solum est, quod producit speciem in sensu, vt in sequentibus videbimus. Probatur deinde minor. Nam de ratione actionis vitalis est, vt fiat a principio intrinseco actiua: si autem actus cognitionis esset idem cum specie, fieret ab obiecto, præsertim in externis sensibus. Vnde Arist. in 1. de sensib. & sensu, c. 2. reprehendit Democritum astruentem visionem esse imaginem, id est, speciem, vt S. Thom. ibid. exposuit.

Quod etiam actus cognitionis non sit idem cum potentia, vt alij mauerunt, probatur, explicando prius intentum: aiunt enim auctores cognitionem consistere in vitali attentione minime distincta realiter a potentia, sed modaliter tantum, idque sufficere, vt ab illa fiat effectiue sicut etiam animal cum effectiue se mouet, nihil realiter distinctum a seipso efficit. Contra hoc igitur argumentor multipliciter. Primo, si actio cognoscendi esset animæ attentio, identificaretur potius cum ipsa anima, quam cum potentia, imo superflua esset distincta potentia, atque ita anima ipsa esset potentia, & operatio, quod repugnat rationi creaturæ. Secundo, quia iam sensatio esset idem cum anima, atque adeo actio esset anima propria, & non coniuncta, consequenterque spiritualis esset, ac rei subsistentis, brutisq; repugnans. Tercio ad huiusmodi attentionem receptio specierum non requiritur, attendimus namque speciem non recipiamus, veluti cum expectamus, an aliquid audire possimus, quia scilicet ad attendendum sat est expeditis esse, ac alijs actionibus vacuos. Ex quo vltius sequitur, primo, si auditio sola est attentio, iam tunc ex parte animæ factum esse quidquid ad audiendum requiritur, nec tamen audire, ac postea sine noua efficientia auditionem dari. Sequitur secundo posita attentione ex parte animæ, atque obiecto sonante, fore vt absque vlla multiplicatione specierum audiat: siquidem auditiva actio, scilicet attentio, iam præerat, obiectumque similiter: nihil autem aliud est necessarium, iuxta aduersarios, idemque argumentum vrgetur in visu. Nam præsertim obiecto visibili anima sine specie potest attendere, atque adeo videre: redundabit ergo species. Quarto. Aut visio est attentio ad obiectum in se, aut ad immutationem, quam ipsum facit in potentia. Si primum: sanè ad cognoscendum non requiritur immutatio, cum possit visus attendere absque specie, vt est explicatum. Secundum vero est impossibile, cum immutatio intentionalis nequitiam sentitur: ergo ex vi attentionis ad illam, obiectum non percipitur. Accedit, quod de intellectu saltem explicari nequeat dicta sententia: hoc n. potentia apprehendit, & iudicat, componit, & discurret sciendo, opinando, errando, &c. incredibile a. est hosce actus omnes ipsammet esse intellectum, aut speciem: quocirca quæ de talibus actibus experimur aperte ostendunt veritatem conclusionis.

Ea etiam, quæ fides docet, idem ostendunt: intelliguntur enim multo facilius, positis actibus realiter distinctis a potentijs, & speciebus. Nam secundum fidem in intellectu nostro actus dantur supernaturaliter credendi, quos intellectus habere nequit suis viribus, ipso etiam obiecto supernaturali sufficienter proposito. In patria quoque actus videntis Deum supernaturalis est, ad quem secundum fidem ponitur lumen gloriæ necessarium: qua ergo ratione intelligi potest eius-

SVARE Z
de Angelis, op
re 6. d. 1. rum, et
anima.

TON TOM

11

11

11

11

11

11

11

11

11

11

11

11

11

11

11

11

11

11

11

11

11

11

11

11

11

11

11

11

Cap. 4. *Utrum actus cognoscendi fiat à potentia in qua recipitur simul cum specie.*

modi actus, ipsum esse intellectum, aut speciem? Eadem autem ratio est de vno actu, vel potentia, atque de omnibus: concludendum igitur actum cognitionis esse veram qualitatem, à potentiaque distinctam, contra quam si quæ fuerint argumenta sequenti capite diluentur, allata vero ex Aristotele, D. Augustino, & D. Thoma in numero primo intelligenda sunt causaliter, non formaliter.

CAPVT. IV.

Utrum actus cognoscendi fiat à potentia in qua recipitur simul cum specie.

¹ *Prima sententia negat.* Diximus de entitate actionis cognoscitiuæ, dicendum sequitur de principio, à quo fit, quod etiam ex parte pertinet ad cognitionem ipsius potentia. In hac ergo questione variae sunt opiniones: quidam dixerunt in omni virtute cognoscente esse distinguendas duas potentias, aliam merè actiuam actus cognoscendi, aliam receptiuam illius, atque adeo sensum dari alium agentem, & patientem alium, intellectumque similiter. Ita landunus secundo de Anima, quæst. 16. & tractatu de intellectu agente, qui hoc tribuit Commentatori, idem sentit Apollinaris quæst. 11. & 13. qui forte nituntur illo effato, quod idem secundum eandem potentiam simul agere, & recipere non valeat.

² *Improbatur dupliciter.* Hæc opinio est omnino improbabilis. Primo, quoniam impossibile est actionem immanentem recipi in vna potentia, & fieri ab altera. Secundo interrogo, quænam potentia cognoscit, an quæ efficit actum, an quæ recipit. Non quæ recipit tantum, cum cognoscere sit vitaliter operari: si fingas Deum intra potentiam immittere entitatem actus, ipsa potentia nihil agente, in eo certè euentu, nihil ipsa cognoscet, cum primum principium in hac materia sit vitale actionem intrinsece includere processum effectuum ab agente, ideo enim viuere res dicitur, quæ intra se habet principium actionis. Nec etiam cognoscit potentia, quæ tantum agit, namque cognitio intrinsecus actus est potentia cognoscitiuæ: ergo impossibile est illam potentiam cognoscere, quæ actu cognitionis non informatur: impossibile ergo est in cognitione agere, ac recipere, separari omnino, diuersisque potentijs tribui.

³ *Secunda sententia etiam negat aliter. Responsur.* Ex his improbat alia opinio asserens potentiam cognoscentem non efficerè actum, sed ab obiecto illum recipere. Ita de sensibus affirmant Paulus Venerus, & Nyphus citati cap. præcedenti n. 1. idemque putat de intellectu Gotfredus, (vt refert Scot. in 1. distinctione. 3. q. 7. §. alia est opinio.) dicens intellectionem fieri ab obiecto medio phantasmate illustrato, lumine intellectus agentis: cuius opinionis fundamentum idem est, ac prioris opinionis, & argumenta etiam contra illam facta hic militant, imo fortiora, quod scilicet iam cognitio esset ab extrinseco, ac mera cognoscentis potentia passio, aliundeque transiens actio. Rursum obiectum potius diceretur cognoscere. Denique cum cognitio qualitas perfecta sit, produci non potest ab imperfecto obiecto, potissime intellectu, quæ spiritualis qualitas est, phantasma autem materialis, nec phantasmatis illuminatio prodesse potest, vt potest facta, & tenebris plena, de quo infra.

⁴ *Tertia sententia variè à Thomistis respicitur.* Simili fere modo improbanda est alia opinio statuens actum cognoscendi fieri à potentia specie informatà, ita tamen vt potentia ex se nullam actiuitatem habeat, sed tota ratio efficiendi sit species, quemadmodum aquæ calidæ tota calefaciendi ratio est calor. Hanc opinionem sic expōitam tribuit Scotus S. Thomæ, quam certe indicat 1. p. q. 56. art. 1. & q. 79. a. 3. ad primum, & q. 85. a. 2. ad tertium, & alijs locis, fuitque opinio Alberti summa de homine, de potentijs sensuum, quamuis specialiter de sensibus loquatur. Accedit Tienensis 2. de anima text. 72. & Iauelus qu. 22. quantum ad sensus attinet, quamuis 1. 3. aliter sentiat de intellectu. Eandem fere opinionem habet Caiet. 1. par. q. 14. a. 1. q. 79. a. 2. §. 7. a. 1. quamuis aliter rem explicet, dicens cognoscentem potentiam per speciem fieri ipsum cognoscibile, atq; ita factam elicere actum, ac licet tota ratio agendi sit ab specie: tribui nihilominus potentia, quatenus facta est ipsum cognoscibile.

Contra hanc opinionem vtrunque expōitam procedunt argumenta facta contra præcedentes, cum fateatur etiam potentiam non habere ex se actiuitatem ad actum cognoscendi: non ergo actus ille procedet à principio intrinseco actiuo, sed tantum ab extrinseco, quod est species: sic enim calefactio ab aqua non procedit actiue tantum à principio intrinseco. Est autem hoc contra rationem actus vitalis: ergo, &c. Et confirmatur. Nam si potentia cognoscentis non concurrat actiue: ergo neque anima concurrat, quia non nisi cum potentijs operatur: non est ergo anima principium cognoscendi, quod est euidenter falsum, & contra Aristotelem lib. 2. cap. 2. Confirmatur præterea, nam si sola species esset tota ratio agendi, naturaliter ageret, ac adeo ea posita in potentia naturaliter sequeretur actio. Consequens est contra experientiam, quia licet recipiatur in oculis species, non continuo sequitur visio, si non detur attentio. Vnde sæpe diuersi homines easdem species recipientes in potentijs æque dispositis, non æquè vident, eo quod non æquè attendunt, atque in homine vno diuersis temporibus idem experimur: causa nimirum est, quæ non à sola specie provenit actiuitas, sed maxime ab anima, & potentia, ac de interioribus sunt argumenta clarissima. Imaginatio enim habet plures species simul, cum tamen nunc hoc, nunc illud imaginetur, nunc montem aureum, postea chimeram componat. Intellectus etiam tam varie operatur, vt intelligi nequit, quemodo id præstet per actiuitatem specierum absque vlla sui actiuitate. Præterea si potentia per speciem agit tanquam per accidens sibi inhaerens, instar aquæ per calorem agentis, plane talis potentia de se cognoscitiua non erit, sed ab extrinseca specie id vendicabit: licet non per se intellectus intelligit, sed per accidens, sicut aqua dicimus per se non calefacere, sed per accidens, quod tamen falsum per se, & incredibile apparet. Porro Caietani expositio fingens illam vniionem falsum supponit, & supra est improbatum in cap. 2. ac dato, quod aliquo modo posset intelligi cognoscentem potentiam fieri suum cognoscibile, fieret sane verius per actum cognitionis, per quem dum obiectum cognoscitur, intime quodammodo potentia imbibitur. Ea ergo ita reddita ipsum cognoscibile potest melius, ac verius esse principium cognitionis.

⁵ *Imaginatur.* Contra hanc opinionem vtrunque expōitam procedunt argumenta facta contra præcedentes, cum fateatur etiam potentiam non habere ex se actiuitatem ad actum cognoscendi: non ergo actus ille procedet à principio intrinseco actiuo, sed tantum ab extrinseco, quod est species: sic enim calefactio ab aqua non procedit actiue tantum à principio intrinseco. Est autem hoc contra rationem actus vitalis: ergo, &c. Et confirmatur. Nam si potentia cognoscentis non concurrat actiue: ergo neque anima concurrat, quia non nisi cum potentijs operatur: non est ergo anima principium cognoscendi, quod est euidenter falsum, & contra Aristotelem lib. 2. cap. 2. Confirmatur præterea, nam si sola species esset tota ratio agendi, naturaliter ageret, ac adeo ea posita in potentia naturaliter sequeretur actio. Consequens est contra experientiam, quia licet recipiatur in oculis species, non continuo sequitur visio, si non detur attentio. Vnde sæpe diuersi homines easdem species recipientes in potentijs æque dispositis, non æquè vident, eo quod non æquè attendunt, atque in homine vno diuersis temporibus idem experimur: causa nimirum est, quæ non à sola specie provenit actiuitas, sed maxime ab anima, & potentia, ac de interioribus sunt argumenta clarissima. Imaginatio enim habet plures species simul, cum tamen nunc hoc, nunc illud imaginetur, nunc montem aureum, postea chimeram componat. Intellectus etiam tam varie operatur, vt intelligi nequit, quemodo id præstet per actiuitatem specierum absque vlla sui actiuitate. Præterea si potentia per speciem agit tanquam per accidens sibi inhaerens, instar aquæ per calorem agentis, plane talis potentia de se cognoscitiua non erit, sed ab extrinseca specie id vendicabit: licet non per se intellectus intelligit, sed per accidens, sicut aqua dicimus per se non calefacere, sed per accidens, quod tamen falsum per se, & incredibile apparet. Porro Caietani expositio fingens illam vniionem falsum supponit, & supra est improbatum in cap. 2. ac dato, quod aliquo modo posset intelligi cognoscentem potentiam fieri suum cognoscibile, fieret sane verius per actum cognitionis, per quem dum obiectum cognoscitur, intime quodammodo potentia imbibitur. Ea ergo ita reddita ipsum cognoscibile potest melius, ac verius esse principium cognitionis.

⁶ *Sententia Scoti.* His ergo reiectis opinionibus, est quarta alia Scoti in prima distinctione tertia, questione 4. Sententia prima, dicens actus cognoscendi effici à potentia simul, & specie tanquam à duabus causis partialibus integrantibus vnum principium actiuum, quæ probatur primo. Nam species intentionalis necessaria est, vt supra ostendimus: ergo habet efficientiam circa actum cognoscendi, alias frustra necessaria diceretur potentia. Deinde etiam habet efficientiam, vt argumenta facta probant: ergo, &c. Minor patet ex dictis ac maior ex eo suaderetur, quia non potest vsus alius speciei assignari. Dicitur

Franc. Suarez de Anima.

K 2 cetur

cetur fortasse requiri speciem ad determinandam potentiam ad cognitionem obiecti. Rectè quidem, ea tamen determinatio cooperatio est speciei cum potentia. Et confirmatur, quia si solus visus efficit visionem præsentem visibili, poterit sane illam efficere sine specie. Secundo arguitur. Forma constituens rem in actu primo concurret cum illa ad productionem actus secundi: sed species constituit potentiam in actu primo ad cognoscendum: ergo cum illa efficit cognitionem. Tertio in patria essentia diuina, quæ est tanquam species intelligibilis, concurret simul cum potentia ad visionem: ergo species creata concurret.

7. *Sententia.* Quinta opinio asserit speciem nihil efficere, sed potentiam habere totam actiuitatem respectu actionis. Ita Henricus quodlibet. quarto, quæstion. septima, ac de intellectu idem credit lauelus libro tertio, de Anima. Suadetur primo, quia actus cognoscendi perfectior est, quam species: non potest ergo species effectiue ad illud concurrere, quod potissimè vrger in sensibus exterioribus, in quibus species imperfectissimæ sunt, cum producantur à materialibus obiectis. Secundo actus cognoscendi est vitalis: ergo tantum procedit à principio intrinseco viuentis, quale non est species, cum ab externo obiecto imprimatur: ergo, & cætera. Tertio potentia animæ vegetatiuæ solæ efficiunt actiones suas, neque indigent tuamine obiectorum: à fortiori ergo id fortientur potentia cognoscitiuæ, vt pote perfectiores.

8. *Sententia.* Vltima sententia distinguit apprehensionem à iudicio, statuitque apprehensionem fieri ab specie, iudicium vero à potentia. Ita Egidius libro octauo, quæstion. secunda, insinuatque Diuus Thomas quodlibet. octauo, quæstion. secunda. Sed facile refellitur opinio. Nam vel per apprehensionem intelligit actum cognoscendi, vel tantum speciei apprehensionem: hoc secundum ad rem non est, si autem intelligat primum, impossibile sane est potentiam respectu illius actus habere se mere passiuè, vt iam probauimus, præterquam quod talis apprehensio non est semper actus à iudicio distinctus, vt infra videbimus: quare, & cætera.

9. *Assensio.* In hac ergo controuersia sit prima conclusio. Potentia cognoscens habet propriam, & immediatam actiuitatem circa actum suum. Hanc probant argumenta facta contra tres opiniones priores, & est communis Diui Thomæ, & Scoti, & authorum vtriusque Scholæ, & aperta sententia Aristotelis libro secundo de Anima, capite secundo, dum ait animam esse principium intelligendi, & sentiendi, sicut & vegetandi non immediatè, sed per potentias suas, & cætera. *Obiectio 1.* Videtur tamen idem Aristoteles libro tertio, textu quinto, eidem conclusioni repugnare, vocat siquidem intellectum puram potentiam, ac subdit, nullam aliam esse illius naturam, quam quod possibilis est. Idemque est modus loquendi Diui Thomæ sæpe prima parte, quæstion. octogesima septima, articul. primo. Si ergo pura potentia est, nullam profecto actiuitatem habet, atque eadem ratio est de quauis potentia cognoscitiua. Præterea arguitur, quoniam si potentia esset principium actuum operationis, ipsa inuariata, non variaretur actio: nunc autem eadem potentia meliorem actum elicit, solum propter extrinsecum D E I auxilium, aut propter meliorem speciem, vt vnus beatus clarius videt D E V M, quam alius, qui meliorem intellectum naturalem habeat, eo tantum quod à D E O

magis iuuatur, quod signum est potentiam non efficere cognitionem, sed illam aliunde recipere.

Ad Aristotelem dicendum primo Philoponum sic legere, sed fieri non potest, vt alia sit eius natura, quam hac, quæ dicta est, scilicet quod sit separatus à corpore. Perionius ita vertit, Ex quo efficitur nullam esse naturam, nisi eam, quæ vim intelligendi habere dicitur. Simplicius denique vertit aliter: attamen Argyropoli vertio est, quam adduximus, & Græca litera consonat textui consequenti, qui ita habet. Is igitur intellectus, qui animus nuncupatur, nihil actum eorum est proprius, quæ sunt antequam intelligat ipse. Respondetur ergo Aristotelem tantum significare intellectum, eo quod non habet ex se species intelligibiles, dici puram potentiam non simpliciter, sed in genere intelligibilem, idque importare verba illa, nihil est actum eorum, quæ intelligit, & quod infra subdit intellectum partem esse locum formarum non actu, sed potentia: non negat igitur actiuitatem potentia: idemque est sensus Diui Thomæ. Alterum argumentum, vt plurimum probat potentias has dependere in agendo à multis conditionibus, ratione quarum melior prodeat operatio, vnde melior species, vel maius auxilium plurimum conducit ad meliorem actum, specialiter vero de actibus supernaturalibus dicimus, licet concurrant effectiue ad illos beati, sed tamen gerere vt instrumenta D E I, ex se autem non habere connaturalem actiuitatem circa tales actiones, quare in eis inferunt potissime virtus principalis causæ, qui Deus est, vt entis instrumento, quantum vult, vnde theologi perique, qui rectius sentiunt, aiunt maiorem perfectionem naturalis intellectus ad supernaturalem Dei visionem non conducere, sed maius auxilium.

Ad commune fundamentum illarum opinionum negantium actiuitatem potentis cognoscens, ne idem esset agens, & patiens, respondetur communiter, potentiam solam recipere, at informatam specie efficere, sicque distinguere agens à patiente. Alij dicunt actum recipi in potentia informatam specie, esseque rationem recipiendi illum: quicquid tamen de his sit, maxima illa ex octauo Physicorum in actibus saltem immutantibus non habet locum, vt eo loco diximus.

Secunda conclusio. Non tantum potentia, sed etiam species habet aliquam actiuitatem circa actum cognoscendi. Hanc probant argumenta pro Scoto in numer. sexto. Et præterea argumentor. Nam cognitio fit per intentionalem assimilationem cognoscens ad rem cognitam, vnde quod perfecte volumus cognoscere, conamur illius similitudinem, quam possumus perfectam intra nos formari: ipsa ergo actualis cognitio quædam, est actualis assimilatio: oportet ergo, vt potentia cognoscens habeat formam, quæ sit actuum principium assimilandi: huiusmodi autem aliud non est, quam species: ergo, & cætera. Atque hoc insinuat Aristoteles libro secundo de Anima, textu sexagesimo. vbi sensibilia sensationum actiua esse affirmat, per vicarias vtique species. Nec obstat, quod in capite tertio, ait sensum ex se esse in actu primo, quali specie non indigere, vt in actu secundum, seu sensationem proficiat. Comparat enim illic Aristoteles sensum cum intellectu, ac de eorum actione per habitum, aitque sensum non indigere habitibus, sicut intellectum, cum sit potentia omnino determinata: vel certe comparat sensum informatum per speciem, & intellectum per habitum, vnde cum ait primam mutationem sensitiui fieri à generante, per

SVARE Z
de Angelis, op
re 6. d. 1. rum, et
anima.

DE V. 2

generans intelligit obiectum imprimens speciem, nam subdit ea, quae actu sensum efficiunt, esse exterius, ut visibile, &c.

13. *Adfertio.* Tertia conclusio. Principium integrum productum actus est potentia informata specie. Hae est sententia Aristotelis locis citatis, & nono Metaphysic. capite nono. Dicitur Augustinus etiam nono de Trinitate, capite ultimo. *Liquido tenendum, ait, rem, quam cognoscimus, generare in nobis notitiam sui, quod ab utroque, ab obiecto scilicet, & potentia, notitia priatur.* Et undecimo, de Trinitate, capite secundo. *Ex re visibili, inquit, fit visio, non tamen ex sola, nisi ad sit visus, ex vidente enim, & visibili fit visio.* Idem docet Dicitur Thomas prima parte, quaestio. decimaquarta, articulo secundo, & quaestio. quinquagesima quarta, articulo secundo, & 2. 2. quaestio. trigesima prima, articulo quinto, & primo contra gentes, capite vigesimo, & libro secundo, capite primo. & quodlibet. octauo, quaestio. tertia, articulo 3. neque aliud intendit Scotus citatus in numer. 6. Probationes vero sumendae sunt ex prima, & secunda conclusione.

14. *Ad arg. 1. in 7.* Ad primum pro quinta sententia communis solutio est, licet species sit ignobilior, attamen ut instrumentum potentiae attingere posse nobiliorem actum. Hae vero solutio ut iacet non consonat supradictis. Aliter ergo respondetur, negando actum cognoscendi esse perfectiorem qualitatem, quod non facile posset improbari, est id ego minus probem, quia ille actus vitalis est: & a perfectiori potentia elicitus, habetque optimum effectum formalem, qui est cognoscere. Quare ad argumentum dicto imperfectum non posse attingere productionem perfecti tanquam totale principium immediatum, ac principale naturaliter loquendo, posse tamen attingere, ut partialiter complens immediatum instrumentum, atque attingendo in effectu aliquid non perfectius se. Quam solutionem sic explico: nam potentia cognoscens specie informata integrum instrumentum est, per quod anima operatur, species autem instrumentum non est potentiae, non enim haecita specie utitur, ut sola ipsa species eliciat immediatè actum cognoscendi, ut optime probat argumentum primum pro Henrico, sed ex potentia, & specie constat integrum instrumentum, quod immediatè elicit actum. In quo duo etiam considerant nonnulli, & substantiam, & representationem: illamque fortiri à potentia, hanc verò ab specie, ac proinde singula singulis tribuendo, imperfectiorem deprehendi actum, quam ipsius principia. Hae tamen consideratio necessaria non est, ut constat, quam vera autem sit, ex cap. 2. à numer. 22. intelligi potest. Ad secundum respondetur saepe animam in operando uti instrumentis extrinsecis, adiunctis proprijs, ut calamo ad scribendum, quod magis necessarium fuit in potentijs cognoscensibus, quam in alijs propter modum operandi per assimilationem, per quod etiam patet solutio tertij.

CAPVT. V.

Utrum per actum potentie cognoscitiua aliquis terminus producat.

1. Hae quaestio tractari solet communiter in tertio libro de Anima sub terminis contractionibus, an per actum intellectus producat verbum: disputatur etiam à Theologis in prima distinctione vigesima septima. & à Diuo Thoma, eiusque discipulis prima parte, quaestio. vigesima.

Franc. Suarez de Anima.

ma tertia, articulo primo. attamen, quia eadem ratio est de actione intellectus, & de actibus aliarum potentiarum cognoscensium, ideo hoc loco in vniuersum tractanda videtur: nam postquam egimus de entitate, & principio actus cognitionis, dicendum sequitur de illius termino. Vi-
detur igitur per illam nihil produci, quoniam cognitio actus immanens est, ac proinde minime productiuus, nono Metaph. capite nono. ubi sic legitur, *Quorumcumque itaque aliquid quiddam propter usum est id, quo sit, horum actus in eo, quod sit, est, ut adificatione in eo quod adificatur, & cetera. Quorum verò non aliquid quiddam opus propter actionem in ipsis finet actio est, ut visio in vidente, & speculatio in speculante.* Et Echicorum ad Nicomachum, cap. 1. habetur, *quasdam operationes esse finis, scilicet immanentes; in alijs autem, addit, & cetera has opera quaedam.* Contra verò est, *fundamentum* quia secundum Theologos per actionem intellectus producit verbum, quod sit illius terminus, *partu affir-* eadem autem est ratio de illa, & de alijs similibus. *mat. ex Theo-* ergo, &c.

In hac quaestione multi Thomistae opinantur, per actum intellectus produci quendam terminum, qui verbum dicitur, de ratione tamen, & modo ponendi illum, ac de potentijs alijs cognoscensibus non conueniunt. Ad intelligendam ergo diuersitatem opinionum est recolenda distinctio cognitionis intuitiuae, & abstractiuae: intuitiua obiectum habet sibi realiter praesens, abstractiua non item: dicunt ergo Thomistarum nonnulli per cognitionem abstractiuam produci aliquid terminans illam, at per intuitiuam nihil. Ratio sententiae est, quoniam per actionem cognoscitiuam solum producit terminus ex indigentia, cum nimirum obiectum praesens non habetur: sola ergo abstractiua cognitio producat terminum, non autem intuitiua. Vnde talem productionem concedunt, & intellectui, & sensui interiori abstractiue cognoscensibus, cum discrimine, quod in intellectu terminum illum vocent verbum, in sensu idolum: sensibus verò exterioribus terminum denegant, quia eorum cognitio semper est intuitiua, qua etiam de causa in intellectu intuitiue cognoscens, ut in beatis Deum videntibus, & in Angelis seipos cognoscensibus terminum praedictum non agnoscunt. Quare secundum hanc opinionem verbum, seu idolum non est, ut terminus productus necessariò, sed ut speculum, & imago, in qua res ipsa cognoscatur, ac consequenter autem verbum realiter distingui ab actu cognoscendi, sicut res à re distinguitur. Hanc opinionem sic expolitam tuetur Caietanus prima parte, loco citato, & Capreolus illa distinctione vigesima septima. Ferrarius primo contra, cap. quinquagesimo tertio, quamuis hic minus consequenter loquatur in non paucis: insinuat etiam Dicitur Thomas prima parte, quaestio. trigesima quarta, articulo primo, ad secundum, de potentia, quaestio. octaua, articulo primo, quaestione nona, articulo quinto, de veritate, quaestio. 4. articulo. 1. ad 2. citato etiam Aristotele 2. de Anima, textu 59. & 60. scribens, obiectum intellectus debere esse intra ipsum, qui locus minime fauet, cum ibi loquitur Aristoteles de speciebus intelligibilibus, non de cognitionis termino.

Alia opinio declarat nulla actione cognoscitiua produci terminum ab illa distinctum: Patres vero cum aiunt intellectum producere verbum, ipsammet intellectionem vocare verbum, ac tale verbum in omni intelligente dari, imò proportionaliter in omni cognoscente: rursus verbum non esse id in quo tanquam in speculo obiectum cognoscatur, sed actum esse, quo cognoscitur obiectum. Hae videtur sententia Scoti, Durandi, & Gabriel.

Gabriel. citata distinct. 27. Et rursus Scoti quodlib. 8. cuius opinionis motiva in sequentibus asseremus.

4. Prima conclusio. Per omnem actionem cognoscendi terminus productur illi intrinsecus, ac modaliter tantum ab ea distinctus. Hæc conclusio est à nobis exposita, & probata olim in questione de sex ultimis prædicamentis, ubi ostendimus in actionibus immanentibus esse distinguendam rationem qualitatis à ratione productionis, qualitatemque terminum esse illius actionis, ut est productio, & hoc etiam tetigimus supra libro secundo, cap. 2. Vnde non est hic amplius immorandum.

Videatur au-
thor dist. 48.
Metaph. sect.
2.

5.
2. h. 1. r. 1.
Probatur 1.

Secunda conclusio. Præter hunc terminum non productur alius per actionem cognoscendi modaliter, aut realiter distinctus. Probatur primo, quia in vniuersum per vnam actionem non productur, nisi vnus terminus: ergo neque per actionem cognoscendi. Secundo, vel ille terminus productur per actum intelligendi, ut est qualitas, vel prout est productio qualitatis: neutrum verum est: ergo, &c. Probatur minor, nam productio illa, ut sic, producit qualitatem, quæ actus est intelligendi: non ergo indiget alio termino: ipsa verò qualitas in primis actio productiva non est, neque deinde est principium, seu forma, per quam potentia cognoscitiva producit aliam qualitatem, quia intentionales qualitates de se productivæ non sunt, ut patet in visu.

6.
Eusio ob-
struitur du-
pliciter.

Vltior
eiusiore
feliciter.

Subterfa-
gium exco-
gitat: im-
pugnatur 1.

Secundò.

Tertiò.

Confirm. 1.

Confirm. 2.

Confirm. 3.

Dicetur fortasse actum cognoscendi abstractivè esse productivum alterius qualitatis, non verò intuitivum. Sed contra primò, quia intuitivus actus perfectior est abstractivus: ergo si hic non est productivus, neque ille erit. Secundo, quia frustra ponitur qualitas producta per actum cognoscendi, qui etiam qualitas est. Si occurratur substitui pro obiecto, ita facile refellendum erit: quoniam obiectum, & consequenter id, quod supplet illius vicem, præcedit actum cognoscendi: non ergo produci per illum valet, principium enim producendi prius est natura producta: si verò quis fingat actionem aliam priorem intellectione, per quam verbum producat, ut consequenter fingendum videtur, iam in primis intentum hæbetur, per actum scilicet cognoscendi, ut sic, nihil produci ab ipso distinctum. Deinde iam verbum non productur per intelligendi actum, quod est contra mentem Patrum, & Doctorum de verbo tractantium. Præterea in potentia abstractivè cognoscente dux actiones erunt realiter distinctæ, vna per quam producatur qualitas, quæ est actus cognoscendi: altera per quam producitur idolum, seu verbum, quod de re ipsa formari fingitur: namque vnaquæque actio cum suo termino identificatur, dux autem assertæ qualitates realiter sunt distinctæ iuxta adversarios: ergo & actiones productivæ cum eis identificatae inter se realiter distinguuntur, quod est superfluum, cum actio potentie cognoscitivæ sit tantum cognitio: vel ergo per vtramque illarum actionum potentia cognoscit, quod est superfluum: vel altera actio non est potentie cognoscitivæ, quod est verissimum. Confirmatur, quoniam intelligi nequit potentiam præparare sibi terminum cognoscendum, si talis termini, siue obiecti præparatio non est cognitio, sicut probatum est, esse non posse. Confirmatur deinde, quia cognoscere nihil est aliud, quam vitaliter operari formando quodammodo rem ipsam cognitam: illa ergo actio formans idolum, seu verbum est ipsa cognitio: ergo superflua est altera actio, seu cognitio. Tandem confirmatur, quia si

qualitas producta deferretur per modum obiecti in ea cognosceretur obiectum ipsum: impossibile autem est cognosci obiectum in re aliqua, ipsa non cognita, ut videri rem in imagine non visa imagine: atqui intellectus non cognoscit talem qualitatem: ergo neque in ea cognoscit obiectum aliud.

Tertia conclusio. Per omnem actionem cognoscendi in fieri productur verbum, vel aliquid illi proportionale, quod realiter, & formaliter est ipse actus cognoscendi in facto esse, seu ut est qualitas, distinguitur tamen modaliter ab illa actione, ut est productio, unde verbum non ponitur ex indigentia obiecti, sed ex vi, & natura cognitionis. Hæc conclusio sequitur aperte, ex præcedentibus: posita verò est ad explicandum, quid sit verbum mentis, quod prius de intellectu præstabitur, deinde de sensibus. Prima igitur pars, nempe verbum produci, communis est Sanctorum Patrum, & Theologorum, quæ fuit via ad explicandam generationem verbi divini per actum cognitionis æterni Patris, nam sicut ibi verbum substantiale producit per actum substantialem, ita in nobis productur accidentale verbum, quia actio est accidentalis, quod verò illud verbum accidentale non sit distinctum ab actu intelligendi, ut est qualitas in facto esse, constat ex Diuo Augustino libro duodecimo de civitate, capite septimo, & decimo quinto, de Trinitate, capite decimo, dum inquit formatam cognitionem are, quam scimus, verbum esse, & libro nono, capite decimo septimo, conceptum rerum veracem notitiam tanquam verbum apud nos habere, & dicendo intus gignere, neque à nobis nascendo discedere. Anselmus quoque in Monologio, capite trigesimo tertio, inquit actum ipsum intelligendi habentem ex se imaginem natam, verbum nostrum esse. Damascenus libro primo, fidei, capite decimo octavo, Verbum nostrum, inquit, est naturalis, anime nostra motio, secundum quam movetur, intelligit, aut cogitat. Iam Diuus Thomas vbicunque de verbo differit, non illud altruit ex indigentia obiecti, sed ex intrinseca ratione intellectus, indeque in omni intelligente verbum admittit, ex intrinseca autem ratione intellectus nihil aliud productur in intellectu, quam qualitas illa, quæ est intelligendi actus: ergo illa ipsa verbum est. Maior patet ex prima parte questionis vigesima septima, articulo primo, ubi inquit, Quicumque autem intelligit, ex hoc ipso, quod intelligit, procedit aliquid in ipsum, quod est conceptio rei intellecta ex vi intellectus proveniens, quæ verba Caietan. limitat, & exponit contra mentem, & Cuiusdam verba authoris. Item de potentia, questione nona, articulo quinto, ait verbum esse de ratione ipsius intelligere. Idem de veritate, questione quarta, articulo secundo, & opusculo decimo tertio, & supra Ioannem capite primo, lectione prima, & l. 4. quarto, contra gent. capite undecimo, ait Angelum etiam dum seipsum intelligit, formare verbum: ergo aperte docet verbum non dari ratione abstractivæ notitiæ, siquidem in Angelo notitia sui intuitiva est, ibi autem non nisi actus intelligendi invenitur: ille ergo verbum est, & productio illius, est verbi productio. Secundo patet etiam hoc ex mente Patrum explicantium productionem divini verbi vicissim per productionem verbi creatæ: productio autem verbi divini ex cognitione intuitiva est, ac sine vlla obiecti indigentia, cum sit Patri producenti præsentissimum, sed ex vi intellectus: simile ergo erit in nobis.

Tertiò.

SVARE Z
de Angelis, op
re 6. d. 1. rum, et
anima.

TON TON

111

DATE

D. V. 2.

8. Tertiò. Si verbum poneretur ex indigentia, seu absentia obiecti, ferè nunquam produceretur. Et quidem in Deo quantum est ex ratione intellectus fati id liquet, atque etiam in Angelis se cognoscentibus, sed neque quando alij alios cognoscunt cum spirituales sint, actuque intelligibiles, ac presentes omnibus omnino. Nam distantia localis nihil impedit, impertinensque est ad intellectum: potest ergo quilibet Angelus immediatè terminare cognitionem de se elicita ab altero Angelo. Dices desiderari adhuc intimam presentiam, seu veluti penetrationem Angeli cognoscendi cum cognoscente potentia. Sed non rectè: nam talis potentia, ut supponimus, instructa est speciebus: ad terminandam verò cognitionem non est, cū requiratur obiectum intra intellectum. Eadem sanè ratione ostendi potest vniuersim Angelos non indigere verbo ad cognoscenda quæcunque existunt, eo quod actus cognitionis terminari ad illa potest vbicunque gentium ponantur: solum ergo formabunt Angeli verbum rerum non existentium, quod est contra mentem omnium & verbo tractantium.

9. Imo non solum de obiectis existentibus, sed neque de non existentibus oportebit formare verbum, si illud res alia sit quam actus ipse cognoscendi, nam maxime formaretur, vt in eo tanquam in imagine res cognosceretur. Sed hoc modo iam poneretur verbum signum instrumentale præter omnium iudicium. Alij respondent speciem esse principium agendi, & ideo non posse se habere vt terminum, cum rationes hæ oppositæ sint, & ideo necessariam esse aliam qualitatem, quæ obiectiue terminet. Sed neque hoc satisfacit. Primò propter nunc dicta de signo instrumentali. Secundò, quia falsum est rationem principij, & termini obiectiui repugnare, nam in videntibus D E V M essentia principium est visionis, & obiectum simul ad quod terminatur, idemque est in Angelo se cognoscente. Alij ergo consequenter concedunt speciem ipsam intelligibilem esse verbum inquantum est terminus, in quo res cognoscitur: sed hi impropiè satis loquuntur, & contra mentem Patrum, & omnium, qui verbum concedunt, verbum enim poni debet per actionem intellectus, species autem saltem prima non ita producit. Item quia iam nihil valeret similitudo productionis verbi nostri ad explicandam productionem diuini verbi, cum ibi essentia sit per modum speciei, & tamen producit verbum, non vero essentia: ergo similiter, &c. Præterea falsum est in specie impressa fieri cognitionem, vt in aspectu patet, videmus enim per speciem non in specie. Denique species ipsa non cognoscitur: ergo neque res in specie, vt supra dicebamus: igitur verbum neque species impressa est, neque distinctum aliquid ab actu intelligendi: est ergo actus ipse. Quod etiam ex secunda conclusione aperte colligitur: probauimus enim per actum cognoscendi non produci aliquid ab ipso distinctum, produci autem verbum: verbum ergo non est aliquid distinctum ab actu.

10. Sic ergo probata conclusione in intellectu, vt explicetur in alijs potentijs, est aduertendum, verbum efficere, seu dicere primo dictum esse de vocibus, tamen hinc transferri ad specialem loquutionem, quæ intelligendo fit, est enim quædam loquutio in mente, qua quis sibi met loquitur, vnde verbum dicere vltatissime tribuitur loquutioni spirituali, iuxta illud Matthæi nono, & Lucæ primo, Scriba, & pharisæi dicebant intra se,

& Sapientie primo, Dixerunt impij intra se cogitantes, & in Psalmo decimotertio, Dixit insipiens in corde suo, &c. dicere ergo, & loqui proprie vsurpatur de actibus intellectus, ex quo colligit Augustinus decimoquinto de Trinitate, capite decimo, vocem verbum extensam esse ad significandum propriè conceptum mentis, ideo forte, quia loquutio exterior ex interiori dimanat. At reliquæ potentie cognoscentes non proprie dicuntur, aut loquuntur, quia imperfectè cognoscunt, nihilque affirmant, aut negant, sed simpliciter apprehendunt, & ideo verbi vocabulum conceptibus earum proprie non tribuitur: eo ipso tamen quod potentie cognoscentes sunt, vindicant quandam productionem similem productioni verbi mentalis, eliciunt quippe actus cognoscendi, per quos assimilantur rebus cognitis: hoc ergo est, quod proportionari dicimus verbo mentis, ac commune est sensibus exterioribus cum interioribus, vt ex primis conclusionibus constare potest.

Ex quibus omnibus licet colligere, quid sentiendum sit de verbo mentis, quod valde controuersum est apud Theologos. Primò ergo dicendum vere dari. Secundo distingui modaliter ab actione intellectus vt productio est, ab actu vero vt est qualitas producta nullo modo. Tertiò non esse id, in quo fit cognitio, aut supplere vicem obiecti, sed esse id, quo ipsum obiectum cognoscitur tanquam conceptu formali rei cognite, siquidem vt res possit intelligi, necesse est, vt in intellectu vitaliter quodammodo formetur: illa ergo forma verbum est, atque ita colligitur ex Sancto Thoma de potentia, quæstion. octaua, articulo primo, contra gentes, capite trigesimo tertio, prima parte, quæstion. 107. articulo primo, vnde verbum conceptus obiectiuius mentis non est, sed formalis: obiectiuius vero est id, quod cognoscitur. Quarto huiusmodi verbum produci per actionem intelligendi, vt productio est. Vnde tria hæc dicere mentaliter, producere verbum, & efficere actum intelligendi idem valent maxime in creaturis. Quinto verbum esse similitudinem obiecti intentionalem, expressamque speciem illius, & hoc ipsum vindicare actum intelligendi. Ita Diuus Augustinus nono de Trinitate à septimo capite vsque ad decimum, & decimoquinto libro à decimo capite vsque ad decimam tertiam. Sexto in omni intelligenti creato eo ipso, quod intelligit formari verbum siue in absentia, siue in presentia obiecti: atque hæc omnia pronuntiata sequuntur ex positis conclusionibus, pro quibus nullam aliam probationem asserere necesse erit.

Superfunt tamen difficultates aduersus dicta. Prima, quia videtur verbum esse id, in quo res cognoscitur, atque habere vicem obiecti: artifex enim format sibi idolum, in quo, & ex quo rei fabricandæ modum contemplatur: illud autem intelligendi actus esse non videtur, sed per actum potius formatum: ergo, & cetera. Et hoc videtur sentisse D. Thom. q. 4. de verit. art. 2. ad 3. cum scripsit conceptionem intellectus non solum esse id quo, sed etiam in quo rem intelligimus: idem dicit de potentia quæstione nona, articulo quinto, illis verbis: Hoc ergo est primò, & per se intellectum, quod intellectus in seipso concipit de re intellecta. Et super Ioannem capite primo inquit, verbum comparari ad intellectum, non solum vt id quo, sed vt in quo: idemque habet duobus opusculis de verbo.

Hinc verò oritur secunda difficultas, videntur enim intelligendi actus, atque verbum distingui realiter, nam in primis habent se, vt actus, & obiectum. Secundò, quia si verbum esset ipse actus

vide auctorem lib. 9. de Trinitate c. 2. an. 10

Colliguntur ex dictis sex pronuntiata totam doctrinam de verbo complectentia. Primum. Secundum. Tertium.

Quartum.

Quintum.

Sextum.

Difficultas contra supra dicta inueniuntur.

Secunda difficultas.

intelligendi formaliter, Verbum diuinum esset intellectio ipsa Patris: consequens est falsum: ergo. Sequela valet à proportionali ratione. Minor vero patet tum, quia verbum est distincta persona à Patre, intellectio autem communis est tribus personis, utpote ad essentialia spectans: tum quia intellectio est formalis perfectio intelligentis, verbum autem diuinum non est formalis perfectio Patris, neque actus illius, imò ei oppositum relatiue: atque hoc est, quod August. ait, Patrem non sapere sapientia à se gentia. Tertiò arguitur, quia per actum cognoscendi & intelligendi producit habitus realiter ab illo distinctus: ergo etiam poterit produci verbum: & ita videtur sentire Diuus Thomas supra, & præcipue prima parte, quæst. 27. artic. 1. quæst. 34. artic. 1. ad 2.

14
Tertia.

Tertia difficultas, quia *intelligere*, & *dicere* idem esse non videntur, ut docuit Diuus Thomas dicta quæstione trigesima quarta, artic. primo, ad tertium. quod ita ostenditur. Nam in diuinis *intelligere* commune est tribus personis, *dicere* autem solius est Patris: ergo latè distinguuntur. Ratio verò est, quoniam intelligere solum dicit habitudinem intelligentis ad rem intellectam, in qua nulla productio importatur, sed nuda rei apprehensio, *dicere* autem verbi productionem importat: quare, &c.

15
Quarta.

Quarta difficultas, si verbum esset actus intelligendi, cum illud similitudo obiecti sit, actus quoque similitudo erit, quod falsum apparet, cum nulla actio similitudo sit principij, à quo fit, ut inductione constet.

16
Quinta.

Quinta difficultas est falsum, videri in omni intelligenti dari verbum, alias beati illud de DEO formarent, sique dari posset creata DEI imago. Quia sola ratione ostendunt Theologi, neque speciem intelligibilem DEI in beatis inueniri. Et confirmatur primò, quia si illo beatifica esset Dei similitudo, posset quis beati inuenire illam, cum in illa videret Deum clarè representatum, quod falsum est, cum nulla creatura queat obiectiue beatificare. Et confirmatur secundo, quia si in præsentia obiecti formaretur verbum, etiam exteriores sensus formarent simile quippiam. Consequens est contra communem Theologorum, videturque colligi ex Sancto Thoma quodlibet quinto, articulo nono, ad secundum. ubi ait sensum externum non formare sibi aliquam formam rei sensibilis, eo quod eius operatio perficiatur per solum immutationem externi sensibilis. *At imaginaria inquit, format sibi idolum simile rei sensibili*, idem ferè docuit prima parte, quæstione octuagesima quinta, artic. secundo, ad tertium. Caietanus & Ferrarius supra, & quarto contra, capite vndecimo. Capreolus supra quæst. 2. ad 4. Durandi. Torrensis i. part. quæstion. 27. artic. 1. disput. 3.

17
Ad 1. diff. in num. 12.

Ad primam difficultatem responderetur, quod terminatio cognitionis ad obiectum non est materialiter intelligenda eo modo, quo intelligitur terminatio lineæ ad punctum: sed est sumenda intentionali, seu spiritali modo: cognitionem ergo terminari ad rem, nihil est aliud, quam rem cognosci, quod fieri potest, etiam si non existat, nedum absit: sic enim amor terminatur ad rem amatam, prout in se esse potest, quamuis actu non existat: scientia etiam rosæ ad ipsam rosam terminari dicitur obiectiue, quamuis ipsa rosæ non existat: quando etiam cognoscitur ens rationis, non terminatur cognitio ad aliquam imaginem eius: actus igitur cognitionis ab intellectu cum specie productus est notitia rei: & hoc est terminari ad illam, & non ad aliud. Ad exemplum idoli, artificis ibidem adductum, dicendum, ipsum esse

De hac re dicitur auctor diff. 25. Metaph. sect. 2.

actum, quo res concipitur, & per quod artifex operatur, tanquam per conceptum proprium, neque oportet fingere idolum aliud ab artifice formatum, vnde etiam experimur solum formatum res cognoscitur, quod signum est solum consistere in formali conceptione. Latè tamen loquendo res absens cognosci dicitur in idolo, quatenus est ratio attingendi rem ipsam, & ita est utrumque interpretandum Diuus Thomas locis citatis. Certe in sua summa id. nunquam pronuntiauit, quin potius prima parte, quæstione octuagesima quinta, articulo secundo, ad hoc institutum probat speciem intelligibilem non esse, quod intelligitur, sed rem representatam per speciem primò intelligi, ac probationes illius rem conueniunt: idemque ostendunt de specie expressa, nam si in verbo res intelligeretur tanquam in supplete vicem obiecti, ipsum diceretur intelligi, sicut magis dicitur adorari, quia in ipsa res adoratur. Occurrunt Caietanus, & alij per intellectionem cognosci verbum, ut similitudo est, non ut qualitas: sed hoc improbari potest ex dictis cap. 2. numer. 27. Nam qualitas illa essentialiter est similitudo, & è contra similitudo illa est essentialiter qualitas: impossibile ergo est intelligi verbum, ut similitudinem, & non ut qualitatem. Vnde quando per actum reflexum de verbo agimus, ipsum cognoscimus secundum utramque rationem, quemadmodum cum rem quamlibet concipimus in ea rationem entis, & talis est in diuina attigimus, per actum verò directum ad obiectum, nullo modo cognoscitur eius verbum: non ergo est id, in quo, sed id, quo obiectum cognoscitur.

Ad secundam difficultatem negandum, distinguendo realiter actum intelligendi, & verbum, ac proinde distinguendo tamen actum, & obiectum. Quod verò de verbo diuino, & actu intelligendi Patris assertum, non est huius loci explicare. Breuiter dicendum in DEO dari intelligere absolute, seu essentialiter, quod proinde commune est tribus personis: prout verò per primam Trinitatis subsistentiam terminatur, & quodammodo contrahitur, esse proprium Patris, sique dici intelligere notionale, & verbi productum. Hinc tamen intelligitur in hac materia argumenta à diuinis ad humana, vel è contrario parum valere. Nam in humanis, actus ipse intelligendi producit, ac adeo est verbum & terminus productionis, in Deo autem actus intelligendi non est productus, cum sit ipsa DEI essentia. Vnde filius, & Spiritus sanctus etiam intelligunt, licet verbum non producant. Quia cum in Deo, maxime ad intra, nihil superfluum esse possit, impossibile fuit, intellectionem essentialiter ab alijs subsistentijs, præterquam à prima, terminatam, verbi productionem euadere. Quod de habitibus adductum ad rem non est, nam habitus non est terminus cognitionis, sed actionis cuiusdam inde emanantis.

Ad tertiam difficultatem dicito *intelligere*, & *dicere* quadam ratione distinguui, & alia esse prout idem: *dicere* enim prout est idem, ac verbum productum, significat actionem intellectus, ut productio est, vnde si *intelligere* sumatur pro intellectione, ut est productio, idem formaliter erunt *dicere* & *intelligere*: si verò *intelligere* sumatur prout significat ipsum actum, per quem intellectus denominatur cognoscens, sic planè intelligere distinguitur à dicere, sicut terminus à productione, & hæc est mens Diui Thomæ illo loco, sique procedunt rationes eius: aliquando tamen *dicere* vsurpatur pro materialiter concipere, & tunc etiam idem est, ac intelligere, attribuiturque etiam omnibus personis diuinis, iuxta illud, *dicunt Deum*

SVARE Z
de Angelis, op
it 6. d. rum, et
anima.

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

TON TOM

facta sunt, Psalmo centesimo quadragesimo octauo.

21. Et hinc intelligitur quædam Scoti opinio in hac materia, dicentis verbum non produci per intelligere, quod improbat a Thomistis: sed quidquid de mente Scoti sit, res ipsa vera est, vt ex dictis liquet: aliter tamen aberrauit Scotus in prima distinctione secunda, questione vltima, & distinctione vigesima septima, questione secunda. vbi asserere videtur dicere, & intelligere actus esse realiter distinctos, cum tamen solum distinguantur, tanquam productio, & terminus: sicut enim in visu sola datur productio visionis, & ipsum videre, ita in intellectu nostro est dicere, hoc est, intellectionem producere, & intelligere.

22. Quarta difficultate pressus Capreolus in quarto, distinctione quadragesima quarta, questione quinta, ad primum, concedit actum cognoscendi non esse similitudinem rei cognite: illum communiter sequuntur Thomistæ posteriores præter Dominicum Soto, qui oppositum asseruit ibidem questione secunda, articulo secundo, dicendum tamen cognitionem in fieri, seu cognitionis in facto esse productionem propriam non esse similitudinem, sed viam ad illam: at cognitionem in facto esse, per quam scilicet potentia formaliter cognoscit, similitudinem esse formalem obiecti, non quidem vniuocam, sed intentionalem, vt capite secundo, conclusionem quarta dictum est: quæ est sententia D. Augustini decimo quarto de Trinitate, capit. decimo septimo, vbi inquit, *Tunc erit perfecta similitudo Dei in mente, quando erit Dei perfectio cognitio*. Sed clarius Anselmus in Monologio, capit. 31. inquit, nulla ratione negari posse cognitionem esse similitudinem rei ex eius impressione formatam. Argumentum vero in contrarium nihil probat, quia non actionem, sed terminum actionis dicimus esse similitudinem.

23. Ad quintam difficultatem negandum absurdum esse, Beatos formare expressam DEI similitudinem, imò id omnino fatendum, vt satis manifeste probatur in materia de visione Dei. Nec minus verum est, possibilem quoque esse impressam speciem, quicquid Thomistica schola reclamat, est de facto eam dari probabile non sit, prout vtrumque suo etiam loco tractatur. Ad primam confirmationem eiusdem quintæ difficultatis negatur sequela, nam cognoscere Deum tanquam in similitudine est imperfectè videre, & ideo talis visio non beatificaret. Nam beatitudo consistit in clara Dei visione: an verò possit visio illa beatifica perfectè, & quidditatiuè cognosci, non viso Deo, quæstio est alibi tractanda. Ad secundam confirmationem concedo, sensus exterioris formare aliquid proportionale verbo, quod probatum est in superioribus, destructumque oppositum fundamentum: loca autem illa Diui Thomæ obscura quidem sunt, cum innuunt operationem sensuum exteriorum perfici per solam immutationem sensibilis, imò quodlibeto octauo, articulo septimo. addit sensus externos non cooperari ad sui formationem, explicandus tamen est non loqui de formatione sensus per actum secundum, sed per actum primum, seu speciem, in hoc enim est differentia, quod sensus exterior solum formetur ab obiecto quoad speciem, at verò phantasia sæpe seipsam format, ex quibusdam speciebus sensibilibus alias eliciens, vt infra videbimus, quæ expositio colligitur ex eodem, in quodlibet. 8. articulo tertio.

24. Superfunt soluenda ex Aristotele adducta in

principio. Ad primum locum Aristotelis ex nono Metaphysicæ. variè respondent authores, assignando plures differentias inter actionem immanentem, & transeuntem. Prima est, quod actio transeuntes producat aliquid ad extra, immanens ad intra: quæ differentia vera est, non tamen illic assignatur ab Aristotele, nam æquè excludit operatum intra, atque extra, ait enim actionem propter se fieri, & non propter operatum. Secunda differentia, quod actio transeuntes ad suum terminum ordinatur, immanens verò non ordinatur ad suum. Hæc verò differentia falsa est. Nam fieri semper ordinatur ad factum esse, teste Philosopho primo Ethicor. capit. primo & nono Metaphysicæ. capit. nono. Tertiam differentiam assignat Caietan. quod actio transeuntes se sit productiua, immanens verò non item: licet aliqua hoc habeat propter absentiam obiecti. Hæc etiam differentia falso fundamento nititur, ac supra improbat, neque est ad mentem Aristotelis, qui loquitur de contemplatione DEI, quæ apud ipsum est cognitio abstractiua, cum in nostro intellectu non sit assequutus modum alium cognitionis de DEO, nec arbitratus visionem DEI claram esse nobis possibilem, & tamen per talem cognitionem dicat nihil produci.

Quarta ergo differentia, quod ordinariæ per actionem transeuntem fiat quippiam manens transacta actione, vt per ædificationem domus, ad rem ac per calefactionem calor, & cætera. at verò licet per actionem immanentem fiat qualitas, non manet tamen, nisi quandiu potentia actu operatur, vnde habere videtur esse in fieri, quod proinde semper retinet nomen actionis, vulgoque ab ea non distinguitur. Hanc ergo differentiam videtur intendere illo loco Aristoteles: vnde Perionius addidit particulam, *quod relinquitur*, vt expofitor magis, quam vt translator, cum in textu Græco non habeatur. Eandem expositionem tribuit Alexandro Aphrod. nono Metaphysicæ. cap. 9. videturque consona Philosopho, nam licet potentia operetur propter terminum, attamen quando terminus non durat plus quam actio, tunc rectè dicitur potentia esse propter operationem ipsam. Dixi paulo superius ordinariæ, propter exceptionem quæ fieri solet de quibusdam actionibus transeuntibus, vt citharizandi, canendi, saltandi, quæ nihil permanentis relinquunt, ob peculiarem sui imperfectionem, vt agendo de actione suo loco explicatur.

CAPVT VI.

Quid sint apprehensio, & iudicium, & quomodo in potentiis cognoscitiuis reperiuntur.

Diximus de actu potentie cognoscitiuæ, ac de principio terminoque illius: nunc dicendum de illius diuisione, quæ in omnibus potentiis cognoscitiuis locum habet. Prius igitur in hoc capite explicabimus quid apprehensio sit, & iudicium, deinde quomodo lingulis potentiis conueniant. Circa apprehensionem igitur est aduertendum in potentiis cognoscentibus primum omnium reperiri receptionem speciei intentionalis, quæ propriè obiecti apprehensio non est, cum non sit cognitio: post receptionem sequitur actus quores primò concipitur vitaliter, diciturque apprehensio eo quod potentia recipiat obiectum quasi trahendo illud. Formatur autem apprehensio dupliciter. Primò per simplices conceptus non comparando vnâ rem alteri. Secundo faciendocompara-

Ad fundam. neg. parit. in n. i. de discrimine actionu. sm. manentiu. & transeun. 1. Discrimen non est ad rem.

2. Falsum.

3. Etiam falsum.

25.

4. Verum & commodum.

Vide in diff. 48. Metaph. 2. an. 20.

12.

Prima pars tituli exp. dicitur.

parationem inter res simpliciter conceptas. Prima dicitur simplex apprehensio: secunda compositio, seu composita apprehensio. Vnde D. Tho. 1. p. q. 58. art. 4. dixit compositionem fieri quando plures conceptus formantur non simpliciter, sed cum ordine quodam inter se. Et Aristoteles 3. de Anima, text. 22. docet intellectum plures conceptus componere, & vnum facere, scilicet compositione: hac vero collatio vnius ad aliud aut fit ab intellectu, comparando & componendo simplices conceptus, aut comparando vnam compositionem alteri tanquam illi consonam, vel ex illa inferibilem, ac primo modo vocatur secunda intellectus operatio, secundo autem dicitur discursus, vnde Aristoteles 3. de Anima, duas tantum operationes intellectus distinxit, simplices scilicet, & complexam complectendo sub complexa duas compositiones nunc dictas: est ergo apprehensio in communi mentalis reformatio, seu vitalis conceptio per potentiam cognoscitivam, quæ simplex, vel composita esse potest, vt explicatum est.

2. Circa iudicium est sciendum vno modo sumi latissimè prout significat rei conceptionem etiam simplicem alio modo propriè, quando facta collatione vnius ad aliud, potentia iudicat ita esse, vel non esse. Distinctio est D. Augustini 11. de ciuitate, cap. 27. & 8. lib. cap. 7. Gregor. Nissenj lib. 4. de homine, cap. 4. Nemelij de natura hominis, cap. 4. Galeni lib. 5. de placitis, cap. 2. & lib. 7. cap. 16. Iudicium primo modo non est actus distinctus ab apprehensione, diciturque apprehensio in quantum est quadam tractio rei cognitæ ad potentiam: iudicium verò in quantum potentia cognoscendo iudicat exercitè rem esse talem, qualem cognoscit: sic oculus videndo album, idolum illius format, ac per ipsum in actu exercito iudicat esse album, quod videt non actu distincto, sed eodem. Itaque iudicium hoc priori modo infortis etiam reperitur.

3. De iudicio autem secundo modo quid sit, & quomodo fiat, difficilius est exponere, multi censuerunt esse actum reflexum, per quem potentia conceptionem suam directam comparat ad rem conceptam, iudicatque illi esse, vel non esse conformem. Cuius sententiæ videtur esse Ferrar. 1. contra, cap. 59. sed falsa est sententia, tum quia constat iudicium dari in rusticis, & indoctis hominibus, qui tamen fortasse nunquam ita reflexionem potest esse iudicium, siquidem eo ipso quod potentia complexè cognoscit, v. g. hominem esse, aut non esse animal, ante omnem reflexionem denominatur verum attingens, aut falsi: iudicium ergo illi reflexioni non alstringitur.

4. Quare dicendum proprium iudicium esse adhesionem potentia ad rem cognitam per actum ab ipsa elicitum, quocirca res ante apprehensas versatur. Ad cuius intelligentiam notandum est primò tale iudicium solum reperiri in diuisione, & compositione, quoniam non versatur circa rem nudè, ac simplici modo, sed circa rem ita esse, vel non esse, quod absque compositione mentali non contingit. Notandum secundò intellectum aut comparare res simpliciter conceptas componendo tantum extrema, non fere do sententiam de propositione à se composita, id est, neque assentiendo illi, neque dissentiendo: & hæc certè est mera apprehensio à iudicio distincta: aut componere ipsa extrema ferendo sententiam, id est, adhaerendo, vel non adhaerendo tali compositioni vt veræ, vel vt falsæ: hæc igitur adhesio iudicium est, quia non materialis, & quantitativa putanda

est, sed vitalis, & intentionalis: ideoque medio actu vitalis potentia cognoscitiua fieri debet. Adhuc tamè difficile exponitur talis actus, cognitionem enim esse oportet, non apparet autem quid per illam cognosci possit, quod non iam fit per apprehensionem cognitum. Quare tertio notandum est quoties intellectus comparat aliquod prædicatum subiecto, vel id præstare cognoscendo ei conuenire, vel cognoscendo non conuenire, vel neutrum cognoscendo: quando hoc tertio modo comparat, est mera apprehensio sine iudicio, quando verò comparat primo, vel secundo, iam est compositio iudicatiua. Iudicium ergo ille actus est, quo intellectus cognoscit vnum conuenire alteri, quapropter iudicium non est actus reaherentis ad compositionem intellectus cognoscitiua connexionis extremorum. Vnde iudicare est componere cognoscendo connexionem, & quia in hac compositioe cognoscitiua etiam includitur apprehensio, & formatio rei cognitæ: ideo quando isto modo fit compositio, in illa includitur apprehensio & iudicium ratione tantum, non re distincta: quæ omnia ita probantur. Nam iudicium est actus intellectus: debet ergo per illum aliquid intelligi: at non nisi qualis connexio fit extremorum: ergo, &c. Probatur hæc minor, quia non apparet quid aliud cognoscatur, ipsa enim extrema iam erant cognita: ergo cognoscere connexionem illam ipsum esse iudicare. Præterea si postquam quis formauit propositionem, alium distinctum actum elicit, quo iudicat ita esse, vel non esse actus, ille erit sane pronuntiare intellectualiter propositionem esse veram, vel falsam, non est autem necessarium, vt eo modo, id est, in actu signato, intellectus iudicet talem propositionem esse veram, quia iam nouam propositionem conficeret, de qua iterum esset iudicandum, an vera esset, quod tamen experientia reprobatur: ergo iudicium nihil est aliud, quam cognoscere hoc ita esse, vel non esse, qui actus à compositione, vel diuisione mentali non est distinctus.

Et ex his soluitur aliud dubium, cuius resolutio exponit amplius dicta, nempe an huiusmodi iudicium sit simplex actus intellectus, an compositus, multi enim putant apprehensionem esse compositionem, iudicium vero esse simplicem actum cadentem supra propositionem iam apprehensam. Ex dictis tamen colligitur oppositum nam actus superadditus compositioni iam factæ non factis intelligitur, nisi fortè dicas intellectum, post compositam à se propositionem, vnicò actu simplici attingere ipsam connexionem extremorum, qui simplex sit iudicium: sed hoc minimè satisfacit, nam intellectus cognoscere nequit connexionem extremorum, nisi cognoscendo extrema eodem actu, sed extrema nequit cognoscere simplici actu: neque ipsam connexionem. Et confirmatur, quia non possumus apprehendere simplici actu propositionem, vt de negatiuis clariùs elucet: ergo nec de illa iudicare, neque videre conformitatem, vel difformitatem prædicati ad subiectum nisi actu complexo. Et hæc est sententia Aristotelis 1. Periher. cap. 1. dum ait veritatem in compositione consistere, consistit autem in iudicio: ergo, &c. 1. Posterior. text. 33. & 9. Metaph. text. 22. 2. etiam Rhetoric. ad Theodectem, cap. 21. Sententiam vocat enuntiationem, sententia autem, & iudicium idem sunt, nisi quod iudicium vsurpetur in speculatiuis, sententia verò in practicis, & 3. Ethic. ad Nicomach. cap. 3. & lib. 6. cap. 9. ait, Similis consultamus, iudicamus, & consultatio, inquit, est nōdum facta enuntiationis, opinatio vero iam enuntiatio est. Vocat autem opinionem iudicium probabile: ergo iudicium est ipsa enuntiatio, & compositio. Argue

SVARE Z
de Angelis, op
m 6. d. iudicium et
sententia.

TON TOM
III
Iudicium et
sententia.

D. V. 2

Pro 2. parte
tituli nota-
tio duplici
iudicii pro-
prii & im-
proprii. De
quo author
disp. 8. Me-
ta. scilicet 4. n.
6. & sequen-
tib.

3. Iudicium pro-
prio dictum
quid esse pu-
tauerunt.
Ferrar. &
alii.
Reselluntur.

4. Notatio 1.
pro vera
sententia.

Notatio 2.

ita constat ex dictis quid sit, & quod duplex apprehensio, & iudicium.

6. Circa ultimam tituli partem certum est intellectum formare posse utrumque actum apprehensionem scilicet, & iudicium de rebus, ac satis ex dictis colligi potest. Quoad sensus verò sit primum pronuntiatio. In omnibus sensibus, inuenitur simplex apprehensio, & iudicium primo modo, quod scilicet in actu cognitionis intrinsecè imbitur, ut numero secundo explicatum est. Hoc ex haecenus dictis ostensum relinquitur, atque in eo sensu dixit Aristoteles 2. Topicorum, c. 2. iudicare se habere ut genus ad sentire, & intelligere, & 2. Posteriorum, c. 18. sensum vocauit facultatem iudicantem, & 2. de Anima, cap. 6. sensum ait iudicare. Secundum pronuntiatio. Nullus sensus exterior apprehendit, vel iudicat componendo, vel diuidendo. Ratio est, quoniam tales potentiae imperfectissimae sunt in genere cognoscituum: conferre autem vnum alteri, ac de illa complexione iudicium ferre, perfectissimae potentiae est: solum ergo sensus exteriores simpliciter cognoscunt praeuam immutationem simplicem ab obiectis suis causatam. Instabis ex Aristotele lib. 2. text. 144. & 149. dicente sensum exteriorem discernere inter diuersa sensibilia propria, ut visum inter album & nigrum, id autem fieri non videtur absque complexione diuidente album à nigro, & Iob 12. dicitur, *Auris enim verba diiudicat, & fauces comedentis saporem*, & c. 34. *Auris enim verba probat, & gustus escas diiudicat gustu*. Respondetur tamen sensus iudicare eodem modo, quem in primo pronuntiato attulimus, atque ita explicatur. Nam visus, v.g. simplicem actum elicit quo cognoscit nigrum, & simplicem alium quo cognoscit album, non tamen elicit tertium comparantem vnum alteri, iudicantemque hoc non esse illud, sed cognoscendo album, & nigrum simplicibus actibus exercit iudicat diuersos esse colores, atque hoc etiam modo iudicat sensus communis de differentiis diuersorum sensibilibus, ut infra dicitur.

7. Tertium pronuntiatio. In brutis nullus sensus interior iudicat componendo, & diuidendo, sed tantum simpliciter apprehendendo. Hoc etiam pronuntiatio certum est, & commune. Ratio est, quia sensus brutorum sunt imperfecti, & materiales plurimum, neque possunt conferre vnum alteri, alias possent discurre, & ratiocinari aliquo modo. Quod si in brutis mira quadam opera & astutiam, ac soleritiam obseruamus, de quibus latè Plinius lib. 9. cap. 4. & 41. & lib. 8. cap. 12. & 50. Aristotel. lib. 8. de historia animalium, id plane sola illa simplici cognitione ducta operatur. Dices, simplex illa cognitio aequipollere nostrae compositae, cum per illam aequè bene dirigantur bruta ad sua opera, atque homines ad sua: erit ergo perfectior instar angelicae cognitionis. Respondetur simplicem cognitionem perfectiorem esse complexa, si caetera paria sint, quod in praesenti non cernitur, homo enim cognoscit distinctè, & clarè obiectum hoc esse bonum, aut malum, & ipsam bonitatis, aut disconuenientiae rationem componendo, Angelus verò idem assequitur distinctissimè simplicissimo intuitu, & ideo perfectior est eius cognitio: at verò brutum simplici quidem actu, confusè tamen cognoscit bonum aut disconueniens cognoscendo tantum materiale eius rationem: talis ergo cognitio multo est imperfectior, quam cognitio per compositionem. Et declaratur ex D. Thoma 1. 2. q. 13. art. 2. ad 3. Nam bruta semper, & ubique seruant eundem modum operandi, nisi ab extrinseca aliqua causa, vel impedimento diuertantur, quod signum est limitata quadam cognitione agi, minimeque variabili per alias, atque alias extremorum compositiones, & diuisiones.

Videri etiam potest Albert. 3. de Anima, tractatu 1. cap. 3. Philopon. ib. fol. 72. col. 2. & Aristoteles text. 157.

Quantum pronuntiatio. Nullus etiam sensus interior hominis potest apprehendere, vel iudicare, siue componendo, siue diuidendo, unde tale iudicium excedit limites potentiae sensitiuae in vniuersum. In hoc pronuntiato non omnes consentiunt. Nam S. Th. 2. de Anima, lectione 13. & 1. p. q. 78. art. 4. videtur tribuere humanae cogitationi compositionem, & diuisionem, atque adeò discursum aliquem circa res particulares. Ita Caiet. & Soto 2. Poster. c. vlt. & ferè reliqui auctores in praemio Metaphysicae, Nyphus disp. 7. Antonius Andr. q. 5. Iauellus q. 6. & alij. Fundamenta huius sententiae in n. 10. ponemus: sed pronuntiatum sumitur ex Aristotele 3. de Anima, cap. 6. vbi in intellectu tantum distinguit simplicem apprehensionem, & compositionem: ergo censet hanc diuisionem non habere locum in sensu, neque vquam in eo illam assignat, & 1. Periherm. cap. 2. ait veritatem esse in compositione, & 6. Metaph. text. vlt. addit huiusmodi veritatem esse tantum in intellectu: ergo aperè sentit compositionem dari in intellectu tantummodo.

Eratione etiam probatur. Nam conferre vnum ad alterum est formalis compositio, & propria operatio potentiae spiritualis: ergo, & c. Dices participari posse à potentia materiali, ut coniuncta spirituali. Ego verò quo pacto id explicetur inquirō. Aut enim per illam coniunctionem quasi extrinsecam eleuatur materialis potentia ad componendum, & discurrendum, & hoc falsum est, quoniam potentia nequit efficere actum quatenus vitalem propter coniunctionem ad aliam, si talem ex se non posset efficere, ut inductione patet: aut intrinsecè perficitur, ut iam potens sit ad nobiliorem actum, quam omnes sensus brutorum, quia nimirum oritur ex anima sensitiua coniuncta gradui rationali, & sic responsio quidem probabilis est, tamen non satisfacit, quia illa potentia quantumvis perfecta semper manet intra latitudinem potentiae materialis: ergo non potest eleuari ad actum, qui requirit potentiam spiritualement: cuiusmodi sunt compositio, & discursus, quod probatur primo, quia si illi actus semel concedantur potentiae materiali, iam possent concedi potentiae brutorum, cum ex parte materialitatis non repugnet, & alias bruta etiam in gradu sensitiuo perfectissima inueniantur. Adde, quod maiora signa obseruentur in brutis huius compositionis, quam in cogitatione nostra, quia in nobis potest facile tribui intellectui, in brutis verò nullo modo. Secundo arguitur. Nam ad faciendam compositionem, praeter conceptus rerum, quae per species representantur, oportet concipere proprio conceptu coniunctionem praedicati cum subiecto, quae per verbum est importatur: hoc autem non videtur dandum potentiae materiali, cum illa collatio arguat magnam perfectionem. Tertio, si sensus posset diuidere, & componere, eadem ratione posset discurre, quod alij consequenter concedunt, & ita probatur. Nam qua ratione posset praedicatum subiecto, eadem posset vnam propositionem alteri conferre, atque adeò percipere vim consequentiae formalis, quod sanè esset cognoscere, quod omnis consequentia similis formae sit bona, valetque ex intrinseca compositione terminorum, id verò impossibile est potentiae materiali, cum potissima operatio illa sit potentiae spiritualis, & ita cognoscere nihil sit minus, quam cognoscere rem vniuersalem, imò vltius si sensus posset componere, posset praedicatum conferre subiecto, & considerare ordinem inter illa, coniungereque ibi relationes, quae munia sunt propriae intel-

8. Quatuor pronuntiationes.

Repugnans huic pronuntiationi D. Th. & alij.

Probatur tamen ex Arist.

9. Eratione. Euasio impugnat. delinquit. Dilemma.

2. Membrum.

Impugnatur primo.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

intellectus: ergo, &c. Quarto si sensus posset prædicatum cum subiecto conferre, posset & media cum fine, cum non sit maior ratio. Quod si concedas: ulterius sequitur sensum posse cognoscere rationem boni, ac mali: ac discursum aliquem, & indifferentiam habere circa illa, consequenterque appetitum sensitivum ex se habere aliquam libertatem, ac posse peccatum, saltem veniale committere, seculi voluntate, quod nonnulli, atque etiam Caietan. perperam concedunt. Tandem ex illo principio similia alia absurda deducuntur, cum tamen illud nulla ratione efficaci constet: non est ergo, cur asseratur.

10

Propositur
& soluitur
primū argu-
mentum.
adversario-
rum.

Vide disp.
54. Metaph.
sect. 2. n. 18.
Secundum
argumentū.

Tertium de
cuius do-
ctrina bene
auctor disp.
1. meta. sect.
vlt. n. 21.

Sed arguunt primò contrariè opinantes. No-
stri sensus coniuncti sunt intellectui: rationabile
ergo est, ut maiorem aliquam virtutem habeant,
quàm sensus brutorum. Habent quidem maio-
rem perfectiorem intra latitudinem potentie mate-
rialis, non tamen superant in compositione, aut
discursu, cum illa sint propria potentie spiritua-
lis. Secundo arguunt. Reminiscencia est in parte
sensitiva, ea autem non fit nisi discurrendo ab vna
re ad aliam, donec perveniatur ad eam, quam in-
uestigamus. De reminiscencia infra dicemus plu-
ra: pro nunc ponendum, fieri quidem in parte sen-
sitiva cum iuvamine intellectus, in illa tamè non
misceri propriam compositionem, aut discursum
partis sensitivæ. Tertio arguunt, quia notitia pri-
morum principiorum causatur multorum singu-
larium experimento, teste Aristotele in principio
Metaphysicæ, & in fine Posteriorum: experimentum au-
tem ad potentiam sensitivam pertinet, & tamen
est vera compositio, cum dicat Aristoteles experi-
mentum esse *esse hanc herbam, curasse Socratem, &
Calliam*. Respondetur experimentum propriè lo-
quendo immediatè fieri in sensibus exterioribus,
cum ipsa à rebus obiectis immediatè immuten-
tur, & intuitu eas cognoscant, quod est experiri,
sicut tactus experitur ignem calefacere, non ali-
ter, quàm impressionem ab igne factam præsen-
tialiter percipiendo: at verò cognoscere huiusmo-
di experimentalem effectum componendo, & di-
videndo proprium est intellectivæ potentie, ta-
lisque cognitio dicitur propriè experimentalis,
hoc est, alicuius effectus exterioris sensibilis sæpius
repetita cognitio, unde Aristoteles dixit ex multis
memorijs causari experimentum, & ex multis ex-
perimentis artem, atque inductionem vniuersa-
lem: tale igitur experimentum actus est intelle-
ctus, ut ex multis patet. Primò, quia illud experi-
mentum generat scientiam, & artem in intellectu:
intellectus autem non assentitur propositioni vni-
versali propter cognitionem singularium apud
sensum: ergo propter propriam cognitionem. Se-
cundo in experimentalis propositione semper præ-
dicatum est vniuersale, ut hic, & ille ignis calefa-
cit: ergo omnis ignis calefacit, non potest ergo esse
operatio sensus, cum constet apud omnes sensum
non cognoscere vniuersale. Atque hoc argumen-
tum concludit, ex nulla experientia colligi, sen-
sam formare propositionem, siquidem talis pro-
positio constare deberet ex subiecto, & prædicato
singularibus: at ferè nunquam huiusmodi propo-
sitiones componimus, aut discursum formamus
ex puris singularibus, ita ut nullus admisceatur
terminus communis. Quarto arguunt. Nam Ari-
stoteles sæpe cogitativam phantasiam vocat ra-
tionem particularem, ut 6. Ethicor. cap. 11. & 3. de
Anima, cap. 5. vocat eam intellectum passivum:
ergo aliquam cognoscit in ea vim participatam
ab intellectu. Respondetur sic illam potentiam
nominari, tum propter dependentiam intellectus
ab illa, tum etiam, quia immediatè movet intel-
lectum, tum denique, quia sæpe dirigitur ab in-
tellectu, cui obedit.

Quartum.

CAPVT VII.

*Vtrum eadem potentia cognoscitiva possit simul
plures actus elicere.*

DE actibus potentie cognoscitivæ sufficienter
disputatum est. Solum supererat disputanda
quæstio, an in huiusmodi actibus possit veritas, &
falsitas reperiri: sed quæstionem hanc tangemus
breuiter, & commodius in cap. 10. remittendo ta-
men tractationem de veritate in Metaphysicam,
& ideo de actibus nihil superest dicendum, sed de
potentia ipsa, de qua disputari solet, an sit poten-
tia activa, vel passiva, sed hæc quæstio soluta ma-
net ex dictis cap. 2. 3. & 4. Nam ex 2. habetur co-
gnoscentem potentiam esse receptivam specierum,
atque ex hac parte esse passivam: ex tertio verò, &
quarto habetur efficere actum, cum sit præcipua
vis per quam anima operatur, & illi maximè con-
iuncta, commune autem est rebus omnib. operari
per potentias suas intrinsecas. Habetur præterea
ex dictis capitibus easdem potentias recipere ac-
tus, quos efficiunt, atque adeo esse modo aliquo
potentias receptivas, & passivas, passione latè di-
cta, quatenus videlicet omnis receptio passio dici
solet, ut notavit Aristoteles lib. 2. de Anima, cap. 5.
& Gregor. Nissen. lib. 4. de viribus animæ, cap. 8. &
Damasc. 1. de dei orthodoxæ, cap. 22. D. Thom. 1. 2. q.
22. art. 1. Galen. libello de differentijs symp. ptoma-
tum, cap. 1. & lib. 2. methodi, cap. 1. Nemesius de na-
tura hominis, cap. 1. & 15. Inualuit autem denomi-
natio hæc potentie passivæ in cognocentibus fa-
cultatibus propter duo, vnum est, quia ex natura
sua carent speciebus, quas recipere prius debent,
quàm agant, unde prius sunt ad recipiendum, po-
sterius ad agendum: in quo latè distinguuntur
potentij Angelorum, quæ ex natura sua habent
complementum omnium specierum: ut notavit
D. Th. 1. p. q. 54. art. 4. Alterum est, quia dictæ po-
tentie duplicem habent rationem recipiendi, ab
extrinseco quidem speciem, à se verò actum, agē-
di autem vnam, & illam minimè completam, sed
compleendam per species.

Hoc ergo supposito de actiuitate istarum po-
tentiarum solam superest disputare de virtute ca-
rum, an sit adeò limitata, & vnum tantum actum
possit elicere, videturque pars affirmans vera, pri-
mò ex Aristotele 2. Topicorum, cap. 4. dicente, *Cō-
tingit plura scire, cogitare vero non nisi vnum*. Secundo,
quia virtus potentie est vna tantum, & finita:
dum ergo operatur, facit est si exeat in vnum ac-
tum. Tertio, quia vna potentia vnica tantum
specie intentionali actualiter informari valet, sic
visus plures homines per vnicam speciem videt,
alias plures simul species solo numero differentes
haberet: ergo vnum tantum actum potest effice-
re. Quæstionem hanc tractat D. Thom. 1. p. q. 84. de
4. de intellectu nostro speciatim, de intellectu au-
tem angelico q. 5. art. 2. commodius tamen dispu-
tatur in communi, cum difficultas communis sit
omnibus potentij cognoscentibus.

Ille igitur resoluit, plura quidem per modum
plurium non posse simul cognosci, posse tamen
per modum vnius: cognoscere per modum plu-
rium (ut explicat) est cognoscere per plures spe-
cies, atque adeò cognoscere per modum vnius est
cognoscere per eandem speciem: ex quo concludi-
tur, potentiam vna solam specie vti posse ad co-
gnoscendum, simulque valere cognoscere quid-
quid per illam representatur. Doctrina hæc expo-
sitione indiget, unde notandum primò virtutem
animæ, & omnium potentiarum eius finitam ef-
se, ac limitatam, proindeque si pluribus applice-
tur, necessario fore in singulis minorem. Secundo
notan-

SVARE Z
de Angelis, op
m 6. d. d. rum, et
anima.

TOM TOM
TH TH
TH TH
TH TH

D. V. 2

notandum cognitionem posse esse perfectam duplici ratione, aut scilicet ex parte potentie, quia virtuti potentie adequatur, explicante nimirum potentia in eo actu totam suam virtutem, aut ex parte obiecti, quando videlicet cognoscitur obiectum, quantum ipsum cognoscibile est. Vnde è contrario imperfecta cognitio, cum priuationem dicat, duplici opposita ratione talis esse poterit, scilicet, vel quia non adequatur virtuti potentie vel quia non adequatur obiecto.

Iam dico primo. Impossibile est vnam potentiam habere simul duos actus perfectos ex parte potentie. Hæc conclusio est evidens ex dictis, & intenta ab Aristotele, & D. Thoma supra citatis.

Dico secundo. Non repugnat vnam potentiam cognoscentem elicere simul duos actus, siue obiecta cognoscantur per modum vnius, siue plurium.

Probat experimentia. Nam simul videmus lucem, albedinem, & nigredinem, simul etiam audimus differentes sonos, differentiamque inter hæc omnia obiecta, quod signum est cognosci actibus diversis, intellectus etiam sæpe considerat duas res, & convenientiam, vel differentiam inter illas: potest ergo vna potentia plura cognoscere. Quod autem possit per modum plurium, probatur. Nam duos homines non intuemur per modum vnius, quando nullo modo conferimus vnum ad alium, vt sæpe contingit, eodemque modo potest intellectus eosdem considerare. Ratio vero est, quia attentio intellectus habet latitudinem, ac adeo potest totaliter, vel ex parte applicari: ergo potest vnum aliquid cognoscere veluti dimidiata attentione, aliudque alia attentionis parte à priori discernere, cum obiecta ipsa omnino etiam sunt disparata, vt ponimus. Et confirmatur, quia intellectus potest plura simul cognoscere constituendo differentiam inter illa, vel aliquo modo comparando: ergo etiam potest eadem absolute cognoscere, ac sine comparatione. Probat consequentia, quia comparatio illa nihil videtur referre, imo videtur addere difficultatem operationi, nam qui comparat, & extrema cognoscit, & comparationem facit. Quare hanc conclusionem amplectuntur etiam aliqui Thomistæ, vt Caietanus 1. p. supra, & Soto 1. Posteriorum, quamvis alij oppositum sentiant, vt Herueus quodl. 7. q. 16. & in 2. d. 11. q. 2. Capreol. in 2. d. 3. q. 2. conclusione 9. Ferrar. 1. contra cap. 55. idem Albertus in 1. distinct. 1. a. 3. Eorum tamen rationes non vrgent, qualis illa, quod vnus numero motus ad vnicum tendit terminum, & ab vnicoprincipio vnica actio procedit: dicimus enim, quod imo ab vno principio possunt esse plures actiones ad diuersos terminos, vel obiecta tendentes, ac maximè si principium sit diuersis affectum formis, vt hic contingit.

Vnde sit tertia conclusio. Eadem potentia cognoscitiua potest simul operari per diuersas species intentionales: patet ex dictis. Nam album, & nigrum per eandem speciem representari nequeunt, vt c. 2. ostensum est, cum tamen simul à nobis concipi experiamur: intellectus etiam differentiam inter hominem, & equum simul per diuersas species illorum considerat, quod quia citati Thomistæ negare non possunt, præceptorem exponunt, non posse intellectum plura simul per diuersas species intelligere, eo quod diuersæ species dicantur illa, quæ inter se nullum ordinem habent, exterum si cum ordine accipiantur, tanquam vnam censeri: cui sane expositioni repugnare videtur S. Thom. 1. p. quæst. 12. art. 10. dicens, si partes eiusdem totius proprijs, & diuersis speciebus cognoscantur, non posse omnes simul intelligi, cum tamen in eo euentu cognoscantur cum ordine, quem inter se habent. Adde quod potentia cognoscitiua non solum possit cognoscere plura

Franc. Suarez de Anima.

cum ordine, sed etiam sine ordine, ac per modum plurium: poterit ergo vti simul diuersis speciebus vt diuersa sunt, non ordinando illas.

Dico quarto. Contingere potest, vt potentia simul plura cognoscat perfecte ex parte obiectorum id est, cognoscendo illa quantum cognoscibilia sunt à tali potentia. Hæc conclusio potissimè verificatur in Angelis, in quibus cognoscitiua virtus nobilissima est, & ideo quamuis in plura obiecta (vt ita dicam) diuidatur, sufficere potest vnicuique ad illud perfecte intelligendum, itaq; potest Angelus naturaliter seipsum, & Deum per sua naturalia, & præterea rem aliquam naturalem simul perfecte cognoscere: de qua re suo loco. Id quod etiam D. Thomas concedit, vnde Thomistæ illi etiam explicant, quod non possit intellectus per plures species eiusdem ordinis ita operari, possit tamen per species diuersorum ordinum: sed expositio accommodata non est, nam quod sint species eiusdem, vel alterius ordinis, impertinens est, imo per species eiusdem ordinis res erit facilius, cum magis conueniant in vnum. De intellectu tamen humano propter limitationem virtutem raro, aut nunquam verificabitur conclusio, quia non adeo perfecte comprehendit rem, quin possit perfectius. Vnde quando ad plura attendit, aliqui diminuit de perfecta cognitione vniuscuiusque, sicut non adeo perfecte cognoscit vnumquodque. Idemque est de sensibus, ac maiori ratione, vt etiam experientia confirmat. Atque ita interpretandus est D. Thomas, vel saltem iuxta primam conclusionem.

Vnde iam patet solutio primi argumenti supra facta: quod vero in secundo sumitur, erit quidem verum, si intelligatur de actu adequato potentie, non vero de inadæquato. Ad tertium respondetur vnam potentiam simul habere posse duas species, per illas vero simul operari perfecte non posse, imperfecte possit.

Postulat tamen argumentum illud, quo pacto duæ species intentionales solo numero differentes possint esse in eodem subiecto. Respondet vero Caietanus 1. part. quæst. 76. articulo secundo, differentes numero in esse reali non posse esse simul: differentes autem numero in representando si differant specie in esse reali, posse esse simul, quod tamen refutat Ferrar. 2. contra, cap. 77. propterea quod species intentionales, quæ in representando tantum differunt numero, non habent vnde distinguantur species in essendo, quia neque ex parte subiecti, vt de se patet, neque ex parte obiecti, quod tantum est numero diuersum. Et confirmatur, tum quia sicut actio specificatur à termino, ita species à re representata: sed actiones tendentes ad terminos numero diuersos tantum differunt numero: ergo similiter. Tum quia, vt supra diximus, esse representatiuum est ipsum esse specierum: quare si in representando solum habent differentiam numericam, solam etiam habebunt in essendo. Ferrar. ergo respondet, species representantes res numero diuersas diuersas species esse, quia rerum ipsarum condiciones diuersas admodum representant: sed hoc etiam improbabile est, nam in speciebus duarum, verbi gratia, albedinum in oculo existentibus tales condiciones non representantur directe, sed modificant representationem, præterquam quod condiciones ex possunt sæpe non differre specie, sed numero tantum, veluti dictæ albedines in quantitativibus eiusdem figuræ: & æquè intense inueniantur. Item actuales visiones duorum hominum specie non differunt: ergo neque eorum species. Respondeo igitur ad dubium nullum esse incontinentes duas species intentionales solo numero differentes esse in eodem subiecto secundum eandem partem

partem. Quæ est sententia communis D. Thomæ 1. part. quæst. 76. art. 2. de veritate, quæst. 8. art. 14. Sonz. 7. Metaph. quæst. 9. ad 2. Veneti & aliorum 2. de Anima, cap. vlt. Et ratio est, quia species hæ non indiuiduantur à subiectis, sicut nec actus expressi, sed à differentijs intrinsecis in ordine ad obiecta, ad quæ transcendenter referuntur. Vnde fieri potest vt in eodem subiecto plures reperiantur, quæ admodum & tres paternitates in eodem homine ad tres filios. Quamuis enim & species duarum albedinum, & relationes paternitatum solo numero differant, tamen intra latitudinem numericam non æquè assimilantur subiectum, cum ad diuersa obiecta, & diuersa munera præstanda ordinentur.

CAPVT VIII.

*Virum sint quedam sensibilia per se, alia per acci-
dens, quedam propria, alia communia, &
in quo consistat eorum ratio.*

Potentia sensitiva ad eundem gradum viuentium pertinent, distinctum à gradu rerum habentium intellectum, & ideo maiorem inter se dependentiam, & conuenientiam habent, quam cum potentijs intellectiuis, & ob hanc rationem antequam ad singulas potentias deueniamus, dicendum est de sensibus in communi, sic enim, & facilius, & breuius erit doctrina, quæ de re varia habentur pronuntiata apud Philosophum 2. de Anima, cap. 5. & 6.

In hac verò præsentī materia, sicut in præcedentibus ab obiecto sensus initium sumimus, illud autem est sensibile in communi, cuius rationem inuestigamus. Notandum igitur sensibilem diuisionem in titulo positam potissimè tradi ab Aristotele respectu sensuum externorum, vnde & illis explicabitur, postmodumque facile applicabitur ad sensus internos: sensibile proprium illud dicitur, quod ab vnico tantum sensu potest cognosci, in illoque propriam speciem imprimit. Vnde sensibile proprium, per se, ac primò est sensibile, quia cum de ratione cognoscitivæ potentia fit, vt coniungatur suo obiecto, planè quod per propriam actionem potest imprimere sui speciem, erit primum obiectum, siue sensibile illius potentia. Est tamen notandum exclusiuam illam, *sensibile proprium tantum cognoscitur ab vno sensu*, excludere alios sensus eiusdem ordinis, & rationis, sic sensibile proprium visus est, quod à nullo alio exteriori sensu cognosci potest: nihil ergo prohibet, quod ab aliquo interno sensu cognosci possit. Item excludere, quod sentiat per se ab alio sensu, non verò quod per accidens sentiat.

Iam sensibile per accidens dicitur, quod nullo modo sensum immutat, sed tantum cognoscitur per immutationem alterius obiecti, cui coniungitur. Hoc modo substantia corporea est per accidens sensibilis, quia ipsa sui speciem in sensu non imprimit, coniungitur tamen sensibilibus, quæ illam imprimunt. Sciendum tamen primo, vt res per accidens sensibilis dicatur, non est satis quod adiungatur sensibili per se, sed requiritur præterea, vt ex vi sensationis rei per se sensibilis percipiat ipsa consequenter, vt notauit Diuus Thomas secundo de Anima, lectione decima tertia, & in quarto distinctione quadragesima nona, quæstione secunda, articulo secundo. Vnde quia albedo, verbi gratia, immutat sensum non separata, sed in subiecto, ideo subiectum per accidens sentitur, ex vi tamen sustentationis, quam præstat albedini, adeo vt non albedo præcisè, sed album videri proprie dicatur. Sciendum secundo non oportere, vt sensibile per accidens distinctè cognoscatur ab

eo sensu, à quo per accidens sentiri dicitur, sed est satis, vt ex vi cognitionis sensus vnus statim quiddam aliud cognoscatur ab eodem sentiente: sic dulcedo lactis dicitur per accidens sensibilis visui, non quia ab ipso clarè percipiat, sed quia ea vi statim cognoscit homo illi esse coniunctam dulcedinem: oportet tamen, vt hoc fiat ex vi sensationis, non vero ex discursu, & indagine sentientis. Vnde licet Deus ex sensibilibus effectibus, cognosci possit, non tamen dicitur ad id per accidens sensibilis. Vltimò sciendum est, ac colligitur ex dictis inter sensibilia per accidens quedam esse, quæ respectu nullius sensus sunt per se sensibilia, & veluti substantia alia vero maxime, quæ respectu vnus, vt patet de dulcedine lactis, & de odore pomi.

Sensibile commune est tanquam medium inter propria, & per accidens, quod ferè omnes auctores in sensibilibus per se numerant: in ratione vero eius rei assignanda, & in explicando quomodo commune dicatur, non conueniunt. Commentator 2. de Anima, textu 65. putat sensibile per se dici respectu interioris sensus, qui communis appellari solet, in quem proprias species imprimit, cum tamen in externos nullam imprimat, atque hinc vocari sensibile commune. Commentatore inquitur Apollin. quæst. 18. & perspectui quidam, vt Alace in 2. suæ perspectiue. Vitehus lib. 4. Optices, Ciruelus lib. 1. cap. 6. conclud. 3. Hæc vero sententia falsa est. Nam sensus internus species percipit solum medijs exterioribus. Præterea euidens est sensibilia communia ab Aristotele enumerata cognosci exteriori sensui, vt magnitudinem, motum, & cæter. Deniq; in hac sententia iam sensibilia communia essent propria sensus interioris, respectu vero exteriorum essent sensibilia per accidens, quæ est Aristotelis ratio textu 133. iuxta expositionem Philoponi, & Simplicij: probat enim Aristoteles sensibilem communium non dari proprium sensum, quia aliàs iam sensibilia communia ab alijs sensibus per accidens sentirentur, & ita Philoponus literam illius loci texuit, quamuis D. Thomas aliter exponat.

Alij vero dicunt sensibilia communia imprimere suas species in sensibus externis, non in quantum sunt tales sensus, sed in quantum sensus absolute: ideoque dici sensibilia communia. Ita Iandanus 2. de Anima, quæst. 18. & insinuat Agidius text. 65. vlt. dub. 2. sed facile refelluntur: tum quia sensibile commune percipitur à visu, vt visus est, & non tantum vt sensus est, tum quia sensibile, & commune non dicitur propter abstractionem, & prædicationem, sed propter communiter realem, quæ vna res secundum propriam rationem cognosci potest à multis sensibus, sensus autem in communi comparatur ad sensibile in communi abstractiùs, seu in vniuersali ad sensibile commune, de quo hic est sermo.

Alij tandem dicunt sensibilia communia immutare quidem sensus per proprias species, dici vero communia, quia eorum immutatio extenditur ad plures sensus. Ita Albertus 1. de Anima, tract. 3. cap. 5. Scot. in 4. d. 12. quæst. 3. Agidius supra. Verius tamen est non imprimere. Quæ est D. Thomæ sententia lectione 13. citata, & 1. parte, quæst. 17. art. 2. & quæst. 87. art. 3. ad secundum, Caietani, Iaulli, & aliorum. Probat primo. Nam sensibile proprium, & commune, verbi gratia, lux, & quantitas non conueniunt in eadem ratione sensibilibus: ergo non potest verumque immutare eundem sensum per propriam sibi speciem. Antecedens ostenditur, nam ratio sensibilis ita conuenit luci respectu visus, vt non conueniat respectu tactus: ratio autem sensibilis conuenit quantitati etiam respectu tactus: ergo diuersæ sunt rationes. Consequentia quoque suadet, quia v-

SVARE Z
de Angelis, op
m 6. d. 1. rum et
anima.

TON TOM
II III
1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

D. V. 2

Quid sit sensibile proprium

Quid sensibile per accidens

Notatio prima pro huius sensibilibus explanatione

Notatio 2.

nus sensus, & in vniuersum, vna potentia solum potest immutari ab vna ratione obiecti, à qua specificatur, & cui coaptatur, alias quodlibet à quouis posset immutari. Dicitur fortasse sensum secundum propriam quidem rationem immutari à proprio obiecto, attamen secundum rationem aliam, in qua cum alio sensu conuenit immutari à sensibili communi, sed hoc improbatum iam est paulo superius. Nam sensibile commune à visu, v. g. vt visus est, percipitur. Accedit quoniam nulla est ratio communis visui, & tactui, in qua etiam non conueniant sensus alij exteriores: ergo sensibile commune respectu duorum sensuum, tale necessarium erit respectu omnium, quod tamen falsum esse infra patebit.

Probatum secundo. Nam si sensibile commune efficit propriam sui speciem, vel efficit illam eiusdem rationis in omnibus sensibus, vel diuersæ: si primum, quo quæso modo diuersi sensus actuari valent per species eiusdem rationis? Nam substantia vniuersalisque sensus, & eius temperamentum commensurantur suo proprio sensibili, & speciebus ab illo profuentibus: ergo diuersi sensus non poterunt actuari per species eiusdem rationis. Secundum vero apparet impossibile: nam quomodo idem sensibile multiplicabit species diuersarum rationum, cum sit idem, eodemque agens modo? Tertio sensibile commune, & proprium vno actu sentiuntur: ergo per vnam speciem illam autem imprimi à sensibili proprio, nemo inficiatur: ergo sensibile commune propriam non imprimit. Primum antecedens declaratur. Nam quando videmus hominem deambulantem non vno actu hominem videmus, & alio deambulationem, superflua quippe esset talis actuum multiplicatio. Consequentia vero facile ostenditur, quia cum species sit principium actionis, ad vnum actum vna sufficit. Denique confirmatur, quia absque illa specierum multiplicatione satis percipi possunt sensibilia communia: frustra ergo inducitur.

Hoc ergo superest explicandum, quo pacto sine propriis speciebus possint hæc sensibilia per se sentiri? Diuus Thomas, ac cæteri communiter aiunt sentiri per species priorum sensibilium modificatas aliter, atque aliter pro diuersitate sensibilium, atque sensuum ipsorum. Pro cuius rei expositione est notandum primo, sensibilia communia quinque enumerari ab Aristotele, magnitudinem, figuram, quietem, motum, & numerum, ad quem vnitas reuocatur, cum sit principium illius, vt dicitur libr. 3. de anima, cap. 5. Distantia quoque sensibile commune est, ad magnitudinemque reducitur, quia distantia est magnitudo actus, vel potentia, igitur recepta inter ea, quæ distant, asperitas denique & lenitas, quæ cap. 4. de sensu, & sensibili numerantur, ad figuram quoque sunt reducenda.

Secundo notandum non omnia hæc sensibilia ab omnibus sensibus, aut modo eodem percipi, visus quidem omnia percipit distincte, tactus item omnia, sed non ita perfecte. Ex reliquis sensibus alij clarius, alij obscurius, & alij simpliciter non percipiunt: magnitudo igitur à quolibet sensu clarius percipitur per modificationem speciei proprii sensibiles. Ratio ex Diuo Thoma est, quia omne agens materiale extensionem aliquam, seu magnitudinem requirit ad agendum, vt alibi traditur, omnesq; fatentur: ergo in quolibet sensibili proprio interuenit quantitas, vt suam speciem agat: ergo in qualibet tali actione, seu productione speciei propriæ deuoluitur representatio magnitudinis ipsius. Quia vero figura consequitur quantitatem, ideo species, & maxime visibiles representantes rem cum sua quantitate re-

FRANC. SUAREZ de ANIUA.

presentant etiam cum sua figura: hoc ergo modo representantur priora duo sensibilia communia per modificationem speciei proprii sensibiles. Reliqua vero tria aliter cognoscuntur, nam à visu percipiuntur per coaptationem ad alia, quæ sentiuntur: sic numerus videtur, quia species plures imprimit representantes res diuersas, vnitas vero, quia vnâ imprimit: motus videtur, quia res mota conspicitur proximior, vel distantior ab ipso visu, aut corpore alio: quod si visus maiorem, minoremque distantiam non percipiat, nec motum percipiet. Sic qui existit in naui, eius motum non videt, nisi distantiam videat, vel approximationem ad corpus fixum. Percipi deinde potest motus per continuam variationem specierum visibilibus, aut variationem modi immutandi earum: sicut è contrario quies cognoscitur, rem intuendo in eadem semper distantia manentem, eodemque modo visum immutantem: sunt namq; in quiete duo, priuatio, & permanentia positiua in eodem loco, quarum hæc dicto modo sentitur, illa non sentitur. Iam tactus ad insit visus numerum percipit, quatenus scilicet à discretis sensibilibus afficitur: motum vero quatenus à diuersis eiusdem rei tangibilis partibus successiue immutatur, vt in motu totæ videre licet. Vnde si tactus simul cum remoueatur, motum non percipit, veluti cum naui vehimur, quam licet tangamus, ipsum tamen motum, seu vestationem ex vi prædicti tactus non sentimus. Quies vero contraria ratione percipitur, quia scilicet res, quæ tangitur, eodem modo, eandemque partem tactus immutat. Deinde tria alij sensus numerum cognoscunt insit visus, & tactus, figuram tamen vix vnquam sentiunt, motum autem difficile, nisi forte quatenus sonus, vel odor per diuersas lineas applicatur: aut corpus sonans, atque odoriferum ex maiori, minorive distantia sentiuntur: at gustus nihil eiusmodi discernit. Ex his ergo patet, quo modo sentiuntur sensibilia communia, nullis eorum propriis speciebus admisis, sed eis tantum priorum sensibilium species modificantibus.

Hinc octo differentiæ inter sensibilia communia, & propria colliguntur. Præmissam exposuimus, quod sensibile proprium sensum immutat per species proprias: commune minime. Secunda est, quod sensus proportionetur sensibili proprio non communi. Tertia, quod proprium sensibile vno tantum externo sensu cognoscatur, commune autem multis. Quarta quod sensus specificatur per ordinem ad proprium sensibile, non vero ad commune. Quinta, quod sensibile proprium per se primo sensibile est: at commune tale est per se secundo. Declaratur. Nam sensibile per se illud dicitur, quod immutationem aliquam propriam causat in sensu: causat autem primo id, quod sui speciem propriam imprimit: ergo id dicendum erit sensibile per se primo, sensibile autem commune, quia immutat modo aliquo, distinguitur quidem à sensibili per accidens, quod nullatenus immutat, quia tamen immutat solum modificando speciem alterius: ideo sensibile per se secundo appellatur. Sexta differentia, quod sensibile commune egeat proprio, vt in eo compleatur in ratione sensibiles, nam cum per se solum non possit imprimere speciem, oportet vt coniunctum sit sensibili proprio, quod cum per se sit immutatum, communi non eget, nisi forte, vt conditione alias necessaria, sicut agens ad agendum postulat extensionem, approximationem, &c. Instabis sensibile commune interdum sentiri absque proprio, qui enim tangeret cælum, perciperet sane quantitatem, cum tamen nullum ibi sensibile proprium tactus detur. Negandum vero fore, vt tibi sentiretur quantitas, aut discerneretur corpus aliquod, sed

L. 2

sed

Eusio ex-

6 Arguitur secundo.

Tertio.

Quarto.

8

9

De visu.

De tactu.

De reliquis tribus.

9 In quibus sensibile proprium, & commune differant. Primo. Secundo. Tertio. Quarto. Quinto.

Sexto.

sed eo tantum pacto, quo visus tenebras videt, ca-
rendo scilicet visione: itaq; tactus non perciperet
positivum aliquid tangibile, solusque sensus inter-
ior perciperet impedimentum extrinsecum dari,
propter quod manus non posset ultra moveri: at-
tamen ex vi tactus non perciperet quale esset il-
lud impedimentum. Septima differentia, quod
sensibilia propria formaliter diversa sensus argu-
unt diversos, non sic autem sensibilia communia,
ut ex quarta differentia liquet. Nam sensibile pro-
prium constituit proprium obiectum sensus, non
sic autem sensibile commune, sed in proprio im-
bitur tanquam modus illius. Octava, quam A-
ristoteles adduxit, quod sensus non erret circa
sensibile proprium, erret tamen circa commune,
quod ut intelligenda sit, infra dicetur. Aduerten-
dum tamen in his differentijs sensibile commune
conuenire aliquo modo cum sensibili per accidens
a quo tamen differt prout in tanta differentia ex-
poluimus. Ex omnibus vero dictis constat opti-
mam fuisse & sufficientem diuisionem Aristotelis
in titulo huius capituli positam. Nam quod senti-
tur, vel sentitur propria vi, quia videlicet & se ha-
bet virtutem ad immutandam potentiam, & hoc
est sensibile proprium: vel sentitur, quia immutat
modum aliud, & hoc est sensibile commune,
vel non sentitur per immutationem, sed cogno-
scitur propter accidentalem vniorem cum sensi-
bili per se, & hoc est per accidens sensibile: non ap-
paret autem alius modus sensibilibus: ergo est opti-
ma diuisio, ac simul constat omnium membro-
rum ratio.

CAPVT IX.

*Virum ad productionem specierum sensibi-
lium oporteat ponere sensum a-
gentem.*

*Ratio audi-
endi.*

Ratio difficultatis in hac questione est, quo-
nam species sensibiles habent quandam mo-
dum materialitatis: videtur ergo non posse pro-
duci à materialibus obiectis sensibilibus: ergo ad
earum productionem videtur necessarium, spe-
cialem aliquam virtutem assignare. Quæstio hæc
tractanda videtur de potentijs cognoscentibus
absolute, at quia longe aliam decisionem, difficul-
tatemque habet in sensibus, quam in intellectu,
hic particulariter tractanda fuit. Est igitur notan-
dum, in sensu speciem considerari, & actum, ac re-
spectu vtriusque dari principium actuum, & pas-
siuum: quantum ergo ad actum sentiendi fuit o-
pinio vnum esse sensum, qui agat, & alium qui re-
cipiat actionem, quod iam supra relatum, & im-
probatum fuit. Quare misso actu difficultas re-
stat circa species, quæ in ipso sensu recipiuntur, ni-
mirum à quonam fiant.

3. Opinio.

Quidam vniuersum ponunt, nullam speciem
sensibilem causari ab obiecto, sed ab aliquo sensu
agente, vel ab intelligentia aliqua propter ratio-
nem factam Et confirmant, quia potentia animæ
res est perfecta valde, obiecta vero exteriora nimis
materialia sunt, & imperfecta: non possunt ergo
agere in sensum, nam agens debet esse nobilius pa-
tiente, teste Aristotel. 2. de anima, cap. 2. August. 8.
lib. Genes. ad literam, & lib. 11. cap. 16. Si dicas il-
lud intelligi solum quod ratio agentis, ut sic nobi-
lior sit ratione patientis, ac nihilominus nobilio-
rem rem aliquando pati ab ignobiliore, si in ali-
quo superetur ab illa. Contra arguitur: quia sal-
tem effectus non potest esse nobilior principio a-
gendi, sed species intentionalis est nobilior, quam
sensibilis qualitas, quia est immaterialior: ergo non
fit ab illa: ergo ab aliquo sensu agente fieri oportet.
Propter hæc Commentator infra c. 12. & tex. 60. vt

*Consule au-
tem diff.
26. Metaph.
sect. 1.*

illi tribuunt Vener. hic, & Iauel. q. 51. a. 1. ad 1. voluit
species sensibiles non produci ab obiecto, sed ad
intelligentia aliqua spiritali, quæ supplet vicem
obiecti, idem sequitur Nyp. dict. text. 60. Zimara
vero theorem. 82. ad secundum Greg. conatur o-
stendere Commentatorem non hoc sensibile iuxta
hanc tamen opinionem ad rationem obiecti sen-
sibilis per se non est necesse, quod immutet sensum
effectiue efficiendo speciem, sed satis est formalis
immutatio, id est, quod species representantem
rem possit esse in sensu à quocunque produ-
catur. Alij tribuunt hanc speciem sensibilem
productionem calorem in virtute intelligentiæ. Alij
dicunt produci ab obiecto, media tamen quadam
virtute celesti. Attamen istæ omnes opiniones ad
incognitas causas recurrunt sine necessitate, vt
videbimus. Item repugnat experientijs, quas su-
pra adduximus ad probandum dari species.

Quapropter Caiet. 2. de anima, c. 12. statuit res
duplicem sortiri actionem, aliam vt participant
naturam superiorum, immaterialiumque agen-
tium, aliam vero secundum propriam naturam: diffini-
tione ergo sensibile ex proprijs actuum non
esse specierum, maxime tamen vt participant natu-
ram substantiarum separatarum, quæ doctrina
videtur desumpta ex S. Thoma q. 5. de potentia. 8. Et
ibi ait, res materiales, in quantum assimilantur
immaterialibus, illarumque naturas participant,
habere actiones aliquas sine motu, in quibus pro-
inde à motu celi non pendent, cuiusmodi actio,
inquit, est specierum diffusio: est tamen opinio
perdifficilis. Quia non intelligitur quid, qualiter
sit participatio hæc naturæ superioris. Aut enim
est participatio alicuius entitatis, & perfectionis, vt
aut nullius: si nullius: nihil plane deseruiet ad ac-
tionem, si alicuius: estne maior, quam perfectio
speciei productæ: an forte minor (æqualis enim non
erit, cum productio sit æquiuoca: si minor esse
ponatur, non sufficit plane ad speciei productio-
nem: si vero maior sit, quæro rursus an talis perfec-
tio sit intrinseca naturæ illorum obiectorum,
quæ species diffundunt, an vero sit superaddita ta-
li naturæ. Si primum dicatur, cessat quæstio, inui-
lisque distinctio allata redditur: nam cum illa per-
fectio pertineat ad constitutionem naturæ ipso-
rum obiectorum, ipsa per propriam naturam po-
terunt causare speciem. Secundum autem dicere
fictitium esset, cum ostendi nequeat, quæ sit per-
fectio illa superaddita: quare, &c.

Sit ergo prima conclusio. In sensibus exterioribus
species imprimuntur ab obiectis: nec proinde
inde necessarius in illis est sensus agens. Ita su-
mitur ex Aristotel. 1. 2. de Anima, text. 121. vbi ait
sensum pati à sensibili, & ex Augustino 10. de Trin.
cap. 2. dum scribit obiectum ad extra mouere sen-
sum. Idem censet S. Thom. 1. p. quæst. 11. art. 4. & 1.
cont. gentes, cap. 65. & in quæst. de anima, art. 4. ad
5. Albert. Magn. Summa de homine, quæst. 101. &
2. de anima, tractatu 3. cap. 6. & expositores com-
muniter cit. lib. de Anim. c. 12. Experientia quoque
adducta hanc conclusionem probant. Ratio ve-
ro est, quia species intentionales non sunt perfec-
tiores obiectis suis, sed potius velligia quædā mi-
norum, tenuiorisque entitatis. Sic albedo, v. g. in
sua quidem ratione perfecta entitas est: est vero
species in eadem ratione non illi æquiparatur: cal-
or etiam, qui & calorem, & species sensibiles agit,
actius dicitur, non ab actione specierum, sed ab
actione caloris: quod signum est calorem perfec-
torem esse, quam ipsius speciem, cum denomi-
natio à perfectiori desumatur. Neq; obstat speciem
minus crassam videri, quam obiectum: talis enim
subtilitas ad exilitatem potius entitatis, quam ad
immaterialitatem, spiritualitatemve refertur,
cum non minus materię adhærescat, ab ipsa que-
dā

SVARE Z
de Angelis, op
re 6. d. d. m. et
anima.

TOM TOM
II III
III III
III III

D. V. 2

educatur, quam realitas sui obiecti. Instabis. Quicquid agit ad productionem sui similis, aut propter conseruandam suam naturam specificam aut propter sui perfectionem operatur, sed obiectum in productione speciei nec seipsum perficit, nec conseruat naturam specificam: ergo illam non agit. Neganda tamen maior, multa quim agunt tantum, vt se communicent, aliaque perficiant, solent, verbi gratia, illuminando neque seipsum perficit, neque conseruat, sed alia perficit diffusionem lucis: ita plane colores produunt species sui, vt se aliquo modo communicent, ac sensum perficiant, quia vero proprium est substantiarum separatarum, & rerum incorruptibilium hoc modo agere, fortasse Diuus Thomas sensibilia in diffusionem specierum substantijs separatis comparauit, non vero quod ab illis participant aliquam virtutem, vt videtur existimasse Caietanus, & hæc de externis sensibus.

Dicendum superest de sensu interno, in quo distinguuntur tria specierum genera, sensatarum: ex sensatis compositarum, denique insensatarum. Species sensatas vocant in quibus eodem modo, in quo in externis sensibus obiecta representantur, qualis species parietis, quæ ex visu in imaginatione imprimitur: species compositæ dicuntur, quæ ex simplicibus sensatis coalescunt, veluti cum imaginatio fingit montem aureum, talis enim species nunquam præcessit in visu, sed montis, & auri seorsum: phantasia vero componit speciem montis auri. Vltimo species insensatæ dicuntur, quæ representant rem sensibus quidem externis cognitam, attamen sub quadam alia ratione eis ignota: sic dum ouis apprehendit lupum, vt inimicum, species representans lupum sub ratione inimicitie dicitur insensata.

Hæc supposita distinctione magis fortasse comuni, quam vera de speciebus sensatis, quas certum est dari, aiunt quidam, produci ab speciebus exterioribus, seu ab obiecto intrinseco mediantibus illis. Quæ opinio non aliter probatur, quam quod hæc sit sufficiens, & facilis causa illarum specierum. Habet tamen hæc sententia difficultates, primam, quod species imaginatiuæ sit multo perfectior, quam exterioris sensus, vt patet, tum ex perfectione maiori potentia, in qua recipitur, tum ex actus perfectione maiori, ad quem ordinatur: non ergo potest effici ab imperfectiori tantum a totali principio immediato. Secunda difficultas supponit sensum interiorem esse in cerebro: tunc ita vrget. Si species oculis, v. g. impressa ab obiecto similem aliam producit in cerebrum distans: vel per media interuentia inter pupillam & cerebrum, id præstat vel omnino immediatè, eo quod sit satis interior sensum, atq; exterior in eadem anima radicari, quamuis in distantis organis resideant. Non primum, tum quia talia media nec diaphana sunt, nec illustrata, vt oportet ad diffusionem speciei qualis in pupilla fuit impressa, tum quia in tactu id facile conuincitur falsitatis, quoniam cum manus, v. g. calefit, si species caloris transiret per partes intermedias vsque ad cerebrum, omnes illæ calorem perciperent, cum omnes tactu polleant. Non secundum, quia illa duarum facultatum in eadem anima radicatio concludit solum per modum cuiusdam sympathia, quatenus operatè vna facultate anima inde excitatur ad operandum per aliam, cessat autem hæc ratio, si externus sensus recipiat tantum ab externo sensibili speciem, neque sensationem eliciat. Tertia difficultas, si species sensus exterioris causaret speciem interioris sensus, sequeretur quod exterior sensus speciem recipit, easdem recipere interiorem: consequens est falsum: ergo, &c. Sequela patet: quia actio illa naturalis est, ideoque

Franciscus Suarez de Anima.

posito principio agendi, & passo, statim sequitur. Probatur ergo minor: nam si sensus exterior recipiendo species illis non vtatur, plate interior sensus non immutabitur, vt patet in eo qui patitur apoplexiam, vel deliquium animæ, siue ecstasim, licet enim in apertos oculos obiectum externum sui speciem imprimat, nihil tamen vidisse se postea recordatur, quod signum est nullam re veras, quamuis speciem haberet, eliciuisse visionem. Ex quo aperte constat interiorem sensum speciem non recipere, si exterior non cognoscat. Vnde in lib. de memoria, & reminiscencia, cap. 1. Philosophus merito dixit, qui meminit, recordari se percepisse. Nec satis occurret, qui dixerit cognitionem, vel attentionem externi sensus requiri quidem, vt eius species similem aliam in internum introducat, non tamen vt causam, sed vt conditionem: hoc enim merum videtur effugium, præterquam quod vitalis attentio requirit iure potest vt potentia per speciem operetur: vt autem speciem patiatur, nequaquam requiritur, vt in externis sensibus videre licet.

Vnde fit secunda conclusio. Species sensata interioris sensus non fit ab obiecto extrinseco mediante specie, sed ab exteriori sensu, medio actu cognitionis. Hæc vt probabilis tantum ponitur, quia in re tant abditæ nihil certo definire possumus. Prima ergo pars suadet ex num. precedenti: ad intelligendam vero partem secundam, oportet resumere ex capite quinto per actionem cognoscendi produci intrinsecum terminum, qualitatem scilicet representatiuam rei in actu secundo: per hanc ergo qualitatem, quam sensus quoque exterior in seipso format, probabiliter creditur produci in sensu interiori speciem representatiuam eiusdem obiecti, idque propter coordinacionem, & vnionem, quam iste potentia habet in eadem anima, quod suadetur primò. Sensus interior non recipit species nisi exteriori sensu actu cognoscente, & eo recipit meliores, quo ipse exterior melius, & exactius operatur: signum ergo est illas imprimi a sensu externo, mediante illa qualitate, seu actu secundo, siquidem talis est species interior, qualis est externa sensatio. Secundo non apparet commodior causa productiua specierum, de quibus loquimur: ergo illa credenda est, quam assignamus.

Hinc colligitur primo interni sensus imagines ab imaginibus externi distingui specificè. Probatur ex dictis. Nam si eiusdem speciei essent, posset vna alteram causare, cuius oppositum ostensum est. Præterea species exterior pendet in fieri, & esse ab obiecto suo, non item interior. Denique ratio supra facta suadet probabiliter. Nam species debet proportionari potentia: ergo potentia altior fortiori debet species perfectiores. Secundo sequitur species illas interiores differre quoque specie ab externis sensationibus, idque a fortiori, cum actus vitalis, & species constituens potentiam in actu primo diuersi sint generis. Rursum sensatio externa pendet in fieri & esse à sua potentia: illamque constituit in actu secundo: species vero interior nihil istorum vendicat: quare, &c.

Sed dices. Si hæc vera essent, sequeretur speciem internam perfectiorem esse sensatione externa, quia actus est nobilioris potentia, atq; adeo ab ea non posse produci. Negatur tamen sequela, nam comparatio pposita fieri debet, comparando scilicet actus primos vtriusque potentia inter se, vel etiam inter se secundos: sicque perfectior erit, qui perfectioris fuerit potentia: comparando vero actum secundum potentia minus perfectæ, ad actum primum perfectioris, ille poterit esse perfectior ratione sui generis. Vergebis, perfectior est sensatio externa, quam interna species: hæc ergo

L 3

iam

Alia instantia dicitur.

Ad D. Thomam in n. precedenti.

5 Notatio pro distinctione quadam sensus interioris.

6 De speciebus sensatis quædam opinio.

1. Difficultas contra hanc opinionem.

2. Difficultas.

Tertia difficultas.

Enasit obstruitur.

1. Pars vnde constat.

2. Pars suadet.

3. Suadet.

1. Corollarium.

2. Corollarium.

Obiecto causa proxima dicta soluitur.

Instantia.

iam deinde debet ab illa in conferuare. Quia quoties effectus est imperfecta participatio sui cause, ab ea pendet in conferuari. Ad hoc respondimus 2. Phisicorum, quæst. 5. de causis, diuisione 4. dependentiam in conferuari sepe provenire magis ex natura formæ, & subiecti, quam ex casualitate. Ad hæc: species externa ideo quidem pendet ab obiecto, quia prodit vt quædam imperfecta participatio illius: at sensatio exterior producit in sensu interiori speciem, tanquam perfectam sui similitudinem, quam interior sensus iuxta naturalem suam dispositionem optimè conferuare potest.

Sit tamen tertia conclusio. Probabile est species interiores resultare in interiori sensu ex propria illius efficientia. Hanc conclusionem probabimus infra lib. 4. cap. 2. agentes de speciebus intelligibilibus. Nunc verò declaratur ex supra dicta sympathia, seu consensione potentiarum cognoscentium propter radiationem in anima eadem. Nam eo ipso, quòd anima per externum sensum cognoscit, ad præsentiam talis cognitionis absque ulla eius actiuitate resultat ab interno sensu effectiue interna species, hac enim de causa eiusmodi simplices species sensus interior non semper efformat, quia videlicet non semper datur in exteriori præuia aliqua cognitio obiecti. Hæc conclusio nullam præ se fert absurditatem, sed dediturque probabilis primò, quòd nunquam fatis rationi consonet putare externam sensationem efficere speciem interiorē, cùm cognitio non fit productiua alterius qualitatē à se distinctæ realiter: gratis ergo confictum videtur id externe sensationi attribui. Secundo, quia non redditur sufficiens ratio, quare species interior non pendeat in consequari à sensatione externa, si est imperfectior effectus. Tertio, quia similes aliæ consensiones reperiuntur in potentis vitalibus eiusdem animæ, tam vna operante alia operatur, & non aliter: ergo similiter in præsentia. Denique hic dicendi modus consonat cum statuendo infra de intellectu, ideoque placet magis, quamuis modus alius in secunda conclusione positus non sit improbabilis.

Ex his constat quid dicendum sit de speciebus compositis & sensatis, quando scilicet internus sensus species simplices componit, dum, exempli gratia, montem aureum imaginatur: de tali enim cognitione est difficultas, an fiat per duas species montis, scilicet, & auri, an per vnicam tantum representantem montem aureum. Dilius Thomas locis citandis infra in cap. 18. affirmare videtur hoc secundum, quod probabile fiet, si exponatur, non quidem de primo actu, quem certe simplices tantum species antecesserant, ac per modum vnius ad ipsum eliciendum concurrerant, sed de reliquis in posterum ob relictam iam ex priori illo actu vnicam speciem. Quod etiam fit credibile ab experientia. Qui enim nunquam cognouit montem aureum, vt illum fingat, prius concipit singulas partes cum quadam successione, quod signum est in ea compositione vsum fuisse speciebus vtriusque partis: at deinceps absque noua compositione, & transcurso imaginatur facile montem aureum ob relictam scilicet in potentia speciem vnicam illius representantem.

Denique circa species infensas, vt in fine numeri quinti dicebamus, notandum dupliciter cognosci à sensu interiori, vel sub extrinseca illa ratione, quæ sensibus exterioribus obijcitur, vel sub alia magis abditâ ratione. Ex hac ergo duplici ratione, & cognitione duplex solet induci species in interiori sensu, sensata scilicet, & infensata, quod enim ad representandas has rationes duplex requiratur species patet, tum ex earum diuersitate,

tum quia fiat representari vinum, altera non representat a lupus enim habet speciem alterius lupi representantem illum tantum sub ratione lupi, ouis vero representantem præterea sub ratione inimici: fuit ergo species distincta. Porro si verum est species habet insensatas dari, non possunt tamen fieri ab objecto vnde constat, ex dictis: vnde necessarium dicendum fieri à potentia interiori, media cognitione rei sensata, in qua fundatur illa superior ratio non sensata: itaque si ouis, v.g. per speciem sensatam lupum cognoscit, vt si refutabitur, propter naturam contrarietatem, in eadem, vel alia potentia species representans illum sub ratione inimici, quæ in alio lupo non refutabit, cum dictam contrarietatem non habeant.

Mihi tamq̃ probabilis videtur species infensatas non distingui a sensatis, sed per eandem speciem, quæ ouis, y. g. repræsente lupum cognoscit ab illa sub ratione insensiti: primò quia nulla est necessitas distinguendi, nam statim ac sentis ouis lupum, sentiens esse inimicum, potest ergo per eandem speciem vtrumque iudicare: quòd vter in lupum a quo possit vni iudicium fine alio inueniri, non arguit diuerſitatem in speciebus, cum per eandem valeat vna potentia plura, quàm altera cognoscere, & iudicare propter diuerſam virtutem, aut diuerſum infinitum naturæ. Et confirmatur primò. Nam auis nondum experta pluuiam (vt potest fortè vno tempore nata) ventum sentiens ad tertium locum se recipit: quis autem credat eam ex cognitiōe venti elicere speciem repræsenteantem pluuiam venturam: per eandem ergo speciem, quæ cognouit ventum, naturali infinitum iudicat illum esse fugiendum, nec talis fugæ rationem querit, aut pluuiam cognoscit, quam nulli viderat: simile ergo erit in cognitionibus brutorum similibus. Secundo non solum superfluum, sed etiam impossibile videtur rationem ininitiatæ repræsentiari a sensibili specie abstracto modo: quo enim pacto species sensibilis repræsenteare valeat lupum sub ratione ininitiatæ, nisi repræsenteandis sub hac figura, hoc colore, odore, &c. ergo impossibile est, quòd species repræsenteans sub ratione infensata, distincta sit ab specie repræsenteante sub sensata: ratio ergo illa infensata non est representabilis ab specie materiali, vt abstracta à ratione sensata, sed vt modus quidam in illa fundatus, atque adeò non oportet dictas species distinguere.

Ex quibus omnibus colligitur vltima conclusio, respectu sensuum interiorum necessario esse ponendum aliquem sensum agentem intentionis species. Hæc patet ex dictis, quod verò Aristoteles hoc nunquam dixerit non vrget, multa enim alia præteriiuit, alia exactè non tractauit: fatemur quidem S. Thomam, part. quest. 79. art. 3. ad primum, hanc æquiuocitatem specierum videri denegare omnibus sensibus, sed fortasse, vt supra diximus, de sensibus loquitur quantum ad primam receptionem specierum, quæ sit ab obiecto, ex qua originatur cuiuscunque alterius speciei productio.

CAPVT X.

An sensus in cognitione sua falli possit.

Questio de veritate, & falsitate actus cog-
noscendi communis est omnipotentia cog-
noscitiva; tamen quia metaphysica, non est exacte de
sensibus tractanda: sed solum dicemus de eorum
nonnulla cognitione, quoniam Aristoteles idem
iam tetigit. Est ergo supponendum veritatem co-
gnitionis consistere in conformitate iudicii, & rei,
de qua fertur. Duplex verò est iudicium, nempe
complexum, & simplex, & in utroque potest
esse veritas suo modo, scilicet complexa, &
incom-

Responſio pro
qua vide et
iam in d. 5°
21. Metaph.
ſect. 1. a n. 7.

10.
1. Affectio.

Suadetur
primo.

Secundo.

Tersio.

Quarto.

11.
De speciebus
compositis
sensatis.

12
De Speciebus
insensatis
aliorum
placitum.

n. 6. si
nomen falsi
tatu in d. p.
p. 1. n. 1.
Conclusio
etiam au-
tore. d. p. 8.
Metaph.
Prima an-
tiquorum o-
pinio.
a. Opinio.

incomplexa, vt exposuimus latè in primo peri-
hermen. Hic ergo quæstio solum est de veritate,
vel falsitate incomplexa, cum in sensibus, de quib-
us disputamus, cognitio complexa non reperia-
tur. Hoc posito fuit prima opinio Academicorum,
nullum sensum habere posse iudicium certum,
contra quos disputat Cicero in quæstionibus Aca-
demicis, Tertull. lib. de Anima, cap. de quinque sen-
sibus. Secunda fuit Epicureorum, nunquam decipi
sensum in suo iudicio, contra quos etiam arguit
ibidem Cicero, & D. Aug. 8. de ciuit. c. 7. Aristoteles
vero 2. de anima, c. 7. ex parte tradit hanc opinio-
nem, dum ait sensum circa proprium sensibile nū-
quam errare, & Albertus 2. de Anima, tractat. 3. c. 1.
rationem affert, quia ex natura sua sensus incli-
natur ad tale obiectum, inclinatio autem naturæ
semper est ad verum, & nunquam ad falsum, sicut
intellectus non potest falli in assensu primorum
principiorum, quia ad illa habet naturalem incli-
nationem. Et confirmatur, quia si sensus posset
falli, nulla esset certitudo in scientijs, maxime in
philosophia, quæ à sensibus ducit originem, primo
Posterior. c. 18. & 1. Ethicorum, c. 7.

Difficultas potissima in præsentem est de sensibus
externis, de quibus Aristoteles pronuntiauit circa
sensibilia tum communia, tum etiam per accidens,
falli posse, circa propria vero minime. Quæ sen-
tentia quoad sensibilia per accidens est manifesta,
quia ab illis non immutatur sensus, vnde facile
hallucinari potest, vt etiam docet experientia. At
quoad sensibilia communia, & propria, est diffi-
cultas nam sicut potest falli visus iudicans rem esse
tantæ quantitatis, cum sit maioris, ita potest
falli iudicans rem esse huius coloris, cum sit alterius.
Sit tamen prima conclusio. Circa sensibile pro-
prium adæquatum non potest falli sensus, vt visus
non potest falli iudicans rem esse coloratam, neque
auditus iudicans hunc esse sonum. Rationem indi-
cat D. Thom. 1. part. q. 85. a. 6. quod potentia ferri
nequeat extra suum adæquatum obiectum: ergo
id, quod cognoscit, necessario debet contineri in-
tra latitudinem eius: non ergo circa illud falli po-
test. Solum est aduertendum, quale nam sit adæ-
quatum obiectum, nam in visu colores etiam ap-
parentes (vt vocant) ad eius obiectum spectant.
Atque prædicto modo explicant multi differen-
tiam constitutam à Philosopho inter sensibile pro-
prium, & commune, quod in ordine ad proprium
adæquatum falli non possit sensus, possit tamen
in ordine ad commune.

Sit tamen secunda conclusio. Circa sensibile
commune absolute sumptum, non potest falli sen-
sus, quare ex hac parte non videntur differre sen-
sibile proprium, & commune. Probatur, nam licet
visus possit decipi iudicando rem tantæ, vel tantæ
magnitudinis, falli tamen non potest, iudicando
habere magnitudinem, nec similiter falli potest
iudicando habere figuram, licet falli possit, sitne
illa triangulus, an quadrangulus: vero in tribus
alijs sensibilibus etiam si in communi sumantur,
potest falli sensus, eo quod sunt magis extrinseca,
seu remota à proprijs obiectis. Respondent tamen,
qui vniuersaliter assignant dictam differentiam
inter sensibile proprium, & commune, potentiam
ab intrinseco non posse falli circa adæquatum sen-
sibile proprium, quia intrinsecum illi est, non pos-
se ferri extra illud, circa sensibile autem commune
posse falli, per se loquendo, licet per accidens circa
aliquod non fallatur, propter intrinsecam con-
nexionem, quam habet cum aliquo proprio, vt
quantitas habet cum re visibile, quæ doctrina pro-
babilis est, quauis cauillum etiam pati possit, quia
potentia ex propria quoque ratione, ac per se ex-
tensionem in obiecto postulat, atque adeo ab in-
trinseco habet, quod circa illud falli non possit.

Tertia conclusio. Tam circa sensibilia propria,
quam circa communia in particulari sumpta, po-
test falli sensus. Vtrumque constat experientia, sed
vt intelligatur totius conclusionis ratio, recolend-
um, in sensatione interuenire productionem
speciei, deinde sequi actum sentiendi: quoniam ergo
species ipsa principium est cognitionis, ideo cog-
nitio semper conformis prodit speciei, semper e-
nim talis cognoscitur res, qualis representatur
per speciem, atque ad hanc solam conformitatem
attendens citatus Albertus dixit sensum falli non
posse: sed ad pauca respexit, est enim ultra recolend-
um, speciem non semper representare obiectum
vt representari deberet, ideoque per talem speci-
em non cognosci obiectum prout est, eoq. modo
sensum falli, cum in eo iudicio, quo res prout à
parte rei habet, vel non habet, non autem prout
reliet in specie, veritas, & falsitas consistit, vt no-
tauit optime D. Thom. 1. part. q. 17. a. 2. ad 1. & q. 85. Cur
autem species non representet rem, vt represen-
tari deberet, vna causa est organi indispositio: sic
infirmus iudicat amaram, rem dulcem, quia lin-
gua suffusa est amarore. Vnde Aristotel. 5. de Gene-
ratione animalium ca. 2. scriptum iudicium exquisi-
tum differentiarum soni, atque odoris in synce-
ritate sensorij positum esse. Altera est medium in-
dispositum, quæ est similis priori, organum enim
quasi medium est quoddam intrinsecum. Tertia
causa esse potest situs, & distantia obiecti, sic colo-
res in collo columbæ apparent, quia sic positam
lux ferit eo modo, vt species illos colores repræ-
sentantes diffundat, cum tamen ij colores in collo
non existant.

Quarta conclusio. Facilius decipitur sensus cir-
ca sensibilia communia, quam circa propria, quæ
est differentia ab Aristotele intentata, quare si impe-
dimenta tollantur, omniaq. requisita ad sint, circa
nullum eorum decipietur. Probatur prima pars
conclusionis. Nam visus facile decipitur circa quæ-
ritatem, difficile autem circa colorem: sic à lō-
ge rem albam cognoscit, decipitur autem circa il-
lius quantitatem, vel distantiam, vel circa alia sen-
sibilia communia multo facilius. Ratio vero est,
quia sensibile proprium virtute sua immutat sen-
sum, sensibile autem commune non sic, quare, & c.
quam quidem differentiam (vt secundæ parti cō-
clusionis satisfaciamus) explicat Aristoteles 3. de
Anima, text. 161. dicens circa sensibilia propria er-
rorem non contingere, aut quam paucissimum, i-
demque sentit S. Thom. 1. p. loc. cit. & lect. 13. lib. de
Anima, dum ait sensum falli per se circa sensibile
commune, per accidens vero circa proprium. Vlti-
ma vero pars conclusionis patet ex dictis. Nam
ablatis impedimentis ex parte potentia, & medij,
atque obiecto debite applicato, non est vnde pos-
sit irrepere deceptio: obiectum enim naturaliter
agit, ac proinde si non impediatur perfectam im-
primit sui similitudinem: sensus deinde naturali-
ter conformatur in cognitione speciei, quam re-
cipit: ergo, & c. Et confirmatur argumentis pro Al-
berto in fin. num. primi, quæ non aliud probant,
vnde Alexand. 1. de Anima, c. 12. Themist. 1. 2. c. 21. &
Comment. text. 65. aiunt sensus non falli, si sensu-
ria, situs, & media rectè habeant, & hæc de quæ-
stione præsentem nam de modo, quo contingit fal-
li sensum anteriorem, melius dicitur cap. 31.

CAPVT XI.

Virum aliquis sensus possit cognoscere
proprium actum.

Hæc quæstio partim pertinet ad explicationem
obiecti sensibilis, partim ad explicationem ac-
tus potentia sensitua, & partim ad explican-
dam vim ipsius sensitua potentia, inuesti-
gamus

Ratio dubi-
tandi pro
utraque
parte.
Notatio i.

gamus enim an possit tanta perfectio in tali potentia reperiri, vt possit super suum actum reflexionem facere, & videtur affirmandum ex Aristotele de Anima, lib. 3. cap. 2. text. 138. vbi indicat, quod visus se videre videat, quia quodammodo est colore delibutus. Contra verò est, quia reflexio supra proprium actum ad virtutem spirituales spectat. Notandum est, quod actus cognoscendi dupliciter potest cognosci, vno modo propriè tanquam obiectum alterius actus, cognoscendo videlicet ipsam cognitionem. Alio modo minus propriè dici potest cognosci actus quasi in actu exercito, nō per alium actum, sed per ipsummet. Nam quia visio, verbi gratia, est vitalis actio cognoscitiua, ideo per illam formaliter in actu exercito videmus non videre, non autem, quia reflexionem formalem faciamus, sed virtutalem quasi dum actu videmus, experiendo nos videre. Circa primum modum, notandum vltius, non esse sensum questionis, an potentia sensitiva possit quidditatiue cognoscere actum suum, sed solum quantum ad an est, vt quemadmodum sentitur se ipsationis obiectum, albedo scilicet, vel sonus, ita sentiri possit ipsa visio. Licet autem sermo sit præcipue de eadem potentia, tamen qualis vniversim decidetur, an actus sensitivæ potentie possit propriè ab eadem, vel ab alia potentia sensitiva cognosci.

2.
1. *Opinio*
Themistij,
Auerrois, &
cat.
2. *Opinio*
traria D.
Thoma, A-
beris, &c.

Prima est opinio Themistii, citato loco de Anima, concl. 4. Auerrois textu 136. sensus etiam externos posse percipere proprias operationes: sicut sententia Platonis in *Thietho* quæ sequuntur Veneris, Ægidij, Cuietani. & alij infra libro 3. cap. 2. Alia opinio est nullum sensum externum posse propriam percipere operationem, posse tamen internum externas illas percipere. Ita Diuus Thomas 1. part. quæst. 78 art. 4. ad secundum quæst. 87. art. 3. ad tertium 2. contra gentes, cap. 65. Alberus 2. de Anima, tract. 4. cap. 7. Thienensis textu 138. At que Scotus in 4. dist. 45. quæst. 3. aperitis ait sensationem exterioriorem imprimere posse sui speciem sensui interiori: imò ipsum quod sensum interiori possit actum suum cognoscere, & memorari. Aristoteles autem in hac dubius videtur, nam lib. de somno & vigiliis, cap. 2. aperte confirmat secundam opinionem: at citato libro 3. de Anima, cap. 2. primam indicat, nam questionem disputat de sensu exteriori, & vtrumque arguit, deinde argumenta soluit patet negantis.

3.
x. *Affertio.*

Sic verò in hac re prima conclusio. Nulla potentia sensitiua cognoscit primo modo, seu actu distincto suum actum. Ita Dicus Thomas supra, & 1. part. quest. 14. art. 2. ad primum. Ferrar. 2. contr. cap. 66. Iauellus lib. 2. de Anima, quest. 56. Capreol. in 3. dist. 44. quest. 1. art. 3. Iandun. 3. de anima, q. 33. Apollin. question. 37. qui omnes de sensibus exterioribus tantum loquuntur: attamen conclusio vniuersalisior est, & eius ratio, quod reflecti super suum actum excedat limites potentie materialis. Vnde Proclus lib. de element. Theolog. dixit nullum extensum esse ad se conuersum. Hoc verò assumitur tanquam primum principium, cum tamen tale esse non appareat. Ratio ergo esse videtur, quod nulla potentia ferri possit extra suum obiectum, actus autem sensus cuiuslibet non comprehenditur sub obiecto illius, quod probatur. Quia obiectum sensus limitatum est, ac determinatum, cum ipsa quodque potentia sit limitata etiam in ratione cognoscitiuæ potentie: obiectum autem sic limitatum, non comprehenditur suæ potentie actuali, qui altioris est ordinis, cum magis ad spiritualem accedat, qua ratione etiam supra diximus cap. 2. num. 33. potetiam materiale non posse esse partem sui obiecti. Et explicatur ratio inductione, nam visus visionem non videt.

Propria as-
sertionis TA
110.

quia determinatur ad lucidum, quo sane visio est perfectior, idemque de imaginatiua, ac ceteris dicendum: solum ergo potentie spirituali datum est, vt proprium actum alio actu cognoscat, quia obiectum habet vniuersalissimum, atque omnia comprehendens. Et confirmatur hac ratio primo, *Confessio.* Quia nulla potentia sensitua potest cognoscere seipsam: ergo nec suum actum. Consequenter valet à paritate rationis ex supra dictis. Secundò *Confessio.* potentia sensitua non est cognoscitiua sui organi, quia iam obiectum intrinsecus existens prohibet cognitionem obiecti extranei, sed eadem vel maior ratio est de actu, vt ab ipso organo, in quo est impediatur, et terminari possit ad alia obiecta: ergo, &c. Ex hac vero conclusione colliges, nullum *Extensio* sensum esse cognoscituum suarum specierum, & *affirmatio* de externis quidem id constat, de alijs autem probatur, tum quia species quantum ad modum, quo sunt in potentia, eisdem sunt ordinis cum ipsa: tum quia non assignabitur modus, quo valeant cognosci, aut immutare queant ipsam potentiam.

Secunda conclusio. Nullus sensus percipit actum alterius sensus per propriam talis actus speciem, ac tanquam partem sui adæquati obiecti. Hanc conclusionem infinuat Philoponus lib. 3. de Anima, cap. 2. & Simplicius ibi, dum dicit operationes sensuum non percipi sensu exteriori, aut interiori, sed quadam vi animæ rationalis, quæ attentiva nuncupatur, addunt tamen, sensum ve instrumentum rationis posse percipere suammet operationem: consentit Nyssus in *Colloquiis*, & Nemesius de natura hominis, capite 7. Hoc tamen additamentum falsum est, vt ex prædicta conclusione constat: nam sensus etiam rationi coniunctus non transcendit suum obiectum, primum vero dictum verum est, si per vim attentiuam significant intellectiuam, alia enim quæcunque distincta erit, ac superflua: probatur ergo conclusio. Quoniam interni sensus non percipiunt illi modo sensationes externas, qui maximè videntur eas percipere: ergo, &c. Probatur antecedens. Nam visio, v. g. non imprimit propriam sui speciem sensui interno, vt ita valeat ab illo percipi, aliàs videndo album dux imprimeretur in interiori sensu species, albedinis scilicet, & visionis, quod falsum esse inde constat, quia iam sensus interior duos actus simul eliceret iuxta numerum specierum, quod est contra experientiam, ac debitum modum operandi sensus interioris, nunquam enim posset ad vnum aliquid perfectam adhibere attentionem, sed necessario illam diuideret, cum naturaliter operetur, nec sit maior ratio se ad hoc, quam ad illud applicandi. Et confirmatur primo. Nam si cognosceremus visionē per propriam speciem, possemus formare proprium, & distinctum illius idolum, cuius oppositum certè experientia demonstrat: concludendum igitur huiusmodi sensationes actus esse, & entitates excedentes ambitum obiectorum sensibilibus. Et confirmatur secundo: quia sensus interior non potest cognoscere ipsam externam potentiam: ergo non potest percipere illius actum per propriam speciem, cum par sit ratio.

Sit tertia conclusio. Omnis sensus percipit al-
quo modo actum suum non per reflexionem, sed
imperfecto modo, & quasi in actu exercito, ut nunc
primo explicatum est. Probatur, nam omnis co-
gnitio fit per vitalem attentionem, & immutatio-
nem ipsius potentie : ergo dum potentia sentit
objectum extrinsecum, à tali sensatione immuta-
turi, & in actu exercito quodammodo experitur se
sentire. Confirmatur. Nam eo ipso, quòd videmus
colorem, licet mente non reflectamur, postea ex-
perimentalè notitiàm habemus, non solum
quid.

quid color sit, sed etiam quid sit videre colorem: ergo signum est vidisse nos antea modo aliquo ipsam visionem, non enim aliunde talis notitia relinqui potuit, posito, quod nulla habita est formali reflexio.

Quarta conclusio. Sensus interior cognoscit operationem sensus externi, non quidem per propriam ipsius operationis speciem, sed per speciem externi sensibilis, quam veluti modificatam recipit ab ipsa operatione externi sensus. Probatur, nam sensationes exterius cognoscuntur ab interiori sensu, & non per proprias species earum, ut probatum est: ergo per species obiectorum ipsarum: cumque haec species non possint in interno sensu eiusdem omnino rationis esse cum speciebus, quae de eisdem obiectis dantur in externis sensibus, (diuersae namque potentiae diuersas modo aliquo species exigunt) reliquum est, ut sint saltem modificatae, talesque resultent ex sensatione externi sensibilis: cum alia via non superflua, qua internus sensus externas sensationes percipiat: sola ergo maior probatur, nam memoramur nostrarum sensationum externarum, verbi gratia, vidisse, vel auduisse tale aliquid. Si dicas memorari nos per intellectum memoriam: contra est, quod experiamur, eadem virtute memorari nos rei visae, & visionis, memoria autem talis rei sensitiua est: ergo & visionis illius. Et confirmatur de brutis, quae videre, & tangere appetunt: ergo aliquo modo percipiunt actus istos, quod certe necessarium fuit, inquit Albertus, ad complementum naturae sensitiuae, quia tales actus nocui sunt, aut proficui parti sensitiuae, & ideo oportuit à brutis cognosci, ut possint nocuiua fugere, & commoda prosequi. Dicta autem modificatio potest declarari, ut sicut sensus exterior percipit distantiam, quia species à diuersa distantia aliter, & aliter illum immutant, ita species in sensu interiori sunt tali, vel tali modo, quia ministrantur per humores, vel alium externum sensum, per hanc vel illam eius sensationem: nam species, verbi gratia, ministratae per visum, proueniunt ad sensum internum, modo magis, ut ita dicam, spiritali, quae species quae per auditum ministrantur. Item inter na illae species repraesentant rem ipsam quasi iam intuitiue perceptam, sicque modo aliquo repraesentatio earum modificatur à sensationibus exterioribus.

Sed circa conclusionem hanc difficultas restat ex Aristotele lib. de somnijs, cap. vlt. ubi indicat imaginationem cognoscere actum suum, sic enim ait, Cum summa potestas, eademque iudicatrix sentiebat Coriscum, simulacrum non dicebat, imo per hoc ipsum simulacrum, & verum illum Coriscum animo complectebatur: quod (vtique simulacrum) item sentiens hoc ipsum ait non esse Coriscum, sed illius simulacrum: ubi aperte ait imaginariam cognoscere idolum à se formatum, quod certe à suo actu non distinguitur, ut infra videbimus: quod autem de virtute sensitiua ibi loquatur patet: nam subdit, nisi sanguine impediat, iudicabit vere illum esse Coriscum. Secundo arguitur ex Aristotele lib. de memoria, & reminisc. docente memoriam, vtique sensitiuam, fieri manente rei imagine in potentia, quae postea percipitur, ut est imago. Ratione arguitur tertio. Nam intellectus cognoscit opera phantasiae, sicut experimur: ergo & phantasia illa cognoscit, cum nihil cognoscat intellectus, quod non etiam phantasia cognoscat: atque haec ratio valet etiam contra secundam conclusionem. Verget quoque locus Aristotelis de somno, & vigilia, supra citatus in num. 2. afferentis sensum communem cognoscere sensationes externas.

Ad primum locum respondetur, per summam potestatem iudicatricem intelligi intellectum, nam dicta operatio illius tantum esse potest, quare enim ibi Aristoteles principium cuiusdam operationis in somnijs fieri solita, nempe cum aliquid imaginamur, & postea reflexe iudicamus id esse somnium, & non rem veram, illud namque iudicium fit ab intellectu, qui etiam inter dormiendum non omnino impeditur à discurrendo: quod verò Aristoteles ibi de intellectu loquatur, patet primo ex illo, quod subdit exemplo, quando res visa apparet duplex, & intellectus apparentiae causam pernoscent, iudicat vnum esse, sensumque corrigit. Patet secundo ex causa talis actus, quam idem subdit, illam nempe potentiam, quae etiam habere posse aliquem discursum, at discurrere intellectus est, non vltius sensus. Neque obstat, quod de sanguine adducatur, nam diuersa corporis dispositio variat imaginationem, sicque potest iudicium intellectus variare, maxime quando non est perfecte solutus, & ita ait idem Philosophus, si maxima sit copia sanguinis, futuram vehementem specie impressionem in imaginatiua: huius defectum intellectui facultatem iudicandi non ita esse. Neque etiam obstat, quod Aristoteles loquens de intellectuua potestate verbo sentiendi vtatur, hoc enim extendi solet etiam ad intellectum. Ad secundum locum respondetur, Philosophum tractare ibi de modo, quo fit memoria, per imagines scilicet relictas à rebus, quibus dum potentia non vtitur, non memoratur: quando verò vtitur, memoratur, & hoc vocat Aristoteles cognoscere rebus simulacrum, id est, per illud rem repraesentatam attingere, non quod idolum ipsum cognoscatur, siquidem impertinens est ad memoriam.

Ad rationem respondetur non oportere ut id ipsum phantasia cognoscat, quod intellectus intelligit, sed est factum, si quippiam cognoscat, quo intellectus deueniat in cognitionem alterius: veluti si phantasia versetur circa motum celi, ut intellectus cognoscat intelligentiam motricem celi. In proposito ergo satis est, quod phantasia operationes suas in actu exercito imperfecte cognoscat, ut intellectus possit illas magis proprie, & perfectius cognoscere. Illud verò ex Aristotele de somno & vigilia, intelligendum iuxta quartam conclusionem, eodemque modo oportet intelligere. D. Thomam in num. secundo etiam allatū. Quando verò Aristoteles citato loco de Anima dicere videtur visum cognoscere se videre, interpretandus est iuxta tertiam conclusionem, & ita est intelligenda illa eius ratio in nu. primo tacta, quod visus ideo sentire possit se videre, quia est aliquo modo colore dilibutus, id est, quia habet speciem repraesentantem colorem potest exire in actum, quo videat, ac simul in actu exercito cognoscat se videre. Qui sensus confirmatur ex textu 138. ubi ait visum ita sentire se videre, sicut tenebras videt, tenebras autem non sentit proprio actu signato, sed ideo solum, quod in actu exercito non exit: sic ergo è contrario, &c. Nonnulli opinati sunt sensum exteriorem per se quidem non sentire suam sensationem, sentire tamen ut coniunctus est sensui communi, & quasi vnus cum illo. Ita infinuat Albertus lib. 2. tractatu 4. cap. 8. in fine, & Ferrar. 2. contra, cap. 66. Caietan. 1. part. quaest. 75. artic. 2. Distinctio tamen consistit in voce solum, in re autem admittunt sensum internum cognoscere actus exterioris sensus, quod etiam quo pacto verum sit, iam exposuimus.

8. Ad primum obiectum.

Ad 2. obiectum.

9. Ad 3. obiectum.

Placitum Alberti, &c. quomodo uti possunt.

CAPVT XII.

Virum aliqua potentia sensitiva possit cognoscere in absentia obiecti, & quo modo.

1. **V**idetur pars negatiua vera. Primò, quia hæc est differentia inter intellectum, & sensum, quòd intellectus habere possit notitiam abstractiuam, sensus verò non nisi intuitiuam. Secundò si sensus posset cognoscere rem absentem, posset etiam cognoscere rem præteritam: hoc autem non potest, nam cognoscere præteritum, est cognoscere tempus, quod tamen solo intellectu concipitur, 4. Physic. text. 131. Item si sensus posset cognoscere rem non existentem. Consequens est falsum, cum sensus non nisi, quod est sensibile, sentiat: quod autem non existit, sentiri non potest, sed vt plurimum intelligi, cum sentire sit experi, quòd rem actu existentem planè requirit. Contrà est, quia in sensu est memoria, memoria autem est præteriti, vt præteriti, vt dicitur in lib. de memoria, & reminiscencia, cap. 1. Notandum pro resolutione potentiam eo ipso, quòd est informata specie obiecti, posse illud cognoscere siue præsens, siue absens, siue existens, siue non existens: namque ex supra dictis constat obiectum, & rationem motui, & terminatiui habere, mouere autem speciem imprimendo, ideoque si species impressa sit potentia, præsentiam, vel existentiam obiecti non requiri, vt moueat. Ad terminandum etiam non requiritur, quia terminatio hæc, vt diximus, materialis non est, & quantitativa, sed intentionalis: satis ergo est, si potentia sit informata specie obiecti: vnde tota questio ad hoc reducitur, an sensus aliquis possit conseruare species absentis, vel non existentis obiecti: si enim posset, poterit etiam cognoscere: an minus non poterit.

Hoc posito est opinio affirmans omnem sensum posse conseruare speciem in absentia obiecti, quæ probatur ex Aristotele 3. de Anima, textu 138. vbi sic habet. *Quocirca sensibilibus ipsis semoti insunt in sensuum instrumentis sensus, imaginationesque, hoc est, sensationes tam extrinsecas, quam internas.* Et textu 156. *Atque nobis (quod paulo ante dicebamus) clausis quidem oculis visa videntur, atque apparent, vbi tacite indicat quotidianam experientiam, nam cum quis intentis oculis inspexit ad rem lucidam, si subito oculos claudat, videt adhuc aliqualem lucem, quod etiam aperte refert opusculo de insonnijs circa medium, & Augustinus 11. de Trinitate, cap. 2. Nec verò potest hoc referri ad imaginationem: si enim id ex imaginatione proveniret, posset multo tempore durare: cum tamen non nisi brevissimo duret, nimirum quia species visibilis vt pote tunc debilis faciliè evanescit.*

Nihilominus sit prima conclusio. Nullus sensus exterior potest naturaliter sentire nisi præsentia obiecto causante speciem. Fundamentum est, quòd eorum sensuum species ex natura sua in fieri, & conseruari pendeant ab obiectis suis. Id quod constare primò videtur experientia. Secundò ratione arguitur. Nam species hæc sunt imperfectæ quædam participationes obiectorum: ergo pendent in fieri, & esse ab illis. Arguitur tertio destruendo experientiam ab aduersarijs adductam, nam si quis breui tempore lucem intueatur moxque oculos claudat, nec per instans specie lucis intra oculum conseruatur: ergo neque conseruabitur, licet multo tempore intueatur. Probatur consequentia, quia species illa eiusdem semper rationis est, nec enim propter continuationem maiorem visionis mutatur species, aut radicatur magis, seu intenditur, cum in instanti fiat, quàm perfecta fieri potest, vt pote sine impedimento, & ab

agente naturali producta. Quartò vel eiusmodi species habent ex natura sua dependentiam ab obiecto sensibili, vel non habent: si hoc dicatur, certè conseruabuntur semper in absentia illius, si habent: ergo nec per instans poterunt conseruari, quantumuis intenduntur. Respondent ex natura quidem sua non pendere, diu tamen non manere ex defectu subiecti non satis illas conseruantis. Sed responsio non satisfacit, quia subiectum non conseruat species effectiue, materialiter autem affatim posset conseruare sustentando: ergo cum contrarium non habeant, neuiquam deficient, nisi propter absentiam obiecti, à quo in conseruari dependet. Vnde ad experientiam in numero præcedenti adductam ex Aristotele, & Augustino dicitur, provenire id ex vehementi imaginatione excitata ob disturnam attentionem, & quoniam tanta imaginationis attentio durare multum nequit, ideo apparent, ipsa parùm durat: enimverò si ex relictis in oculo speciebus id provenire posset, cesset quotiescumque oculos clauderemus, rei visæ, quæcumque illa esset, species adhuc in sensorio permaneret, quod experientia repugnat, cum sola vehemens obiecta, eaq; magno sensuum conatu percepta soleant huiusmodi causare imaginationem. Quòd autem Aristoteles de cognitione imaginationis loquatur, patet ex textu 138. vbi probat sensum suscipere species sine materia, ex eo quòd illæ abeuntibus sensibilibus retineantur, vtique interius: hinc enim optimè concluditur fuisse prius alias interius in textu autem 156. differentia assignat inter sensum externum, atque imaginationem, quòd cum res sensu illo exactè percipitur, non dicitur nobis videri, aut apparere: sic enim potius loqui nos, quando non exactè sentimus: *at cum percipitur, inquit, clausis oculis (sensu nimirum interno) semper dicitur nobis apparere, aut videri.*

Sunt tamen in hac conclusio aduertenda duo. Primum est, quòd potentia sensibilis est intelligenda secundum proportionatam distantiam ad causandam speciem in sensu, siue directè & immediatè, siue medià reflexione cautescit: non enim est opus sensibile coram sensu existere, vnde, & videri potest à tergo, vt supra diximus. Secundum est non oportere obiectum præsens, esse eo modo, quo cernitur, sed eo tantum, quo aptum sit speciem imprimere, quando enim collum columbæ varium apparet, non est necesse colores illos realiter præsentis esse oculis, sed est satis, si lux ita collum afficiat, vt aptum reddatur ad causandas species talium colorum, quo sanè in euentu sensus exterior percipit quodammodo rem absentem, colorem scilicet, qui non est præsens, sed aliquid aliud potens causare speciem illius, quod nihil dictis repugnat.

Secunda conclusio. Sensus externus virtute diuina cognoscere potest rem absentem. Probatur Nam Deus conseruare potest in oculo speciem rei absentis, eaque oculis vti posset iuxta dicta in numero primo: ergo, &c. Antecedens patet, quia Deus potest supplere vicem causæ efficientis, species autem eo tantum modo pendet ab obiecto. Quod apertius fiet, si ponas rem à te longissimè distans diuinitus imprimere sui speciem in speculum coram te existens, inde enim ad ipsos tuos oculos faciliè refultaret: remque ita distantem, siue absentem faciliè videres: quod ergo intelligitur medio speculo fieri posse, vtique sine speculo etiam fiet, ac ipsa etiam re non existente: an verò talis visio intuitiua esset, an abstractiua, respondendum verò quidem esse abstractiuam vt pote rei absentis, videns tamen falsò iudicaret, vt præsentem, cum ita videret, ac si esset præsens. Vergebis, ergo iam tunc Deus deciperet. Negandum verò, sed

SVARE Z
de Angelis, op
m 6. d. rium, et
anima.

TON TON
TU TU

D. N. 2

3.
1. Assertio
eiusque fun-
damentum.
Probatur id
fundamen-
tum 1.
Secundo.
Tertio.

Opinio sim-
pliciter af-
firmans.
Fundamen-
tum Arist.

CAPVT XIII.

Virum radix, & principium sentiendi sit in cerebro, an in corde.

sed permittit tantum videntem falli, obiectum namque veram sui speciem diuinitus immittit, videns autem seipsum falleret putando obiectum sibi adesse.

6. Tertia conclusio. Sensus aliquis interior potest naturaliter cognoscere rem absentem: patet experientia, nam est in nobis memoria rerum absentium, quae non potest ad intellectum partem tantum referri, cum illa sit nobis, brutisque communis, recordatur enim bestia loci suae habitationis, & viae, per quam decurrat, timet hominem, qui ipsam percussit, vlciscitur de inimico, &c. de qua potentia memorandi infra dicemus, dicitur multa D. August. 10. confessionum, per varia capita.

7. Quarta conclusio. Illa sola potentia sensitiva cognoscit absens obiectum, quae conseruat illius absentis species. Haec conclusio contra Auicennam proponitur, qui officium conseruandi species, ac per illas obiecta absentia cognoscendi diuersis potentijs tribuebat: sed immerito. Primo, quia ipsa potentia elicit actum secundum, quae constituta est in actu primo. Secundo, Nam si vna est potentia quae cognoscit, & altera quae conseruat speciem, vel illa cognoscit per speciem huius, vel per aliam: prius illud certe est impossibile, quia per talem speciem non actuatur, cumque species sit accidens, non potest migrare de subiecto suo in aliam potentiam. Posterius quoque dici non potest, quia ad cognoscendam rem absentem non datur noua speciei productio. Tercio, potentia conseruans species potentia vitalis est, & perfectissima, atque adeo cognoscitiua: ergo & cetera. Tandem illa distinctio potentialium superflue fingitur: non ergo est admittenda. Haec est sententia Aristotelis de memoria, & reminiscencia, in principio, vbi Diuus Thomas laudat lectionibus 1.2. & 3. & prima parte, quaestio. 78. articul. 4. quaestione septuagesima nona, articul. sexto, ad 2. & 2. contra gentes, capit. 74. & Comment. alijque communiter.

8. Ad primum argumentum in principio, negatur differentia illa, nam cognitio abstractiua communis esse potest sensui, & intellectui. Ad secundum respondetur, sensum posse cognoscere praeteritum in concreto, seu in actu exercito, considerando scilicet rem, quae praeteriit, non rationem formalem praeteriti, sicut etiam percipit rem praesentem in actu exercito: considerare autem formaliter, & signate temporum differentias proprium esse intellectus. Ad tertium dicito sensum etiam posse cognoscere res non existentes, si species illarum habeat, neque ob defectum existentiae a genere sensibilibus rerum extrahi, vt notum est. Interit tamen inter sensum, atque intellectum, quod hic praescindere valet existentiam rei, putramque essentiam considerare, non item sensus, qui semper concipit rem cum ordine ad existentiam vel praesentem, vel praeteritam, vnde deceptio obrepit, concipiendo scilicet, vt existens, quod non existit, nisi intellectu corrigatur. Item cognoscet sensus interior rem praeteritam, si loci, & temporis, in quo extitit, recorderetur: si vero apprehendat illam, vt existentem in loco alio, vel tempore, fallitur. Similiter imaginatio fingens res impossibiles, si illas apprehendat, vt existentes, errabit, si vero vt ficticias tantum, non errabit, quod tamen per se non valet, solusque intellectus errori moderetur, vnde imaginatio sibi relicta semper fallitur in compositione impossibilium, sicut in somnijs ferè semper contingit.

DE obiectis, & actibus potentialium sensitivorum haecenus dictum est, sequitur vt de potentijs ipsis dicamus. Quae namque de actibus dici poterat, an scilicet compositio, & diuisio in sensibus reperiatur, an possint priuationem cognoscere, an sensus debeat nudari ab omni natura sensibili, vt sensibilia obiecta percipere queant, an singularia tantum cognoscere possint, an sensibile super sensum causet sensationem: haec, inquam, omnia explicata sunt praeter vltima duo, ex quibus postremum opportunius decidetur cap. 27. a numer. 5. penultimum verò de se huius, ac lib. 4. capite tertio, similem dubitationem tractantes de intellectu, de illa dicemus sufficienter: de actibus ergo & obiectis satis sunt dicta: de potentia quoque ipsa sensitiva illud potissimè disputari solet, an sit actiua, vel passiua: eius solutio data est in capite quarto, vnde nihil dicendum superest de potentia sensitiva in communi, nisi quod propositum est. Obseruandum ergo: licet vna sit, eademque anima sensitiva, quae per diuersos sensus diuersas operationes sentiendi exercet, eos tamen sensus pendere omnes a quadam praecipua parte corporis subministrante vim sentiendi per spiritus, vt vocant animales, quemadmodum in sequentibus exponemus, cuius rei ratio praeter experientiam est debitus naturae ordo, nam quando in vno composito reperiuntur virtutes eiusdem generis, reduci omnes debent ad vnum principium, a quo habeant originem, vt fit in virtute vegetatiua, & vitali, quae radicatur in corde, vt libro 1. cap. 11. numer. 7. tractatum est: est ergo vna prima radix sentiendi, de qua inquirimus, in qua parte resideat.

Opinatur ergo Aristoteles in corde residere: ita habet 2. de generatione animalium, capite 4. & libro 5. cap. 2. & lib. 3. de partibus, cap. 3. & 4. de iuventute, & senectute, cap. 2. & 4. Rationes illius ex parte adduximus citato capite 11. libri superioris, vbi quaestionem similem de virtute vegetatiua discussimus. Ac praeterea arguitur primo. Nam cor prius, quam cerebrum generatur, vt etiam ibi diximus, & Galenus facit lib. de fetus formatione, tunc autem iam sensus nascitur in animali, cum iam palpitet: ergo in corde prima sentiendi radix existit. Secundo cor est principium membrorum ministrantium sensibus, sunt enim nerui duriusculi, conformes scilicet substantiae cordis, quae subdura, non verò cerebri, quae mollior est, vt docet Aristoteles tertio de historia, cap. quinto, ergo, &c. Tercio conueniens valde est, vt omnes vires animalis ad vnum primum principium, vt diximus, reducantur: nam hoc optima dispositio, ac rei naturae postulat: tale autem principium solum cor posse esse videtur. Est siquidem in aptissimo loco constitutum, & calorem subministrat, & spiritus, quibus vniuersae operationes animantis perficiuntur. Quarto dolor, & tristitia ipsam afficiunt: ibi ergo etiam sentiendi radix existit. Aristotelem sequitur Commentator 2. de partibus, capite septimo, & in collectaneis libro secundo, capit. 11. Auicenna fen. 1. primi, doctrina 6. capite 1. Apollinaris 2. de Anima, quaestio. 37. artic. 3. Tandem de somno, & vigilia, quaestio. 9. Est tamen notandum, eundem Aristotelem c. 1. de sensu, & sensibili, contractius asseruisse radicem, scilicet trium sensuum auditus, visus, & olfactus, in cerebro esse, gustus autem, & tactus esse in corde, idemque habet 2. de partibus, cap. 11. vbi videtur olfactum partim ad cor, partim ad cerebrum reducere, quod fortè hic inter-

Nota de obiectis actibus
potentia
radix soluta
alio remittitur.

Notatio pro
resolutione.

Aristoteles
opinio in
proposita.

Probatur 2.

2.

3.

4.

Cum Aristoteles
sola qui faciant.

Aristoteles
pugna contra
ciliat.

interpretandum, ut cor statuatur ab Aristotele principium commune influens in omnes sensus, in gustum quidem, & tactum immediate, in reliquos verò tres mediante cerebro, quod proinde eorum principium dicatur. Contrariam sententiam docuit Galen. 8. de usu partium, cap. 3. & 4. & lib. 3. & 7. de placitis, sequitur Albertus lib. 2. de Anima, tractatu 4. cap. 11. Sanctus Thomas de veritate, quæst. 8. artic. 8. opusculo 43. a. 4. & 3. part. quæstion. 8. artic. 1. & 6. & quæstion. 66. artic. 7. ad tertium, & in 3. dist. 13. quæst. 2. artic. 1. ad tertium, citatur etiam Auicenna 6. naturalium, part. 4. c. 1.

Opinio Galeni, D. Th. & aliorum.

3. In quo conveniat utraque opinio.

In quo differet.

Ad intelligentiam harum opinionum, notandum eas quidem convenire, quod cerebrum habeat dependentiam nonnullam à corde, & cor à cerebro vicissim, cor enim transmittit spiritus vitales, ac calidos ad cerebrum per arterias, teste etiam Galeno libro 3. de placitis, in fine, cerebrum verò frigiditate sua moderatur calorem cordis, teste etiam Aristotele 2. de partibus, cap. 7. Differentia verò opinionum est, quod Aristoteles quidem putet nervos procedere à sensibus externis, & ad cor usque, per illosque deferri, sensibiles species, ibique terminari cognitionem externam, eo quod sensus interior ibidem residet: unde quintum de Generatione animalium, cap. 2. scribit ad cor terminari omnes sensorios meatus, & 2. de partibus, cap. 7. cerebrum nullam habere continuationem cum partibus, quæ vim sentiendi habent. At Galenus vult omnes vias, & vires sensitiuas in cerebro terminari, ibique esse internos sensus, unde 1. de placitis, in principio, & lib. 2. in fine ait, cerebrum non pendere à corde in operando.

4. Vera assertio variæ experientis fundatur. Primo. Secundo.

Tertio.

Quarto.

Quinto.

Sexto.

Septimo.

Nota.

5. Cerebrum in sensu externis influere qui negent.

His positis sit conclusio. Initium, & radix sentiendi est in cerebro, & ab illo communicatur sensibus exterioribus. Probatur potissimè experientia. Primum enim constat ex anatomie nervos illos, qui vix sunt per quas ministrantur spiritus animales, à cerebro oriri. Secundum constat laeso cerebro priuari animalis sensum, & motum, quia scilicet tunc læditur animalis facultas: ergo signum est eam in cerebro residere. Tercium cum infirmitas aliqua, seu vitium contingit in animali virtute, veluti si phantasia lædatur, medicamenta capiti apponuntur, non cordi, ut scitè notavit Galenus 3. lib. de locis patientibus, cap. 4. quod indicio est talem virtutem in cerebro morari. Quartum ex vehementi attentione lassatur, & dolet caput, non cor: illic ergo residet principium virtutis sentiendi. Quinto sensus interior in cerebro residet, ut infra dicemus, ac patet experientia: cum experiamur idola rerum in capite formari: ergo etiam ibi est prima radix huius virtutis. Sexto somnus est privatio operationis primi sensorij, somnus autem in capite causatur: cor enim à sua operatione propter somnum minimè quiescit, ut etiam docet ipse Aristoteles lib. de respiratione, c. ultimo. Septimò cerebrum est in sublimi loco positum, nimirum, ut influere possit in omnes sensus: in illo ergo sublimis est virtus, & prima radix totius corporis. Sed est notandum in cerebro præter substantiam, quæ medulla dicitur, esse membranas, & nervos, ex substantia ipsa procedentes, virtutem verò potissimè residere in substantia, reliqua deservire ad illius conseruationem, & nutritionem, teste Galeno 7. de placitis, de quo legendus est Valles 2. controuersiarum, cap. 13.

Quærat iam aliquis quomodo cerebrum in omnes sensus influat: Nonnulli enim crediderunt, cerebrum nihil communicare sensibus externis, sed potius hos imprimere cerebro species rerum, ibique perfici sensationes vniuersas, visionem, auditionem, &c. ita videtur opinari Themistius 3. de Anima, & Portius lib. de dolore, cap. 13. Gregorius Nissenus 1. libro de viribus animæ, cap. 1. & Mari-

lius Ficinus in principio Theiti: hoc ipsum tribuit Platoni, idem tenet Manardus lib. 6. epistola vlt. sed oppositum sine dubio verum est, quod tradit Galenus 7. de placitis, cap. 15. & 1. de causis symptomatum, cap. 8. Nemelius de natura hominis, cap. 8. Fernellius lib. 6. Physiologia, cap. 10. Et ratio est, quoniam vnaquæque operatio in propria potentia, proprioque eius organo perficitur, ut visio in oculo, &c. Nam organa exteriorum sensuum non sunt superflua, sed ad sensitiuas facultates ordinata: ergo in illis sunt potentie sensitiuæ: ergo in his perficiuntur sensationes. Quod etiam experientia ipsa docet. Videndus est Valles lib. 2. controuersiarum, cap. 26.

Supposito ergo vniuersiusque sensus actionem propriam in proprio sensorio effici, dicendum superest quomodo hæc virtus à cerebro communicetur: quidam ergo aiunt non communicari per influentiam spirituum animalium. Primum quoniam id fieri deberet instantaneè, spiritus autem non possunt in instanti transmitti. Secundo, quia si communicatio esset per influxum, planè transmissis semel illis spiritibus, quantus cerebrum repente læderetur apoplexia, aliave causa, non illico vis sentiendi corrumpere, sed aliquantulum posset operari, dum scilicet spiritus illi non absumerentur: oppositum autem constat experientia: unde aiunt virtutem hanc communicari illustratione quadam, id est, media qualitate intentionali & spiritali instantaneè diffusa, atque à cerebro, in hæreri, & conseruari dependente, proindeque læso cerebro statim corrumpi virtutem sentiendi. Ita Valles lib. 2. cap. 14. quod etiam tribuit Galeno 7. de placitis.

Hæc vero sententia non explicat, quod affirmat, quæ enim est illa qualitas spiritalis, aut quæ illustratio illa: nam si intelligat esse vere spiritualem, improbabile astituit, quia ea qualitas communicari nequit à materiali virtute, aut recipi in parte materiali: si verò intelligat esse intentionalem & subtilem, (sic enim aliquando vsurpatur vox spiritalis, ut 1. p. q. 78. art. 3.) quæro an sit species aliqua sensitiua, necne: Primum dici non potest, quia cerebrum species non imprimit in sensus externos: si verò species sensitiua non est, cur intentionalis naturatur, atque vires conserens ad sentiendum: Præterea talis qualitas fieri debet à sensu qualitate alia cerebri, in quo tamen inuenitur tantum primarum qualitarum temperamentum, ac virtus sentiendi, ab his autem non potest fieri illa qualitas. Tandem illustratio illa obscurissima est, neque satis intelligitur, quidnam sit. Quæ proinde propter censeo virtutem, de qua loquimur, communicari à cerebro per spiritus animales, fouendo scilicet organa sensuum, illaque conseruando in dispositione apta ad functiones suas, eosque spiritus pendere ab actuali influxu cerebri, ideoque obstructis vijs ad cerebrum sensum illico amitti. Fortasse etiam communicatur hæc virtus per modum attentionis, sensus namque operari non potest, nisi anima attendat, ea autem attentio ex imaginatiua pendet.

Sed quæres: quidnam sint eiusmodi spiritus, quotque eorum veritates: De quo satis disputant Fernellius 4. Physiologia, & Argenterius de somno, & vigilia, cap. 5. Dico breuiter cum Galeno 6. de usu partium, spiritus esse instar exhalationum calore cordis ex purissimo sanguine proceduntium, darique in rehiculum quo deferri citissimè possit calor naturalis, ac virtus principalium membrorum ad reliquas partes corporis: quam certè diffusionem calor citissimè fieri experimur. Porro spiritus ab Aristotele ponitur vniuersi tantum modi, quia vnum tantum principale membrum statuit, cuius sit veluti instrumentum spiritus.

SVAREZ
de Angelis, op.
re 6. de anima, et
anima.

Tom. III
lib. III
cap. 13

D. V. 2

spiritus ipse : id quod potest colligi ex quinto de generatione animalium, capite ultimo, & ex libro de animalium motu in fine. Alij vero sicut cum Galeno ponunt tria membra principalia ; tria genera spirituum distinguunt, nempe vitales ; animales, & naturales : verum naturales spiritus superflue ponuntur, hepar enim per spiritus non influit, vt lib. 2. cap. 11. probauimus: duo ergo spirituum genera restant: vitalem, qui à corde sunt in arterijs, & animalium, qui sunt à cerebro ex ipsis forte spiritibus vitalibus attemperatis : inter hos autem spiritus non numerauimus spiritum plantatum in semine generationi deseruientem, quia nunc tantum agimus de spiritibus deseruientibus ad proprias actiones animalis obeundas.

Ad primum Aristotelis argumentum quidam respondunt, quo tempore cor prius formatur, quam cerebrum, non habere sensum : sed hoc stare non potest, cum iam tunc habeat animam sensitivam, vt supra diximus : ea vero anima absque tactu esse non potest, quare respondendum, habere tunc imperfectum tactum, consimilem illorum animalium : qui perfectam organizationem non vendicant : cum vero postea perfecta anima informatur, perfectiorem sortiri tactum, ideoque tunc influxum recipere à cerebro. Ad secundum : negandum antecedens : nervi enim ad cerebrum terminantur, vt experientia docet, & Galenus lib. de Placitis, cap. 8. sunt quippe conformes substantiæ cerebri, vt pote molles, &c. Ad tertium responsum est in l. 2. iterumque respondetur operationes eiusdem ordinis ad vnum principium reductioni non tamen operationes diuersarum rationum, pertinentes scilicet ad diuersas virtutes principales. Ad quartum dicito illos actus pertinere ad appetitum sensitivum, de cuius sede dicitur lib. 5. cap. 4.

Ex dictis colliges breuiter, quomodo per somnum cessent sensitiue operationes : ascendunt scilicet vapores calidi, atque humidi ab stomacho ad cerebrum cuius frigidityte densantur, ad modum quo vapores in regione aeris, & sicut vapores hi sepe impediunt illustrationem Solis, ita illi diffusioni spirituum animalium obstant, quæ fit à cerebro, vnde dicta cessatio ab operationibus consequitur, quæ est somnus. Accedit etiam, quod vapores illi densatione iam graues descendant, ac per totum corpus spargantur, illudque proinde pigrum reddat ineptum ad operationes. Qua de re Aristotel. de somno, & vigilia, c. 3. Titelmanus lib. 20. suæ physicae, à capite decimonono vsque ad 22. Sicut autem sternutatio contingit ad excutendos vapores opprimentes cerebrum, ita pandiculatio ad depellendos, qui per totum corpus sparsi fuerant, eaque localis expulsio, atque exoneratio delectationem causat in tactu, qui in toto corpore residet. Et hæc de sensibus in communi præmissis sufficiat.

CAPVT XIV.

Quidnam sit lumen.

Dicendum sequitur de sensitiuis potentijs in speciali, ac primo de externis, de qua materia agit Aristoteles libro secundo de Anima, à capite septimo, vsque ad finem, estque tota philosophica, vnde Sanctus Thomas 1. p. q. 78. a. 3. de numero tantum externorum sensuum & collectione ipsius ex obiectis disputauit: nos vero totam doctrinam præsentis loco complectemur. Incipimus autem à principali sensu, nempe visu, cuius obiectum vel lumen est, vel certe per lumen completur, & ideo ab explicatione luminis ordimur. In proposita ergo questione fuit antiqua sententia, lumen secundum

Franc. Suarez de Anima.

dum se nihil esse præter ipsam coloris manifestationem, quæ sententia sua improbabilitate perijt, sæpe enim contingit videre nos lumen, non viso colore, quod fieri non posset, si vera ac realis entitas non esset : præterea si lumen colorem manifestat, aliquid sane esse debet, quoniam id, quod nihil est si realem effectum habere nequit. Alij ergo putarunt lumen esse corpus. Ita sentire videtur Simplicius 2. de celo, commento suo 29. quod etiam aperte falsum est primo. Quia lumen in eodem loco est cum corpore illuminato, sicque daretur naturaliter penetratio. Secundo, lumen per totum hæmisphærium diffunditur in instanti, corpus autem ad motum localem requirit tempus satis perceptibile, cum hæmisphærii spatium sit satis magnum. Tertio quoniam tale corpus annihilari oporteret in absentia illuminantis, cum per eius absentiam nihil positum producat, nisi ex Manichæorum errore tenebras aliquid positum esse dixeris. Vtgebis, quod sectione 1. problemate 33. ait Aristoteles, vocem melius audiri nocte, quam die, eo quod aer densior sit interdum, vt pote refertus luce, ac radijs solaribus, quæ corpora esse dixeris. Hæc tamen verba assertiue non proferuntur, sed more inuelligantis : postea enim veram decisionem problematis assignat Philosophus. Videatur D. Thom. 1. p. quæst. 67. art. 2. Alia fuit sententia lucem esse formam substantialem, sic solis, quam videtur tenere Philoponus in opere de mundi æternitate contra Proclum, cap. 5. & 6. fallitur tamen, tum quia nulla substantia per se, sed per accidentia sentitur. Tum quia nulla etiam substantia immediate producit accidens in subiecto extraneo, cum tamen sol immediate per suam lucem producat lumen in aere, quod accidens illius est, cum ei in substantia constituto, aditque & abijt absque nulla eius corruptione: tum etiam, quia alioqui duæ essent formæ substantiales in eodem aere luminoso, nec lux intendi in eo posset, nec remitti.

Ex quibus colligitur iam prima conclusio. Lumen est actus accidentalis ad prædicamentum qualitatis pertinens. Prior pars patet ex dictis, quod lumen nec forma substantialis sit, nec corpus aliquod : est ergo forma accidentalis. Posterior suadet, tum quia in nullo alio prædicamento accidentium collocari potest. Tum quia habet modum afficiendi subiectum ab accidentibus alijs distinctum: tum denique quia est forma insensibilis, & remissibilis, ac per se primo sensibilis. Superest vero explicandum, cuiusmodi qualitas sit. Pro quo notandum ex Auicenna 6. naturalium, part. 3. cap. 2. & D. Thoma in 2. distinct. 13. artic. 3. & libro secundo de Anima, lectione 14. lucem, & lumen aqualiter distingui, lux enim dicitur qualitas lucens, prout est in fonte, seu corpore de se illuminante qualis lux Soli inherens, lumen vero illa qualitas, quæ in medio recipitur : diciturque præterea tum radius in quantum per lineam directam, vel reflexam vsque ad oculum tenditur : tum etiam splendor, præcipue quando huiusmodi lumen repercutitur ab aliquo corpore terfo, ac perpolitato. De luce igitur constat esse qualitatem illam quæ hæret torpori ex se lumen fundenti, in eoque proprium suum esse naturale retinere.

At de lumine non est omnium eadem sententia, nam Scotus in 2. d. 13. vult lumen habere tantum esse intentionale, ac debile non solum, quia in fieri, & esse pendet à luce, sed quia etiam eius est quasi intentionalis species, similitudine repræsentans. Idem placuit Egido lib. 2. de Anima, tex. 76. dubio secundo, & tertio, Thienensi text. 71. Buridano questione decima septima, Alsiano in questionibus perspectiuæ. Fundamentum asserunt, quod lumen habeat effectus omnes, & proprietas

M

priorates

1. Opinio

reiciitur.

Obiectio ad Aristotelem.

Tertia opinio falsa.

2. Assertio bipartita.

Lux, lumen, radius, splendor, in quo differant.

3. De lumine opinio Scoti & aliorum.

Eius fundam.

mentum
suadet
primo.
Secundo.

Tertio.

Quarto.
Quinto.

Opinio D.
Thoma ve-
rior ostendi-
tur.

Primo
Secundo.

Tertio.

Viramque
opinionem
concluit
Causa.

4
a. Assertio
communis.

5
Tertia as-
sertio tri-
partita.

1. Pars D.
Thoma &
aliorum pro-
bat.

Secunda
pars ostendi-
tur primo.

Secundo.

prietates speciei intentionalis, primo enim sicut per speciem coloris colorem videmus, ipsa autem species non videtur, ita per lumen lux Solis conspicitur, non autem lumen. Secundo sensibile positum super sensum secundum reale esse, reale non causat sensationem, causat autem positum secundum esse intentionale, at lumen appositum oculis visionem causat, teste experientia, atque Aristotele in libro de sensu, & sensibili, cap. 2. habet ergo tantum intentionale esse. Tertio, ut species intentionalis durat tantum in praesentia causae illam diffundentis, ita & lumen in praesentia tantum lucentis corporis. Quarto ut species intentionalis contrario vacat, ita & lumen. Quinto ut plures species intentionales eiusdem obiecti in eodem sunt medio, ita & plura lumina, plura siquidem luminosa plures causant umbras. Dicitur Thomas nihilominus supra articulo tertio hanc sententiam improbat, existimatque lumen esse qualitatem veram, habentemque proprium esse reale, & non tantum representativum alterius. Eius fundamentum oppositum est, quod omnes vendicet proprietates, quas solet qualitas in suo esse reali consistens: primo enim lumen denominat subiectum lucens, quod minimè praestat species intentionalis. Secundo physicos effectus causat, non item species intentionales, est siquidem calefaciendi, siccandi principium, &c. Tertio sensu cognoscitur externo, non item species. Quoniam vero rationes utriusque sententiae videtur virgere Caietanus prima parte supra, quem multi sequuntur, virisque succumbens ait lumen, quod qualitas sit nobilissima, eminenter habere tum reale esse, tum etiam intentionale.

Sit vero secunda conclusio. Lumen habet verum esse naturale, & reale. Ita communiter expostores loco citato ex libro secundo de Anima, Alexander, Simplicius, Themistius, Philoponus, & Averrois, Albertus tractatu tertio, capite decimo, & undecimo, Avicenna supra relatus. Scholastici in secunda, distinctione decimatercia, vbi Dicitur Bonaventuras Richardus, Durandus quaestione secunda. Heruaz quodlibeto tertio, quaestione 18. ac rationes Dicitur Thomae sunt optima. Arguoque ulterius, nam lumen à sole productum eiusdem rationis est, quantum sit in corpore raro, ut in aere, ac quando in denso, ut in luna, aut speculo, solumque differt ex parte subiecti, sed in luna habet verum esse reale, lucet enim, ac sentitur, tantquam proprium visus sensibile, & calefacit. Ergo &c.

Ad maiorem tamen explicationem secundae huius conclusionis addo tertiam. Lumen in aere est qualitas per se visibilis tanquam obiectum, atque adeo non per seipsum, sed per speciem sui videtur, neque per eam sol tanquam per speciem cernitur. Primam partem conclusionis tradunt D. Thomas, Egidius, & alij citato libro de anima, textu 68. Et probatur experientia, visus enim non discernit obiectum solum in quod terminatur, sed etiam medium quod nunc lucidius, quam antea distinguit: percipit ergo lumen in ipso medio. Item, si vacuum esset, visus nihil in medio conspiceret: aliquid ergo nunc in eo, quando lucidum apparet, contuemur, id est, lumen. Vnde Aristoteles illo loco scribit diaphanum non per se, sed per lumen, visibile esse. Iam secunda pars conclusionis probatur primo. Nam lumen similitudo non est, species autem ab authoribus oppositae sententiae ponitur similitudo. Secundo, medij illuminati figuram discernimus, ac diuersas eius partes magis, minusve illuminatas, quod signum est talis medij lumen non videri per particulam luminis pertinentis ad oculum, (illa enim praedicta omnia non representat) sed videri per speciem sui, quam ad

oculum transmittit. Tertio, quando lumen aëris simul, ac luna conspicimus, specie eiusdem rationis utimur, cum ipsa lumina visus eiusdem sunt rationis: atqui lumen luna haerens videmus per speciem, ut mox ostendimus, ergo, & lumen aëris per speciem quoque intuemur. Quarto, si lumen per se ipsum videri posset, non esset cur oculus non videret lumen intra ipsum existens, cum tamen si obijciatur speculum, lumen intra oculum existens contuemur, cuius discriminis ratio alia non succurrit, quam speciei reflexio ab speculo: lumen ergo speciem diffundit, per quam videatur. Tandem post visum à nobis lumen, manet in imaginatione species, per quam deinceps abstrahit cognoscitur, non manet autem ipsum lumen realiter: non ergo lumen incapax est representari per intentionalem speciem ab ipso distinctam. Tertia pars conclusionis persuadet ferè ipsam argumentis: eadem enim ratio est de luce Solis, & de lumine in medio aere. Deinde arguo primo. Lumen, neque luminosum ipsum, neque figuram illius representat, medium enim pariter illuminatur, cuiuscunque figura sit luminosum: representatur ergo per propriam speciem. Secundo, lumen non ordinatur ad cognitionem luminosi, sed est quaedam communicatio sui luminis, sicut calor calorem efficit, unde lumen non fit solum in medio ad inspicendum idoneo, sed in re quavis apta ad illud secundum proprium esse naturale recipiendum. Tertio si lumen esset species per quam sol, verbi gratia, videtur, plane recepto lumine in oculo speciem Solis reciperemus, quod cum experientia pugnat: alias eo ipso, quod oculus lumine illustraretur, solem videret. Denique huic rei fauet experientia, nam species, ac radij Solis ad speculum pertinentes, reflexi ad oculum causant Solis similitudinem, ideo certe, quia speciem aliquam distinctam à lumine producant, nam lumen absque speculo emittitur à Sole, qui tamen tunc minime representabatur. Simile experimentum est de aqua, quam si feriant directe solis vel lunæ radij, illorum representatio causatur. Ex quibus patet solam Dicitur Thomae sententiam recte asserere lumen esse propriam qualitatem naturalem, realemque, & non intentionalem, cum speciei officium nunquam exerceat: solet tamen aliquando intentionalis vocari, quia inter corporeas accedit maximè ad spirituales, utpote perfectior, ac subtilior inter corporeas. Quo modo loquendi utitur interdum Dicitur Thomas, ut in 4. dist. 1. q. 4. a. 4. de potentia, q. 5. artic. 1. ad 5. & quaest. 6. art. 4. Vnde & à quibusdam lumen medium dicitur inter corporalia, & spiritualia, videtur Martilius Ficinus ad dialogum de coniugio, c. 4. & libr. 7. de republica.

Ad primum ergo Scoti, neganda illa comparatio: secundum militat potius esse contra ipsum Scotum, nam si videtur lumen per seipsum, sane positum super sensum causabit sensationem. Respondetur tamen lumen existens intra oculum non videri, sed lumen exterius per ipsius speciem in oculo existentem. Ad tertium negatur etiam similitudo illa, nam talis proprietates communis est multis effectibus: similiterque ad quartum negatur, carere contrario, proprium esse speciei, cum multis alijs qualitatibus conveniat, & praecipue lumini, utpote qualitati superiorum corporum. Ad quintum multi perspectui censent duo lumina esse simul in eodem subiecto, de quare alibi laudat: nunc tamen nec scitis nulla est id asserendi, licet enim duo luminosa ponantur efficere lumen unum intensius, ut docent Dicitur Thomas 3. part. quaestione 9. articulo quarto. Durand. supra Caiet. 1. part. q. 4. art. 6. Capreol. in 2. distinct. 7. quaest. 2. Ferrar. 4. contra, c. 26. duæ tamen umbræ causant

SVAREZ
de Angelis, op.
re 6. dicitur, et
anima.

THOMAS
II
III
IV
V
VI
VII
VIII
IX
X
XI
XII

D. N. 2

buntur, eo quod duæ medijs partes sint impeditæ, quominus in eis possit fieri lumen æquale in-
tensum, ac in cæteris medijs partibus, vmbra au-
tem nihil est aliud, quam luminis carentia: quod
autem ab unico obstaculo duæ partes aeris impe-
diantur, ratio clara est, quia duobus luminosis
opponitur, ac respectu diuersarum partium tota-
lis medijs.

Ex his colligitur, effectum formalem luminis
esse reddere rem perspicuam, & claram, quem Ari-
stoteles sua definitione explicuit, dicens, lumen esse
actum perspicui, &c. Ad eius maiorem intelligentiã
notandum, corpus perspicuum, seu diaphanum
dici aut in potentia, aut in actu: in potentia qui-
dem, quatenus propter suam diaphaneitatem
tanquam dispositionem redditur aptum, vt illu-
minetur: in actu vero quando iam illustratur, vel
secundum se totum, quod transparentes dicitur, vel
tantum in superficie, quod solet dici diaphanum
terminatum: effectus ergo formalis luminis est
constituere actu corpus diaphanum.

Atque ex his intelligitur, quodnam sit subie-
ctum luminis, omne enim corpus, quod à lumine
manifestari potest, & perspicuum redditur, potest
esse subiectum luminis. Corpora quidem transpa-
rentia secundum se tota, id est, secundum profun-
ditatem etiam luminis subiiciuntur corpora vero
opaca secundum superficiem tantum luminis sub-
iiciuntur, quod est à nonnullis negetur, est ta-
men aperta sententia Aristotelis de sensu, & sen-
sibili, capite tertio, ac Diui Thomæ ibi lectione
sexta, experientiaque constat, percipit enim visus
rem albam, & illuminatam, ac distinguit in ea lu-
men ab albedine: quamvis vero ob densitatem, seu
opacitatem lumen interius non peruat, at-
tamen cum attingit superficiem cui hæret color,
in eadem poterit subiectari. Item lumen aerem
illustrat vsque ad vltimam eius superficiem, vt li-
quet experientia: ergo superficies de se est subie-
ctum aptum, cui inhæreat lumen: ergo poterit et-
iam recipi in superficie corporis opaci, nam partes
intra talem superficiem contentæ id non possunt
impedire. Ex his ergo, & subiectum luminis &
quidditas eius patefuit, quo autem modo visioni
deferuiat c. 16. dicitur.

Sed restat dubium, an lux, & lumen speciei di-
stinguantur. Et affirmant non pauci, quod vna sit
qualitas elementaris, altera celestis. Ita Marfilus
secundo de generatione, questione prima, Aegidius
2. de Anima, text. 69. Albertus, Apollinaris,
& Thienensis indicat etiam D. Thomas in 4. d. 44.
q. 2. a. 1. quæstionem 3. ad tertium. Fundamentum
tamen huius sententiæ debile est: multa enim dan-
tur accidentia communia calis cum elementis, vt
quantitas, figura, &c. Nec dubium, quin lumen, v-
g. à sole productum in aere, & luna eiusdem sint
speciei, cum maximè similia, ac sine vlla ratione
distinctionis appareant: non dubium etiam quin
lumina à sole atque igne causata eiusdem sint na-
tura specificæ, imò sæpe etiam numerica, cum v-
num ab altero intendatur. Aliud ergo fundamen-
tum afferri potest pro distinctione apparentius,
quod lux sit proprietas dimanans à forma Solis,
aut ignis, lumen autem effectus quidam extrinse-
cus. Item quia si eiusdem speciei essent, posset in-
tendi ad æqualitatem lumen aeris à Sole, quod
plane falsum videtur: similis difficultas est de luce
ignis, & Solis, an inter se speciei differant, non e-
nim videntur posse conuenire. Nihilominus pro-
babile est hæc omnia eiusdem esse speciei, quod
sensit Caieranus, & Venerus secundo de anima,
textu 68. Astudius secundo de generatione, Di-
uus Thomas 2. de celo, lection. 14. & de veritate q.
9. articulus 1. Fauetque similitudo, quam inter has
qualitates obseruamus. Quando ergo qualitas a-

Francisc. Suarez de Anima.

ctua (vt proximo fundamento satisficiamus)
proprietas est, contingit communicari secundum
eandem speciem, licet non cum tanta perfectione,
sic magnes communicat ferro virtutem trahendi
ferrum aliud, vt alibi dictum est. Itaque licet nihil
in hac re cerum habeam, hoc tamen posterius vi-
detur verosimilius.

Vide disp. 18
Metaph.
sect. 8. a. n. 34.

C A P V T X V.

Quidnam sit color, & quomodo in species
suas distinguatur.

Non solum lumen, sed colores etiam visu per-
cipiuntur: post lumen igitur dicendum sequi-
tur de colore, ac primo, quid sit. Secundo quas
habeat species. Circa primum, est notandum, co-
lorem & afficere subiectum, quod per entitatem
suam præstat, & visibilem esse: nunc entitatem
vestigamus, sequenti capite de visibilitate dice-
mus. Est autem certa sententia colorem ad prædi-
camentum qualitatis pertinere, quæ tamen qua-
litas sit non satis constat. Nonnulli autem col-
lorem non esse peculiarem qualitatem in corpore
colorato, sed esse lumen ipsum in corpore denso,
& solido receptum, nam sicut corpus diaphanum,
& rarum aptum est, vt illuminetur à luce, ita cor-
pus opacum, vt ab ea coloretur, coloratur autem
diuerso modo, iuxta diuersas ipsius dispositiones,
atque ita opinantes exponunt Aristotelem de sen-
su, & sensibili, capite tertio, cum scribit colorem
esse extremitatem perspicui in terminato corpo-
re, terminatum enim vocatur densum corpus, eo
quod in ipso sistit, seu terminatur visio: perspicui-
tatem ergo existentem in extremitate opaci cor-
poris vult Aristoteles esse colorem: talis vero per-
spicuitas nõ nisi lumen est ibi receptum: ergo, &c.
Vel aliter perspicuum dicitur corpus transparentes,
vt aer, huiusmodi autem perspicuum vsque ad
corpus aliquod opacum protenditur, ibique ter-
minatur, cum vacuum dari non possit: Aristoteles
ergo extremitatem ipsam aeris perspicui, quæ ad
corpus opacum terminatur, vult esse colorem, ta-
lis autem extremitas lumen est: ergo, &c. Confir-
matur hæc sententia, namque experimur colores
fieri ex sola terminatione: sic in aube densa: ergo
reuera color non est aliud, quam lux terminata in
denso corpore. Atque ita sentit Auicenna 6. natu-
ralium 3. part. cap. 1. citans Aucempace, & Alphar-
bium. Idem fere habet Alexand. lib. 1. quæstionum
naturalium, q. 1. c. 2. cum dicat colorem essentiali-
ter à luce non differre, sed lucem ipsam in opaco
corpore colorem esse. Idem sequitur Thienensis. de
Anim. cap. de visu, Themist. Aegid. & Caiet. l. 2. c. 7.
Iauel. ib. q. 33. Soncinas 10. Metaph. q. 2.

Circa primam
partem si-
tuli opinio
quorundam.

Declaratus
hæc opinio.

Confirm.

Dico tamen, colorem esse qualitatem perma-
nentem in corpore colorato (etiam si non illumi-
netur) resultantem in illo ex elementorum mix-
tione. Hæc est sententia D. Thomæ vbique, ac sua
patefit primo. Nam visus distinguit in obiecto lu-
cem à colore, cum enim videat duo corpora æ-
qualiter esse illuminata, vt pote in æquali situ, ma-
gnitudine, ac distantia à sole, discernit tamen al-
terum esse album, alterum nigrum. Secundo do-
cet experientia lumen existens in corpore albo re-
mitti, albedine manente immutata: non ergo al-
bedo est lux ipsa: antecedens ita ostenditur, si quis
videat rem albam à certa distantia remissa fortè
paululum luce, minus discernit alborem: si
tamen propius ad rem ipsam albam accedat, æ-
què discernit, ac antea, quia quod de luce est im-
minutum, suppletur accessu fuit: tunc ergo
visus percipit lumen esse minus, albedinem ve-
ro manere eandem, atque adeo percipit lucem à
colore distingui: imò & alborem in absentia
lumi-

Contraria
affertio bi-
partita.
Suadetur
prior pars
primo.

Secundo.

M 2

Tertio.

luminis perseverare. Tertio conducunt experientia alia; res namque eadem eundem seruat colorem, nisi ab intrinseco alteretur, diuersae vero diuersos habent colores: intelligi autem vix potest tantam diuersitatem merè accidentaliter ex parte subiecti provenire. Quarto incredibile est ex sola absentia Solis cessare in corporibus colorem, qui per solam illuminationem reproducatur. Quinto, si colores lux ipsa sunt, non inter se differrent essentialiter, cum quæ sunt eadem vni tertio, inter se quoque sint eadem. Sexto, lumen receptum in corpore opaco non causat semper colorem, ut patet in luna, quæ lucem aspectui obijcit, non colorem. Tandem hæc sententia nullum habet firmum fundamentum, & multa ponit incredibilia.

3
Posterior
pars suade-
tur, & ex-
plicatur ge-
neratio co-
lorum.

Postrema conclusionis pars hinc à posteriori suadetur, color enim in corporibus mixtis inuenitur, quod signum est resultare illum ex mixtione, quod ita potest explicari. Inter elementa, ær, & aqua diaphana tantum sunt, ignis actu lucidus, terra vero opaca, diaphaneitas, ut dictum est, ad illuminationem disponit, opacitas illam impedit: unde terra illuminari secundum se totam non potest, sed ut plurimum in superficie. Mixta ergo, quæ ex elementis quodammodo componuntur, & inter ea media sunt, quo magis participat de natura aquæ, vel æris, eo sunt magis diaphana, ut patet in vitro, & crystallo: mixta vero in quibus dominatur terra magis opaca sunt, non tamen adeo, ut terra, cum ex mixtione aliorum elementorum aliquod retineat vestigium diaphaneitatis: unde dici solent perspicua terminata, id est, in quibus perspicuitas terminata est, & ab opacitate impedita, ne interius illabatur, atque hinc est, quod lux elementi ignis in huiusmodi mixtis non resultat, propter eorum scilicet opacitatem, neque alias in eis ignis ipse sit formaliter. Verum sicut in mixtione non totaliter corrumpuntur elementa, sed modo aliquo in mixto manent, ita lux ignis suo modo remanet, in aliam scilicet qualitatem degenerando, quam dicimus colorem, quia enim mixtum habet diaphaneitatem nonnullam opacitatem, incapax lucis est secundum se totum: euadit tamen capax ipsius coloris, ut pote lucem quodammodo concipientis: hæc ergo modo dimanat color ex mixtione elementorum ratione lucis, & diaphaneitatis ad opacitatem terminatæ. Quod etiam potest explicari ex modo, quo colores etiam generantur in ære. tria enim in tali generatione concurrunt, lumen participatum à Sole, diaphaneitas æris, & opacitas nubis, ex quibus color ipse resultat hac sola differentia, quod quemadmodum illuminatio Solis breui durat, ac mixtio est imperfecta, ita colores illi cito euanescent, alij vero colores diuturniores sunt ob perfectam mixtionem ex qua resultat, ita fere explicat rem hanc Plato in dialogo de natura, ubi colores esse ait flammæ à singulis corporibus dimanantes: flammæ vocat, quia sicut lux ex igne, ita è mixto prodit color, quasi lux quædam opacitate mixti offuscata. Platoni concinit Aristoteles libro de coloribus, accedunt Albertus summa de homine, in quaestione de substantia coloris, Diuus Thomas secundo de Anima, lectione decimaquarta, atque ita color essentialiter à luce distinguitur, licet quodammodo in illa fundetur quia ratione illius præsertim resultat, quia de causa Albertus citato libro de Anima, tractatu tertio, capite septimo, dixit lucem esse coloris hypostasim, similiterque loquitur Diuus Thomas in tertia distinctione, 23. quaest. 2. a. ad 1.

De coloribus
nubium.

4
Hinc iam explicatur definitio coloris ex Aristotele definitio. Aristoteles in hunc modum. Color est extremitas perspicuitatis in corpore terminata. Terminatum corpus vocat

Philosophus, in quo diaphaneitas propter admixtam opacitatem ultra non peruenit, sed in extremitate perspicuitatis terminatur. Unde tale corpus, quia ex parte perspicuum est, siue diaphanum, id est, quoad externam superficiem, capax sit illuminationis: quia vero est opacum, terminatum dicitur, ac proinde intimæ illustrationis incapax. Ait ergo Aristoteles teles colorem esse eam qualitatem, quæ in extremitate perspicui corporis terminatur: hæret perspicui, inquam, ut sic, quia videlicet color ipse ad perspicuitatem conducit. Adhuc tamen definitio obscura est, minimeque sufficiens, cum non describat veram coloris essentiam: præterquam quod non in superficie tantum, sed interiorius etiam color inest, ut patet in sanguine, lacte & similibus. Quapropter nonnulli exponunt extremitatem metaphoricè sumi in definitione perfectionis, seu consummatione: color ergo (inquiunt) definitur extremitas, id est, perfectio, seu qualitas quæ opacum quidem corpus, prout tamen perspicuum est, consummat, & perficit. Verum metaphora illa à mente Aristotelis aliena est, & in vniuersum vitiosa in definiendo, ut ille in Topicis monet. Dicendum ergo fortasse non intendisse definire exacte colorem, sed modo aliquo explicare, propriè vero definire posse qualitatem efficiens mixtum corpus quatenus perspicuitatem aliquam habet opacitate terminatam. Et hæc de prima parte quaest. definitionis.

Circa secundam est aduertendum inter colores duos esse extremos, albedinem, & nigredinem, inter quos assignari solet discrimen, quod albedo proveniat ex abundantia luminis, exiguaque opacitate, nigredo vero è contra, quod ex effectibus ostendi potest: ut enim lux dilatat visum, sic & albedo: multum ergo de luce participat. Nigredo vero quia congregat, exigua participat. Habet tamen difficultatem hæc doctrina, nam sepe res densissima, & opacissima alba est valde, ut patet in argento: è contra vero transparens, & rarior nigra est, ut patet in cornu nigro: non ergo hi colores proveniunt ex opacitate, aut lumine. Alij vero eos referunt ad primas qualitates calori tribuentes nigredinem, frigiditati albedinem, quod videtur experientie consonum. Sed neque hoc fatissimè, cum nullam convenientiam habeant hæc qualitates cum illis. Item ex calore potius dimanaret albedo, quia calor virtus est ignis, qui ubi excellens calor est, prædominatur: ergo & lumen, vel saltem albedo quæ de lumine magis participat, potius dimanaret. Dicendum vero utramque opinionem ex parte veram esse, nam cum dicti colores confurgunt ex mixtione elementorum: albedo quidem confurget ex maiori participatione lucis ab igne, atque ex maiori conuenientia cum aqua, & ære quoad transparentiam, & claritatem, unde res aquæ, ut nix, argentum, & similes, albae sunt, nigredo vero confurget ex prædominio terræ, opacitateque illius, atque ex defectu luminis. Quare quod res minus densa interdum nigra sit, ab exigua participatione ignis, ac luminis nascitur: calor autem nigredinem causat, cum admiscetur terrestri materiæ, eamque exsiccat, at tamen adiunctus humiditati generat potius albedinem, ut in lacte, & in nobis speciatim calor flauam bilem adurit, & atram creat, quæ illam inficit, atque obfuscat, in nobis enim mutatio coloris non raro provenit ex abundantia humoris, sed in eare nihil est certum.

Inter has porro extremas species plures sunt mediæ, quæ ad sex reducuntur, scilicet pallidum, rufum, flauum, rubeum, viride, ac lividum: quod si alix dari videantur, aut fortasse simplices non sunt, sed ex his mixtæ, aut ad eas reducuntur.

SVAREZ
de Angelis, op
re 6. dicitur et
anima.

Tom. I. Lib. I.
De coloribus
nubium.

D. V. 2.

cuntur: sex verò numerati colores, licet medij dicantur, putandum non est ex extremis formaliter componi, sed potius qualitates esse simplices, sicut extremas, ut docet Aristoteles 3. de sensu, & sensibili, ac patet, quia non sunt ex mixtione remissorum extremorum, sed resultant per se ex propria elementorum mixtione, ut videre licet in nubibus, ubi diversi sunt colores tam medij, quam extremi secundum diversas mixtiones lucidi, & diaphani ad opacum terminati: dicuntur ergo medij propter similitudinem aliquam maiorem, vel minorem ad alterum extremorum, nam requisita proportio inter lumen, & perspicuum terminatum ad generationem albedinis, ex nimia opacitate, & magna luce constat, ad generationem verò nigredinis oppositum in extremis requiritur: ad ceteros deinde colores exigitur proportio media, unde & medij appellantur: fatemur tamen aliquando etiam dari medium per participationem extremorum, veluti si albedo præexistens remittatur, misceturque nigredini: tunc enim fuscus ille color simplex non erit, sed duo extremi in remissis gradibus.

Ultimo est advertendum inter colores quodam esse veros, alios apparentes, ut Aristoteles notat libro de coloribus, & de sensu, & sensibili, cap. 3. & 3. Meteor. cap. 4. Veri secundum rem dicuntur, qui subiectis insunt, apparentes, qui tantum in esse apparent, quales in columbarum collis: si enim ex diverso situ conspiciantur, diversi apparent, quod non contingeret, si verè inessent, utrosque autem discernendi regula diffilis est. Quis enim dicat, quales sint colores apparentes in nubibus: hinc enim tam veri videntur, quam qui inter nos sunt: præsertim quia reperitur ibi causa sufficiens ad causandum colorem. Unde hanc partem docuit D. Thomas 3. Meteor. cap. 4. quem Colonienfes, & alij sequuti sunt. Aliunde verò apparentes esse suadet, quod citò transiant, & facili de causa mutantur: atque ita sentiunt Venerus 3. Meteor. & Soncin 7. Metaph. quest. 9. art. 1. Similique difficultas est de colore ex reflexione solaris radij à vitro colorato: verum enim colorem esse inde probari videtur, quod permanent, fixusque sit, atque vndique idem semper conspiciatur: aliunde verò minime verus putabitur, quia illius causa nulla se offert: difficile ergo est veros colores ab apparentibus discernere.

Dici tamen potest, si color semper, eodemque modo permaneat, verum esse, ac si brevi transeat, observandam esse causam illius, quæ si proportionata generationi coloris iudicetur, verum quoque colorem iudicandum esse, quantumlibet brevi evanescat, atque huius generis esse colores iridis, & nubium, probabilius videtur, cum ibi ea mixtio qualitatum, licet dissipata facili, concurret, quæ in mixtionibus alijs magis permanentibus dari solet: si verò causa non appareat sufficiens ad producendum colorem, maxime si ex parte rei visæ non sit facta variatio, sed ideo tantum varij doctores appareant, quia potentie applicatio, sit utve fuit variatus, tunc planè deceptio quædam potentie est: sicque sentiendum de coloribus, qui in collo columbæ apparent, ac etiam de illo, qui per reflexionem lucis ex vitro colorato conspici putatur, ut supra etiam diximus, nam quæ admodum cum obiectu album cernitur per medium rubrum apparet rubrum ob confusionem specierum ipsius obiecti, atque medij, ita in præsentis casu id quod reflectitur, splendor quidam tantum est admixtus speciebus vitri colorati, quæ intensiores euadunt, atque vehementiores ex inflammatione, seu illustratione radiorum, quæ vitri species simul cum speciebus lucis reflectuntur visque ad visum, unde apparet splendor ille lucis coloratus. Qui plura de

Franc. Suarez de Anima.

coloribus desiderat, legat Peregrinum 2. de Anima, cap. 7. questionem 2. sed obscurè satis loquitur, ut asolet.

CAPVT XVI.

Sitne unum obiectum visus, & quid sit illud.

In quaestione hac certum est, visum habere aliquod obiectum adequatum, tale autem dicitur, extra quod ferri nequit potentia, ita tamen ut nihil intra eius ambitum sit, in quod ferri non possit: omnis autem potentia adequatum obiectum habet necessario, imò & vnam rationem formalem obiecti sibi adequatam vendicet, à qua sumat speciem, & ad quam per se primo ordinetur: hoc ergo posito difficultas est in assignando visus obiecto. Nam tum visus tum lumen, tum etiam colores percipiat, non constat, an horum aliquod, an verò aliquid illis commune sit obiectum adequatum visus, itemque an vtrumque æqualiter videatur, necne?

Ad huius difficultatis decisionem prius explicandum est quo modo lumen requiratur ad videndum: dupliciter enim, ut supra notauimus, rem videri contingit, aut tanquam terminum visionis, sicut obiectus paries videtur, aut tanquam viam, sicut videtur aer interiectus quasi in transitu, cum visus non sistat in re diaphana: certum ergo est eorum, qui in transitu videntur, lumen esse videndi rationem, ibi enim lumen primo, & per se conspiciatur. Difficultas ergo est de ijs, quæ videntur ut termini, ubi rursus notandum, quod terminat visionem esse posse, aut lucidum tantum, ut ignis, vel stella, aut etiam coloratum, ut paries. Dicemus primo. Obiectum lucidum videri potest ratione lucis tantum sibi inhaerentis, absque eo quod requirat lumen in medio. Probatur ex Aristotele libro 2. de Anima, cap. 7. textu 72. dicente, res quasdam videri in tenebris, quod etiam experientia monstrat, cum à longinquo lucernam conspiciamus per densissimas noctis tenebras. Respondet tamen Avicenna libro 6. naturalium, p. 3. cap. 3. hæc ipsa lucida illuminare medium, quantum necesse sit, ut videantur, differentiamque ab Aristotele adductam inter ea, quæ in tenebris, aut in luce videntur, interpretatur quod vtraque quidem videantur per medium lucidum, quædam tamen aliunde lucidum supponere, ut species imprimant, ideoque dici videri in lucido, quædam verò illud efficere, quæ propterea in tenebris videri perhibentur. Quam doctrinam videntur amplecti D. Thomas, & Caietanus in citato loco Aristotelis. Quod tamen non placet alijs asserentibus præfata lucida videri in tenebris, medio nullo collustrato, consonatque experientie, nam oculi felium in cubiculo prorsus obscuro conspiciuntur, qui tamē habere non videntur vim illustrandi totum cubiculum. Aristoteles quoque de sensu & sensibili, cap. 2. scribit, corpora nonnulla lenia, atque polita ad fulgendum in tenebris apposita esse, non tamen ad lumen præbendum.

De hac disceptatione censo actionem rei lucidæ duplicem esse, vnam productivam luminis, alteram specierum visualium, quæ actiones non videntur subordinari, ita ut illuminatiua præcedat naturæ, ac disponat medium ad specierum productionem, nam sicut ipsa illuminatiua immediate sit circa subiectum omnino tenebrosum, ita & actio specierum productiva posset immediate fieri circa medium carens lumine, neque est ratio fingendi illuminationem medij prærequiri tanquam specierum dispositionem, & hoc est quod præcipue intendimus in cõclusionem. An verò prædictæ duæ actiones semper sese contententur, ad rem

1. Adequatum potentia obiecti quod?

2. Notatio 1. pro resolutione tituli.

Notatio 2.

1. Assertio ex Arist.

Avicenna & natio, quæ placet D. Thomæ & Caietano.

Alijs dissolvent.

3. Authoris indicium.

Species lucidæ coloris.

trati an per-
tingant, quo
non accedit
lucis.

rem non pertinet, estque utrinque probabile: cum enim utraque actio fiat sine contrario, procedatque à principio agente naturaliter, credi potest utramque semper fieri ad æqualem distantiam. Aliunde autem apparet posse ad maiorem distantiam rem lucidam diffundere species, quam lumen, cum illa sit lumine imperfectior, ac proinde minorem requirere virtutem, ut diffundatur ad maiorem distantiam: utraque ergo pars est probabilis, sed hæc, ultima videtur probabilior, quam etiam confirmant adductæ experientia.

4.
2. Assertio
tripartita.

1. Pars sua-
detur ex D.
Th. aliter.
Et aliter.

Dico secundò. Color, ut videri possit, ac imprimere in visu speciem, per se exigit, ut sit illuminatus, ex parte autem medijs requirit lumen ex consequenti magis, quam per se, ex parte tandem potentia simpliciter non est necessarium. Hæc conclusio iure tribuitur D. Thomæ: licet enim 1. p. q. 79. art. 3. ad secundum dubiè loquatur, attamen q. 67. art. 3. ad tertium, absolute scribit lucem colorem actu visibiles efficere. Item in 1. dist. 45. a. 2. ad primum, & dist. 48. art. 2. ait in obiecto visus colorem se habere ut materiale, & lucem ut formale. Idem repetit in 2. dist. 20. q. 2. art. 2. ad 2. & 1. contra gentes, cap. 76. & 2. 2. q. 1. art. 3. Idem docet Albertus de sensu, & sensibili, tractatu 2. capit. 1. & 2. alijs locis citatis præcedenti capite, asserentes colorem esse qualitatem distinctam à lumine, manereque absente lumine: addit tamen, in ordine ad visum, colorem non esse in actu, sed in potentia tantum: fieri verò in actu à lumine, à quo vim accipit immutandi visum. Idem opinatur Avicenna, Theophilus, Egidius, & Caietanus supra citati, consonant Aristoteles textu 18. tertij de Anima, dicens lumen facere colorem actu, utique visibiles, quia antea erant in potentia. Sed exponunt aduersarij, actum facere, quatenus absque lumine non possunt videri. Sed non satisfaciunt, nam rem actu facere, est proprium formæ, dispositio autem requisita ex parte passivi nec facit, nec constituit in actu ipsum agens. Idem præterea colligitur ex definitione coloris, dum dicitur extremitas perspicui, & c. ubi color definit Aristoteles in ordine ad visum, atque pronuntiat esse illum tantum in extremitate perspicui, seu illuminati: color ergo per lumen constituitur in esse visibilis, quod etiam ex toto illo capite tertio de sensu, & sensibili licet colligere. Tandem lib. 2. de Anima, cap. 7. scribit oportere omnia visibilia reduci ad vnum, in quo conveniant, non possunt autem reduci, nisi ad lumen. Accedunt quoque experientia ad hoc confirmandum, nam obiectum coloratum nunquam nisi illuminatum videtur, eoque perfectius, quo est illuminatius: lignum ergo est, quod ex se requirat lumen, ut possit videri. Præterea compertum est res lucidas per se esse visibiles, neque indigere aliquo extrinseco, ut videantur, ut solem, cæteraque astra, ignem, & si quæ sunt alia per se lucentia, res autem coloratas omnes indigere illustratione: ergo lumen reuera complet rationem visibilis etiam in ipsis coloribus. Quocirca arbitror sicut color est, veluti umbra, & participatio lucis, ita ex se habere illustrationem quandam visibilitatis, atque ex se aptum esse, ut videatur, deesse tamen illi complementum virtutis, idque à lumine mutuari, atque ad eo cum lumine sibi inhaerente cōplere vnum perfectum visibile, in quo sanè differt color ab alijs qualitibus, quod nec per se sola, nec cum luce possint videri: color autem ex se habeat ut possit videri, adiutus scilicet virtute lucis: ita ergo interpretandus venit Aristoteles, & quicumque aiunt colores per se esse visibiles.

Item ex Aristotele
varijs in locis.

Item ab experientia.

Et hinc liquet secunda pars conclusionis, color enim non nisi per aërem illuminatur, & ideo eo ipso, quod illuminandum est obiectum, consequenter medium erit illuminandum, quamvis id per se non postularetur. Itaque sicut res lucida ex se visibilis est, seu medium sit illuminatum, seu tenebrosum: ita color illuminatus ratione luminis iam sibi adherentis euadit per se visibilis, productiusque suarum specierum per quodlibet medium: unde, quod hoc illuminatum sit, accidentarium est, quamvis fortasse deseruiat illuminatio medijs, ut species efficaciores prodeant, adiuvando nimium ipsius coloris actiuitatem. Atque ex his liquet probatio conclusio. Nam color illuminatus, constitutus est tanquam quoddam lucidum: hoc ergo modo visibilis erit, acres lucida: quod enim ex se habeat lumen, vel ab alio, nihil refert: luna enim visibilis est per medium etiam non aliunde illuminatum, licet non à se, sed à sole luceat: quare sicut res lucida per se non requirit medium illuminatum, ita nec coloratum lumine perfusum illum requirit. Et confirmatur experimento, nam res colorata, lumineque affecta sui speciem fundit per interiectam aërem, etiam si totum non illustretur, cum videatur ab existente in obscuro recessu, ut experientia demonstrat: non ergo medijs illustratio per se requiritur. Quod si contendamus medium semper illuminari saltem remissè, hinc colligemus id per se non requiri ad visibilitatem obiecti, alioquin diminuta in medio luce visio fieret imperfectior: siquidem stante subiecto imperfectè disposito, forma debilius imprimetur: nunc autem licet lumen minuat in magna medijs parte, dum non remittatur in obiecto illuminato, æque perfectè ipsum conspicimus: ergo signum est illustrationem medijs per se non requiri, ut color illustratus sit actu, seu in potentia proxima visibilis. Et hinc patet etiam vltima pars conclusionis. Nam si lumen ex parte organi posceretur, id esset maximè, quia in eo recipi deberent species, ac per illud pertingere ad potentiam quali per medium, sed ex parte medijs non requiritur, ut ostendimus: ergo neque ex parte organi, idemque probatur ex alijs argumentis iam positus.

5.
2. Pars assertio-
nis exponitur.

Ex dictis colligitur decisio præsentis capitis, nimirum obiectum ad æquatum visus esse lumen, & quicquid ex vi luminis manifestatur, seu res illuminata, ut sit. Patet ex dictis, quia quicquid est visibile, sit actu tale, & cōplere, mediante lumine: solet verò aliquando color dici obiectum visus ad æquatum, ut patet in Diuo Thoma sæpe 1. 2. quaest. octava, a. 2. quaest. 10. art. 2. & 1. partè, quaest. 19. articulo 3. minus propriè tamen nomine coloris extenso ad lucem, quod præstat etiam Aristoteles libro de coloribus, & lib. 2. de Anima, textu 69. & de sensu, & sensibili, c. 3. dum ait lumen esse colorem perspicui. Alij asserunt visibile esse obiectum ad æquatum visus intelligentes per visibile rationem quandam communem à calore, & luce abstrahibilem, sed hoc modo idem ferè per idem explicatur, quare ne circulus fiat, ad ea quæ libro secundo, capite secundo de specificatione potentia rerum per obiecta formalia diximus, recurrendum erit.

Secundò sequitur intelligentia diuisionis, quam Aristoteles attulit visibilibus in luce, in tenebris, in utrolibet, quæ sanè sit secundum ea quæ visibilibus accidunt, per se enim requirunt esse actu illuminata, quod verò in hoc, vel illo medio generatur, conditio est accidentalis quædam: namque ex se lucent, ideoque per tenebrosum medium videri possunt, alia ab extrinseco illuminantur, ut colores, unde per medium videntur, quod simul cum eis illustratur: quædam denique, quia parum luminis habent, ut quercus putrida, nocticula, oculi felium, piscium suam, ac similia perpolita, quæ ideo in tenebris solum discernuntur, quia cum medium perfectè illuminatur, absorbentur à maiori luce, ut etiam astra fulgente sole: unde quæ plenius

SVAREZ
de Angelis, opus
6. de anima et
anima.

TOM TOM
II III
I. DE ANIMA
I. DE ANIMA

D. V. 2.

plenius luceat, ut ignis, noctu, ac interdiu possunt videri, quamvis etiam hæc duo membra respectu diuersorum confundi possint, ut exemplis est facile videre: credunt tamen alij ea quæ solum in tenebris videntur, lucem non habere, sed qualitatē, lucem, & colorem eminenter continentem, quæ interdiu apparet color, eo quod à diuino lumine offusceatur. Ita citatus Themistius. Ea tamen eminentia minime intelligitur: quare dicendum huiusmodi res lucentes participare aliquid lucis secundum partem magis perspicuas, & aliquid coloris secundum magis opacas: noctuq; videri secundum priores tantum, eo quod posteriores tunc perfectè non illuminantur, interdiu verò conspici secundum ipsas posteriores tantum, quia iam satis illuminantur, priores verò non conspici, quia à diurna luce absorbentur. Ita S. Thom. 3. de Anima, textu 72. vbi Commentator, Nyphus, Albert. & Thienensis, latiusque idem Albertus summa de homine, fol. 95.

Vltimò sequitur ex dictis, quale debeat esse medium ad videndum: requiritur enim nonnulla inter visibile, & visum distantia, ostendit quidem experientia, visibile super visum positum non videri, distantia verò cum nunquam sit vacua, occupari debet à corpore solum diaphano: corpus namq; opacum productioni specierum obstat, si tamen distantia inanis esset, obiectumque visibile sufficienter illuminatum, & visus etiam specie instructus, ac debite applicatus posset fieri visio, quia nihil est quod ad videndi actum amplius requiratur: medium enim plenum ad speciei productionem, conseruationemque in oculo solum requiritur. Circa hæc tamen difficultas restat de ijs qui per medium densum, & opacum inspicere dicuntur, quod minimè credo, aut si verum est, causam ignoro, consulatur Veracruz lib. 2. Aegidius Theoremate 13. Albertus lib. 22. de animalib. vbi de lynce agens ait fabulosum esse, quod visu peruadat solida, & opaca corpora.

CAPVT XVII.

Verum visio fiat extramittendo, an intus recipiendo.

I. Diximus de obiecto visus: de speciebus autem illius nihil dicendum superest, præter ea quæ dicta sunt in præcedentibus, de actu verò specialis manet difficultas propter antiquam Platonis opinionem, visionem non fieri intra oculum per receptionem alicuius qualitatis, sed fieri potius per emissionem quorundam spirituum. Ita docuit Plato in Timeo, sequiturq; Aulus Gellius 5. lib. noctium Atticarum, Alcinoüs lib. de decretis Platonis, Priscianus Lydus lib. de phantasia, Plotinus lib. de visione, & nonnulli ex perspectiuis, id quod diuersis modis explicatur: quidam ergo aiunt oculos emittere spiritum lucidum, ac per illum alterare medium, inde verò vsq; ad visibile pertinere quandam splendorem, commisceriq; speciebus visibilibus, atq; ita perfici visionem absq; vlla reflexione ad oculum: sed non ita Plato, ut adnotauit Galen. 7. de placitis, in fine, non enim negat ille ab obiecto deuenire species vsq; ad visum, ut patet ex Theeteto, & ex 6. lib. de legib. easdemq; admittit Galen. ipse Platonem sequutus ibid. & lib. 10. de visu partium, in fin. & lib. 1. prognostico. c. 19. Alii ergo explicatur Platonis sententia, visum in primis emittere lucem vsq; ad obiectum visibile, quod cum appulerit regressi simul cum specie vsque ad oculum, ibiq; peragi visionem. Ita Galen. Plutarch. lib. 4. de placitis, cap. 13. Gregor. Nyssen. 4. de virib. animæ, cap. 2. Nemelius de natura hominis, cap. 7. Macrobius 7. Saturnalium, cap. 14. Addunt alij lucem emissam ab oculo, spiritibusq;

delatam non peruenire ad visibile, sed ad certam vsque distantiam spatij, ad quam etiam species visibiles occurrant, quæ spiritibus commixtæ reuertantur ad oculum, ut vbi visio perficiatur. Alij denique explicant primum omnium recipi in oculo species intentionales, deinde verò egredi spiritus ab oculo per aërem vsque ad certam distantiam, in illisque esse facultatem formandi visionem, & ideo egressos ab oculo, cum sufficienter approximanur obiecto, formare visionem in aere ipso: opinionem hanc ita explicatam sequitur Valles libro 2. cap. 28.

Sit tamen conclusio. Receptis in oculo speciebus ibidem formatur visio absque illius rei emissionē. Hæc est sententia Aristotelis, quam latè probat de sensu, & sensibili cap. 2. sequunturq; omnes Aristotelici: atq; ita probatur, nam oculus recipit species ab obiecto, & per hanc receptionem obiectum coniungitur potentia visivæ, quæ proinde constituitur in actu primo ad videndum: ergo satis habet, vnde in se formet visionem: omnia verò alia, quæ adduntur, fragmenta sunt, ac superflua. Maior & ab alijs conceditur, & supra est probata, ac confirmatur. Nam ad sensationes omnium aliorum sensuum nihil aliud requiritur, quàm coniunctio cognoscentis potentia, cum cognoscili, quæ in ipsa potentia sit, medijs speciebus, in eademque formatur sentatio, neque in tali aliquo sensu inducitur necessariò emissio alicuius rei: ergo neq; in visu est congingenda.

Secundò arguitur, expugnando oppositam sententiam, nam vel id, quod emittitur, est substantia, vel accidens, si substantia, (ut Plato, & alij videtur asserere, dum spiritus quosdā emitti aiunt) aut talis substantia generatur in aere, quod euidēter falsum est, cum inter videndum aer non corrumpatur, aliquidve de nouo generetur: aut ea ab oculis egreditur, sicq; tempus nonnullum ponet vsq; ad obiectum, cum tamen etiam, quæ nimium distant, ut altra tam citò conspiciantur, quàm quæ sunt proxima, quod manifestum signū est nullam verobiq; localis delationis moram consumi. Arguit etiam optimè Aristoteles, quoniam ad videndum rem numium distantem necessarium foret expendere magnam spirituum vitæ copiam, quæ vel vnicò actu videndi consumerentur omnes. Præterea spiritus, cum sint corpuscula, dissipantur facile, nec possent recta ad multam distantiam peruenire, flante præsertim vento, potiusque interdum coningeret videri rem, ad quam non intenderet, si forte ventus ad illam produceret spiritus. Quod si dicas, spiritus pertinere solum ad distantiam, in qua conseruari possint ab emittentibus oculis: ergo in tota reliqua distantia, quæ poterit esse multo maior, fiet visio sine emissionē: ergo etiam posset fieri absq; vlla in reliqua parte. Habet præterea euasio hæc absurda, quæ patet in 3. argumento, multaq; ex illatis non potest effugere. Est quoque specialis difficultas in visione per vitrum, quod spiritus illi nequeunt penetrare, nec recurri potest ad poros: tum quia non sunt adeo subtilis, cum nec ignis ipse subtilior vitrum peruadat, tum etiam quia pori rectilinei non sunt, ut oporteret ad visionem.

Si verò dicatur (quæ erat altera dilemmatis pars) non emitti substantiam, sed accidens: fingi certe nequit quidnam sit præter lumen aliquod, vel splendorem: quod refellitur, primò, quia alias in tenebris posset fieri visio oculis diffundentibus lumen suum, cum contra experientiam sit hæc luminis diffusio vsque ad visibile: lumen quoq; tale remissum valde esset, ideoq; sole plurimum lucente, ab oculo non posset emitti, cum praueniret ab agente fortiori, atque adeo non posset fieri visio. Denique quorsum esset illa diffusio luminis,

3. Modus explicandi.

2. Vera assertio.

3. Probatur 2. per dilemmata Prior pars dilemmatis multipliciter arguitur.

4. Vegetur ad certum dilemmatis partem.

non certe ad illuminandum obiectum, nam aliunde illuminatum esse oportet, alioquin non videbitur: non etiā ad illuminandum medium, vel potentiam, ut constat. Fictitia ergo est accidentis emissio. Vnde licet oculi aliquantulam vim habeant emittendi lumen, illa certe emissio per se non concurreret ad visionem, sed tantum per accidens.

5. Tertiō principaliter arguitur: nam in opinione hac Platonica, vel visio fit extra oculum, vel intra, non extra. Primō, quia visio, cum sit actio immanens, fieri debet in ipso cognoscente. Secundō, quia si forte in extremo aere fieri ponatur, vel ab ipso effectu fieret, media accidentali virtute recepta ex oculo, & sic aer ipse visionem eliceret, quod est absurdissimum, vel ab spiritu emisso fieret tanquam ab instrumēto, oculi illum emittentis, quod certe emissionē supponit iam expugnatam: praterquam quod non saluatur ratio vitalis actus, quem oportet fieri immediatē à vitā, quā spiritus non habet. Tertiō, visionem extra potentiam prope obiectū fieri est impossibile, maxime cum res etiam distantissimæ videantur: fieri autem in medio intervallo sic impugnat: quia iam ab eo loco res distans concipitur absque emissionē vsque ad ipsam: finge ergo ibi esse videndi potentiam, tunc exereret planē in se se visionem citra illius rei emissionem, semel autem data rei distantis visionē intra potentiam, fatendum necessariō erit semper ita posse fieri, cum eadem sit semper ratio, reliquāq; omnia superflua sint: maxime, quia distantia, ad quam oculus potest emittere spiritus, curta est: inde verō vsque ad obiectū satis magna. Vnde si ex hac magna videre potest absque emissionē, poterit simpliciter sine vlla.

6. Quod si tandem dicatur visionem fieri in oculis, per regressum tamen spirituum ad illos, in primis talis emissio, ac reflexio superflua erit: per illam quippe potentia non roboratur, sed exhauritur potius, obiectumq; tali non indiget emissionē ad multiplicandas sui species, quia de se labile, ac sufficiens est ad id mutus. Vltimūque arguitur in hunc modum. Vel emissio à potentia vsque ad obiectum visibile pertingit, indeque regreditur, vel vsque ad certam partem medij vbi occurrunt species, inde reuertitur ad potentiam: hoc secundum merum est figmentum: tum quia nihil cogit reflectionem fieri, cum nec sit obstaculum alterius procedendi, neque actio libera sit, ut possit per se regredi: tum etiam, quia si substantia illa ab oculo emissā, cum primum ad species appellit eas reuehit, sanē oculo in ea distantia collocato, ad quam obiectum diffundere valet species, non fiet visio extramittendo, quare cum obiectum ad magnam vsque distantiam illas diffundat, superflua erit emissio spirituum à potentia. Iam primum illud, quod scilicet emissio, seu actio potentia pertingat vsque ad obiectum visibile, & inde regrediatur, falsum est, quia ad obiectum nimium distans non potest talis actio pertingere, ac regredi tam vehementer, argumentaque supra facta hic etiam habent locum. Denique sententiam nostram multiperspectiui demonstrant, inter quos Vitellius lib. 3. perspectiua, proposit. 5. & 6.

7. Sed obstat huic conclusioni primō Aristoteles 3. Meteor. c. 4. vbi adducens experientiam de Antiphronte, cuius semper ante oculos idolum versabatur, causam reddit, quod visus ob imbecillitatem aerem propellere non posset, vbi aperte sentit emissionem fieri ex parte visus. D. Th. ibi. occurrit, Aristotelem causam reddere ex sciētia perspectiuorum suā. Alij aliter respondent, dici fortasse posset, licet visio per extramissionem nō fiat, oculos tamen emittere sui species, sicut res alias visibiles, & de hac specierum emissionē loquitur

esse Aristotelem cum dixerit factam ibi fuisse reflexionem in aere tanquam in speculo, adeo enim inbecillo aspectu erat Antiphron, ut qualiscunque aeris densitas esset pro speculo, maxime si ex ipsius oculis humor aliquis diffunderet, quo aer magis crassesceret. Adde, Antiphrontem non oculis, sed forte lesa imaginatione, solitum sese velut ibi in aere aluerum contueri, ac si visu conspexisset.

Secundus locus Aristotelis habetur lib. 5. de generat. animal. cap. 1. oculos prominentes non posse tam procul cernere, quam qui in cauo sunt positi, quia horum motus, inquit, in vastum non dissipatur, sed rectā meat, vbi videtur emissionem aliquam oculis tribuere. Respondetur Aristotelem loqui de immutatione à visibili in visum, quæ magis vnitur, quando oculos in cauo positos alterat, quod Aristoteles plane explicauit dicens, si ab oculis veluti fistula quædam ad rem vsq; cernendam porrigeretur, nulla ex parte dissoluendū motus, qui à re visibili proficeretur, & ad hoc institutum subdit, nihil referre, an visus cernere dicatur exitu, ut quidam sentiebant, quasi dicat talem sententiam non esse necessariam ad illius rei rationem reddendam: causam ergo esse, quod oculi in cauo immutentur à paucioribus obiectis: prominentes verò immutantur à pluribus, sicque dissipari, debilitariq; vim cernendi, quæ etiam ratione ad videndam rem à longē palpebras claudimus, aut inspectoriā fistula oculis applicamus, ut à sola re, quam videre intendimus, quantum fieri possit, oculi immutentur.

Ratione præterea contra hanc conclusionem arguit Valles. Si visio perticeretur in oculo sine emissionē spirituum, non posset oculus discernere magnitudinē, ac distantiam obiecti, quod est contra experientiam. Declaratur maior, quia distantia per propriam speciem non discernitur, nec verò per modificationem speciei proprii sensibilibus, cum species non aliter obiectum remotum, quam propinquum repræsentet: non ergo restat via distantiam cognoscendi, nisi per emissionem: idemque argumentum fit de magnitudine, non enim posset discerni magna vel parua, nisi per emissionem propinquior fieret visio vni corpori, quam alij. Confirmatur. Nam oculi plures, vel multo tempore contuendo lassantur, idq; non aliunde, nisi quia videndo ex se nihil emittunt. Argumentum positum petit quidem difficultatem optinam, non quæ ex nostra sententia oriatur specialiter, sed quæ communis sit, atque in Valles opinionione multo maior, nam si visio fit intra oculum, siue præcedat emissio aliqua, siue nulla, idem persistit argumentum. Si verò fit extra oculum, ut dictus author opinatur, vel ea fit in contactu rei visibilis, vel in medio: primum non concedit: nec vero potest, alias nunquam deciperetur oculus circa distantiam, & magnitudinem rei, si iuxta rem semper format visionem: secundum ergo concedit, sicque rotat eadem argumenti difficultas. Nam à distantia reliqua vsque ad obiectum, quo quælo pacto discernitur illius magnitudo, atque distantia? cumque ipse velit neutram discerni posse per modificationem speciei: nulla ipsi restat via ad difficultatem propositam soluendam. Præterea, quo modo quælo posset visus discernere visibile distantius alio? Tandem de auditu effect eadem difficultas, cum etiam agnoscat distantiam, neque audiat extramittendo: atque idem de sensibus alijs vrgeri possit.

Quocirca ad difficultatem dicendum primo, extensionem, & magnitudinem rei non videri per speciei extensionem, & magnitudinem, nam per speciem minimam videtur magnus mons, & siens speciei repræsentat rem maiorem, quam sit, ut patet.

SVAREZ
de Angelis, op.
re 6. dicitur, et
anima.

DE V. 2

vt patet in senum inspicillis. Secundò dicendum, magnitudinem, & distantiam non videri per proprias species, vt in cap. 8. ostensum est, sed videri per modificationem specierum cuiusque proprii sensibilis. Sed nunc reddenda causa, quare res appareat sæpe maior, aut etiam minor, quam sit. Communis responsio perspectiuorum est species emitti ab obiecto per modum pyramidis, cuius basis sit in obiecto, finiaturque in pupilla per modum cuspidis, siue anguli, quo igitur angulus maior est, vel minor, hoc est, obtusior, vel acutior, eo obiectum maius apparet, aut minus, ita quoque respondet Albertus 2. de Anima, tract. 3. cap. 14. D. Thomas lectione 15. text. 74. Responsio tamen difficultatem habet. Nam vel species describunt angulum in determinato puncto medijs solum, & hoc dici non potest, alias ab illo solo puncto videri posset obiectum, vel describuntur anguli in omnibus punctis ac partibus medijs, essentque proinde infiniti, quod absurdum videtur. Sed negandum esse absurdum describi in qualibet parte medijs, quia videri potest totum obiectum, atque adeo infinitos in potentia, cum omnes sint veluti partes vnius speciei representantes singule totum obiectum, vt cap. 3. diximus.

11. Maior ergo difficultas insurgit ex hac responsione: nam si data ex angulis causa vera est, plavè variata aliquid tantum distantiam, variaretur & visio magnitudinis obiecti, cum angulus in maiorem, vel minorem variaretur, atque adeo obiectum ipsum maius, vel minus appareret: cōsequens verò est contra experientiam: nam in qua distantia obiectum est sufficienter approximatum, certitur illius esse magnitudinis, quam verò habet, non maioris, neq. minoris. Præterea iam inde sequeretur, existente duplo maiori distantia rem videndā fore duplo minorem, cum angulus sit duplo minor, quod tamen est contra experientiam. Denique sequeretur res describentes æqualem angulum in pupilla iudicandas semper æqualis magnitudinis, ac adeo rem exiguam propinquam oculo, magnam verò distantem iudicandas æquales, si in ea proportionem statuantur, vt ob inæqualem distantiam æquales angulos efficiant in eodem oculo.

12. Præter hæc ergo alij posita difficultatis causam nolunt assignare ex angulorum diueritate, sed specierum, nam vsque ad certam distantiam (inquunt) progreditur obiecti species representans illud cum eadem quantitate & magnitudine, quam in se habet, deinde ab illa distantia vsque ad certum aliud punctum progrediendo species representat obiectum idem sub minori iam quantitate, & sic in alia, atque alia certa distantia tot species multiplicatur in medio, quot sunt medijs ipsius partes, in quibus obiectum maius apparet, aut minus.

13. Sed hæc multiplicatio specierum superflua est, nec secundum regulas philosophiæ inducitur: vnde dicendum existimo, intra certam distantiam, in qua obiectum est aptum producere perfectam sui similitudinem, representari perfectè eius magnitudinem, ac intra totam illam distantiam perfectè videri, extra illam verò imperfectè, eo quod similitudo sensim debiliore euadat, atque ita obiectum semper apparere minus, quam verè existat: hanc ergo imperfectionem speciei explicabat perspectiu per angulos. Atq. hoc ipsum de distantia cognitione philosophandum. Ad quam etiam maioris, vel minoris distantia cognitionem plurimum conducit medijs cognitio: apparet enim res tam distans, quam medium interiectum huius, vel illius magnitudinis apparet, vnde in conspiciendo de nocte luminoso facillimè decipitur visus circa distantiam, eo quod nihil interiectum con-

spiciatur. Ad confirmationem respondetur oculum lassari videndo propter attentionem continuam, & debilitatem corporis, sicut & imaginatio fatigatur, quod si forte oculi emittunt aliquando spiritus, non id præstant vt perficiatur visio, sed deluxus ille spirituum consequenter se habet ex applicatione animæ vehementi.

CAPVT XVIII.

Quidnam sit, & quale organum visus potentia, & potentia ipsa.

Spererat questio altera etiam de actu, sicut præcedens, an cuiusque rei visus duplex semper formetur visio ob duplicem pupillam, an vna tantum, sed cognito prius organo, ac loco vbi visio formatur in line commodius constabit. In questione ergo præienti nihil potest certa ratione haberi, sed ex Aristotelis, & medicorum fide, ac præcipuè ab experimento anatomia supponenda sunt aliqua circa compositionem oculi, de qua re late Vesalius de compositione corporis humani, lib. 2. vbi ponit in oculo tunicas quinque, & tres humores, & musculos septem, quibus in omnem partem mouetur: porro muscoli non deseruiunt proximè visioni, ceteri namq. illos habent, mouent siquidem oculos sicut videntes. Quare ad præsens institutum non spectant.

Ad intelligendum ergo instrumentum proprium potentia visus, cogitanda est substantia oculi orbicularis instar oui, in cuius centro est humor crystallinus appellatus, quod sit transparentis, licet sunt mollior, & hæc est ipsa pupilla, circumscribiturque pellicula, quasi tunica ad illius conseruationem apta, quæ tum aranea vocatur ob similitudinem telarum aranei, tum etiam specularis tunica, quia idonea est ad videndum. Hic porro crystallinus humor ex parte immergitur humori alteri visco utpote molli, & splendenti, sicut vitrea massa dum loquitur in fornace, circumdatque crystallinum reliqua antea quasi fenestra circulari ad recipiendas species. Nonnulli tamen humorem hunc vitreum nō distinguunt à crystallino, quod illius nunquam meminerit Aristoteles, sed maior fides est habenda Galeno, qui 10. de vsu partium, capite primo, illum distinguit, datumque à natura ait in nutrimentum pupillæ, quæ apta non est nutrirī sanguine, vnde vitreum humorem ex interiori parte ambit tunica dicta reticularis, quia intexta est multis venis, & arterijs in modum retis, cuius munus, ait Galenus supra capite secundo, est parere, ministrareque alimentum dictis humoribus, qui quoniam molles sunt, neque venas habent, neque arterias. Post hanc verò tunicam sequitur alia, quæ vtea nuncupatur, quod similis sit vte folliculo, ambitque ex omni parte pupillam, vitreumque humorem relicto solum quasi foramine, per quod crystallinus humor apparet: cum enim vtea hæc tunica aliquo semper colore sub obscuro affecta sit, vt in crystalloide congregentur perfectè species, non potuit esse omnino transparentis, proindeque non debuit vndique pupillam regere: atque à diuersis talis tunice coloribus varij denominantur oculi nigri, cælij, caprini, flauidi, &c. huic contigua est alia tunica, quæ cornea dicitur dura, & transparentis ad modum laminæ corneæ cingens pupillam omni ex parte, dataque in propugnaculum. Præter hæc omnia est alius humor replens totam oculi cavitatem, qui albugineus dicitur à colore datus ad humectandum, fouendumque crystallinum, qui tandem cingitur tunica, quam ordinatam vocant, seu pericranium: est verò fortis, & pinguis, aptaque ad tuendum memoratos humores

Ad confir-
mationem
eiusdem
visio-
nis in 9.

Cōsule Dñ-
dum lib.
4. de parti-
bus hetero-
gen. ac. 38.
Oculi tū-
nica quin-
que, musculi
septem.

Oculi figura
orbicularis
crystallinus
humor
crystallinus
humor
vitreus
tunica
reticularis
tunica
cornea
tunica
ordinata

Diuerse
oculorum
nominatio-
nes vnde
pronuntiantur

mores omnes, & interiores tunicas, hæc desumpta sunt ex Galeno suprà, apud quem plura alia videri possunt.

3.
Aristoteles
non omnes
oculorum par-
tes perspe-
ciant habuit.

Aristoteles porrò non omnia hæc assequutus fuit, nam 1. de historia, cap. 9. & 4. libro cap. 8. meminit tunice vuae, & corneæ, in libro 5. de generatione animalium, c. 1. ad finem, indicans proximam esse pupillam: aliarum verò nunquam meminit, quia multa de partium humani corporis fabrica, & dissectione erant per id tempus ignota: quod vitium ætatis illius fuit, non hominis, vt ait Commentator libro 4. de partibus animalium, c. ultimo, & lib. 2. Collectaneorum, cap. 19. videndus verò est Theophilus lib. 4. de fabrica corporis humani, v. alius lib. 14. c. 7. Valerius de lib. 7. Simon Portius lib. 6. de coloribus oculorum, cap. 3. Pissanus in perspectiua, propositione 31.

4.
Organum
potentiæ visi-
uæ est pupil-
la, seu hum-
or crystalli-
nus.

His positis communis sententia Philosophorum habet, proprium potentiæ visuæ organum esse pupillam, seu humorem crystallinum. Et hæc sit presentis capituli conclusio, quam tradit Aristoteles citatis locis: ait enim in priori. *Humor, quo videmus, pupilla est.* Idem latè ostendit Galenus, de vfu partium, cap. 6. & patet tum ex substantia illius humoris, quæ est ad videndum aptissima, vt pote diaphana, rara, mollis, & tenera, atque adeo accommodata, vt illi imprimantur subtiles species: tum præterea, quia omnia, quæ in oculo deprehendimus, illi deseruiunt: ab effectu etiam idem confirmatur, læsa enim pupilla visio impeditur, non impeditur autem, vel amittitur aspectus, quod alij humores lædantur, vt docet Galenus lib. de morborum differentiis, c. 6. & de symptomatum causis, cap. 2. Philoponus, & expositores alij 2. de Anima, cap. 2. hinc Pissanus supra propositione 36. scribit, si alij humores, vel tunica lædantur, salua pupilla, posse visum restitui, non vero si semel pupilla corruptatur, vnde à natura in infans, quasi in tutissimo loco fuit reposita.

5.
Pissanus non
fieri in pu-
pilla argui-
tur.
Primo.
Secundo.
Tertio.

Sed contra hanc conclusionem sunt argumeta. Primum: pupilla nigra esse conspicitur: ergo non potest esse organum visus, nam per Aristotelem intus existens prohibet extranei perceptionem. Secundum: pupilla aquea est, atque humor quidam: organum autem visus igneum esse oportet, cum sit purissimum, & maximè perspicuum. Tertium: si pupilla organum esset, cum duæ pupillæ sint, potentiæ quoque visuæ essent duæ, atque etiam visiones, sicque res semper appareret duplex.

6.
Ad primum
argumentum.
Pupilla ocu-
li nigra non
est, cap.
ultu appa-
reat.

Ad primum negandum, pupillam nigri esse coloris, nigricantem verò apparere, quia propter humoris copiam penetrari non potest visu, vt colligitur ex Philosopho 5. de generatione animalium, cap. 1. tunica autem vuae, quauis colorata, non impedit visionem, quia, vt diximus, non circumdat antèrius pupillam, ac proinde species quominus ad pupillam vsque perueniant, minimè impedit. Vnde spatium ipsum, quod ab vuae tunica antèrius liberum relinquitur instar foraminis, angustius fit si oculus introrsum reprimatur, dilatatur verò, si emittatur, atq; hoc non parum iuuat, vt orbiculus interior niger appareat. Iam tunica interior, & cornea dici solet ab Aristotele alba 5. de generatione animalium, cap. 1. & alibi, nò quia colorem habeat, sic enim visioni obstarat, sed propter transparentiam: albugineus tandem humor nihil officit visioni, quia neque medium est, neque organum.

7.
Ad secundum
argumentum.

Propter secundum argumentum aliqui opinantur pupillam esse de natura ignea cum Platone, quod tenet Valles 2. controuersiarum cap. 26. ac præterea cõfirmant, quia oculus aliquando scintillare videtur, veluti cum in tenebris oculus digito comprimitur, aut casu ad corpus aliud durum

caput alliditur: Aristoteles tamen de sensu & sensibili, ca. 2. vult pupillam esse aquæ naturæ, quod probat experientia, nam percussio oculo aquæ humor fluit, ac si fortè eruat apparet humor instar aquæ gelatæ, atque ideo natura iuxta hunc humorem alium adhibuit albuginem, vt illum iugiter humectaret, quod hæc esset necessaria dispositio illius organi: est ergo potius natura aqueæ, idem repetit 2. de partibus, cap. 10. & 5. de generatione animalium, cap. 1. videturque rationalibus, nam licet ignis sit magis lucidus, aerq; magis diaphanus, attamen natura aquæ videtur aptior ad suscipiendas species, atque etiam vt organum fixum sit, & consistat. Ad experientiam autem illam de scintillatione respondet Aristoteles, causam non esse, quod ignis in oculis existat, sed quia, quod in eis nigricat, positum est, atque tersum, ideo fulget quodammodo, ac dum comprimuntur exilire ab eis videtur fulgor ille: idemque experimur in corporibus alijs bene tersis, & politis, fulgent enim, quauis natura igneæ non sint, vt in fungis, & capitibus quorundam piscium videre licet. Forasse etiam fulgor ille oculorum prouenit ex emissionem spirituum vitalium, qui ignei sunt, & calidissimi, ideoq; splendidi, apparet enim sæpe splendor ille, cum oculi vehementer conantur ad videndum: vnde & faciliè etiam lassantur, vt pote spiritibus, qui exiliunt, destituti. Denique felium oculi tunc maximè splendent, cum illi rascuntur, eo quod tunc spiritus calidissimos, ac feruidos emittant.

Circum tertium argumentum prænotandum, videndi vim dimanare à cerebro ad pupillas per nervos duos, qui optici, seu visorii appellantur: quorum vnus à parte dextera cerebri oritur, alius à sinistra, paulatimque procedendo approximantur. Per hos ergo nervos purissima substantia, ac splendidus quidam spiritus communicatur à cerebro, organo visus, vt perficiat visionem Ita Aristoteles 2. de generatione animalium, cap. 4. Galenus suprà, & 7. libro de placitis. Hoc posito Auerroes 6. naturalium part. 3. cap. 8. Cyrillus lib. 1. perspekt. cap. 9. concl. 6. Vitellius lib. 3. Theoremata 2. & Albertus 2. de Anima, Tractatu 3. cap. 14. aiunt visionem fieri in confinio talium nervorum, ibiq; residere potissimum videndi organum, vnde concludunt vnus rei tantum fieri visionem vnā.

Hanc verò sententiam esse falsam demonstrat Galenus 10. de vfu partium, cap. 12. quod constat ex anatome duos illos nervos, neque in mutuo occurfu fittere, neque simul rectè procedere, nec se interfecare, sed postquam sibi occurrerunt illum, qui à sinistra parte cerebri procedebat, diuertere ad finistram oculum, qui à dextera diuertere ad dexterum: quo fit, vt spiritus visorii procedant per eos nervos ad pupillam vsque, ibique forment visionem: quare coniunctio illa nervorum opti- corum non est propter vnā visionem formandam, sed ob alias causas, quas Galenus prosequitur 10. de vfu partium, cap. 14. quarum præcipua illa videtur, vt spiritus à cerebro manantes possint in alterum oculum committere, si alter fuerit impeditus, cui etiam experientia suffragatur, nam si alter oculus claudatur, alter videt acutus, vt etiam notauit Aristoteles sectione 31. problema- tum, q. 4. de qua re latè Vesalius lib. 4. c. 4. & Valerius lib. 7. cap. 3.

Ad argumentum igitur concedimus potentiam visuam aggregari ex duabus, vel potius duas esse potentias, vt duas manus, consequenterque duas visiones formari, obiectum verò non apparere duplex quod oculi sint in æquali situ, & ordine positi, ac simul, eodemque modo immutentur ab obiecto. Ita Aristoteles 2. de partibus, cap. 10.

SVAREZ
de Angelis, op.
re 6. de rum et
anima.

TON TON
II III

D. V. 2

cap. 9. & Galenus supra. Vnde si contingat inaequalitas aliqua in oculis, veluti si pupilla vna sit altior altera, obiectum iam apparet duplex, quia nimirum oculi diuerso modo mutantur, ideoque diuerso modo vident obiectum, de quo Galenus supra latissimè, & Aristoteles fecit. 21. problematum q. 11. & 18. Ex dictis verò omnibus constat, quid sit potentia visiva. Est scilicet qualitas in pupilla oculi residens, percipiensque lucida omnia per proprias species eorum, neque aliquid aliud de hac potentia dicendum superest.

CAPVT XIX.

Quid sonus sit, & quo modo, & in quo subiecto fiat.

1. Diximus de potentia visiva haecenus, dicendum sequitur de auditu, & quoniam euidenter experientia constat illius obiectum esse sonum, ideo primum omnium natura soni inuestiganda est, ac omnis argumentis sit conclusio: Sonus est qualitas sensibilis proueniens ex violenta percussione, vel diuisione in corpore apto ad illam recipiendam. Quod qualitas sit, patet cum ex definitione patibilis qualitatis: nam sonus passionem causat in sensu. Tum quia est accidens, & non alterius praedicamenti: si quis verò dicat esse motum, facile conuincetur falsitatis, quoniam ratio motus saluatur integra absque sono, vt patet in motu celi: accidentarius ergo est motui sonus, quatenus ex illo resultat aliquando. Reliquae particulae definitionis, praeter ultimam, explicant soni differentiam: pro qua notandum, si sonus definitur, vt sensibilis est, facile declarari potuisset in hunc modum. Est qualitas immutativa auditus per propriam speciem, tamen quia sensibilitatis ratio in natura soni fundatur, ideo talem naturam praecipue perquirentes pluribus verbis circumscribimus: quod ergo causetur sonus ex violenta percussione, aut diuisione, & non aliis, probatur experientia: nam si cuncta quiescerent, nullus causeretur sonus: si item corpus lentè moueatur in aere, ita vt aer ipse sine violentia diffundatur, non causetur sonus: signum ergo est esse necessariam violentam motionem, quod Aristoteles expressit, dicens, Quapropter si cito, & vehementer quercutitur, sonus: opus enim est quod percutientis motus diffusionem praeueniat aeri. Hinc colligitur corpus causatiuum soni durum esse oportere, quia mollia non commouent aerem vehementer, vnde aut nullum, aut minimum sonum efficiunt.

2. Dices, Aer molissimum corpus est, atque rarissimum, cum tamen vehementem causet sonum. Occurrit aerem etiam mollem, & durum, esse tamen solidum, seu minime porosum, ideoque aptiorem ad causandum sonum, quam corpora duriora crebris aliis cauis poris, ad quos aer compressus recipitur sine violentia, sine qua aut nullus, aut minimus resultat sonus. Aduertit etiam Aristoteles non quolibet dura corpora aequè sonum efficere, sed praecipue leuigata, & terfa, quae enim aspera sunt, partim prominentes, partim lacunosas habent partes: vnde minus sonant, sicut & porosa, à leuigatis autem ob aequabilem superficiem aer percussus facile resilit, sonusque proinde facilius causatur, iuuat etiam figura concaua supposita superficier leuitate, quoniam detentus ibi aer saepius ad latera repercutitur, proindeque diuturniorem, ac maiorem efficit sonum. Constat ergo sonum fieri ex ictu, & percussione vehementi, maioremque ceteris paribus, quo magis dictae conditiones lauitatis, figurae, &c. intercedunt.

3. Petes, quo pacto motus, res adeò imperfecta, causare valeat qualitatem perfectiorem. Interro-

gatio haec illos urgebit, qui motum per se causare sonum allerunt: ego verò arbitror esse tantum conditionem requisitam, simile quippiam cernitur in proiectis, ubi ex vehemente contactu qualitas impulsiva resultat, cum tamen is virtutem productiuam non habeat, sed ipse propiciens, requirens nihilominus ipsum contactum tanquam approximationem. Simile item videre est in calore, qui ex vehementi corporum motu resultat, hic enim conditio sola est, quam requirunt corpora vt vim suam calefactiuam exerant: sic in praesenti virtus productiua soni est qualitas aliqua existens in resonatiua, motio autem, & percussio est conditio necessaria: hinc verò colligitur sonum esse qualitatem successiuam, vt pote incipientem ad inceptionem motus, ac pullulantem cum resistentia subiecti percussu, vel diuisione, quae successio in voce conitatur aperte, ideo namque potest breuiori, & longiori tempore edi. Quare in sono, sicut in rebus alijs successiuis, distinguenda sunt partes, quae in successione conistunt à continuatiuis earum: incipit ergo sonus per vltimum non esse, & per primum non esse definit, totoque tempore intermedio, quo continue durat, distinguendus est sonus, qui in temporis partibus diuiduis inuenitur, & qui inuenitur in instantibus, non qui sit completus sonus, sed compleat, terminetve partem praecedentem, & inchoet subsequenter, vniatque vtramque.

Obijcies. Contactus sonum efficiens incipit in instanti: ergo & sonus. Antecedens patet, cum contactus incipiat in primo non esse motus corporum se contingentium. Sed neganda consequentia, quoniam sonus non in eo instanti est, in quo incipit contactus, sed immediate post incipit: sicut & motus aeris qui ex tali contactu causatur, sicut etiam in proiectis, & vniuersim in his, qui resiliunt per fortem contactum, impetus non in eodem instanti incipit, in quo contactus, sed immediate post tale instans.

In tertia particula definitionis non explicatur determinatum subiectum soni, quia illud sub opinionione est, definitiones autem debent esse receptae communiter, vnde ad explicandum illius particulae quaedam sunt notanda, & alia dubitanda. Primum notandum ex Aristotele 2. de Anima, c. 8. sonum semper esse aliquid ad aliquid, & in aliquo, quia enim ad sonum requiritur motio, ideo necessarium est corpus mouens, seu percutiens, & aliud percussum, & hoc sibi voluit verba, aliquid ad aliquid, requiritur etiam subiectum motus, in quo sonus recipiatur, atque id est, in aliquo. Secundò est aduertendum sonum aliquando causari ex collisione duorum corporum solidorum, aliquando verò ex diuisione vnius, aliquando ex percussione aeris, vt in voce, & aliquando ex vehementi eius diuisione, quos modos recenset Albertus summa de homine, p. 2. in q. quid per se sonat, vnde colligim⁹ tria quae Aristoteles numerauit, percuties, percussum, & medium, aliquando esse reipsa distincta, veluti cum duo solida corpora in aere percussa causant sonum, quemadmodum in cymbalis videre licet: aliquando verò tria haec non distingui, sed tantum duo, vt quando ex motione aeris sonus causatur, tunc enim id, ad quod, & id, in quo sonus efficitur, ratione tantum distingui possunt, & ideo in 2. de Anima, textu 78. dixit Aristoteles vno tantum existente non fieri sonum, posse verò fieri existentibus duobus. Quare quod vltius in textu 79. scripsit fieri ex collisione duorum solidorum in aere, non tria exigit tanquam necessaria, vt Simplicius aduertit, falsusque est Egidius necessaria credens in perfecto sono: vox enim datur ex sola percussione aeris ad asperam materiam, vt infra videbimus, quae tamen perfectissimus est sonus. Item vt in textu

Dubium in
argens ex
hac expli-
catione se-
cunda par-
ticula re-
solvitur.
Soni causa
ipso corpore non
mouetur, sed
qualitas vel
sonante in-
hærens.
Sonus est
qualitas sui
cessiva.

4.
Instantia
remouetur,
sonus inci-
piat imme-
diatus post
corp. rii con-
tactum.

5.
De vltima
particula
definitionis.
Notatio 1.
pro illius
expositione.

Notatio 2.

Egidius
re sicur.

textu 87. ait Aristoteles; & lyra, & tibia sonum habent vocis similem, atque adeo perfectum, cum tamen ex sola percussione aeris resultet.

6. *Quaestio-
nis. 1. pro
eodem 3. par-
ticulari expo-
nenda.*

His suppositis est primum dubium, quando motus causatur ex collisione, vel diuisione alterius corporis in aere, an in ipso hareat sonus, vel in corporibus diuisis, aut inter se collisis: ac simile dubium est quando sonus fit ex percussione aeris, vel eius diuisione, an sonus sit in ipso aere, vel in corpore diuidente, vel percussente: Communis sententia est sonum tantum esse subiectiue in medio. Ita Albertus, Philoponus, Commentator, Sanctus Thom. Aegidius, & vterque Caietanus textu 66. & 77. & alij communiter, fauetque Aristoteles textu 80. cap. 8. insinuans sonum tantum esse in aere. Atque in principio illius ait, ea corpora habere sonum in potentia, in aerem quae & auditum sonus effici potest, ubi ea quae dicit esse sonatiua in potentia, non obscure explicat esse talia effectiua, & non materialiter: fauet etiam experientia: nam impossibile videtur, sonum esse in solidis, vel in fistulis musici instrumenti, vox etiam subiectiue non est in arteria, sed in aere. Et ratio à priori pro hac parte esse potest, quia sonus generari videtur agitatione vnius corporis, diuisione, rarefactione, condensatione, mutuaque successione partium in eodem loco, atque ita ex natura sua videtur potestulare sonum subiectum facile agibile, huiusmodi autem est aer, non corpus sonans quare, &c.

7. *2. Sententia
opposita, e-
tu quae i-
tem argu-
mentum.*

Oppositam nihilominus sententiam tenent alij, quos refert in 2. de Anima Apollinaris quæst. 21. probaturque primò, diuersa corpora se percussione diuersum efficiunt sonum, quantum vtrique in aere parem subeant motionem, veluti si duæ inter se tabulae lapideæ, ac duo item ligneæ æquali etiam vehementia collidantur: ergo illa corpora non sunt nude cause efficientes, sed etiam subiectiua, si namque aer solum esset subiectum, diuersi sonus non esset, cum subiectum sit idem, & motio eadem, vt supponitur. Secundò si sonus tantum esset in aere, maior ictus aeris maiorem sonum, & minor minorem semper causaret. Consequens est contra experientiam, quia in altero cymbalo minor ictus interdum causat maiorem sonum, quam maior ictus in altero. Si dicas id contingere ex diuersitate rei sonoræ, inquiram quid sit rem esse magis, aut minus sonoram, an esse magis, meliusve susceptiuum soni. At hoc modo intentum concluditur. An forte esse magis factiuam soni: at contra hoc procedit argumentum, quod sonus fiat mediante ictu, atque adeo hoc non existente maiore, maior sonus fieri non possit. Idem argumentum vrgetur in diuisione papyri, vel panni scissione, causatur enim sonus omnino diuersus, cum tamen sit eadem aeris motio. Tertio arguitur. Ex violenta diuisione aeris causatur sonus ob illius tantum violentiam discontinuationem, atque talis sonus in aere tantum subiectatur: ergo etiam quando violentè pannus, aut papyrus scinditur, discontinuatio partium in ipsismet sonum producit, par enim videtur ratio. Dicitur fortasse sonum non causari ob diuisionem, sed ob vel locum ingressum aeris inter partes diuersas: quippe ne vacuum detur impetu vehementi accurrit, colliditque proinde partes alias, atque ita causat sonum. Sed ob stare videtur tum experientia docens sonum causari ex diuisione ante aeris ingressum: tum quia iam similis fieret sonus in omni scissione a quod veloci: tum denique, quia si sonus ille fieret ex motu aeris, minimus foret, quia motus ille est minimi spaci, cum minima sit panni, aut papyri crassitudo, cum tamen in alijs motibus aeris maioribus, tantus sonus non solet resultare: stat igitur argumentum, nempe sonum

8. *Argumentum.*

9. *Enatio pro
eludetur.*

10. *Argumentum.*

11. *Enatio tri-
pliciter ex-
cluditur.*

fieri ex violenta separatione partium, in eisque subiectari, atque adeo fore etiam causandum in vacuo sonum ex simili aliqua corporis diuisione, cum partes illius subiectum esse possent resultantis soni.

In hac disputatione mihi certum est, sonum præcipue in corpore medio, qualis est aer, inherere, cum ipse præcipue agitur, & mouetur. Id primò patet in cymbali percussione: licet enim æ illud vniformiter, & constanter perseueret, non sic tamen sonus, sed potius quasi per diuersos ictus à nobis percipitur: quia scilicet aer intra cauum æris hinc inde ad latera allisus, varijs ictibus varios recipit sonos: cum ergo varietas soni varietati moti aeris respondeat, credendum est hunc illius subiectum esse potissimum. Patet secundò, quoniam ratione solus figura capientis aerem sic maior sonus, cæteris paribus: magis enim æ idem sonat, si concauum est, quam si expansum: eademque ratio est de voce, echo, atque sono instrumentorum musicorum, ob cavitates enim aerem detinentes sonus redditur maior: in aere igitur reidet saltem præcipue. An vero aliquid soni subiectetur etiam in corpore sonante, res obscura est: consentiendum tamen videtur communi opinioni, quæ experientijs adductis aliquando suadet.

Argumenta verò in contrarium facta solui possunt aduertendo ad efficiendum sonum, cuiusque diuersitates non concurrere solum aerem medium, sed etiam inclusum in poris corporum se percussentium: in illo enim sonus etiam recipitur. Item ex violenta corporis vnius diuisione in aere inclusio causatur sonus. Diuersus denique modus percussendi, seu comprimendi aerem inter corpora ipsa percussa, aut etiam diuidendi, diuersitatem soni causat. Ad primum igitur argumentum negatur, aerem internum, & externum eodem modo agitari, quando diuersi resultant soni. Ad secundum licet ictus sit æqualis, potest sonus esse maior, propter diuersam figuram, vel dispositionem rei sonantis, ex qua prouenit aerem percussit, reflectitque diuersimode. Ad tertium dic scissionem non nisi propter aerem circumstantem, vel propter inclusum in re quæ scinditur causare sonum, neque in re adeo lubrica, & obscura querenda est maior euidetia.

Sed tunc restat secundum dubium, an sonus tantum possit fieri in aere, an etiam in aqua: & in alio corpore tanquam medio. Quidam id aer tantum deferunt, vt Commentator 2. de Anima textu 76. Albert. tractatu. 3. & 18. Philopon. column. 1. Iauellus quæst. 73. & alij, insinuantque Aristoteles textu 79. dicens sonum fieri per reperi-
fionem ad aerem: & textu 81. aerem esse qui facit audire, & 82. sonatium dicitur, quod est motuum aeris, & textu. 88. omne, quod sonat, in aere sonare, & 4. de historia, cap. 9. ait animalia tam aquatilia, quam terrestria, quæ vocem, vel spiritum faciunt percussio, verberatque aerem id præstare, ac figillatim per vniversa volatilia, & aquatilia discurrens ostendere conatur sonum fieri ex attritione spiritus, siue aeris. Item sectione 11. problematum, quæst. 6. dicit sonum continere fieri, quia aer aerem propellit, & quæst. 29. strepitum esse aeris affectionem, additque oscitantes non rectè audire: quia per aures egrediens aer colliditur: & sonus fit, qui exterioris soni auditionem impedit, & quæst. 49. strepitum esse spiritum quendam, id est, attritionem spiritus. Experientia quoque suadetur hæc opinio. Nam pisces licet sub aqua magno excurrant impetu, non causant sonum, maximè verò si in aquæ superficie aerem attingant. Denique ratio à priori esse potest, quod ad sonum

SVARE Z
de Angelis, op
re 6. diuim, et
anima.

Tom. I. Lib. I.
Cap. 1. De potentia
cognoscitivis in
communi, ac sensibus.

D. V. 2.

sonum requiratur vehemens cōtactus corporum sonantium, ac facilis diuisio medijs, quæ apte concurrunt in aere, vt pote subtilissimo: aqua vero quia grauis est, & corpulenta, tam facile diuidi nequit, aut impelli, vnde percussio vehemens non fit, priusque excluditur aqua, quam sonus generetur.

11 *Cyrenaria fontem auicenna, & aliorum.*
Est tamen alia opinio, asserens sonum causari etiam in aqua. Ita Auicenna 6. natural. 2. p. cap. 6. Theophrast. & Simpl. & Themist. 2. de Anim. c. 26. S. Thom. text. 79. & 83. Caietan. & Aegid. ib. colligiturque ex Philosopho text. 79. scribente audiri sonum in aere & aqua, fauere experientia, lapides enim sub aqua, aut demissus in puteo lebes, cum terram attingit, sonum efficit. Item ranæ sub aquis sonant, 4. de hist. c. 9. demissa scilicet inferiori mandibula, aquaque modice rupta in faucibus, vt ibidem philosophatur Aristoteles. Naues etiam & remigia sub aquis sonum causant, quem pisces percipientes fugiunt, 4. de hist. c. 8. Ratio à priori erit fortasse, quoniam aqua omnes conditiones vendicat, quas aer, vt subiectum esse dicitur, namque, & aqua mollis est, ac diuisu facilis, impetuosa, comprimique potest violenter: Id ergo sufficiens subiectum soni, licet minus idoneum, quam aer.

12 *1. Pronuntiatum est hoc quasi-sonum.*
In hac re dicendum videtur prius, præter aerem, ignem quoque subiectum soni esse, cuius tamen videtur auctores obliuisci, omnes enim, aut aerem tantum, aut aquam etiam subiectum soni statuunt. Probat tamen experientia, si quis enim violenter diuidit flammam, vel si intra flammapora solida sese percutiant, non minor causabitur sonus, quam in aere. Ratio deinde rem confirmat. Etenim ignis rarior est aere, & facilis ad diuidendum: ac reliquas vendicat conditiones propter quas aer subiectum ponitur soni. Secundo dicendum aquam quoque esse subiectum soni, experientia quippe numero præcedenti adductæ vrgent, neque euasiones solite satis faciunt corpora intra aquam collisa sonare, quod aquam moueant vsque ad aerem: refragatur enim experientia percipimus enim sonum non superno, sed inimo in loco. Neque item satisfacit causari sonum ob inclusum aerem in poris corporum sub aquis se collidentium, tum quia aer ille exiguus est, sonus autem solet esse grandis, tum etiam quia aer in poris tunc nec commouetur, nec extra illos refilit, itaque principaliter in aqua recipitur. Quocirca verius est sonum quoque in aqua recipi. Vnde colligitur tertio sonum non tantum in tribus dictis elementis fieri, sed etiam in mixtis eandem dispositionem habentibus, vt in liquoribus aquæ similibus in modo substantiæ, quales in sublimatorijs destillari solent, dummodo multa non sint pinguedinis, vt oleum. Nubes quoque apta videntur soni subiecta, quia aeri sunt conuulsi.

13 *Ad motum in p. 10.*
Ad experimenta pro opinione priore respondetur natantia sub aquis non causare sonum, quia sine violentia diuidunt, densitas enim aquæ celerem diuisionem non permittit, solida tamen corpora, si sub aquis collidantur vehementius, causabunt sonum. Iam ad rationem negetur densitatem aquæ tantam esse, vt omnino sonum impediatur. Ad Aristotelem denique respondetur specialiter meminisse aeris, quod sit aptius subiectum & vñtatum, magisque, vt sic dicam, familiare, præcipue ad perfectos sonos.

CAPVT XX.

De diuersitate soni, & specialiter de voce, & echo.

1 *Varia soni.*
Soleat diuidi sonus in sonum perfectum, id est, vocem, & in imperfectum, qui scilicet à rebus

Franc. Suarez de Anima.

inanimis causatur, spiritusque dici solet. Rursum diuiditur in sonum directum, & reflexum, siue echo Tertio in acutum, & grauem: denique in naturalem, & artificialem, quæ omnia membra explicanda sunt, vt perfecta soni notitia habeatur. De voce Aristoteles 2. de anima, in fine cap. 8. nonnulla. Et primo notandum vocem esse propriam animalium, quæ pulmonem habent, ac respirant, quare primum principium vocis est anima, instrumenta vero, quibus formatur, ad quinque reduci possunt. Primum est pulmo aerem intra se continens secundum aspera arteria, quæ ima sui parte pulmonem attingit, & vsque ad linguam extenditur. Tertium larynx, quæ à parte anteriori colli se prodit instar nucis, estque in fugamitate asperæ arteriæ, sunt in ea tres cartilagine veluti vasa quædam intertexta musclic, vt facile possint dilatari, & comprimi. Hæc scribit Galenus libro de vocis instrumento, cap. 4. & 7. de vsu partium cap. 4. Vesalius libro secundo cap. 21. Quartum instrumentum est particula quædam, seu lingua quasi opericulum laryngis, atque asperæ arteriæ, illuc subintrentibus, potiusve, aut quæcunque in stomachum inferenda sunt: eleuatur autem ac deprimatur suis musclic ad formandam vocem. Quinto concurrunt palatum quasi quoddam vocis refractorium, vt ait Galenus 7. de vsu partium, cap. 5. deferuiens ad augendam vocem. Ex his omnibus numeratis aggregatur integrum instrumentum formandæ vocis fistulæ simile, vt idem Galenus c. 13. scite prosequitur, nam oblonga arteria est, quasi fistula, pulmo responderet buccis aerem mittentibus, laryngis lingua correspondet foramini superioris partis fistulæ, cui os canentis admouetur, ac sicut immisso aere, foraminibusque modo clausis, modo apertis, variatur sonus, ita laryngis rimulâ dilatata, vel compressa per suos musclic, varia emittitur vox: sic igitur descripto instrumento, vox formatur. Aer muscular thoracis, & pulmonis vehementer compressus spiratur, qui in larynge, & lingua, angustâ planè viâ, amplius comprimitur ad aerem ibidem contentum: namque ad formandam vocem oportet, vt aer externus in larynge retineatur, internusque impellatur, vt ex eorum collisione maiori, vel minori, maior, vel minor, vox efformetur: collisionem autem maior, vel minor exilit, prout larynx, linguaque comprimitur, aut dilatatur: atque ita ex diuersa affectione eiusmodi instrumentorum oriuntur diuersitas in vocibus. Ita Aristot. 7. de generat. animal. cap. 7. Albertus Magnus summa de homine, tractatu de voce, quæst. 4.

His dictis de instrumento vocis, eius definitio, quam ex Aristotele collegit Philoponus, sic habet. *2. Colligitur iam vocis definitio.*
Vox est sonus ab anima eductus, per vocalem partem, cum imaginatione aliquid signifi. audiui in qua definitione omnes particule explicatæ relinquuntur præter vltimam. Pro qua notandum, vocem emittere commune esse homini cum brutis, quæ pulmone, arteriaque donantur, 4. de hist. c. 9. quales non sunt pisces, & animalia exanguia, vnde vocem non emittunt, sed sonos quosdam efficiunt non vocali arteria, sed instrumentis alijs, vt branchijs, quauis Plinius lib. 9. cap. 18. balenas, & delphinos asserat carere branchijs, fistulisque spirare, quæ ad pulmonem pertingant: animalia ergo, quæ per propria instrumenta vocem emittunt, id semper efficiunt cum imaginatione significandi mentem, vel certe affectum aliquem internum, ipsum saltem emittendi vocem delectationis gratia, quam inde capiunt, vt hominibus, ac etiam auibus canoris accidit, vnde ad vocem necessaria non est significatio ad placitum, sed quæuis naturalis significatio sufficit. Excluditur autem tussis à vocis definitione per dictam particulam, vt Philoponus

N

notat

diu'siones proponuntur.

De vocis instrumentis, et à natura datur.

Instrumentorum vocis & musica analogia.

Quæ passio vox formatur.

Explicatur vltima particula.

Tassis non est vox.

quidem Aristoteles de immutatione medij, quæ
deseruit sensationi: hæc autem est intentionalis.
Adde quod odor realiter in aqua, aut in aere non
recipitur, sed in exhalatione odorifera, ut infra di-
cemus. Aliter ergo respondet Caiet. ibi cum Sim-
plicio aerem poni a Philosopho medium auditus
tatiqum omnium aptissimum. Atque hoc modo
nulla esset differentia, solus enim aer est medium
aptissimum odoratus, maxime respectu animan-
tium, qui respirando olfaciunt, ut textu octauo
dicitur. Præterea medium visus non ponitur aer,
sed perspicuum in communi, licet aer tantum sit
aptissimus inter perspicua. Locus sane difficilis
est, atque cum de mente Aristotelis aliis consistit,
nec commodior occurrit expositio, dicendum, ideo
aerem simpliciter poni medium auditus, quia
simpliciter necessarius est, ac sine quo auditio non
fieret, illo saltem qui intra aures existit. Vnde sub
aquis tandiu quis audit, quandiu in aures non
irrepent: ad olfaciendum vero, neque aer necessa-
rius omnino est, neque aqua impedit omnino: in-
tercedit ergo differentia aliqua. Adde etiam potest
per aquam difficile sonum percipi, medium autem
dici, per quod fit commodè sensatio, fieri vero
odoratorem per aerem, & aquam satis com-
mode, præsertim ab aquatilibus. Secundo in text.
82. ait Aristoteles sonatium esse motuum aeris,
indicans plane solum aerem capax esse recipi-
endi soni. Respondetur Aristotelem non dicere
aerem esse adequatum soni subiectum, vel me-
dium, sed principale, magisque vsitatum, quia
nullum est commune nomen significans subiectum
adequatum, itaque potest sonus audiri per aerem
ignem, & aquam, & consequenter per alia etiam
corpora mixta, quæ eiusdem raritatis erunt.

Simplicio
quoque, &
Caietani
expositio im-
pugnatur.

Commodior
interpretati-
o.

Alterat-
io.

3
Discurrunt
ancastera
corpora quæ
non densissi-
ma sunt soni
medium.

Inducunt
autem.

rietem peruat. Restabat dubium aliud, an per
vacuum possit sonus immutare auditum, cui si-
mile resoluius in c. 16. n. 8.

Cognito medio, inuestigare superest, quomo-
do per illud sonus perueniat ad auditum, causan-
do ne in medio pleno aliquid, atque in auditu i-
plo, an non? Conueniunt quidem omnes in orga-
no potentie auditivæ produci species soni, sicut
in oculo species coloris: de medio autem non ita,
quidam putant non diffundi sonum per medium
intentionaliter, sed realiter, vique ad intrinsecum
aerem auditus. Ita opinari videtur Albertus sum-
ma de homine, quæst. de auditu, referens Auicen-
nam 6. naturalium, fauer Aristoteles secundo de
Anima, text. 81. dum ait sonatium esse, quod fa-
cit audire, eo quod moueat continue aerem vsq[ue]
ad auditum, & textu 82. addit tunc internum ae-
rem moueri atque agitari, quo non obscure indi-
cat realem transmutationem. Alij volunt realem
sonum per aerem diffundi, non vero per aquam,
eo quod inepta sit ad illum recipiendum, & nihi-
lominus posse auditum immutari per illam vtiq[ue]
intentionaliter. Alij aiunt sonum per aerem tan-
tum intentionaliter diffundi, quia credunt solum
esse subiectiue in corpore sonante, quod tamen
iam supra exclusum est.

Vnde dico primo, sonum multiplicari posse et-
iam intentionaliter per aerem, & aquam: proba-
tur experientia. Primo, nam contingit adeo longe
rem sonantem audiri, ut incredibile sit realem so-
num ad aures vique peruenire, cum non nisi vio-
lenti, & sensibili aeris motione excitetur, quam
tamen nullam in similibus euentis percipimus:
sola ergo tunc fit intentionalis diffusio specierum,
saltem propius aures. Secundo si sonus realiter
peruenit vique ad aures, vel idem numero perue-
nit, qui prima aeris percussione fuit genitus, vel
ille, qui per successiuam partium aeris agitatio-
nem generatur prope auditum. Primum impossi-
bile videtur: cum idem sonus audiatur in locis di-
stantibus, non posset autem vna numero pars ac-
ris ad tot loca, tamque abiuncta deferri. Alterum
quoque falsum est, nam si ille tantum sonus qui in
aere fit iuxta aures imprimeret speciem in audi-
tum, profecto sonus ille audiretur: consequens
vero est contra experientiam, omnes quippe eun-
dem sonum, eundemque vbi sit locum percipiunt.
Tertio sonus est per se primo, & proprie sensibilis:
igitur ex se immutat auditum, etiam si longe di-
stet dummodo obstacula non interiaceant, ut pa-
tet etiam in coloribus: ergo potest sonus species
suas per aerem multiplicare. Neque vero hoc ne-
gasset Aristoteles: nam quod ait sonatium mou-
ere aerem vique ad auditum, non conficit de ra-
tione illius esse, quod illuc realiter pertingat, sed
tantum esse oportere immutatium auditus mo-
do aliquo.

4
Pro prior
tituli parte
varia opi-
niones de
medio soni.

5
2. assertio
probat. primo.

Secundo.

Tertio.

Satisfit Ar-
istotelem
n. præced.

6
2. assertio. 2.

Sed nunc exponendum superest quando inci-
piat sonus sui species multiplicare per aerem: dico
ergo secundo sonum, simulac esse incipit, multi-
plicare species intentionales per medium. Est con-
tra non paucos asserentes, dum sonus realiter per
medium producit (producit autem vbi cunctis
realis medij motio impetiose causatur) non dif-
fundi intentionales illius species, sed harum dif-
fusionem inde inchoari, vbi definit realis diffusio.
Ita opinantur Albertus secundo de Anima, tra-
ctatu 3. cap. 18. & 19. Venetus textu 78. Thienens.
text. 79. & 82. Egidius textu 64. indicantque Cai-
etanus Sanctus Thomas, & Alexandrin. Nostram
vero conclusionem docuit S. Thom. 1. p. quæstion.
77. art. 1. & quæst. 78. a. 3. in 2. dist. 24. articul. 2. quæ-
stion. 2. Suadentque argumenta facta pro priori
assertione. Audimus enim sonum in parte, quia
incipit, v.g. in cymbalo, aut ore animantis: ergo

sonus imprimis species suas in auribus, sonus enim causatus in ultima parte aeris, potuit quidem sui speciem producere, non tamen alterius, cum ostensum sit cap. 2. speciem representativam obiecti totius, & singularum partium esse distinctas; saltem partialiter, & in presenti ostenditur, tum quia ipse sonus distinctus est: ergo & species. Tum quia sonus à principio est obiectum per se sensibile: ergo à principio multiplicat species, cum sit agens naturale: patetque à simili in colore. Confirmatur. Nam primus sonus alijs etiam non multiplicatis audibilis esset, aliorum vero multiplicatio est illi per accidens: est ergo per se diffusivus specierum: ergo à principio eas diffundit.

7
Prima ob-
sectio.
Sed contra hanc doctrinam obijcies primo: sonus est qualitas successiva: ergo species non producit. Patet consequentia, quia vel produceret per sui partes præteritas, vel per futuras, quorum neutrum stare potest, cum neutra partes existant, vel produceret per continuativam indivisibilem, & hoc etiam falsum videtur, quia iam illa tantum partes audirentur. Quidam concedunt produci species per indivisibilia illa, audiri que sonum secundum illorum aliquod tantummodo, sed hoc contra experientiam est, percipimus enim integram vocem, quæ successivè fit, & sonum continuè durantem: ergo totius integri soni producitur species. Dicendum ergo, totum sonum producere species tum per partes diuiduas, tum per individas suo modo. Itaque sicut sonus successivè fit, ita intelligendum successivè immutare potentiam: & hac ratione nihil ob stare quominus res successiva agat per partes suas: nam sicut habent verum esse reale, sed in tempore: ita & in tempore, sui producunt species.

8
Obiectio 2.
Secundo contra secundam conclusionem opponēs. Si sonus multiplicaret species intentionales à principio, in instanti audiretur, cum ea multiplicatio absque resistantia contrarij fiat, ac patet in visibilibus speciebus. Nonnulli, ut videre est apud Venerum 2. de anima, text. 83. hunc obiecti cedunt: attamen videntur contra experientiam sentire: auditur enim sonus transacto tempore non minimo, ut quando in sylva ligna caduntur, longe prius audit sonum qui cedit, quam qui latè distat: fulgur etiam multo ante ferit oculos, quam tonitruum audiat, cum tamen tonitruum prius erumpat: cuius rei ratio nulla est alia, quam quia species audibiles multiplicantur successivè.

9
Pro vera responsione
notatio tri-
plex.
Quare pro responsione notandum, cum sonus incipiat per ultimum non esse, illius actionem, quæ simul cum illo naturali necessitate incipit, eodem modo incipere debere: alioquin si per primum sui esse inchoaretur, vel ante, vel post sonum inciperet. Secundo est observandum magnitudinem rei sensibilis plurimum conducere ad multiplicandas longius species, sicut etiam in alijs agentibus multitudo formæ eorum sphaeram actiuitatis auget: atque experientia etiam constat, maius luminosum ex loco remotiore immutare visum efficacius, quam minus. Tercio est notandum distinguere oportere in sono quantitatem (ut ita dicam) ex parte ipsius ab ea, quæ provenit ex parte subiecti, non enim sunt eadem, sic sonus, qui fit in una, & eadem parte aeris, potest esse maior, vel minor per modum intensiōis, pro ratione maioris, vel minoris ictus, vel causæ alterius, & hanc voco quantitatem ex parte soni. Est etiam sonus maior per modum extensionis, quo per partes plures aeris diffunditur, & vtraque magnitudo conducit ad sphaeram actiuitatis augendam, ut ex dictis liquet.

10
Vera responsio.
Dico ergo, considerari posse certam sphaeram, intra quam sonus intensivè solum magnitudinis

multiplicet species, etiam si sit minimæ extensionis: intra talem ergo sphaeram totam, quæ curta est, multiplicat sonus simul ac incipit sui species, postque simul ab eo audiri, qui intra sphaeram illam existeret. Accerte docere videtur experientia, intra parvam distantiam, simul ac oculus videt contactum corporum sonantium, percipi ab auribus sonum, siquæ intra eandem sphaeram tam cito audiri sonum distantem, quam propinquum: at vero in spatio amplo species soni non poterunt propagari longius, donec sonus ipse plurimum etiam multiplicetur extensivè: & quia talis multiplicatio successivè fit, species quoque ad tantam distantiam non nisi transacto aliquo tempore perveniunt, atque ita saluæ sunt dictæ experientia, intelligiturque Aristoteles de sensu, & sensibili, capit. 7. ubi ait sonum prius immutare medium, quam auditum.

Ex hac vero solutione insurgunt difficultates duæ. Prima est sequens ex dictis actionem audiendi posse incipere per ultimum non esse, atque adeo successivè fieri, quod videtur contra rationem ætatis cognoscitivæ, & immanentis. Secunda est, dictam solutionem habere locum non posse: nam cum sonus successivus sit, dum pars posterior fit, præcedens iam non existit: nunquam ergo cresceret sonus extensivè. Et confirmatur. Nam si prior pars soni non prius auditur, plane transacto tempore aliquo audiri non poterit, quia cum successiva sit, minime perseverat.

Ad primam difficultatem concedo sequelam, nam actus proportionantur obiectis, & præsertim in externis sensibus, qui ab obiectis suis maxime dependent. Itaque sicut obiectum auditus successivè fit, successivè etiam cognoscitur, ac cum ipso successivè multiplicato, continue multiplicatur species. Ad secundam respondetur sonum non esse qualitatem adeo successivam, quin in eadem parte durare possit aliquo tempore, sed successivam dici, quia successivè fit, & durat solum, quo tempore durat successiva factio illius, nam si consideremus sonum secundum magnitudinem intensiōis, in eadem parte successivè acquirit totam perfectionem, non tamen ibi permanet, sed statim incipit corrumpi, brevique tempore ex toto deficit: attamen quo tempore durat multiplicari potest extensivè, ac fieri sufficiens ad multiplicandas longius species. Ad confirmationem quidam dicunt, species soni conservari aliquantulum post deitionem soni, sed hoc impossibile est, quoniam species illæ pendunt in conservari a sono, & si aliquanto tempore manerent, sono iam corrupto, semper possent conservari, quod est contra experientiam: dicendum est ergo, species soni tam diu durare, quam diu sonus ipse, atque intra id tempus quo durat, augeri posse, & non ultra: simile quippiam resolvimus superius c. 12. n. 3.

CAPVT XXII.

Quodnam sit organum, & quæ potentia audiendi.

DE actione audiendi nihil dicendum occurrit præter ea, quæ in communi dicta sunt: superest ergo agendum de ipsius organo, de quo plerique Philosophorum conveniunt debere esse aliquod æreum, cum subiectum soni aptius sit æri, organumque debeat esse quantum fieri potest obiecto potentia accommodatum: atque ita post Aristotelem de sensu, & sensibili, capit. 2. & omnes pro afferunt Philosophi, & Medici senserunt, quod tamen non ita intelligendum, ut organum auditus sit purus ær: organum quippe sensus pars est animantis, cum nutrirī debeat, ac sentire: puro autem elemento

nimento hæc repugnant, cum animatum non sit. dicitur ergo auditus organum aerium à prædominantibus aeris qualitatibus, quod colligi potest ex Aristotele 2. de anima, text. 111. Oppones tamen ex eodem Philosopho 2. de partibus, cap. 1. vbi astruere videtur solius tactus organum esse mixtum: in alijs vero esse quid simplex; verum tamen locus de perfecta mixtione intelligitur, quod nimirum tangendi organum esse oporteat attemperatum absque prædominio alicuius elementi, quantum possit fieri, in alijs vero sensibus posset elementum aliquod prædominari, ac de illius natura dici. Quæ de causa superius asserimus organum visus esse æqueum, ita & nunc dicimus organum auditus esse aerium.

Ad hoc tamen explicandum notetur secundò, aures exterius apparentes non esse auditus instrumentum, sed datas à natura, vt aer sono commotus in earum anfractibus refrangatur, sensoriumque auditus minime ladar, & melius immutetur, quo fine aures effecta est dura, & cartilaginea, 1. de historia, cap. 11. intra aures vero nervus refidet descendens à cerebro, terminatus ad earum cavitatem, per quem spiritus animales audiui communicantur à cerebro, illa autem cavitates plena est parte quadam animata spiritibus, & aerea, quæ ob id vitalis aer nuncupatur à Themistio, capite octauo, & à Simplicio textu 82. hæc autem pars tegitur, & cavitates ipsa aures clauditur quadam membrana, quæ tympanum dicitur, extra quam reliqua aurium cavitates, aeris cum externo continuati plena est. Ex his vero omnibus sola pars spiritibus sub membrana contenta organum auditus ponitur obrationem allatam: membrana autem deferuit ad tutamentum, ne sensorium ab extrinsecis commotionibus immediatè impetitur laderetur facile. In quo auditio ita perficitur: sonus, vel eius species peruenit vsq; ad aerem in extrinseca cavitates aures contentum, membranamque attingit, per quam in sensorio ipso species induitur, ac tandem potentia ibi existens, talique specie informata auditionem elicit.

Sed aduertendum est tertio in scissionibus, & diuisionibus anatomicis apparere manifeste dictum neruum, & membranam, de quo Vesalius lib. 1. de fabrica, cap. 8. Valerius de lib. 1. cap. 3. qui diligenter de his scribunt, & cuncta aures oscula enumerant, negant tamen, partem aeream, quam posuimus sensorium, huiusque per anatomem fuisse deprehensam, quod ideo forte contingit, quia dissoluta à corpore animo pars illa facile dissipatur: licet ergo experimento non sit cognita, neganda non erit, cum ratio conuincat, organum auditus debere esse aerium: cætera enim quæ in auribus reperiuntur terrestria sunt: ponendum est ergo aliquid aerium, quod sensorium sit audiendi, vnde falsus est Albertus in summa de homine, tract. de auditu, q. 1. qui cum Auicenna dixit sensorium auditus esse neruum, quibus videtur assentire Galen. l. 1. de causis symptomatum, c. 3. at tamen 7. de placitis aperte consentit Aristoteli hac in parte.

Quarto est notandum ipsum Aristotelem text. 83. docere prædictum sensorium debere esse omnino immobile, vt possit percipere omnes differentias sonorum, at in text. 82. aerem auribus insertum moueri exteriori aere moto, & text. 84. additur moueri semper proprio motu: non ergo sibi constare Aristoteles. Quidam intelligunt non de parte aerea, quæ est sensorium, sed de vero aere in extrinseca cavitates aurium existente, huncque dici immobilem, quia nunquam extra talem locum fertur, moueri tamen intra illum. Ita Themist. ca. 28. Philoponus fol. 61. col. 3. Auerroes, & Egidius, & alij: sed obstat quod aer ille si organum non est, e-

rit saltem medium audiendi: si ergo continuè moueretur, impediret proculdubio auditum. Adde fingi facile non posse, à quo semper moueatur. Rectius ergo S. Thomas, & Simplicius aerem aures de se esse immobilem, ab extrinseco tamen moueri ob prauam aliquam dispositionem auditus, quæ expositio consonat verbis Aristotelis, qui cum dixisset aerem illum moueri subdit, *verum ipse sonus a-* *lienus est, & non proprius*, sicque vult eum motum signum esse deprauati auditus. Quocirca motus intra aurem digito obturatum, non ideo sentimus, quod interior aer continuè moueatur, vt alij crediderunt, sed quod externus aer vehementius intrudatur, quem interior pellere nititur, & sic sonus resultat, qui à nobis percipitur.

Vltimo aduertendum est ex Aristotele lib. 4. de historia animalium, capite octauo, in quibusdam animantibus imperfectis auditum constitui in medio corpore, neque in eis prominere aures, sed tantum quendam anfractum dari, cuius foramen extrinsecus visitur. In quibusdam præterea imperfectioribus adhuc non apparere determinatum locum auditus, vt etiam dicitur 2. de partibus, c. 12. Hæc tamen differentia in ijs sunt: quæ ad melius esse spectant, ad maioremq; perfectionem, & custodiam huius potentia: at substantia illa, quam diximus esse organum, necessario debet reperiri saltem proportionaliter in omnibus, quæ verè audiunt. Ex his ergo omnibus notatis constat quod sit organum auditus, & quæ audiendi facultas: est nimirum qualitas in dicto organo residens apta ad percipiendum sonum per propriam speciem ab ipso impressam.

CAPVT XXIII.

Quidnam sit odor, & quid sapor, ac de speciebus eorum.

Dicendum sequitur de olfactu, cuius obiectum est odor, & ideo eius natura prius explicanda est, quia vero odor, & sapor magnam inter se conuenientiam habent, simul de vtroque agendum. Fuit ergo sententia Heracliti apud Aristotelem de sensu, & sensibili, c. 5. dicentis odorem esse vaporem, seu exhalationem: Auicenna 6. naturalium part. 2. cap. de odore, vult esse humidum spiritum, & Conciliator different. 155. exprimit spiritum esse medium quid inter fumum, & vaporem, quod tamen Aristoteles improbat illo loco.

Prima conclusio. Odor est qualitas tertiæ speciei. Probatur, quoniam est accidens per se primò sensibile, omnia vero ita sensibilia in illa specie collocantur, cum neque aliud prædicamentum detur, neque alia species illius prædicamenti in qua ponantur: esse vero odorem accidens patet, quia adest, & abest, & c. quod etiam sit qualitas, notum videtur: quia non habet modum efficiendi substantiam diuersam à qualitatibus alijs.

Secunda conclusio. Odor est qualitas secundo consequens ex primarum mixtione, in qua siccum vincit humidum, calorque absolute dominatur. Ita Aristoteles de sensu & sensibili, cap. 5. D. Thom. 1. de Anima, lectione 29. text. 95. Albertus summa de homine, tract. de olfactu quæstione nona, scribit odoris subiectum esse ignem temperatum, videlicet mixtum corpus, in quo prædominantur qualitates ignis, similiter sentiunt Alexand. in libro de sensibili, cap. de odore, & alij citato loco de Anima, Theophrastus libro sexto de causis plantarum, capite primo: idem præterea indicant asserentes odorem fumum esse, vel exhalationem: explicant enim naturam odoris per eius subiecta, in quibus sane calor, & siccitas prædominatur. Probatur deinde conclusio ratione. Nam res odo-

riferat calefacta melius odorem efflant; unde melius aestate, quam hyeme percipiuntur odores; pleraque etiam vigente calore odorem emittunt, & non aliàs. Quod aperte demonstrat calorem esse præcipuam odoris dispositionem. Unde etiam experimur rem odoriferam non percipi odoratu, si nimium madefiat; ipsum quoque organum odorandi multa è capite distillatione obtunditur, atque imperfecte odorem percipit: dulcia tandem minus odorifera sunt; quia in eis prædominatur humiditas: requirit ergo odor dominium siccitatis, non tamen omnino aridis gaudet, nonnullamque humoris admixtionem poscit.

4. Ex quibus patet, coherereque diuersa Aristotelis, loca in hac materia, nam c. 5. de sensu, & sensibili, ait odorem non esse vaporem; neque exhalationem, section. vero 12. problematum, quest. 10. dubitat, an odor sit fumus, vel vapor; & sect. 13. quest. 5. inquit odoris naturam esse vaporem, & cap. 2. de sensu, & sensibili in fine, vult odorem esse fumosam vaporationem; ideoque ab igne esse: cum ergo cap. 5. negat esse exhalationem, interpretandus est in sensu formali, id est, non esse ipsam substantiam exhalationis: cum vero alijs locis id affirmat, intelligitur subiectiue, id est, subiectari in re simili exhalationi, calida scilicet, & sicca. Vergebis, dicto cap. 5. de sensu, & sensibili, impugnat Aristoteles Heraclytum, quod odorem posuerit exhalationem, qui tamen credendus sit loquutus subiectiue. Respondetur putasse forte Heraclytum esse substantiam, vel certe dicendum saepe Aristotelem impugnare verba magis, quam sensum. Alij respondent Aristotelem eo loco probare odorem non subiectari in vero vapore, & exhalatione, quæ mixta imperfecta sunt, quod quidem verum est in se, incertum tamen an id intenderit Aristoteles: vapor enim, cum sit humidus nimium, non est capax odoris, neque item exhalatio ob nimiam siccitatem, videndus est Plinius de hac rel. 10. c. 70.

5. Sit iam tertia conclusio. Sapor est qualitas secunda resultans ex mixtione, in qua calor cum humiditate vincunt, ita tamen, ut calor sit principalior. Et hoc est, quod Aristoteles ait de sensu, & sensibili saporem causari ex materia, in qua humiditas, quæ comprehendit (id est, superat) siccitatem calore concoquitur: hic enim resultat sapor: quod si calefactio adeo procedat, ut ex illa materia humida resoluatur materia subtiliorem iam plurimum exsiccata, causabitur odor, quo fit ut omne sapidum humum sit aliquantulum, atque infra videbimus etiam in organo gustus reperiri humiditatem, ad saporem percipiendum. Quare sapor, & odor qualitates vicinæ sunt, quanuis hic subtilior sit, ac nobilior.

6. Hinc Aristoteles 2. de Anima, capit. 9. ait species saporum & odorum proportionem quadam esse sumendas, & de sensu & sensibili, cap. 5. scribit, sicut saporum quidam dulces sunt, alij amari, ita inter odorum alios delectationem causare, alios tristitiam, qui dulces, atque amari proportionaliter dici possint. De vtrorumque tamen speciebus in vniuersum dicimus, sicut ex dicta proportionem qualitarum primarum resultant, ita ex illius variatione variari, de qua Galenus libr. 1. de simplicium medicamentorum facultate, cap. 38. ubi pleraque species saporum enumerat, & Theophrast. lib. 6. de causis plantarum, cap. 4. Plinius libr. 15. capit. 27. tredecim recenset saporum genera: Aristoteles vero de sensu, & sensibili, capite quarto, & cum ipso alij post Platonem in Timæo octo proponunt, dulcem, & amarum, pinguem, salsum, austerum, acrem, acutum, acerbum, seu ponticum. Dulcis sapor confurgit ex temperatis calido, & humido, qua de causa maxime accommodatur nostræ naturæ, amarus vero ex calido, & sicco vehementi-

bis, atque ponuntur extremi sapores, teste Aristotele, imo & sensu ipso, extreme enim afficiunt gustum: ergo & inter se distant extremè. Præterea licet in calore non maxime distent, maxime tamen in siccitate, & humore. Unde ex parte subiecti requirunt etiam temperamenta nimium distantia. Reliqui sapores medij sunt, de quibus philosophandum iuxta accessum, & recessum ad extremos illos. Galen. tamen libr. 4. de simplicium medicamentorum facultate, cap. 10. vult acutum potius, & ac ponticum saporem maxime dilare, quem medici sequuntur: sed immerito, ut ex dictis patet, affirmareque Aristoteles, ac peripatetici non pauci nominatim Commentator 2. de anim. comment. 105. & 5. Collectaneorum c. 2. D. Thom. de sensu, & sensibili, lect. 11. Auerroes 2. de Anima, text. 105. & 5. Collecta. capit. 27. Garbuis in summa lib. 1. tract. 5. q. 71. Contarenus 1. de elementis. Iauellus 2. de anima, q. 46. Hæc itaque sunt saporum species simplices, ex quibus mixti alij congregantur sapores, quemadmodum de coloribus superius diximus, ac tam multi quidem ut promptius fuerit hominum ventri eos indies miscere, quam menti nominibus distinguere.

Sed & ipsæ odorum simplices species non sunt nobis adeo notæ propter imperfectionem nostri olfactus: unde hoc tantum distinguimus, an res sit odorifera, necne, & an sit odor nobis gratus, an molestus: unde neque illos proprijs nominibus distinguimus, sed ex ipsis rebus odoriferis denominationem sumimus, ut à rosa, à thure, &c. Distinguius etiam odorem à foetore per illum intelligentes odorem suauem, per hunc contrarium, solet etiam distinguere odor acutus, & grauis: acutus dicitur, quia celeriter mouet, grauis, quia tardè, seu remisse: de quibus Plinius lib. 21. cap. 7. Oportet tamen aduertere vltimo loco, ex cap. 4. de sensu, & sensibili, & ex Galeno libr. 4. de simplicium medicamentorum facultate, c. 21. odorem quandam esse, qui ad alimentum ordinatur, & gustum prouocat, unde consonantiam habet cum sapore, nam suauis, & delectabilis odor coniungitur optimo saporis, & è contrario, ac sensus talium odorum maxime inest brutis, quod fuit necessarium, cum quæ ab eis gustanda sunt per solum odorem ab alijs documentis discernant, visui enim sape alimentum est delectabile, quod tamen gustui esset nocium, itaque odorandi facultas necessaria fuit maxime brutis, ut prænunderet gustui conditionem cibi, fuit item necessaria, ut alimentum distans sentire possent. Alij sunt odores, qui per se delectant, neque mouent appetitum, ut passim experimur in floribus, atque suffutibus, tales vero consonantiam non vendicant cum sapore, imo sape suauissimi sunt, sapor autem amarissimus, quod Galen. supr. notat, & Aristotel. text. 95. Plinius libr. 15. cap. 18.

CAPVT XXIV.

Quo modo odor medium, & olfactum immutat.

Quævis præcedenti questione de odore, & sapore dixerimus, propter eorum affinitatem, in hac tamen questione prosequemur tantum de odore, superest autem de illo dicere prout sensibilibus est, de modo videlicet, quo sensum immutat. Atque primo supponendum odorem à longe im-

SVARE Z
de Angelis, op
re 6. d. rum, et
anima.

Tom. I. lib. I.

cap. I. par.

D. V. 2.

Instantia
satisfit.

9. Assertio
pro sapore.

Pro postre-
ma parte et-
suis de spe-
ciebus apo-
rum, & odo-
rum com-
muniter.

De saporibus
peculiariter.

Opinionis
adversae de
diffusione
vaporis per
medium.

2.
1. Premun-
tialium.

Secundum.

Probatur 1.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

Quinto.

Odor alere
fabulosum.

3.

Circum 1. par-
tem cuius
diffusionem
reali esse
ad olfactum
aliter requi-
runt, illi
coram non
requirunt.

Quaestur.

Scribitque Plinius lib. 10. cap. 70. Philoponus de Anima, fol. 59. col. 3. S. Thom. de sensu, & sensibili, lect. 14. Hoc posito, quæstio est de modo diffu-
sionis per medium. Auicenna 6. naturalium, p. 2. cap. de olfactu, sentit odorem non aliter posse diffun-
di, quam realiter. Quæ fuit sententia Platonis, ut
refert Albert. tractatu 3. cap. 23. Commentator ve-
rò ad textum 97. ex alio extremo credit rem odo-
riferam solum emittere species intentionales,
quem sequitur Nyphus.

Hac tamen in re duo habentur certa. Vnum
qualitatem odoriferam non posse ita diffundi per
aerem, aut aquam, ut in eis subieceretur, cum odor
non sit actiua qualitas, sicut nec color medium-
que incapax illius sit, cum in eo requiratur mixtio
qualitatum primarum, unde denuo non produ-
citur, nisi ea mixtione posita, ad quam consequi-
tur: cum autem medium ab odorabili immuta-
tur, illa mixtio non intercedit: ergo, &c. Alterum
est à re odorabili diffundi odorem realiter per me-
dium, quare cum non diffundatur inhærendo æ-
ri, ut dictum est, oportet ut exhaletur aliqua sub-
stantia tenuis ad modum fumi deferens ipsam
qualitatem. Atque ita intelligitur Aristoteles 2. de
Anima, textu 127. dicens aerem pati ab odore, non
quod recipiat subiectiui in se odorem, sed quod
per aerem deferatur. Atque hoc euidentissimis ex-
perimentis patet. Primò quia ablieta re odorifera
medium per multum temporis censeruat odore:
non posset autem conservare solas species, quia
pendent in cõseruari ab obiectis: ergo manet ipsa
qualitas in aliqua tenui substantia. Secundo, sæpe
non redolet materia odorifera, nisi caleat, & fu-
mum quandam, vel halitum spiret, ut patet in thi-
re, ideoque melius odore percipimus vere, quam
hyeme, quia frigus impedit exhalationem. Tertio
experimur odorem inuolucris conservari, & alias
facile diffili, namque sola emissio specierum abs-
que substantiæ vaporazione non minueret quali-
tatem, ut in colore patet, hac enim de causa rosa
evaporando marcescit, & poma corrugantur.
Quarto manus rem odoriferam atrectans redo-
let: non ob species solas, ut patet: non ob produ-
ctum odorem in manibus, ut ex dictis liquet: ergo
ob aliquam substantiam odorem, quæ illis adhæ-
sit: unde & abluendo facile odor perditur. Quintò
odores nonnunquam plurimum cerebro profunt,
cuius causam reddit Aristoteles de sensu, & sensi-
bili, capite primo, quia cerebrum frigidum vapo-
re odori, utpote calido, temperatur, ac fouetur,
qua de re Aristoteles ibidem cap. 2. & sectione 13.
problematum, quæstione prima, atq; in hoc con-
ueniunt ferè authores: imò propter hanc evapo-
rationem Pythagorici dixerunt odorem nutrire,
quod Aristoteles improbat eodem li. de sensu, c. 5.
nam substantia illa nutritioni idonea non est, neq;
ad stomachum descendit, unde fabulosum vide-
tur, qd Plinius l. 7. c. 2. refert quosdam ore castos, o-
dore tantum ali, quem naribus trahunt.

His ita statutis difficultas rigit, an ad odorem
sentiendum oporteat illum realem vaporem sub-
stantiæ peruenire vsque ad olfactum, nam Auicenna
suprà, & alij affirmant, D. Thom. lect. 20. in
secundo de Anima, scribit hoc posse quidem con-
tingere aliquando propter vehementiam odoris,
non tamen esse necessarium, sufficereque species
intentionales. Idem docet in 2. distinct. 2. quæstion.
2. artic. 2. ad 5. Philoponus 2. de Anima, fol. 63. col. 1.
& 2. Bgidius text. 100. dub. 2. utque Caiet. & Ia-
uelus, denique Colonienſes de sensu, & sensibili,
cap. de odoratu: quæ sententia mihi probabilior
est, & probatur primo, Sensatio odoris sit ad lon-
gissimam distantiam, de vulture enim scriptores
produnt olfacere ad 50. miliaria, non est autem
scredibile substantiam odorem ita longe posse

diffundi, atque Albertus Magnus 2. de Anima,
cap. 25. refert in Grecia, alij apud Troiam tantam
fuisse stragem, ut Tygrides, & vultures odore ca-
dauerum allicerentur ab spatio leucarum 500. Re-
sponderi solet tunc quidem deferri exhalationes
odoriferas, vento præsertim calido eas confer-
uante, & fouente, sic enim tempore pestis vitia-
tum aerem peruenire longissimè. Sed obstat,
quoniam licet integra cadauera resolverentur in
rarissimam materiam, non possent tantum spa-
tium exhalationibus implere: maximè quia odor
versus omnem partem in sphaeram funditur. Se-
cundo probatur, quia si odor multiplicaretur rea-
liter vsque ad olfactum, species intentionalis il-
lius produceretur solum à vapore naribus proxi-
mo, sicque non sentiretur odor existens in obiecto
præcipuo, unde realis odor diffatur, quod est
contra experientiam? Tertio odor est per se primò
sensibilis: ergo est productiuus specierum
quocunque hæret: ergo illas producit existens
in obiecto odorifero, atque adeò ad nares vs-
que, si proportionata fuerit distantia. Confirmat-
ur, quia alias nullum esset medium extrinsecum
ad sentiendum odorem, semperque sentiretur
per contactum physicum inter rem odora-
bilem, & olfactum, essetque olfactus quidam
tactus, sicut de gustu asseruit Aristoteles secundo,
de Anima, capite decimo. Ultimo sensatio odo-
ris per aquam necessariò fit per species inten-
tionales, quia exhalatio odorifera non potest
in aqua cõseruari propter frigiditatem, & humo-
rem, teste Aristotele, de sensu, & sensibili, cap. 5. er-
go, &c.

Superest verò dubium simile ei, quod de sono
tractauimus, an species odoris incipiant multi-
plicari à principio à re ipsa odorifera, an verò so-
lum unde cessat multiplicatio odoris realis. Re-
spondetur à principio multiplicari, quod verò si-
mul exhaletur substantia tenuis, ac identarium
esse: etenim res odorabilis non sentitur per exha-
lationem ab ipsa distinctam, sed per propriam
speciem, quam producit à principio. Rationes et-
iam factæ de sono hic procedunt: obiectioque
in contrarium, quia iam odor in instanti percipe-
retur contra Aristotelem de sensu, & sensibili,
cap. 7. ac contra ipsam experientiam. Sed obiectio
sicut ibi de sono, ita hic similiter soluenda est: ni-
mirum esse certam sphaeram, intra quam res odo-
riferæ sua virtute multiplicare valet species, & in-
tra illam percipi in instanti, esse autem sphaeram
aliam, ad quam perueniant species ratione exha-
lationis adiunctæ, vel ratione calefactionis rei o-
dorabilis, per quam multiplicatio specierum fit
successiuè, quia exhalatio & calefactio successiuè
fiunt. Offert se tamè adhuc duplex argumentum:
vnum quia sensatio odoris perturbatur contra-
rio vento: non fit ergo per multiplicationem spe-
cierum intentionalium, quæ ita planè non pertur-
bantur, ut de visualibus liquet, quibus non obstat
agitatio aeris, quominus per diaphanum propa-
gentur. Alterum, quia odor semper molestus est,
aut iucundus: ergo non tantum peruenit ad po-
tentiam per species intentionales. Ad primum dic-
tamlibet agitationem mediæ, perceptionem sensi-
bilis perturbare, licet non perturbentur species:
id tamen minus apparet in visu, quia immutatio
visus est magis perfecta, ac minus materialis. Ad
secundum negatur consequentia, ut de visione
etiam patet, quæ cum purè intentionalis sit, re-
creat tamen, aut contritatur.

Reliquum est vltimum dubiosum, an ad senti-
endum odorem sit simpliciter necessaria progres-
sio odoriferi vaporis per aliquam distantiam. Re-
spondemus hanc sæpe requiri propter imperfe-
ctionem odoratus, aut rei odorabilis, per se ta-
men

Euasfo:

Instantur:

Secundo:

Tertio:

Confirmatur:

Quarto:

4.

Diffusio spe-
cierum in
intentionaliu
odori ab ob-
iecto incipit,
sicut et sono.

Obiectio du-

plex distinetur

5.

Plurimam
presentiam
dubitatio
resoluitur.

men loquendo non esse necessariam, sed sufficere multiplicationem specierum, quod tantum fortè voluere Commentator supra, & Venetus textu 97. adducta experientia cupressi, & quorundam aliorum corporum, quæ longo tempore aquè redolent, ac sine diminutione: non ergo euaporantur, alioquin diminuerentur, vt in plerisque docet experientia. Et hæc videtur mens Aristotelis sectione 12. problematum question. 10. vbi quaerens, an à re odorabili progrediatur aliquid ad sensum, negatiuè concludit, quia aliàs, inquit, oporteret rem minorem reddi, nunc autem ea, quæ odoratissima sunt, eadem videmus durare. Est & alia experientia: nam res odorifera intra aequam sentitur, vbi tamen nihil exhalat. Accedit tandem ratio, sensus enim à solis speciebus immutantur, species autem fieri possunt absque exhalatione, per se loquendo, cum non habeant necessariam connexionem.

6. *Oppositio ex Aristotele, & D. Th.*
 Oppones Aristotelem de sensu, & sensibili, capit. 2. afferentem, organum olfactus non debere esse calidum, eo quod odorabile, cum fumosa euaporatio sit, calidum est: immutatur ergo ab ipso vapore, utpote à dissimili, alioquin ratio non procederet, & cap. 5. docet vaporatorem odoris illi in sensorium. D. Thomas etià 1. part. question. 78. artic. 3. scribit oportere obiectum olfactus moueri secundum alterationem caloris, vt inspirat odorem. Neuter tamen exigit vaporatorem hanc vt simpliciter necessariam, sed tantum vt magis conducantem: quia etiam communiter, & regulariter fit, necessaria dici potest, maximè in nobis, in quibus olfactus est obtusissimus.

CAPVT XXV.

De organo, & potentia olfactus, ac etiam de medio actusque odorandi.

1. *D.* De organo huius sensus varia est Philosophorum sententia, ad quam diuersitatem intelligendam, notandum, quod in anteriori parte cerebri sunt quasi duæ cellulae, quæ ventriculi cerebri dicuntur, à quibus progrediuntur duo nervi, mammillares appellati, quæ eorum extrema sunt quasi pupillæ: est præterea natus duabus patulus vijs, quibus recta itur ad illos nervos. Igitur sententia Galeni est organum odoratus residere in ventriculis cerebri. Ita habet 8. de vsu partium, & lib. de instrumento odoratus. Idem tenet Auicenna 6. naturalium, part. 1. cap. 5. Albertus 2. de Anima, cap. 26. Philoponus fol. 65. col. 2. & 4. At Vesalius lib. 4. cap. 3. vult organum hoc consistere in ossiculis mammillaribus, quem plerique moderni sequuntur, Magnesijs verò lib. de sensu particulari, cap. 22. sentit per cartilagineas narium deriuari nervos, in quibus consistit sensorium odoratus: Aristotelis sententia obscura est in hac parte, nam section. 13. problematum, quæst. 5. ait in animalibus respirantibus fieri odoratorem, accedentibus odoribus ad cerebrum, vbi tamen non affirmat in cerebro exerceri odorandi actum, sed explicat id, quod sæpe talem actum comitatur. Primo autem de historia animalium, cap. 11. solum dixit per vias narium subministrari olfactum, & lib. 2. cap. 12. de nariibus pronuntiauit continere meatum odorandi, & libr. 4. cap. 8. quod sicut externorum sensuum, ita olfactus constitutum est diuersorium, id est, organum, nam ait, inquit, generi foramina tantum sunt odorandi, cum alijs etiam nares intrent, quo indicat in nariibus constitui organum, & 2. de partibus, cap. 16. ostendit diuersitatem organorum olfactus ex diuersitate narium, & 2. de Generatione animalium, cap. 4. significat organum odoratus oriri à cerebro, sic-

ut organum auditus, atque ad eod alibi residere. In hac re non potest itari certa conclusio: at in primis sententia Galeni odoratorem fieri in cerebro, non videtur probanda, & idem existimo de sententia Vesalii, illæ enim partes de substantia cerebri sunt, cum tamen cerebrum sit sensus omnium sensuum, & ideo nullius organum: sed omnibus caret, nisi fortè tactu aliquo, vnde ab eodem Galeno lib. 3. de causis symptomatum, organum non sentiens cerebrum appellatur, quod optimè illi obiecit Commentator lib. 1. Collectaneorum, cap. 7. & lib. 2. cap. 17. Præterea non est maior ratio cur in cerebro, collocetur organum olfactus, quam visus, vel auditus: ergo, &c. Pro-
 babilior itaque videtur sententia, afferens organum odorandi iacere in interiori parte nasi, quam etiam amplectitur Valles lib. 2. cap. 22. ac confirmat primo, quia odoratio fit in naso: ibi ergo sensorium existit. Probat antecedens, quia ibi est sensatio vbi voluptas, sed hæc in naso percipitur: ergo. Secundo cum vapores odoriferi ascendant vique ad cerebrum confortandum, consonum rationi est, vt olfactus, quasi explorator vaporum locetur ante cerebrum, sicut in gustu obseruatum videmus, esse scilicet in ore collocatum, quasi in ianua, vt possit de cibis iudicare, antequam ad ventriculum demittantur. Addit tamen Valles odoratorem non tantum in nariibus fieri, sed in ipsis visceribus etiam, ac tota ea parte, per quam & ad quam respiratio protenditur, quod putat sensisse Platonem dialogo de natura. Hoc tamen falsum videtur, arbitrorque ante partem illam, in quam incurrunt meatus oris, & nasi ad pulmonem, organum olfactus residere, non vltra: alias sicut respirando per nares odoramur, ita respirando per os perciperemus odores, quod contra experientiam est, ac Philosophos omnes.

Vltimò aduertendum est olfactiendi organum diuersimodè disponi in diuersis animalibus, de quo latè Aristoteles 4. de historia, cap. 10. 2. de partibus, cap. 16. de sensu, & sensibili, cap. 2. Etenim quædam habent olfactum opertum, alia verò minime, quæ differentia, per se loquendo, non est essentialis, vt aduertit Sanctus Thomas de sensu, & sensibili, section. 14. Quæret verò aliquis, quod elementum in hoc sensorio prædominetur, diximus namque organum visus esse aqueum, auditus aereum: Aristoteles ergo de sensu, & sensibili, capit. 2. indicat organum olfactus esse igneum, at in 2. de Anima, textu 130. docet ignem in nullo organo sensuum prædominari, sed oculum, ait, ex aqua, auris ex aere, olfactus ex horum altero consistat: probabilius itaque videtur temperamentum huius organi esse quasi medium inter aquam, & ignem, atque aerem, vt substantia organi consonet obiecto sensus, est enim odor in calido, & sicco temperatis: vnde quandam temperiem requirit: probabile ergo est similem requiri ab ipso sensu. Sed interit, quia organum esse non debet affatim calidum, ac humidum, cum sit in potentia ad actionem obiecti: atque hæc est mens Aristotelis in citato loco de Anima: cum verò alibi illud tribuit igni, non significat ei prædominari ignem, sed quando actum elicit ignem prædominari, quia nimirum calefit à vapore odorifero, vt exornit Sanctus Thomas, & hæc de organo. Ex quibus licet colligere quid sit ipsa potentia odorandi, est enim facultas quædam residens in explicato sensorio intra nares, apta, vt immutetur ab odoribus, illosque sentiat.

Circa actum huiusmodi potentie prædictæ in communi, solum restat aduertendum, animalia tantum respirantia olfacere respirando, atque adeo in aere tantum olfacere, non in aqua, vt docet Aristoteles 2. de Anima, textu 100. canlamque reddidit,

SVAREZ
 de Angelis, op
 re 6. d. 1. rum, et
 anima.

Tom. III

D. V.

Diuerfa sententia de organo olfactus.

Aristotelis in hac re sententia obscura.

reddat, quia intra nasum datur operculum in viâ ad sensum, quod non nisi per respirationem eleuatur. Galenus supra hoc irridet operculum, cum ex anatomia non deprehendatur: vnde causam aliam asserit, non posse sentiri odores, nisi respirando, quia nequeunt aliter penetrare vsque ad ventriculos cerebri: hæc verò ratio falsum supponit, estque insufficient, quia si via ad olfactum non esset occlusa, nulla esset ratio cur non penetrarent species odoris semel intra nasum posita vsque ad cerebrum, etiam respiratione cessante: est ergo occlusa via operculum autem non est pars aliqua, sicut palpebra in oculo, sed via arctissima in parte interiori nasi, quæ respiratione dilatatur: compressio ergo illius dicitur operculum, vnde eodem textu 100. Aristoteles ait, quod in respirationibus amouetur operculum dilatatis venis, ac meatibus, & ex hoc colligit Aristoteles animalia respirantia non olfacere in aqua, quod de terrestribus intelligendum est, nam quædam sunt aquatilia, quæ respirant, vt rana, 4. de historia, cap. 7. & delphines capite demisso etiam sub aquis odorantur, mouentur etiam ad eam de nocte, cum illam videre non possunt: tunc ergo olfactu ducuntur: quando autem Arist. 2. de Anim. textu 98. videtur homini olfactum propriè tribuere respirando, idem de reliquis animalibus sentit, quæ similem nasi compositionem habent, vt ita in textu centesimo exponit.

CAPVT XXVI.

Utrum obiecta gustus, & tactus immutent potentias realiter, vel intentionaliter.

DE his duobus sensibus, quoniam ipse se magnam vicinitatem habent, & vt deuitari etiam consulamus, simul dicendum est. De obiectis autem eorum secundum naturam, dictum à nobis est, obiectum quippe gustus est sapor, obiectum verò tactus sunt qualitates primæ, aliæque nonnullæ ex eis profucentes, de quibus in 2. de Generatione egimus: solum ergo restat explicare modum quo hæc obiecta immutant sensus: opinatur enim aliqui immutare illos sola materiali alteratione, quam sententiam defendit Valles. lib. 2. c. 29. Quæ probatur primo, nam dicti sensus, quoties sentiunt materialiter alterantur, vt experientia constat: hoc autem sufficit, vt obiectum sentiri dicatur: ergo. Secundò si tactus sentiret per species intentionales, etiam si in organo tactus esset calor, vt quatuor, posset nihilominus tactus percipere calidum aliud, vt quatuor: consequens est falsum: ergo. Patet sequela, quia realis calor, & species caloris non repugnant esse simul: ergo licet habeat calorem, vt quatuor realiter, recipere poterit species alterius caloris, vt quatuor: ergo, &c. Tertiò si per species intentionales eiusmodi sensus agerent, vtique in instanti agerent: nam productio specierum instantanea esse potest. Consequens est falsum, cum ignis, verbi gratia, applicatur successiue, magis, ac magis sentiat: ergo, &c.

2. Difficultas huius questionis potissimè habet locum in tactu, penderetque eius decisio ex alio puncto, an quando manus, verbi gratia, sentit calorem, illum sentiat, quem subiectat in hæsiu, an eum, qui est in calefaciente: nam si calorem percipit in hæsiu, ipse erit sufficiens ad causandam sensationem sui absque specie alia: si verò sentit in altero subiecto existentem, necessaria erit species: hinc ergo incipiendo sit prima conclusio. Gustus, & tactus non sentiunt qualitates suis organum inherentes, sed qualitates rerum eos alterantium. Hæc conclusio, quod ad gustum attinet,

est mihi certa: experientia quippe euidenter docet, gustum non percipere saporem sibi inherenter: sed rei sapidæ, ac distinctæ. Et ratio id demonstrat, sapor enim qualitas actiua non est, sicut neque odor, solamque resultat ex mixture primarum, vnde quando Aristoteles 2. de Anima, textu 126. ait corpora insensibilia pati non nihil à gustabili, materialiter intelligendum venit, id est, non rem gustabilem, vt sic per saporem aliquid agere in rem insensibilem, sed per humorem saporis coniunctum. Quod verò ad tactum attinet, aduertendum, illum per multa membra extendi, quæ inæqualiter affecta esse possunt à qualitatibus tangibilibus. Est ergo sensus conclusionis quoad hanc tangendi facultatem, nullam partem tactu præditam sentire calorem, vel alias qualitates sibi inherentes: posse tamen sentire calorem partis vicinæ, si sit excellentior. Quo certè modo aliquando sentimus calorem ab intus: semper ergo is qui sentitur calor, alterius rei est, vel partis calefacientis, non is qui inheret parti sentienti.

Probatur ergo conclusio sic declarata primo à paritate rationis aliorum sensuum, nullus enim eorum sentit sibi inherenter qualitatem: ergo neque tactus sentiet calorem inherenter sibi. Secundò, quia iam tactus continuo sentiret, quia semper aliqua qualitates primæ ei inhererent: consequens verò est contra experientiam. Dicitur fortè non sentire qualitates secundum gradus sibi connaturales, sed secundum excessum. At hinc saltem sequitur quoties calor, vel frigus inheret in gradu præternaturali, continuam sensationem in tactu dari, quod repugnat experientiæ: nam si quis manum igni applicet, sentit calorem, si remoueat, non sentit, & tamen aliquandiu durat calor manus intensior, quam sit ipse naturalis. Præterea arguitur contra euersionem. Nam si calor naturalis remittatur, & postea intendatur, si que ad debitam intensionem naturalem, talis calefactio, sentietur: ergo calor in naturali intensione tactu percipitur, atque adeo, si calor inherens, & connaturalis sentitur, semper planè sentietur. Occurrunt alij tactum non sentire calorem in facto esse, sed in heri, hoc verò falsum est, nam quod sentitur primo, & per se, qualitas sensibilis est, hæc autem calor est ipse in facto esse: nam in heri motus vocatur, atque inter sensibilia communia ponitur. Tertiò arguitur principaliter, nam tactus maiorem calorem percipit, quam sibi inheret: ergo non percipit sibi inherenter, sed potius rei calefacientis, si enim proprium sentiret, illud certè, & non maiorem sentiret. Antecedens verò ostenditur. Nam cum quis igni applicatur, sentit illico, vehementer, ac molestem calorem: & tamen totum nondum recepit: tum quia longiori egeret mora: tum etiam quia si ab igne moueatur, protinus illam caloris vehementiam non sentiet. Quartò arguitur, nam tactus sentit duritiam, & mollietatem, & similes alias, euidentis vero est non sentire eas sibi inherentes, sed inherentes rei tactæ, vt duritiam lapidis: ergo idem modus sentiendi datur respectu qualitatuum primarum, nam vnus sensus vnus est sentiendi modus. Et confirmatur, quia calor igni inherens qualitas sensibilis est: ergo potens immutare tactum sufficenti modo, vt sentiat: ipse ergo est, qui verè sentitur.

Sed contra. Qui à sole calefit, calorem sentit, non solis, quia nullus in illo est: ergo sibi inherenter. Negatur tamen consequentia, ac dicendum vnquamque corporis partem sentire calorem sibi proximum, omnes verò calorem tum corporis circumstantis, tum etiam sanguinis, qui intenditur, effunditurque ad partes exteriores. Denique sentiri etiam calorem exhalationum, quæ à sole

Probatur quoad gustum.

Notatio pro probatione quoad tactum.

3. Probatur 1.

Secund.

Enaso excluditur.

Et impugnat.

Altera enaso refutatur.

Tertio.

Quarto.

Confirmatur.

4. Obiectum cuiusdam modum percipit.

gen.

Non satis-
facit.

generantur. Verum hæc omnia minime satisfi-
cunt, fingere enim nos immediate à sole calefieri,
tunc planè ex vi actionis illius calorem sentire-
mus, non quidem hærentem nobis, tum propter
rationes pro conclusione adductas, tum quia ad
solem applicari maiorem sentimus calorem, quam
fit in corpore : nam à sole dimoti minorem senti-
mus : cum tamen totus perficitur, qui hærebat cor-
pori. Ad obiectionem igitur dico sentiri ipsammet
Solis virtutem calefactiuam, vt vicem caloris sub-
stituit, quod sic explico : nam virtus illa produciendo
calorem in nobis, producit etiam in tactu inten-
tionales species eiusdem rationis cum ijs, quas ip-
se calor ignis produceret : sic ergo à nobis Soli ex-
positi sentiuntur caler, quæ tamen ratione supra
ostendimus visum aliquando intueri sub ratione
coloris, id quod verè coloratum non est, habet ta-
men virtutem ad coloris species producendas.
Vnde sicut ea visione fallimur, si non corrigamur
intellectu, ita tactu illo labemur iudicando solem
calere, si non succurrat intellectus.

5.
2. *Affertio*
probatur 1.

Ex his sequitur secunda conclusio. Sensus, tactus, & gustus immutantur à suis obiectis per species intentionales. Probatum primò : quoniam hi sensus qualitates extrinsecas sensibilibus cognoscunt : ergo recipiunt ab illis similitudines ad cognoscendum. Secundo arguitur speciatim de gustu, nam vt percipiat saporem, immutari ab illo debet, non immutatur autem materialiter à sapore ipso, vt ostensum est: ergo immutatur intentionale. Tertiò arguitur similiter de tactu, non enim percipit suum obiectum per alterationem realem, & physicam, vt hætenus est probatum: ergo per intentionalem. Dicitur foris hætenus tantum esse probatum à tactu non percipi calorem, verbi gratia, sibi inhaerentem, non tamen esse ostensum calorem inhaerentem non esse rationem sentiendi externum: sed hoc eisdem rationibus probatum manet, tum primò in qualitatibus alijs à primis, vt duritiæ, & molliæ, &c. quæ sibi similes non producant in tactu: talium ergo sensatio fiet per species, vel certè per earum modificationem: tum secundo, quia calor, qui sentitur, maior est, quàm qui inhaeret, vnde non potest ille per hunc sentiri. Denique vniuersalis ratio est, quòd eiusmodi qualitates reales nimis materiales sunt, vt per se ipsas possint actuari sensus, efficere quæ sensationes : ergo per species intentionales id præstat.

6.
Difficultas
suborta ex
d. 24.

Sed hinc difficultas suboritur. Nam si res ita habet, cur calor in haren organo tangendi non efficit in eo sui species, ac sentitur? Si quidem eas potest efficere in subiecto alio : huius argumenti solutio, & eorum, quæ initio posuimus, pendet declaratione modi, quo fit immutatio in his sensibus, præsertim in tactu. Est ergo notandum, qualitates primas, duas vendicare actiones circa organum tactus, aliam naturalem, productionem scilicet sui similis, aliam intentionalem, specierum videlicet: inter quas actiones hic naturalis ordo esse videtur, vt intentionalis supponat naturalem, neque hæc solitarie, non enim tactus calidorem percipit, nisi quando actu calefit, quod si- gnum est tunc solus tactus intentionaliter etiam immutari: idque docet experientia, rationem verò à priori non video aliam, quàm quod hic est naturalis modus, & ordo istarum qualitaturn in agendo, fortasse ortus ex imperfectione tum ipsius tactus, qui purè intentionaliter immutari non valet, tum qualitatum tangibilium, quæ species intentionales non nisi per mixtas materiales actioni diffundere possunt: hæc igitur de causa calor sui speciem non efficit in subiecto, cui hæret, quia non potest illud materialiter alterare: hæc item de causa non potest, actus præcipere qualitates, nisi fe-

condum excessum, quia non potest à minori, vel
aquali alterari, & ex consequenti nec intention-
liter immutari. Hac denique de causa productio
eiusmodi specierum fit successivè, quia successivè
intenditur, verbi gratia, in organo calor. Non tam-
en ita procedit actus, ut nunquam plus repræ-
senter species, quam alteraturum fit organum: op-
positum enim coningere ostendimus supra: op-
pedit ergo actus servata proportione quadam iux-
ta multitudinem, & intensiorem formæ agentis,
nam species vtrumque repræsentant, ac proinde
plus valent repræsentare, quasi pro organipius
materiali alteratione. Est etiam successiva productio
eiusmodi specierum secundum partes di-
versas, ad quas successivè diffunditur calorificus,
& per hæc patet solutio ad argumenta initio po-
sita.

CAPVT XXVII

*Quenam sine organa sensuum, gu-
stus, & tactus.*

DE actibus horum sensuum nihil dicendum superest, præter quæ in communi dicta sunt, & ideo ad organa, & potentias accedendum. Ad gustu notandum, continere Philosophos, eius organum esse linguam. Ita Aristoteles 1. de historia, cap. 11. & 15. 2. de partibus, cap. 17. non tamen intelligere exteriorem partem linguæ sensorium esse, sed neruum interiorem, ac mollem, dissimilemque per interiores linguæ partes, teste Galeno lib. 16. de usu partium, cap. 3. ipsa verò pars exterior, r. potè porosa, est insitæ medijs in hoc fenulo, vt docet Aristoteles lib. 1. de Anima, cap. 10. & 11. Sed de compositione linguæ videndus Vesal. 2. de fabrica, cap. 19. & lib. 4. cap. 6.

De organo tactus maius est dubium, quidam
putant esse in corde, alias vero partes corporis ef-
fesse medium. Hanc tribuunt Aristoteles Nyphici-
tato loco de Anima, & Simplicius textu 166. The-
mistius cap. 40. & infinuat Aristoteles de sensu,
capit. 2. de luenture, cap. 2. de somno, cap. 1. & 2.
de partibus, cap. 10. Hæc tamen sententia falsa est,
si velit sensum tactus in corde tantum reidere,
calor enim in manu etiam, & non semper in cor-
de sentitur, nec est credibile Aristotelem id puta-
sse, sed ut plurimum vigere in corde sensum tan-
gendi. Alij dixerunt sensorium tactus esse neruum
per totum corpus differtum, qui fubest carni, &
cuti. Ita Themistius cap. 39. Albertus tractat. 31. &
34. Auerrois textu 108. D. Thom. lection. 22. Xi-
gidius, & Thienensis textu 112. Aristoteles etiam
textu 116. & 2. lib. de partibus, cap. 2. scribit car-
nem esse medium tangendi: intus tamen esse ip-
sum sensorium. D. Thom. autem opusculo 4.
c. 3. vult carnem non esse purè medium, sed quo-
dammodo organum, eo quod in illa fiat appren-
hensio rei tangibilis, in neruo tamen integrari iu-
diciu: & ferè idem ait Auenenna 6. naturalium,
p. 2. cap. 3. Algazelus lib. 2. tract. 3. cap. 4. dum aiunt
organum hoc non esse solam carnem, aut solum
neruum, sed carnem neruofam. Aliiter tamen opi-
natur Galenus 1. de temperamentis, cap. 10. & de
placitis, cap. 2. statuens organum tactus in cute,
quod fit temperatur: carnem enim esse nimium
sanguinem, & calidam, neruum frigide nimis
exanguem, cutem verò medio habere modo.
Aliorum denique opinio est omnes partes corpo-
ris esse sensorium tactus, exceptis his, quæ ter-
restres nimium sunt, ac dura, vt ossa, dentes, & vi-
gues, experientia namque constat, si nudum os
diuidatur, non sentiri dolorem, quæ enim in his
partibus sentiri creditur, in adiacentibus reuera
sentiri aiunt. Hanc videtur docuisse Aristotelem 1. de
historia,

historia, cap. 4. 2. de partibus, cap. 1. 5. & 8. Alexand. 1. de Anima, cap. de tactu, Philopon. fol. 69. col. 2. Auerrois 2. Collectaneorum, cap. 8. quæ sententia mihi verior videtur.

3. *Authoris hypothesis.*

Sic ergo conclusio. Organum tactus est ipsa caro, sub qua cutem complectimur. Hanc profecto tenet Galen. Nam loci citati tantum significat in cute vigere perfectissimè sensus tactus, id quod eius ratio solum concludit, neque inficiatur in alijs etiam partibus inueniri. Tenent deinde Fernelius 5. Physiologia, cap. 7. Portius lib. de dolore, cap. 10. Probaturque primò, quia experimur carnem, & cutem sentire, si pungantur, & in vlcere patet aperte, q. sentiat caro. Respondet tamen Aristoteles cap. 11. tendi ibi pelliculam valde tenuem, ideoque facile fieri sensationem per illam, & etiam exempla illius confirmant: hæc tamen euasio mera videtur fuga, atq. experientia negari non debet, ubi ratio non virget, experimur v. d. quod in cute, & in carne detecta cute sentimus. Secundò probatur.

Probatur. Primo.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

Obiectio remouenda.

4. *Obiectio triplex contra conclusionem.*

Ad primam.

Ad secundam.

aliunde tamen videntur duriores, quæ vt sensum habere possint: de cerebro porro ait Albertus tactu nullo modo habere, Aristoteles vero 2. de partibus, c. 7. & 10. habere stupidissimum: at Galenus lib. de plenitudine, c. 5. scribit cerebrum, & spinalem medullam inter ea censeri, quæ tactum obtinent, quâuis 1. 3. de causis symptomatum, cerebrum appellet organum non sentiens, quod parum sentiat. Jam de nervis, cartilagine, & similibus Aristoteles 2. de partibus, c. 8. indicat ea non sentire, ac similiter c. 7. & 10. de membris exanguibus, & lib. 1. de historia, c. 16. & lib. 3. c. 4. inter exanguia membra hæc numerat: quare in hacre nihil potest certum esse, & ideo in conclusione posuius cutem nomine carnis comprehendere, quia intraq. refidet apertius tactus propter moderatum earum temperamentum: alie verò partes magis, vel minus sentiunt, secundum quod magis, vel minus accedunt huic temperamento. Itaque solæ illæ carent tactu, quæ densissimæ sunt, & terrestres.

Quæ partēs censentur carere tactu.

Tertium argumentum est potissimum fundamentum sententiæ, quam tenuerat Aristoteles in 2. de Anima, & sequentium illum, putant enim esse impossibile obiectum sensus si contiguum sit organo, sentiri, ita intelligentes proloquuti, quod in argumento assumitur, ac sanè ea videtur mens Aristotelis textu 75. 98. & 116. ait enim inter sensum, & obiectum semper debere esse aliquod medium, ea tamē differentia, q. in visu, auditu, & olfactu medium sit extrinsecum, id est, corpus distinctum, vt aer, vel aqua, in gustu autem, & tactu sit intrinsecum, nimirum pars aliqua animantis: sed vniuersa, hæc doctrina falsa videtur. Et in primis illud, inter obiectum, & organum debere medium aliquod intercedere: in primis enim contingit sibi sentiri cutis vt calorem ignis, si intra illum existat, ubi euidens est nihil mediare: in odoratu etiam euaporatio odorifera subit aliquando vsq. ad cerebrum, atq. adeo vsque ad organum odoratus, vt colligitur ex Aristotele sectione 16. problematum, q. 5. & de sensu, & sensibili, cap. 2. & 5. tunc verò etiam sentitur odor: sonus quoq. vehemens prope aures, realiter illat: vt vsq. ad membranam, & fortasse per poros vsque ad auditum, & tamen percipitur. De gustu patet euidētius, ait siquidem Aristoteles textu 104. ad saporem percipiendum requiri humiditatem, vt gustabile humefcat, & in substantiam quodammodo liquidam abeat, vt subiret poros linguae vapor deferens saporem, quo melius queant tactum immutare: ergo licet subintrent ipsum organum melius immutabunt. Hinc humor salivæ datus à natura, vt scilicet cibos humefcet: hinc etiam caro linguae porosa est, quo sapor facile subintrent, vt Aristoteles ibidem ait, & 1. de historia, c. 15. & 2. de partibus, c. 17. ac D. Thomas, & alij, vnde & ipsius linguae humectatio requiritur, quæ rarior, solutiorq. fiat: contrariaque ratione infirmi attente lingua saporem non percipiunt: hinc deniq. ciborum comminutio, quod integri ad organum vsque penetrare nequeant: constat ergo gustabile quoq. melius percipi, quando realiter ad gustum pertingit: illud ergo proloquium falsum est, quod ratione etiam ostenditur, nam ad sentiendum requiritur obiecti applicatio, vt immutet sensum per species: hæc autem immutatio non impeditur, esto obiectum contiguum sit organo: quare, &c. atq. ita frequentius opinantur scriptores, insinuatque D. Thomas 1. p. quæst. 78. art. 3. ad 4. & in 2. dist. 2. q. 2. art. 2. ad 4. & 2. de Anima, lectione 14. Caietan. ibidem, Albertus 1. de homine, tract. de tractu q. penult. & 2. de Anima, tract. 3. c. 1. Duran. in 2. d. 13. q. 2. n. 10.

Pro 3. argumēto opinio faciemus sensibile supra sensum non sentiri.

Oppositum verū probatur inductione per externos sensus.

Probatur etiam ratio.

Et authoritate.

6. Corollarium.

Ex quo colligitur primò falsam quoque esse illam differentiam tactus & gustus, respectu aliorum sensuum, neque enim in his duobus sensibus

In quibusdā corporis partibus fit sensatio, in quibusdā dicti nerui nō reperiuntur, neq. in eis distinguī potest caro, quæ sit mediū, & quippiam aliud, quod sit organum, vt in stomacho, & venis: ergo, &c. Tertio. Organum cuiusque sensus in ea parte, refidet, in qua vīditur temperamentū ei debitum, sed temperamentum optimū tangendi in cute datur, deinde in carne, tum in alijs partibus: ergo in eis refidet organum tactus. Probatur minor: nam tactus circa qualitates primas versatur: vnde temperamentū eius accommodatum erit, in quo tales qualitates magis ad æqualitatem fuerint redactæ, sunt autem redactæ magis in cute, carne, &c. quàm in neruis: ergo, &c. Quarto arguitur à fine, quoniam tactus datus est animantibus, vt tueri possent vitam ab externis nocumētis: ergo oportuit diffusum esse per partes oēs corporis capaces illi. Nec dicas hoc argumētō probari posse ossa quoq. habere tactum: considerandum enim est in membrorum generatione, & compositione naturā semper agere quā bene potest, attento scilicet modo vniuersaliūque membri, & fine, ad quē corporis partes ordinat, ossa autem ordinantur, vt sustineant totam corporis molē, & ideo oportuit fuisse durissima, atq. inepta ad sensum tactus: prout autem natura, vt partes, quæ non sentiunt, munirentur ijs, quæ sentiant ad illarum bonum, & tutelam, vnde rationabiliter potest concludi cutem quæ natura totum corpus vestiuit sensum etiam habere, vt possit totum defendere.

Contra conclusionem autem sunt argumenta aliarum opinionum. Primum est authoritas Aristotelis, secundum quia multa animalia tactū habent, non tamen carnem, vt exanguia, de quibus Aristoteles 4. de historia, c. 3. 1. Tertium ex Aristotele, quia sensibile super sensum non causat sensationem, sed calor super cutem, & carnem positus sentitur: ergo non à cute, sed ab interno organo fit sensatio. Ad primum respondetur Aristotele mutasse sententiam, nam prius scripsit libros de Anima, quàm de animantibus, vt ordo illorum docet, vnde in posterioribus sæpe citat priores. Secundum argumentum etiam militat contra arguentes, sunt enim multa animalia habentia tactum, quæ neruum illum non habent: dicendum ergo cum Aristotele in eiusmodi animantibus aliquid proportionale carni esse organum tactus, vt palā explicatur, quod magis exprimit 1. de historia, c. 4. & 2. de partibus, cap. 1. Albert. 2. de Anima, iniquiens additum proportionale propter animalia, quæ carnem non habent, tum etiam propter partes alias, quæ caro non sunt, sed carni similes, aut ei commixtæ, vt dentes, quos ait sentire iuxta Galenum & Aristotelem sect. 3. 4. problematum, q. 2. & 3. quod fortè verum est, atq. experientia consonū,

bus intercedit necessarium medium intrinsecum, ut ex dictis liquet, nec in reliquis semper intercedit extrinsecum, aut ipsi tantum valent per medium extrinsecum sentire, nam tactus quoque sentire potest calorem rei distantis, immutari quoque per aërem, aut corpus aliud. Nec dicas tunc etiam medium intrinsecum immutari, nam quando sola cutis percipit calorem ignis, solum ibi est medium extrinsecum. Item adducta differentia non saluatur, nam visus quoque cum intrinseco medio simul, & extrinseco intuetur, gustus tamen, quoniam sapor qualitas actiua non est, non immutatur fortasse per medium extrinsecum, nisi dicamus aërem in poris linguae, medium extrinsecum esse: adde quod nec proprium sit harum duarum facultatum sentire per medium intrinsecum, id enim vendicat etiam auditus, & visus.

Secundo colligitur, quàm verum sit dictum proloquium, si namque intelligatur sensibile inherens organo sensus, ab eo non sentiri verum est, atque in auditu, olfactu & gustu patet, cum sensibilia eorum inepta sint adhærere organo, sonus scilicet tantum inest aëri, odor verò, & sapor, quia actiuae qualitates non sunt, subiectum sibi non disponunt, sed sibi accommodatum supponunt, qualia non sunt odorandi, gustandique organa, tactus deinde qualitatem sui organi non percipit propter rationes supradictas: visus denique non percipit lumen existens in pupilla, quia illius speciem non recipit. Et hæc est vniuersalis ratio, quia obiectum inherens organo non actuatur sensum intentionaliter. Quod si proloquium velit sensibile contiguum sensui ab illo non percipi, in rigore verificatur solum in visu, eo quod ad videndum requiritur obiectum illuminatum, non potest autem illuminari nisi per medium: quia si forte obiectum contiguum visui ponatur, aut ipse laedetur, aut claudetur palpatæ. Lumen tamen interni medij, attiguique visui fortasse conspicitur per medium medij, sicut supra diximus de lumine externi aeris. In alijs porro quatuor sensibus, nec proloquium habet verum, nec ratione probatur. Dices, obiectum debet immutare sensum per species intentionales: ergo medium requiritur, in quo species reddantur quodammodo spirituales. Neganda tamen consequentia, species enim non sunt intentionales ex medio, sed quia obiectum vim habet illas producendi, sensusque illarum est capax.

Tertio colligitur quodnam sit medium gustus, & tactus, nam per se loquendo, nullum est necessarium, licet aliquando intercedat. Respectu quidem tactus id omne est medium quod potest recipere primas qualitates: alijs verò quæ primæ non sunt, ut durities, &c. non quodlibet tale medium deseruit, nam nec per aërem posset sentiri durities, nec item per corpus aliud nimis durum: nullus enim tangeret duritiem lapidis tangendo ferrum. Ita Aristoteles 2. de Anima, textu 108. corpora dura se immediate non tangere, tactus autem in corpore duro est: ergo non potest tangere durum aliud sine medio. Assumptum tamen est falsum, possunt enim duo corpora solida immediate se tangere, & maxime in aëre, lapis enim super terram cadens eam immediate tangit cum non detineatur in aëre. Vide Thienensem textu 113. Apollinarem q. 31. art. 1. Idem & in aqua patet,

possunt enim duo corpora ita esse coniuncta sub aqua, ut nihil eius interiaceat: si tamen corpus solidum sub aqua existat, corpus cadens (ait Aristoteles) illud non tangeret immediate, quod forte ita euenit, quia aqua, ut pote fluida facile adheret corpori. De gustu fortasse verum, non posse percipere obiectum nisi realiter tactum, eo quod sapor qualitas actiua non sit, sed potius nimium materialis, ideoque diffusiva specierum non videatur, citra materialem contactum, imò requiritur vterius quod gustabile fricetur intra os, quodque humectat salua.

Quarto collige ex dictis, horum sensuum notiones: gustus ergo dehmur qualitas perceptiua saporum residens in nervo linguae tanquam in proprio organo: tactus vero est qualitas cognoscitiua tangibilium qualitatum residens toto fere corpore animantis. Et hæc de singulis sensibus exterioribus dixisse sufficiat.

CAPVT XXVIII.

De numero exteriorum sensuum in se, & in ordine ad subiecta in quibus sunt.

Postquam dictum est de sensibus exterioribus, singulatum agendum superest de eorum sufficientia. At primò sint ne plures, vel pauciores, quàm quinque. Deinde quot eorum singulis animalibus in sint. Circa primum sit conclusio. Quinto de his quæ tantum sunt exteriores sensus. Probatur ex 1. Considera per se & ratione, nam quinque sunt sensibilia, quæ per se primò immutant diuerso modo sensus: nec eorum aliquod plusquam ab vno sensu externo percipi potest: tot ergo erunt sensus eis correspondentes. Antecedens explicat Diuus Thomas 1. p. q. 78. art. 3. hunc in modum. Obiectum sensibile per se & proprie est immutatum sensus: ergo diuersa ratio sic immutandi diuersum sensibile constituet, & ex consequenti diuersum sensum postulat. Porro dicta immutatio quinque modis variatur, quoddam enim obiectum immutat sensum purè intentionaliter, ac sine mixtione materialis actionis, & huiusmodi est obiectum visibile: aliud immutat intentionaliter, facta tamen materiali immutatione in ipso obiecto, idque dupliciter, nam vel ea materialis immutatio est tantum latio, & sic constituit obiectum audibile, vel est etiam alteratio, & sic constituit odorabile, quod ordinariè prius calefit, quàm immutet potentiam. Aliud tandem est obiectum intentionaliter etiam immutans admixta simul materiali immutatione subiecti, seu organi, quod adhuc dupliciter potest contingere, nam vel materialis hæc immutatio est per eandem qualitatem sensibilem, & ita constituitur obiectum tangibile, vel per diuersam aliam, & ita constituitur gustabile: illius enim immutationi intentionali admisceatur realis humectatio: hoc ergo modo distinguuntur quinque sensibiles, & consequenter sensus quinque. Deductio hæc D. Thomæ est quidem probabilis, neque in tali materia succurrat ratio euidentior, solum aduertatur, licet materialis immutatio per accidens admisceatur intentionali: ex coniunctione tamen ferè inseparabili ipsius cum intentionali, rectè argui diuersitatem eiusdem intentionalis, nam quo magis talis immutatio admixta est actioni materiali, eo imperfectior deprehenditur, quo verò est purior, eo est perfectior.

Porrò discursus hic, siue argumentum probat optimè non esse pauciores sensus, quàm quinque. Nam plures non esse probatur à forma, quia forma, seu modus alius immutandi non inuenitur. Item à subiecto, quia præter quinque organa istorum sensuum nullum experimur aliud. Item à fine,

SVAREZ
de Angelis, opus
6. de anima et
anima.

ETOM TOM
11 111
111 111
111 111

D. V. 2

7.
2. Corollarium.

Sensibile
inherens
organo non
sentitur.

Contiguum
autem sensui
ab
alijs sensibus
præter visum.

8.
3. Corollarium.

fine, nam quinque sensus sufficiunt animantibus, ut patet experientia: his enim instructi nullam deprehendimus indigentiam vltioris sensus: quolibet autem destituti sentimus non minimam: ergo signum est hos sufficere, & esse necessarios, quâ rationem prosequitur Albertus libr. 2. tract. 4. c. 5. Denique in homine est natura sensitiua in suprema perfectione: habet ergo in ea omnes potentias, quas exigit perfecta natura sensitiua: non ergo plures sunt in rerum natura.

3 Circa hanc tamen primam conclusionem in-
 Difficultas duplex con-
 tra 1. a-
 1. f-
 surgunt difficultates duae ex Aristotele lib. 2. de A-
 nimia. Prima in cap. 10. quod gustus sit quidam ta-
 ctus, idque etiam repetit 2. de partibus. cap. 3. non
 ergo putat Philosophus tot dari sensus. Secunda

Ad 1. difficul-
tatem com-
munis solu-
tis.

Quisnam quomodo sit
quidam tam-
am.

Replica.

Quorundā
responsio
impugnatur

quæstionē. 2. *vigere maxime in pulpis digitorum* affirmat. Ad argumentum ergo respondetur, nihil repugnare in eodem organo esse sensum tactus, & gustus, nam tactus est quasi vniuersalis sensus vnde in organis etiam aliorum sensum reperiunt.

Circa secundam difficultatem, est varietas opinionum, quidam enim admittunt duos sensus speciei tactus. Ita Auicenna 6. natural. p. 2. de tact. Themistius, cap. 39. Auerroes 2. de Anima, textu 108. Egid. ibid. D. Thom. lect. 23. Albert. summa de homine, tractatu de tactu, quest. 2. Apollinaris in 2. lib. de Anima, quest. 3. Valles 2. controuersiarum. Ratio coram est, quia vnus sensus vnus est primæ contrarietatis: sed in tangibilibus qualitatibus dantur dux primæ contrarietates, ergo duo sunt sensus tactus iuxta quos authores consequenter dicendum esset diuisionem vulgatam sensus externi in quinque sensus, non esse generis in speciebus infimas, sed in subalternas, ita vt tactus, v. g. obduidatur adhuc in duas species, &c. præsertim cum non desint qui humanis sensibus ob coniunctionem cum gradu rationali diuerfitatem specifi- cam sensibus belluarum tribuant, vt libr. seq. c. 1. n. 7. actingemus.

5
*Opinio 1.
 probabilior.*
 Contraria sententia videtur verior, quam tener
 D. Thomas 1. p. q. 8. artic. 3. ad 3. vbi aperte ait sen-
 sum tactus vnum esse in specie. Idem Philopon.
 2. de Anima, fol. 69. col. 2. Simplicius text. 108. Ale-
 xand. in paraphrasi de anima, cap. de tactu. Ven-
 nerus text. 108. Magnellus de sensu particulari, c.
 23. Fern. 5. physiologia, cap. 7. & colligitur ex Ari-
 stotele lib. 3. c. 1. dicente tantum esse quinque sen-
 sus. Quo vèrè non diceret, si plures essent in spe-
 cie vltima. Idem colligitur ex 2. de partibus, cap. 1.
 vbi legitur idem esse sensorium, in quo percipi-
 tur vniuersæ contrarietates tangibiles, & subdi-
 tur, vnus sensorij, (scilicet adæquati) vnum esse
 sensum, quod etiam repetitur in 2. de Anima, text.
 121. Potissima ratio huius sententia est hæc di-
 stinctionem tactum necessariam nō esse, cum om-
 nes primæ qualitates tangibiles habeant eun-
 dem modum immutandi sensum, organumque
 tangendi sit vnum, temperamentumque quantum
 possit fieri, vnus rationis requiritur: superflue igitur
 distinctio inuehitur. Neque ratio facta vrget.
 Primo, quia nulla causa est, cur vnus sensus tan-
 tum sit vnus contrarietatis, licet enim vnus, v. g.
 vnam percipiat contrarietatem, scilicet albedinis,
 & nigredinis, at sensus olfactus tam multos per-
 cipit odores bonos, & malos, vt non vna in eis co-
 ntrarietas, sed plures fortè reperiuntur: nos enim
 solum odorem bonum à malo distinguimus, vt
 contraria, cum tamen non omnes odores boni, &
 mali habeant eandem rationem bonitatis & mal-
 itia: vt ipso etiam sensu notum est: in hac ergo di-
 stinctione quis audeat affirmare multas contrarie-
 tates non inueniri. Hoc enim modo qualitates etiam
 tangibiles reduci possunt ad vnam contrarie-
 tatem primam, quasi genericam, scilicet qualitatē
 nociuam, & prociuam, sub qua tamē ratione plu-
 res dantur contrarietates primæ quæ specificæ,
 nimirum calidum, & frigidum, humidum, & sic-
 cum: sic rursum in saporibus fortasse aliquot erunt
 contrarietates specificæ, quarum vna ad aliam nō
 reducatur sub vna generica, quamuis probabilius
 etiā fit dulce & amarū esse sapores extremos. Secū-
 do respondetur, quatuor illas primas qualitates, co-
 uenire in vno genere cōmuni, q. sit adæquatū obie-
 ctū tactus cōtens sub se duas primas cōtrarieta-
 tes, q. nihil obest vnitati rationis sensibilis, q. in
 omnib. dictis speciebus est eadem ratio sensibilis. Ita
 S. Th. sup. & q. de anim. a. 13. ad 17. & opus. 43. c. 3. al-
 ias vero qualitates tangibiles, quæ 2. de gener. re-
 censentur, ad has primas reduci ab ipso Aristot. ib.
 ac adeo per illas sentiri, fortasseque per illarum
 species,

Varior re-
sponsio ad
replacitum.

4
Circa 2. dis-
ficultatem
opinio 1.

Enumeratio.

5
Opinio 2.
probabilior

prioris opi-
nionis respo-
sis una.

Responsio
altera.

species, non per proprias, ad modum sensibilibus communium. Ad Aristotelem itaque respondetur loqui solum dubitativè, ac disputando, quia tamen sic solet ipse probare suam sententiam, forte ibi censuit esse probabilius, quod non probamus.

6
De 1. principio
in titulo ca-
pituli quoad
tactum.

In secunda parte huius capituli breuiter dicen-
dum est de primo sensuum singulorum anima-
lium, ac dico primo. Nullum est animal tactu cas-
sum. hoc repetit sapie Aristoteles in lib. de Anima,
idemque sentiunt omnes Philosophi. Est equi-
dem sensus hic quasi fundamentum aliorum, vi-
pote maxime necessarius ad conseruationem vitæ
vegetatiuæ. Est rursum imperfectissimus, atque
adeo facile communis. Denique organum illius in
quodam consistit mixtione primarum qualita-
tum per totum corpus diffusa, ac proinde inueni-
tum facillima in omni animali. De gustu vero res est
dubia, quidam volunt etiam esse communem o-
mnibus animantibus. Ita Venetus summa de A-
nima, cap. 34. Apollinaris l. 2. text. 29. vbi duplicem
distinguit gustum: vnum perfectum, qui in deter-
minata parte consistit, discernitque differentias
saporum, & hunc non esse omnibus communem:
alterum imperfectum, qui deseruit sumptioni ali-
menti, discernendo tantum conueniens a discon-
uenienti, & hunc esse communem necessariumque
animantibus, sicut & tactus: tum quia animal po-
test lædi a noxio cibo, quæ fuit ratio concedendi
tactum omnibus. Tum quia animantia perfectius
percipiunt alimentum, quam pure vegetabilia:
hæc autem perfectio in eo est, quod cum delecta-
tione recipiant, discretionemque vtilis a noxio, quod
certe munus pertinet ad gustum. Atque huius opi-
nioni consonat Aristot. 2. de partib. c. 17. scribens
omnia animalia tam sanguinea, quam exanguia
habere eam partem quæ saporibus sentire possint. I-
dem docet 3. de Anima, c. penult. text. 64. Estque
probabile: sed oppositum videri probabilius.

7
2. *Afferio*
quæ opinio
precedenti
probabilior
statuitur.

¶ Unde dico secundo. Quædam sunt animalia
solo tactu donata. Ita Aristoteles de sensu, & senti-
bili, c. 2. vbi fit ait, *Tactum autem, & gustum omnia*
habent, nisi quod est animalium imperfectorum. Clarius
lib. 3. de Anima, cap. ultimo de tactu, *Neque si ani-*
mali est, alium sensum præter hunc habere necesse est. Et l. 2.
textu 17. sensum tactus a reliquis omnibus ait pos-
se separari: & textu 23. quædam animalia habere
omnes sensus, quædam aliquos, quædam tantum
vnum. Consequentium Comment. l. 2. de anim. text.
31. s. Thom. lect. 5. *Agid. l. 3. cap. vlt.* Thienens. lib. 2.
text. 31. Ratio vero est, quia sunt etiam animalia
imperfecta, quæ lapidis non nutriuntur, sed cali-
dis, & humidis: atque ita per tactum delectatio-
nem cibi percipiunt, discernuntque vtilem ab in-
utili, neque vrget ratio, cur alius sensus illis tri-
buatur.

8
3. *Afferio.* Dico tertio. Omnia fere animalia perfecta sensibus quate donantur. Hanc conclusionē professur late Aristoteles 4. de historia, capit. 8. ubi quæ animalia perfecta sint statuit, dicens esse terrena. Idem docet 3. de Anima, cap. 12. talia autem viuierum habent sensus quinque: ergo, &c. Excipit vero Philosophus talpam, quod visu careat, 1. de historia, cap. 9. quem Themistius, Auicenna, & D. Thom. sequuti sunt. Addit vero Aristoteles supra habere talpam sub cute requisita organa ad visum, impediri autem ne videat ab ipsa cute, vt pote corpulenta, obstanteque introductioni specierum. Concinat Galen. 14. de vsu partium, cap. 6. Ratioque a fine desumi potest, quod ex visceribus terræ eruat alimentum, inutileque proinde essent oculi in tam densa elemento, facileque à terra exsiccarentur. At Simplicius, & Philoponus in secundo de Anima, & Albertus vigelimos secundo de animalibus, cap. vltimo, contendunt videre tal-

Dico quarto. Inter animalia imperfecta quædam habent quinque sensus, quedam non item. 9
Sic apes folo caret auditu i. Met. cap. i. supra vero dictis locis de historia probat Philosophus sensus quinque reperiri in piscibus, ac in formicis. Est autem notandum in primis, præter tactum oēs alios sensus dari ad melius esse, & ideo possunt plura vel pauciora participari iuxta diversitatem perfectionis animantis. Notandum secundum animalia, quæ alimento etiam non coniuncto, sicut vegetabilia videntur, sed quæ sunt si distet, necessario habere auditum, aut visum, aut olfactum, illis enim percipitur distans sensibile, unde quæ animalia habent potentiam de se motuam ad locum distantem, vendicant etiam aliquem istorum sensuum, & è contrario, quæ eorum aliquem habent possunt moueri ad distans, nam ex sensu sequitur appetitus, & ex appetitu motus.

CAPVT XXIX.

De comparatione quinque sensuum inter se, &
in ordine ad subiecta in quibus sunt.

Tria in hoc capite sunt videnda : primum de
absoluta cōparatione externorum sensuum
inter se : secundum de cōparatione sensuum e-
iusdem speciei in diuersis animalibus : tertium de
cōparatione eorumdem prout sunt in homine.
Circa primum fit conclusio. Perfectissimus sensus
est visus, deinde auditus, postea olfactus, deinde
gustus, vltimo tactus. Probatnr primo de visu, qui
nobilissimum obiectum sortitus est, lux enim est
nobilissima qualitas inter sensibiles. Deinde no-
bilissimum modo ab obiecto immutatur, vt ex su-
peraditis patet, actum etiam suo ad maiorem distan-
tiam attingit, quam sensus alij, idque in instanti
quod non præstant cæteri. Considerando quoque
sensibilia communia nullus tot, ac tam perfecte
cognoscit, sicut visus : similiter quod sensibilia
per accidens, multum excedit, nam extenditur visus,
ad celos, ad motum, magnitudinem, figuram
que eorum, quæ nullus alius sensus nouit. Orga-
num denique visus perfectissimum est, vt patet ex
illius subtilitate, ingenio soq; artificio, vnde per-
facile læditur. hæc ergo omnia manifestant per-
fectionem huius sensus supra alios. De auditu id et-
iam patet tum ex obiecto, à quo, immutatur
præ reliquis tribus immutatur, atque ex delecta-
tione quam ab eo caput quodammodo spirituali:
tum ex organo, quod subtilius est vt potest aereum:
De odoratu similiter ostenditur, nam superat duos
alios in modo, quo immutatur, minus enim ha-
bet de materialitate, qualitas quoque immutans
perfectior alijs est, ob easdemque rationes, gustus
tactum vincit.

Obijcies primo, organum auditus nobilius esse, quam visus, cum illud fit ætærum, hoc vero a-^s Obijci-
queum, quod hanc forte rationem Platonius organum occurrit.
num visus igneum esse, quod est probabile. Occur-
rendum tamen non semper mixtum illud in quo
predominatur nobilius elementum esse perfectius,
sed illud in quo perfectior existit mixtio: hac ergo
ratione organum visus, organum auditus super-^{Altera ob-}
fecit. Secundo oppones, obiectum auditus imper-^{fectissimum}
fectissimum esse videri, cum sit qualitas ra-^{dius planus}
cile

esse transiens: ergo & auditum ipsum videri imperfectissimum. Respondetur sonum in esse qualitatis imperfectiorem esse, at in esse sensibilis præstare alijs tribus, quod immaterialiori modo immutetur ut dictum est, & ideo potentiam ipsam simpliciter esse perfectiorem, ut colligitur etiam ex modo, quo attingit obiectum, perfectiori scilicet, quam in alijs sensibus, ut etiam ex dictis constat.

Circa punctum 2. assertio 2.

De tactu.

De gustu.

De odoratu.

Olfactus acutior habetur in ingenij signum.

De auditu.

non tantum naturales, sed etiam artificiales, habetque perfectissimum, & subtilissimum organum. De visu id facile intelligitur ob easdem rationes. Accedit hos duos sensus disciplinæ esse, ac dici: quod est proprium hominis. Ita patet conclusio- nis probatio, cuius ratio à priori est: quia natura sensitiva in homine coniungitur rationali: est ergo perfectior simpliciter: ergo & talis natura etiam potentia simpliciter erunt perfectiores, licet quoad aliqua supradentur ex indigentia corporis, eo quod sæpe dispositio necessaria ad operationem unius membri impedit aliquo modo operationem alterius, non enim potuit tanta diversitas membrorum stare, sine villo prorsus inter se impedimento. Et hæc de secundo puncto.

Circa tertium punctum notandum est primum in sensibus hominis duplicem perfectionem, & commoditatem posse considerari. Prima est in- trinseca ipsorum in ordine ad proprios actus ac sensibilia propria. Secunda est utilitas acquiren- da scientiæ. Pro priori consideratione sit tertia conclusio. Quinque sensus eundem ordinem per- fectionis habent in homine, quem ex se habent. Hæc facile patet, quia is ordo consistit in specifica perfectione, secundum quam unus excedit alium qui perfectior ordo in homine non destruitur: ergo, &c. Est tamen conclusio intelligenda, si com- paratio absolute fiat, ut intendimus: proportio- naliter namque hoc est loquendo de quovis sensu in sua proportionem, seu specie, perfectissimus ho- minis sensus erit tactus. Sicut enim considerando hominem ad equum, simpliciter, quilibet homo est perfectior equo, in sua tamen quemque specie comparando, fieri potest, ut aliquis equus in sua specie inveniatur perfectior, quam in sua ho- mo: ita dicitur imperfectissimum hominis sensum esse olfactum, perfectissimum autem esse tactum, nam habet summam perfectionem, quam intra speciem habere potest, & forte idem est de gustu: visus autem & auditus non adeo sunt hoc modo perfecti, à multis enim animalibus superatur homo in acumine, aut firmitate horum sensuum, at- que ita venit intelligendus Aristoteles de sensu, & sensibili, cap. 4. D. Thom. ibi rect. 3. & authores alij.

Si vero comparentur sensus secundum utili- tatem ad scientiam, sit quarta conclusio. In ho- mine imperfectissimus est odoratus, deinde gu- stus, alij vero tres mutuo se excedunt, simpliciter tantum non excedit visus. Prima pars de odoratu & gu- stu experientia est nota. Circa tres alios sensus, quæ est secunda conclusionis pars, recolendus du- plex modus acquirendi scientiam, per inventionem scilicet, & disciplinam: quantum ergo ad hunc posteriorem, utilissimus est auditus, quia percipit voces explicantes conceptus ad vivum: ad prio- rem vero magis deferunt tactus, atque visus, quia ad plura obiecta se extendunt, unde simpliciter, & per se sunt utiliores, tum quia modus acquirendi scientiam per disciplinam est quasi per accidens, & in ipsa inventionem fundatus, tum etiam quia quo- dammodo per accidens est auditui disciplinam fieri mediante illo, significatio enim vocum acci- dit obiecto auditus, neque auditus ipse significa- tionem capit, sed sonum materiale. Inter tactum autem, & visum observandum est illum hunc ex- cedere, quod sit uniusmodi ex parte subiecti, est enim diffusum per corpus: ideoque perfectior ta- ctus arguitur à toto corpore optimum tempera- mentum, & complexionem. Unde Divus Thomas secundo de anima, recte dixit excessum in tactu, excessum esse in virtute sensitiva simpliciter, quia sensus est uniusmodi: hac ergo ex parte sensus hic aptissimus est ad scientias, unde etiam Aristoteles ob id scripsit molles carne aptos esse ingenio, & 3. de partibus, capite quarto, quo sensu haberi sunt

De visu.

4.

Circa punctum 2. assertio 2.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De posterioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

De prioribus comparationibus in or- dine.

Franc. Suarez de Anima.

Q 2

durum

Tactus qua- ratione vi- sum superat.

durum habere cor, cuius rationem addunt Sanctus Thomas lectione 31. & Philoponus folio sexto, col. 3. quia mollities corporis arguit corporis temperamentum, & optimam compositionem in organis sensuum. Item tale corpus deseruit optimè ad administrationem virtutis animalis, nam cum corpus molle est, spiritus animales subtiliores sunt, discurrentque celeriter per corpus: non sic autem quando corpus durum est: hoc tamen est intelligendum, ut ait D. Thomas, & Themistius de mollitie naturali, non de ea, quæ cura, & arte acquiritur. Additque Albertus inter ipsas naturales mollities aquosam, ac provenientem ex pituita, ut in feminis, non arguere aptam complexionem, nec idoneum ingenium, sed quæ provenit ex puro sanguine, quia sic temperatiorem complexionem causam habet, ut citato loco de generatione etiam dicitur: hac ergo ex parte tactus superat visum.

4
Quod contra superat
visu.

Attamen visus est contra superat tactum in multis. Primo, quia est univ ersali or ex parte obiecti, percipit enim cælestia, & terrestria sensibilia propria, & communia, multoque facili or modo, quàm tactus. Item est certissim us inter omnes sensus, utpote immaterialior, minusque proinde deceptio ni obnoxius, ideoque maxime deseruiens inuentioni, atque attestatio ni veritatis. Vnde Plato in Timæo ait rerum sublimium notitiam oculis nobis attulisse, & Aristoteles 1. Metaph. cap. 1. ideo nos visum maxime diligere, quia maxime cognitioni subseruit. Ex quibus iam patet tertia conclusio nis pars, excessus enim ille tactus non in intrinsecis cernitur, sed in ijs, quæ tactum comitatur, vnde magis tanquam signum arguit perfectionem, quàm se ipse asserat, visus vero in intrinsecis, magisque proprijs superat tactum, ac reliquos sensus: quare, &c. sic ergo intelligendus Aristoteles 1. de generatione animalium, capit. vigesimo, scribens non provenire prudentiam ex tactu, nimirum tanquam ex proprio instrumento, quævis de feruat non minime ad prudentiam propter complexionem, quam arguit optimam, nisi alioquin natura decreet.

7
Obiectio 1.
contra pro
xima resolu
ta.

Responso ex
Arist.

Melancholi
et quomodo
ingenio si

Oppones primo, in sectione 30. problematum narrat Aristoteles quicunque ingenio, vel studijs, vel Republicæ administratione, vel in carmine pangendo, alijsve partibus clauere, fuisse melancholicos: hæc ergo complexio secundum Aristotelem apta est ad ingenium, inepta vero ad tactum, cum humor ille, utpote terrestris, duri or efficiat carnes, ac proinde organum tactus obtundat. Fateretur quidem Aristoteles illa loco melancholiam, si dominetur, sua naturali frigiditate, & siccitate impedimento esse, talemque complexionem natos, stolidos fieri, & ignaros. Contingere tamen (inquit Aristoteles) atram bilem, si moderata sit, per totum corpus dispersam calefieri ab humore alio, vel complexione calida, sicque vehementem concipiendo calorem calefacere: quemadmodum etiam experimur ferrum, & aquam ex se frigida, se mel tamen calefacta multum concipere calorem vrereque velociter: sic ergo melancholia à propria natura extracta conducit ad ingenium, optime disponendo corpus ad diffusionem spirituum animalium, temperandoque nimiam sanguinis viuitatem: tandemque hominem studiosum, ac si sit ad mediocritatem redacta, efficit prudentiorè: vnde licet melancholici, inquit Aristoteles, in aliquo excedantur ab alijs: multis tamen in rebus sunt illis præstantiores, alij quidem in studijs literarum, alij in artibus, alij in Republica, atque si in excessu humor hic calefat, facit hominem loquacem, & poetam, aliaque non pauca ibique videre licet.

8 Oppones secundò contra resoluta pro visu, nã

tactus videtur certior sensus, ut experientia colligitur, & ex Aristotele libro de sensu, & sensibilibus, cap. 4. & 2. de partibus, cap. 16. Certitudo autem maxime ad scientiam exigitur: ergo tactus est vtilior. Et confirmatur, quoniam tactus esse videtur magis diligibilis, quia magis necessarius. Respondendum licet tactus certior esset, visum alioquin haberi vtiliorem, propter vniuersalitatem, sed & certior em esse negandum est. Etenim si comparantur ad obiecta propria non minus certus est visus, quam tactus, ac forte certior, si vero ad obiecta communia facilius hallucinatur tactus, applicatis illis in proportionem æquali: quod enim aliquando visus decipitur, ex nimia distantia provenit, id vero non derogat eius certitudini, quæ pensanda est penes obiectum debite applicatum. Ad confirmationem dicito amorem tactus, & visus non esse aprè comparabiles, quia vnus amor alterius amorem inducit: tactus enim est fundamentum aliorum sensuum, atque adeo illo destructo destruentur alij, quæ certe consideratione maxime diliguntur: vero præcise considerentur, ac inuicem separari, ac separatim conferuari possent, sic plane magis diligibilis est visus de se, ac præcipue ad vtilitatem scientiæ: quantus alij sensus sine diligibiles ad percipiendam sensibilem delectationem, ut tactus, & gustus, qui tamen amor nimium est imperfectus, & animalis, prior autem perfectior & conformior homini, ut homo est, sicut loquutus fuit Aristoteles 1. Metaph. cap. 1.

CAPVT XXX.

An sit vnus tantum sensus interior,
an plures.

Explicatis sensibus exterioribus: dicendum superest de interioribus, quæ de re egit Aristoteles 3. de Anima, cap. 2. & 3. interpretes ibi, D. Thomas tum alibi, tum 1. part. q. 78. articulo 4. ubi præcipua quam explicat, sed paulo latius hic erunt differenda. In hac vero dubitatione suppono, dari sensum interiorem, pro qua re notandum septem hæc vocabula, *sensus communis*, *phantasia*, *imaginatio*, *estimatio*, *cogitatio*, *memoria*, *reminiscentia*, significare potentiam sensitiuam à quinque supra explicatis distinctam, siue multiplicem, siue eandem, pro ut est principium diuerforum actuum, de quo statim agendum: sensus ergo communis est potentia interior cognoscens obiecta propria sensuum exteriorum, discernensque inter illa, ex qua discretionem potissime sensus communis à Philosophis deprehensus est, illa siquidem operatio maxime necessaria est naturæ sensitiuæ, nec poterat conuenire eidem exteriori sensui, cum ad discernendum inter duo oporteat vtrumque cognoscere: visus autem discernit quidem inter duos colores, & auditus inter sonos duos, at inter sonum, & colorem neuter discernit, quia neuter vtrumque cognoscit: necessarius ergo fuit sensus communis. Nec dici potest eandem animam per diuerfos sensus discernere: illa enim non nisi per potentiam cognoscit: per eandem ergo potentiam oportet cognoscere, ut illa discernat. Aliam rationem asserit Aristoteles de somno, & vigilia, c. 1. ut scilicet cognoscit operationes sensuum exteriorum, quæ ratio sano modo est acceptanda, iuxta dicta cap. 11.

Aliam quoque rationem probandi sensum communem inuenerunt Albertus summa de homine, tractatu 2. de sensu communi, q. 2. S. Thom. opuscul. 43. c. 4. nimirum ut percipiat sensibilia communia per proprias species, quæ certe ratio falsum supponit: quia sensus interior non aliter cognoscit sensibilia communia, quam exterior, ut cap. 3. monuit.

SVARE Z
de Angelis, op
re 6. d. 1. et
anima.

Tom. 7. 1. 1. 1. 1.

D. V. 2.

monuimus, ac etiam notant D. Thom. 1. p. quæst. 1. art. 3. ad 2. Auicenna 6. naturalium, part. 3. cap. 8. in fin. & part. 4. cap. 1. Sola ergo prima illa ratio concludit dari sensum communem, neque verò communis dicitur communitate prædicationis, cum sit potentia quædam particularis in animante, sed communitate obiecti, quatenus sensibilia cuncta externa percipit, in omnesque sensus exteriores influit tanquam commune eorum principium. Ita S. Thomas 1. p. q. 78. art. 4. ad 1. Albertus lib. 2. tract. 4. cap. 12.

3. Dubium est, an sensus communis sit in corpore, & sæpe contraria. Quidam aiunt sensum communem esse quidem indiuisibilem, attamen cum sit in organo extenso secundum diuersas illius partes recipere species diuersorum sensibilibus. Ita Philoponus de Anima fol. 79. Quæ responsio primò supponit species recipi in organo, & non in potentia, quod supra improbatum est. Secundo assertit dictam potentiam esse indiuisibilem, quod repugnat accidenti materiali, ac in subiecto extenso existenti. Tertiò fingit diuersas species recipi semper in diuersis partibus: aliter ergo responderet Themistius lib. 2. de Anima, cap. 8. sensum communem in se non recipere species sensibilibus, sed iudicare de ijs, quæ coram se ponuntur in sensibus externis, quod etiam videtur sentire Galenus 7. de placitis, in fine, & Egidius 2. de Anima, etiam in fine, sed est falsa sententia, nam sensus communis iudicat cognoscendo, non potest autem id præstare, nisi species in se recipiat, iuxta superius tractata. Respondendum ergo sensum communem tam varia cognoscere, quia est potentia perfectior, atque adeo vniuersalior vniens in se virtutem sensuum externorum, quod ex supradictis lib. 2. cap. 2. constare potest, vnde D. August. 12. super Genesim ad lit. cap. 26. quinquæ sensus, totidem comparat riuulis ab vno communi sensu tanquam a fonte manantibus, illud autem de contrarietate specierum solutum iam superius est in cap. 2.

Impugnatur expeditur. Quæstio a Philopono expeditur. Impugnatur expeditur. Themistij.

Vera solutio. Phantasia est sensus interior potens cognoscere sensibilia exteriora in eorum absentia: hæc quippe operatio nobis est cum brutis communis: id eoque alicui sensui tribuenda: illi certè, qui species rerum sensatarum in absentia valet conseruare, ac per illas abstractiue cognoscere, quique propterea phantasia nuncupatur, etymologia sumpta à lumine, vt Aristoteles notat iuxta translationem Argyropoli, & Perionij, expositiorem D. Thomæ, Commentatoris, Simplicij, & Themistij in paraphrasi: lumen enim dicitur græcè *phantasia*, quia vero lumen facit apparere colores, inde deriuatur *phantasia*, id est, *prima apparatus*, ac deinde phantasia, quia scilicet res absentes facit apparere. Addit Philoponus phantasia dici quasi status eorum, quæ apparent, vnde ait deriuari à *phantasia*, & *phantasia*, quod Græcè significat *permanentiam*: retinet enim phantasia species permanentem, etiam absente obiecto, atque ita textum interpretatur.

4. Phantasia est sensus interior potens cognoscere sensibilia exteriora in eorum absentia: hæc quippe operatio nobis est cum brutis communis: id eoque alicui sensui tribuenda: illi certè, qui species rerum sensatarum in absentia valet conseruare, ac per illas abstractiue cognoscere, quique propterea phantasia nuncupatur, etymologia sumpta à lumine, vt Aristoteles notat iuxta translationem Argyropoli, & Perionij, expositiorem D. Thomæ, Commentatoris, Simplicij, & Themistij in paraphrasi: lumen enim dicitur græcè *phantasia*, quia vero lumen facit apparere colores, inde deriuatur *phantasia*, id est, *prima apparatus*, ac deinde phantasia, quia scilicet res absentes facit apparere. Addit Philoponus phantasia dici quasi status eorum, quæ apparent, vnde ait deriuari à *phantasia*, & *phantasia*, quod Græcè significat *permanentiam*: retinet enim phantasia species permanentem, etiam absente obiecto, atque ita textum interpretatur.

5. Definitur autem Aristotel. phantasia, prius eam distinguit ab alijs potentijs, & primò à sensibus nimirum externis, vt in textu constare potest: adhuc autem tres differentias. Prima est, quia licet sensus, neque actus, neque potentia detur, est tamen phantasia: vt in somnijs. Instabis in somnijs sensum dari in potentia. Occurrit primò Themistius in paraphrasi libri tertij de Anima id verificari conditionaliter, est non manerent sensus etiam potentia, vt in cæco, saluari posse phantasia. Secundo occurrendum verificari quando in somnijs impossibile aliquid fingimus, cuius neque sensus actus est, neque potentia: addit verò Aristoteles sensum semper adesse, non phantasia, quæ verba Themistius in paraphrasi omittit, tanquam

6. Differentia imaginatio- nis ab opinione. Differentia phantasia ab opinione, & ratione, nam quatuor hæc posteriora, vel iuste, & c. ibi est, vel semper esse potest fides, & suasio, & ratio: phantasia autem sine iisdem inuenitur.

7. Phantasia est sensus interior potens cognoscere sensibilia exteriora in eorum absentia: hæc quippe operatio nobis est cum brutis communis: id eoque alicui sensui tribuenda: illi certè, qui species rerum sensatarum in absentia valet conseruare, ac per illas abstractiue cognoscere, quique propterea phantasia nuncupatur, etymologia sumpta à lumine, vt Aristoteles notat iuxta translationem Argyropoli, & Perionij, expositiorem D. Thomæ, Commentatoris, Simplicij, & Themistij in paraphrasi: lumen enim dicitur græcè *phantasia*, quia vero lumen facit apparere colores, inde deriuatur *phantasia*, id est, *prima apparatus*, ac deinde phantasia, quia scilicet res absentes facit apparere. Addit Philoponus phantasia dici quasi status eorum, quæ apparent, vnde ait deriuari à *phantasia*, & *phantasia*, quod Græcè significat *permanentiam*: retinet enim phantasia species permanentem, etiam absente obiecto, atque ita textum interpretatur.

8. Phantasia est sensus interior potens cognoscere sensibilia exteriora in eorum absentia: hæc quippe operatio nobis est cum brutis communis: id eoque alicui sensui tribuenda: illi certè, qui species rerum sensatarum in absentia valet conseruare, ac per illas abstractiue cognoscere, quique propterea phantasia nuncupatur, etymologia sumpta à lumine, vt Aristoteles notat iuxta translationem Argyropoli, & Perionij, expositiorem D. Thomæ, Commentatoris, Simplicij, & Themistij in paraphrasi: lumen enim dicitur græcè *phantasia*, quia vero lumen facit apparere colores, inde deriuatur *phantasia*, id est, *prima apparatus*, ac deinde phantasia, quia scilicet res absentes facit apparere. Addit Philoponus phantasia dici quasi status eorum, quæ apparent, vnde ait deriuari à *phantasia*, & *phantasia*, quod Græcè significat *permanentiam*: retinet enim phantasia species permanentem, etiam absente obiecto, atque ita textum interpretatur.

9. Phantasia est sensus interior potens cognoscere sensibilia exteriora in eorum absentia: hæc quippe operatio nobis est cum brutis communis: id eoque alicui sensui tribuenda: illi certè, qui species rerum sensatarum in absentia valet conseruare, ac per illas abstractiue cognoscere, quique propterea phantasia nuncupatur, etymologia sumpta à lumine, vt Aristoteles notat iuxta translationem Argyropoli, & Perionij, expositiorem D. Thomæ, Commentatoris, Simplicij, & Themistij in paraphrasi: lumen enim dicitur græcè *phantasia*, quia vero lumen facit apparere colores, inde deriuatur *phantasia*, id est, *prima apparatus*, ac deinde phantasia, quia scilicet res absentes facit apparere. Addit Philoponus phantasia dici quasi status eorum, quæ apparent, vnde ait deriuari à *phantasia*, & *phantasia*, quod Græcè significat *permanentiam*: retinet enim phantasia species permanentem, etiam absente obiecto, atque ita textum interpretatur.

10. Phantasia est sensus interior potens cognoscere sensibilia exteriora in eorum absentia: hæc quippe operatio nobis est cum brutis communis: id eoque alicui sensui tribuenda: illi certè, qui species rerum sensatarum in absentia valet conseruare, ac per illas abstractiue cognoscere, quique propterea phantasia nuncupatur, etymologia sumpta à lumine, vt Aristoteles notat iuxta translationem Argyropoli, & Perionij, expositiorem D. Thomæ, Commentatoris, Simplicij, & Themistij in paraphrasi: lumen enim dicitur græcè *phantasia*, quia vero lumen facit apparere colores, inde deriuatur *phantasia*, id est, *prima apparatus*, ac deinde phantasia, quia scilicet res absentes facit apparere. Addit Philoponus phantasia dici quasi status eorum, quæ apparent, vnde ait deriuari à *phantasia*, & *phantasia*, quod Græcè significat *permanentiam*: retinet enim phantasia species permanentem, etiam absente obiecto, atque ita textum interpretatur.

11. Phantasia est sensus interior potens cognoscere sensibilia exteriora in eorum absentia: hæc quippe operatio nobis est cum brutis communis: id eoque alicui sensui tribuenda: illi certè, qui species rerum sensatarum in absentia valet conseruare, ac per illas abstractiue cognoscere, quique propterea phantasia nuncupatur, etymologia sumpta à lumine, vt Aristoteles notat iuxta translationem Argyropoli, & Perionij, expositiorem D. Thomæ, Commentatoris, Simplicij, & Themistij in paraphrasi: lumen enim dicitur græcè *phantasia*, quia vero lumen facit apparere colores, inde deriuatur *phantasia*, id est, *prima apparatus*, ac deinde phantasia, quia scilicet res absentes facit apparere. Addit Philoponus phantasia dici quasi status eorum, quæ apparent, vnde ait deriuari à *phantasia*, & *phantasia*, quod Græcè significat *permanentiam*: retinet enim phantasia species permanentem, etiam absente obiecto, atque ita textum interpretatur.

12. Phantasia est sensus interior potens cognoscere sensibilia exteriora in eorum absentia: hæc quippe operatio nobis est cum brutis communis: id eoque alicui sensui tribuenda: illi certè, qui species rerum sensatarum in absentia valet conseruare, ac per illas abstractiue cognoscere, quique propterea phantasia nuncupatur, etymologia sumpta à lumine, vt Aristoteles notat iuxta translationem Argyropoli, & Perionij, expositiorem D. Thomæ, Commentatoris, Simplicij, & Themistij in paraphrasi: lumen enim dicitur græcè *phantasia*, quia vero lumen facit apparere colores, inde deriuatur *phantasia*, id est, *prima apparatus*, ac deinde phantasia, quia scilicet res absentes facit apparere. Addit Philoponus phantasia dici quasi status eorum, quæ apparent, vnde ait deriuari à *phantasia*, & *phantasia*, quod Græcè significat *permanentiam*: retinet enim phantasia species permanentem, etiam absente obiecto, atque ita textum interpretatur.

13. Phantasia est sensus interior potens cognoscere sensibilia exteriora in eorum absentia: hæc quippe operatio nobis est cum brutis communis: id eoque alicui sensui tribuenda: illi certè, qui species rerum sensatarum in absentia valet conseruare, ac per illas abstractiue cognoscere, quique propterea phantasia nuncupatur, etymologia sumpta à lumine, vt Aristoteles notat iuxta translationem Argyropoli, & Perionij, expositiorem D. Thomæ, Commentatoris, Simplicij, & Themistij in paraphrasi: lumen enim dicitur græcè *phantasia*, quia vero lumen facit apparere colores, inde deriuatur *phantasia*, id est, *prima apparatus*, ac deinde phantasia, quia scilicet res absentes facit apparere. Addit Philoponus phantasia dici quasi status eorum, quæ apparent, vnde ait deriuari à *phantasia*, & *phantasia*, quod Græcè significat *permanentiam*: retinet enim phantasia species permanentem, etiam absente obiecto, atque ita textum interpretatur.

14. Phantasia est sensus interior potens cognoscere sensibilia exteriora in eorum absentia: hæc quippe operatio nobis est cum brutis communis: id eoque alicui sensui tribuenda: illi certè, qui species rerum sensatarum in absentia valet conseruare, ac per illas abstractiue cognoscere, quique propterea phantasia nuncupatur, etymologia sumpta à lumine, vt Aristoteles notat iuxta translationem Argyropoli, & Perionij, expositiorem D. Thomæ, Commentatoris, Simplicij, & Themistij in paraphrasi: lumen enim dicitur græcè *phantasia*, quia vero lumen facit apparere colores, inde deriuatur *phantasia*, id est, *prima apparatus*, ac deinde phantasia, quia scilicet res absentes facit apparere. Addit Philoponus phantasia dici quasi status eorum, quæ apparent, vnde ait deriuari à *phantasia*, & *phantasia*, quod Græcè significat *permanentiam*: retinet enim phantasia species permanentem, etiam absente obiecto, atque ita textum interpretatur.

15. Phantasia est sensus interior potens cognoscere sensibilia exteriora in eorum absentia: hæc quippe operatio nobis est cum brutis communis: id eoque alicui sensui tribuenda: illi certè, qui species rerum sensatarum in absentia valet conseruare, ac per illas abstractiue cognoscere, quique propterea phantasia nuncupatur, etymologia sumpta à lumine, vt Aristoteles notat iuxta translationem Argyropoli, & Perionij, expositiorem D. Thomæ, Commentatoris, Simplicij, & Themistij in paraphrasi: lumen enim dicitur græcè *phantasia*, quia vero lumen facit apparere colores, inde deriuatur *phantasia*, id est, *prima apparatus*, ac deinde phantasia, quia scilicet res absentes facit apparere. Addit Philoponus phantasia dici quasi status eorum, quæ apparent, vnde ait deriuari à *phantasia*, & *phantasia*, quod Græcè significat *permanentiam*: retinet enim phantasia species permanentem, etiam absente obiecto, atque ita textum interpretatur.

16. Phantasia est sensus interior potens cognoscere sensibilia exteriora in eorum absentia: hæc quippe operatio nobis est cum brutis communis: id eoque alicui sensui tribuenda: illi certè, qui species rerum sensatarum in absentia valet conseruare, ac per illas abstractiue cognoscere, quique propterea phantasia nuncupatur, etymologia sumpta à lumine, vt Aristoteles notat iuxta translationem Argyropoli, & Perionij, expositiorem D. Thomæ, Commentatoris, Simplicij, & Themistij in paraphrasi: lumen enim dicitur græcè *phantasia*, quia vero lumen facit apparere colores, inde deriuatur *phantasia*, id est, *prima apparatus*, ac deinde phantasia, quia scilicet res absentes facit apparere. Addit Philoponus phantasia dici quasi status eorum, quæ apparent, vnde ait deriuari à *phantasia*, & *phantasia*, quod Græcè significat *permanentiam*: retinet enim phantasia species permanentem, etiam absente obiecto, atque ita textum interpretatur.

17. Phantasia est sensus interior potens cognoscere sensibilia exteriora in eorum absentia: hæc quippe operatio nobis est cum brutis communis: id eoque alicui sensui tribuenda: illi certè, qui species rerum sensatarum in absentia valet conseruare, ac per illas abstractiue cognoscere, quique propterea phantasia nuncupatur, etymologia sumpta à lumine, vt Aristoteles notat iuxta translationem Argyropoli, & Perionij, expositiorem D. Thomæ, Commentatoris, Simplicij, & Themistij in paraphrasi: lumen enim dicitur græcè *phantasia*, quia vero lumen facit apparere colores, inde deriuatur *phantasia*, id est, *prima apparatus*, ac deinde phantasia, quia scilicet res absentes facit apparere. Addit Philoponus phantasia dici quasi status eorum, quæ apparent, vnde ait deriuari à *phantasia*, & *phantasia*, quod Græcè significat *permanentiam*: retinet enim phantasia species permanentem, etiam absente obiecto, atque ita textum interpretatur.

18. Phantasia est sensus interior potens cognoscere sensibilia exteriora in eorum absentia: hæc quippe operatio nobis est cum brutis communis: id eoque alicui sensui tribuenda: illi certè, qui species rerum sensatarum in absentia valet conseruare, ac per illas abstractiue cognoscere, quique propterea phantasia nuncupatur, etymologia sumpta à lumine, vt Aristoteles notat iuxta translationem Argyropoli, & Perionij, expositiorem D. Thomæ, Commentatoris, Simplicij, & Themistij in paraphrasi: lumen enim dicitur græcè *phantasia*, quia vero lumen facit apparere colores, inde deriuatur *phantasia*, id est, *prima apparatus*, ac deinde phantasia, quia scilicet res absentes facit apparere. Addit Philoponus phantasia dici quasi status eorum, quæ apparent, vnde ait deriuari à *phantasia*, & *phantasia*, quod Græcè significat *permanentiam*: retinet enim phantasia species permanentem, etiam absente obiecto, atque ita textum interpretatur.

19. Phantasia est sensus interior potens cognoscere sensibilia exteriora in eorum absentia: hæc quippe operatio nobis est cum brutis communis: id eoque alicui sensui tribuenda: illi certè, qui species rerum sensatarum in absentia valet conseruare, ac per illas abstractiue cognoscere, quique propterea phantasia nuncupatur, etymologia sumpta à lumine, vt Aristoteles notat iuxta translationem Argyropoli, & Perionij, expositiorem D. Thomæ, Commentatoris, Simplicij, & Themistij in paraphrasi: lumen enim dicitur græcè *phantasia*, quia vero lumen facit apparere colores, inde deriuatur *phantasia*, id est, *prima apparatus*, ac deinde phantasia, quia scilicet res absentes facit apparere. Addit Philoponus phantasia dici quasi status eorum, quæ apparent, vnde ait deriuari à *phantasia*, & *phantasia*, quod Græcè significat *permanentiam*: retinet enim phantasia species permanentem, etiam absente obiecto, atque ita textum interpretatur.

20. Phantasia est sensus interior potens cognoscere sensibilia exteriora in eorum absentia: hæc quippe operatio nobis est cum brutis communis: id eoque alicui sensui tribuenda: illi certè, qui species rerum sensatarum in absentia valet conseruare, ac per illas abstractiue cognoscere, quique propterea phantasia nuncupatur, etymologia sumpta à lumine, vt Aristoteles notat iuxta translationem Argyropoli, & Perionij, expositiorem D. Thomæ, Commentatoris, Simplicij, & Themistij in paraphrasi: lumen enim dicitur græcè *phantasia*, quia vero lumen facit apparere colores, inde deriuatur *phantasia*, id est, *prima apparatus*, ac deinde phantasia, quia scilicet res absentes facit apparere. Addit Philoponus phantasia dici quasi status eorum, quæ apparent, vnde ait deriuari à *phantasia*, & *phantasia*, quod Græcè significat *permanentiam*: retinet enim phantasia species permanentem, etiam absente obiecto, atque ita textum interpretatur.

21. Phantasia est sensus interior potens cognoscere sensibilia exteriora in eorum absentia: hæc quippe operatio nobis est cum brutis communis: id eoque alicui sensui tribuenda: illi certè, qui species rerum sensatarum in absentia valet conseruare, ac per illas abstractiue cognoscere, quique propterea phantasia nuncupatur, etymologia sumpta à lumine, vt Aristoteles notat iuxta translationem Argyropoli, & Perionij, expositiorem D. Thomæ, Commentatoris, Simplicij, & Themistij in paraphrasi: lumen enim dicitur græcè *phantasia*, quia vero lumen facit apparere colores, inde deriuatur *phantasia*, id est, *prima apparatus*, ac deinde phantasia, quia scilicet res absentes facit apparere. Addit Philoponus phantasia dici quasi status eorum, quæ apparent, vnde ait deriuari à *phantasia*, & *phantasia*, quod Græcè significat *permanentiam*: retinet enim phantasia species permanentem, etiam absente obiecto, atque ita textum interpretatur.

difficilia habetur tamen in Græca litera, quæ D. Thomas ita exponit, vt intenta inter ipsas potentias differentia, nulla euadat: ait enim sensum, id est, facultatem sentiendi semper adesse, non tamen phantasia, id est, actum eius. Iam verò Simplicius, & Philoponus exponunt in pueris esse sensum exteriorem aptum ad operandum, non verò phantasia: sed repugnant experientiæ, nam infantuli somniant, & imaginantur, licet imperfectè, sicut & per sensus exteriores imperfectè operantur. Quare Auicennæ expositio placet, sensum semper adesse obiecto suo, quia non nisi illud præsens cognoscit: phantasia autem non ita, cum etiam cognoscat obiectum absens: vnde verba illa non addunt nouam differentiam, sed iam positam exponunt. Secunda ergo differentia est: quod sensus cunctis inest animalibus, imaginatio verò non item, de qua quomodo sit intelligenda inferius dicitur. Tertia differentia, quod sensus semper sit verus circa proprium sensibile, imaginatio autem semper sit falsa, quæ de re supra in cap. 10. Oppones verò textum 161. in quo Aristoteles ait imaginationem esse veram, aut falsam, quia sensus talis est: sentit ergo imaginationis falsitatem habere originem ex falsitate sensus, atque adeo nullam esse hanc tertiam differentiam. Respondet bene Philoponus, phantasia iam in cognitione simplicium sensibilibus tam vera, quam falsa saltem occasionaliter, sensum sequi, à quo illam acceperat, quia tamen sensibilia componit, & impossibilia fingit, in eo differre à sensu.

Secundo loco assignat differentiam inter imaginationem, & opinionem, quod opinio moueat appetitum, non vero imaginatio. Dicit aliquis, Imaginatio sæpe causat timorem, etiam si nulla sit opinio, vel apparentia mali euenturi, vt experientia docere videtur. Ob hanc obiectionem nonnulli exponunt differentiam, vt ex opinione semper sequatur motus appetitus: ex imaginatione, non quidem semper, sed aliquando, veluti, cum fortis est, & vehemens, quod indicat Aristoteles in exemplo de pictura, visio enim per se non mouet appetitum, mouet autem, si sit pulchra, vel horribilis: dicendum tamē phantasia solam nunquam mouere appetitum, nisi illi misceatur opinio mali, vel boni, saltem vt possibilis: vehemens quippe apprehensio efficit, vt malum tanquam nobis possibile consideremus, vnde iam, ne eueniat formidamus. Alias differentias assignat Philosophus ibidem faciliores. Vltimo ponit differentiam inter phantasia, opinionem, fidem, suasionem, & rationem, nam quatuor hæc posteriora, vel iuste, & c. ibi est, vel semper esse potest fides, & suasio, & ratio: phantasia autem sine iisdem inuenitur.

Ex his omnibus concludit Philosophus definitionem phantasia. Est motus factus à sensu in actu, vbi potius phantasiatio definitur, quam phantasia, immo definitio competit etiam actui sensus communis, nisi hunc actum sub sensu in actu comprehendas, vt Philoponus exponit: fortasse tamē id opus non est, eo quod distinctæ potentie non sunt, vt infra dicemus: definitur ergo clarius, vt num. 4. dicebamus, phantasia potentia, quæ species sensibilibus exteriorum recipit & conseruat, ac per illas operatur in absentia obiecti: alias definitiones tradit Commentator illo in libro textu 106. Albertus 3. de Anima, tractatu 1. p. 8. Cicero 1. Academicarum quæstionum. Iam vero imaginatio coincidit ferè cum phantasia, solumque addit vim componendi possibilia, ac agendi impossibilia. Estimatiua describitur sensus interior potens apprehendere sub ratione conuenientis, & disconuenientis, seu, vt communiter loquuntur, sub ratione insensata: hæc siquidem operatio communis etiam est omnibus animan-

Secunda.

Tertia.

6. Differentia imaginatio- nis ab opinione.

7. Differentia phantasia ab opinione, & ratione, nam quatuor hæc posteriora, vel iuste, & c.

8. Phantasia est sensus interior potens cognoscere sensibilia exteriora in eorum absentia: hæc quippe operatio nobis est cum brutis communis: id eoque alicui sensui tribuenda: illi certè, qui species rerum sensatarum in absentia valet conseruare, ac per illas abstractiue cognoscere, quique propterea phantasia nuncupatur, etymologia sumpta à lumine, vt Aristoteles notat iuxta translationem Argyropoli, & Perionij, expositiorem D. Thomæ, Commentatoris, Simplicij, & Themistij in paraphrasi: lumen enim dicitur græcè *phantasia*, quia vero lumen facit apparere colores, inde deriuatur *phantasia*, id est, *prima apparatus*, ac deinde phantasia, quia scilicet res absentes facit apparere. Addit Philoponus phantasia dici quasi status eorum, quæ apparent, vnde ait deriuari à *phantasia*, & *phantasia*, quod Græcè significat *permanentiam*: retinet enim phantasia species permanentem, etiam absente obiecto, atque ita textum interpretatur.

Imaginatio- nis.

Estimatiua

animantibus, nullius sensui externo deputari valet, cuius munus est mouere appositum sensitiuum, qui non nisi à ratione conuenientis, & disconuenientis mouetur: ideo ergo aestimatiua dicitur, quia in rebus ipsis aliud aestimat, quam quod exterius appareat. Cogitatiua multi putant esse

Cogitatiua.

potentiam sensitiuam propriam hominis valentem ratiocinari circa particularia, & componere, atq; diuidere: hoc tamen excedit limites virtutis sensitiuæ, vt supra dixi: cogitatiua ergo nihil aliud significat, quam ipsammet potentiam sensitiuam interiore discernentem inter conuenientis, & disconuenientis, prout speciali quodam modo in homine existit, habetq; in ipso maiorem aliquam perfectionem, quia non ex solo instinctu naturæ dicitur, sed etiam ex nobiliori cognitione, & experientia, ac sapientia à ratione dirigitur. Memoria ab Aristot. cap. 1. de memoria, & reminiscencia, dicitur potentia, quæ cognoscit præterita, vt iam cognita, speciatim verò à quibusdam memoria describitur potentia apta cognoscere idem quod aestimatiua, in absentia tamē obiectorum, cognoscit enim brutum rem sub ratione conuenientis, & disconuenientis, licet illam non habeat præsentem, & canes dormientes sapelatrant propter similem cognitionem, & apprehensionem. Reminiscencia dicitur potentia, quæ rem particularium præteritarum memoratur, non simplici modo, sed cum quadam indagatione, & discursu. Vnde multi credunt hanc virtutem non pertinere ad partem sensitiuam, sed ad intellectum, inlinuatq; Aristoteles in principio libri de memoria & reminiscencia, dicens eos, qui sunt hebetes ingenio, solere memoria prætere. Verum ipse Aristot. cap. 2. aperte docet virtutem esse sensitiuam, quod à signo etiam probat: quoniam, qui per reminiscencia conantur recordari, lassantur capite, quod si indagation cesset, solet interdum, quod laborando non potuit, inueniri: hoc verò in iudicium fallax est, ad hoc enim satis est concomitantia operum inter se intellectus, atque sensus. Existimo ergo reminiscencia potissimè fieri ab intellectu, saltem quantum ad discursum, & compositiones, quæ illi commiscuntur: quia verò sensus comitatur semper intellectum, ideo quādo hic per diuersa loca, & tempora discurret, sensus etiam per quādam successum apprehensionem ab vna in aliam procedit, describitq; potest talis eius reminiscencia, operatio sensus à prævio discursu intellectus, ideoq; dixit, qui pollent ingenio (vt pote qui facile discurrant) polere reminiscencia.

Memoria.

Reminiscencia.

His positis. Circa quæstionem huius capitis diuersæ sunt sententiæ, quidam enim duos tantum ponunt sensus interiores distinctos, diuerso tamē modo id declarant: nam eorum aliqui volunt sensum communem per se solum esse vnā potentiam, phantasiā verò esse alteram identitatem aestimatiuā, cogitatiuā, memoriā, &c. ita Perezus libro 3. de Anima, cap. 3. quæst. 1. citans Turisum libro 2. in artem Galeni, commento 17. item Venet. ad citatum locum de Anima. Alij dicunt sensum communem, & phantasiā facere eandem potentiam: aestimatiuam verò, cogitatiuam, memoriā, &c. alteram constituunt. Ita Marcellus libro 4. suarum traditionum. Secunda opinio principalis, ac tertia in ordine astruit potentias tres interiores: phantasiā, quam dicunt identificari cum sensu communi: cogitatiuam, quam rationem vocant: & memoriā. Ita Galenus lib. de different. symptomatum, cap. 3. Gregor. Nissen. de virib. animæ, cap. 6. & 7. Damascen. lib. 2. fidei, cap. 17. & 2. Nemefius de natura hominis cap. 6. Valles 2. controuersiarum. Sed oportet animaduvertere, Galenum rationis vocabulo intellectum ipsum significare, quem falsò credidit esse potentiam organicam, vt patet ex 7. de placitis, cap. 4. vbi scribit cerebrum habere in se munus efficiendi imaginationem, memoriā, atque intellectum, non est verò credibile reliquos auctores catholicos in hoc sensu sequi Galenum, sed forte rationis voce intelligunt ipsam cogitatiuam, quæ à plerisque ratio particularis nuncupatur. Quarta opinio distinguit sensus quatuor interiores, nimirum sensum communem, phantasiā, aestimatiuam, seu cogitatiuam, & memoriā. Hanc docuit S. Thom. 1. part. quæst. 78. & Quæst. de Anima, art. 13. & opusculo 43. cap. 4. sequiturq; illius Schola, & tenuerat antea Auerroes 3. de Anima, text. 6. landun. 2. de Anim. quæst. 73. & alij communiter. Quinta opinio, præter quatuor nunc dictos sensus, addit imaginationem, quā ponit à phantasia distinctam. Tribuitur Aicennæ sen. 1. doctrina 6. cap. 65. Sequiturque Albertus in summa de homine tract. 4. de imaginatione, & 2. de Anim. tract. 4. cap. 7. Sexta opinio sex inducit sensus interiores addendo proxime dictis reminiscencia à memoria distinctam.

Inter has opiniones, prima sine fundamento loquitur, nam ostendimus, quæ ratione distinctus asseritur sensus à phantasia, eadem distinguenda esse à reliquis phantasia. Secunda opinio probabile fundamentum habet, quod coincidit cum fundamento quartæ, vt paulo post videbimus. Tertia deinde non placet, quia nititur solum experientia desumpta ex medicina, non verò procedit ex proprijs rei principijs, obiecto scilicet, & actibus distinguendo potentias: fundamentum autē soluetur sequenti capite. Iam quarta opinio, quæ inter ceteras probabilior habetur, duplex habet fundamentum. Primum: cognitionem sensitiuam interiore, aliam fieri per species sensatas, aliam per non sensatas, ac potentias per eas cognoscentes esse diuersas: liquidem potentia cognoscentes per species diuersarum rationum, diuersas esse oportet. Et confirmatur, nam iudicium practicum, & speculatiuum pertinent ad diuersas potentias, sed potentia cognoscentes per species sensatas cognoscit speculatiue, sine ordine ad prosecutionem, vel fugam, cognoscentes verò per species non sensatas practice indicat esse fugiendum, vel prosequendum, cum rem attingat sub ratione conuenientis, vel disconuenientis: ergo, & cetera. Secundum fundamentum est, sensitiuam potentiam cognoscentem in præsentia obiecti debere esse facile mutabilem, & apprehensiuam: potentiam verò cognoscentem in absentia debere esse retentiuam specierum: ista autem duo non posse conuenire potentia materiali, cum facilis apprehensio in corporalibus proueniat ex humiditate, retentio verò ex siccitate, quæ duo predominari simul nequeunt in vno organo. Et confirmatur ex vulgato proloquio, quæ in superioribus sunt vnita in inferioribus diuiduntur: quare, &c.

Ex his fundamentis aperte colligitur sententia D. Thomæ, nam ad cognoscendum intuitiue per species sensatas omnium externorum sensuum necessarius est vnus interior sensus, nimirum communis: ad cognoscendum verò abstractiue alter requiritur, iuxta secundum fundamentum, & hic est phantasia. Deinde ad cognoscendum intuitiue per insensatas species alius sensus postulat ex eodem secundo fundamento, qui aestimatiua nuncupatur, seu cogitatiua. Denique ex hoc ipso fundamento ad cognoscendum abstractiue per easdem illas species alius sensus requiritur, poniturque memoria: ergo, & cetera. Et hinc colliges quantum valeat fundamentum secundæ opinionis, quod in hac quarta primum fuit. Quinta opinio, præter hæc omnia, considerat duplicem cognitionem sensibiliū in nobis inuentam, aliam simpli-

8

1. Opinio in præsentia cap.

2. Opinio.

3. Opinio.

Ex his fundamentis aperte colligitur sententia D. Thomæ, nam ad cognoscendum intuitiue per species sensatas omnium externorum sensuum necessarius est vnus interior sensus, nimirum communis: ad cognoscendum verò abstractiue alter requiritur, iuxta secundum fundamentum, & hic est phantasia. Deinde ad cognoscendum intuitiue per insensatas species alius sensus postulat ex eodem secundo fundamento, qui aestimatiua nuncupatur, seu cogitatiua. Denique ex hoc ipso fundamento ad cognoscendum abstractiue per easdem illas species alius sensus requiritur, poniturque memoria: ergo, & cetera. Et hinc colliges quantum valeat fundamentum secundæ opinionis, quod in hac quarta primum fuit. Quinta opinio, præter hæc omnia, considerat duplicem cognitionem sensibiliū in nobis inuentam, aliam simpli-

SVARE Z
de Anoclis, ope
nt 6. dicitur et
anima.

ITEM 72M
11
11

D.V. 2

simplicem, quam phantasia proprie attribuit, aliam verò compositam, seu imaginariam, quam finimus, verbi gratia, montem aureum, chimeram, & familia, atque ad hanc compositiua operationem addidit tertiam potentiam. Et confirmatur ratione sexta opinio aliam addit potentiam propter diuersum modum memorandi reminiscendo.

Defectus.

Pro decisione veritatis est aduertendum sensus internos non esse multiplicandos ex eo, quod vnus possit plura, quam alius, sed quod alter alterius actum edere nequeat, nam si duo sensus interni statuatur, quorum vnus valeat quidquid alius, ac plura operari superflue, sanè hic posterior statueretur: ad operationes ergo impossibiles eidem potentia est recurrendum, ad pro varietate huiusmodi operationum tot multiplicandi erunt sensus interni. Neque inferas, superflue iam poni sensus exteriores, cum quidquid illi possunt, interni possint. Namque in primis non est id finis, sensus enim exteriores sunt quasi particulares virtutes, quibus addi debuit vniuersalis, quæ particulares ipsas roboraret, ac de omnibus iudicaret: interius autem non occurrat talis necessitas. Respondetur deinde antecedens falsum esse: immutatur enim sensus exterior ab obiecto, immediatè non internus, atque adeo quamuis sensus interior cognoscat quidquid exterior, non tamen per immutationem immediatam ab obiecto, ideoque fuerunt necessarij externi sensus, quia nisi immutarentur illi, non posset interior potentia quidquam percipere. Sit ergo constitutum fundamentum receptum communiter, per eas tantum actiones, esse multiplicandos sensus internos, quæ ad eandem potentiam non possunt reduci.

Notatio 2.

Secundò est notandum, non esse in homine inducendos plures sensus internos, quam in brutis perfectis, siquidem in his reperitur natura sensitiva, qua potest perfectione intra eum gradu: quod si aliqua operatio in homine visitur perfectior, non continuo est in illo multiplicanda potentia, cum ea perfectio maior dari valeat intra eandem potentia speciem. Ex quo fundamento excludit D. Thomas quintam opinionem Auicennæ, nam operatio illa compositiua solum in nobis experitur, attribuitque poterit intellectui, vel certè ad illam eliciendam satis erit, quod phantasia hominis ponatur nobilior: ex quo etiam fundamento distinctio memorie à reminiscencia excluditur.

13. Afferio.

Probatur 1.

His suppositis sit prima conclusio. Probabilius videtur sensum communem, & phantasia non esse potentias realiter distinctas, idemque dicendum de æstimatoria, & memoria, & in vniuersum de potentia intuitiue, & abstractiue cognoscente. Probatur conclusio. Nam potentia cognoscens abstractiue, obiecti speciem debet recipere: vel ergo recipit in præsentia obiecti, vel in absentia: hoc secundum est impossibile, quia externa sensibilia tantum immutant sensus, cum illis præsentia existunt. Vnde neque species, aut actus durant, nisi in eorundem præsentia: ergo cum phantasia, & memoria aliter non possint immutari, quam media immutatione sensus externi, immutari necesse est in præsentia obiecti: possunt ergo immutari, ac operari in præsentia obiecti. Vltima hæc consequentia liquet: nam potentia quæ immutari valet ab obiecto præsentem, potest attentè immutari, ac proinde in actum prodire, idque necessariò, cum sit potentia naturaliter agens non impedita, quare potentia in absentia obiecti cognoscens potest cognoscere in præsentia: non ergo propter hos actus multiplicari debent potentie: atque hinc destruitur fundamentum contrariæ sententiæ. Et confirmatur conclusio, quoniam hæc potentie ideo distinguendæ essent, quod vna facile apprehendat,

Probatur 2.

altera retinea. Hæc autem ratio destructa est, quia simulacrum immutatur sensus internus, immutatur phantasia, atque adeo quàm potest facile: non ergo oportet ista distinguere, quod amplius ostenditur, primò, nam si phantasia non simul cum sensu immutatur, sanè transactò aliquo tempore immutabitur, interim verò quid quæso factum est in phantasia, ex quo magis disposita euaserit ad immutationem, quàm antea? nihil certè potest assignari, neque item agens indicari, à quo producta sit dispositio, vel ablatum impedimentum. Secundo experientia quoque aduersatur, alioquin ut species rei in memoria maneret, oporteret ut per tempus aliquod res ipsa præsens sensui adesset, quod falsum est, quia licet subito rem videamus, si facis attendimus, facile postea memoramur. Tertiò, quia officium sensus communis est attendere, & concurrere cum externis sensibus ad eorum sensationes: sed hoc idem est munus imaginationis, ut patet experientia, nam si imaginemur circa eandem rem, quam præsentem habemus, minime illam sentimus, ut etiam D. Thom. & Themiustius fatentur. Ex his ergo concluditur, sensum communem, & imaginationem non distinguere, maxime enim distinguerentur, ut in præsentia, & absentia cognoscerent: ad hoc autem non oportet distinguere, ut ostensum est: ergo, &c. Quæ ratio probat etiam æstimatoriam, & memoriam non distinguere, fingere autem diuersos sensus internos, ut vnus cognoscat in præsentia tantum, alius verò tantum in præsentia, tum in absentia, superfluum est, & contra suprapositum fundamentum.

Confirmatio vna.

Altera.

Tertia.

Concluditur contra distinctionem sensus communis à phantasia. Et contra æstimatoriam, ac memoriam distinctionem.

14. Satis sit fundamentum 2. quarta sententia in n. 9.

Ad confirmationem ibid.

15. Afferio. Probatur 1.

2.

Eiusa occidit.

Scientis sunt non sensata, sed phantasia cognoscit rem sub tali aliqua ratione: ergo una, eademque potentia ad utrumque sufficit, atque adeo ab aestimativa non secernitur. Ultima consequentia valet ex notationibus supra positis: minor vero probatur, nam phantasia movet appetitum sensitivum, ad quem comparatur, sicut intellectus practicus ad voluntatem, teste Aristotele 3. de Anima, cap. 6. textu 44. & cap. 7. per totum: appetitus autem movetur a ratione convenientis, vel disconvenientis: ergo ipsa phantasia rationem eiusmodi proposuit, ac cognovit. Atque hinc soluitur fundamentum primum quartæ opinionis in n. 9. negatur enim distinctio illa specierum sensatarum, & non sensatarum: negatur item cognitionem talium rationum tam diversam esse, ut diversas arguat potentias: negatur denique iudicium practicum, & speculativum fieri a potentijs diversis, cum melius multo fiant ab eadem, vno scilicet in albero fundamentum habente.

Ad 1. fundamentum,
4. opinionis
in n. 9.

16
3. assertio.

Tertia conclusio. Probabilis videtur sensum interiorem vnum tantum esse realiter. Hoc ex dictis ita concluditur: sensus communis, & phantasia in vnam coincidunt potentiam, aestimativa item, ac memoria inter se, cogitativa autem remissiva, & imaginatio non ponunt in numero, ut supra est observatum, solumque significant diversas perfectiones eiusdem sensus in homine: ergo, &c. Et hæc planè fuit sententia Aristotelis, cum capite primo de memoria dixerit, phantasma non esse affectum sensus communis, atque in toto eo capite de sensu communi, ac phantasia, imò & de virtute tota interna sentiendi tanquam de vna loquitur, ibidemque pronuntiat eadem nos parte cognoscere magnitudinem, motum, ac tempus, & subdit, unde patet hæc omnia ad primum illum principem sensum pertinere, de quo inferius addit, ipsum esse qui memoratur, &c. vnum ergo tantum ponit primum sensum principem interiore, & lib. de insomnijs, cap. 1. scribit vim imaginandi eandem numero esse cum potentia sentiendi, essentia tamen, & ratione diversam, ubi imaginationem comparans sensibus externis, vult esse eandem numero vim, quatenus imaginatio, & sensus exterior per modum vnius virtutis conveniunt ad perfectè sentiendum: quod certè munus proprium est sensus communis, ut omnes tradunt. Tribuit ergo Aristoteles munus sensus communis imaginativæ, atque adeo iudicat non distinguere ibi dem quoque ait sensus externos immutare principem sensum communem in vigilia, & in insomnijs diversimodè, in vigilia nimirum actualiter, in insomnijs autem per species iam ante acceptas: docet ergo sensum communem conservare acceptas species, quod est munus phantasiæ, & hoc insinuat etiam D. Thom. 1. part. quæst. 84. art. 8. ad secundum, aiens, quod in insomnio aliquando soluitur communis sensus, ac iudicat, cum tamen 1. 2. quæst. 15. art. 1. & quæst. 17. art. 7. ad tertium scribat sensum communem immutari solum in præsentia obiecti, & ideo ille locus primæ partis ab illius discipulis exponitur, ne sibi aduersari videatur. Item quod phantasia ab aestimativa non distinguatur secundum Aristotelem patet, quoniam aestimativa ponitur facultas cognoscens rationem convenientis, ac disconvenientis, movensque appetitum. Vnde D. Thomas 1. part. quæst. 78. art. 4. & clarius in 2. disput. 24. quæst. 2. art. 1. in corpore, & alibi, ait aestimativam comparari ad appetitum sensitivum, sicut intellectum practicum ad voluntatem: ostensum est autem, quod secundum Aristotelem phantasia cognoscat rationem convenientis, moveatque appetitum, comparaturque ad illum, sicut intellectus practicus ad voluntatem: ergo secundum illum phantasia ab

Probat ex
dictis.
Atque etiam
ex Aristotele.

aestimativa non distinguitur. Denique, quod phantasia, & memoria non distinguantur, est sententia Aristotelis de memoria, cap. 1. ubi palam ait imaginativam esse memoriam conservantem species quod omnes admittunt de sensatis, non sunt vero alie non sensata, ut probavimus: ergo, &c.

Nec aliquid obstat huic conclusioni, quod iam solum non sit, nisi fortasse illud: proprium esse potentiarum materialium, ut determinentur ad particularia obiecta, diuidique in plures. Item illud, traditam conclusionem non solum communem non esse, sed potius communi aduersari. Ad primum respondeo in potentijs quidem sensitivis particularibus inueniri determinationem, & diuisionem per particularia obiecta: in potentia autem intra gradum etiam sensitivum vniuersali necessitatem non dari, aut rationem fingendi diuisionem: solumque comparando hanc potentiam ad altiore, hoc est, intellectum deprehendi limitatam ad obiectum magis particulare, idque consonum esse imperfectioni potencie materialis, ac perfectioni, quam in suo genere habere potest. Ad secundum respondeo primo nullam esse partem nostre sententiæ, quæ a multis non afferatur, cumque ipsi inter se dissentiant, locum nobis dari comprehendendi ex quolibet id quod nobis verè videatur, ac nulli eorum in totum consentire. Ad de secundo Aristotelem stare à nobis.

Dubitabis tamen, an formalis saltem distinctio sensuum interiorum sit admittenda? Videur enim affirmandum, quia possunt ibi diversæ definitiones tradi: sensus enim communis dicitur potentia iudicans de omnibus sensibilibus in eorum præsentia, phantasia iudicans de eisdem in absentia, &c. definitiones autem diversæ distinguunt potentias saltem formaliter. Sit tamen quarta conclusio. Sensus interior vna est adæquata potentia realiter, & formaliter, solumque in adæquatis rationibus distincta, quatenus scilicet ad diversos actus comparatur, & conceptibus in adæquatis concipitur. Probat, quoniam illa potentia est formaliter vna prædicto modo, quæ vnum habet obiectum formale adæquatum, circa quod exercet certum genus actuum, partialia namque obiecta, particularisquæ rationes actuum diversorum diuersas rationes formales potentiarum non arguit: sic autem res habet in potentia sensitiva interiori: ergo, &c. Explicatur amplius, & confirmatur, nam in parte intellectiva plura sunt nomina significatia intellectus, ut ratio, memoria, intellectus practicus, speculativus, &c. Et tamen ibi vna tantum est potentia formaliter, & simile est de voluntate. Denique illo modo potentia formaliter ultra sex numerari possent, ut facile patebit consideranti diuersitatem actuum interni sensus. Concludendum ergo vnum esse sensum omnes hos actus exercentem, qui à nobis diuersis nominibus nuncupatur, in adæquatisque definitionibus circumscribitur.

C A P I T U L U M XXXI.

De obiecto, actibus, subiecto, & organo sensus interioris.

Cognita veritate interioris sensus facile est omnina, quæ ad illum pertinent, explicare obiectum ergo illius est omne sensibile per externos sensus. Nam obiectum adæquatur potentia, sed hic sensus vniuersalissimus potentia est in suo ordine: ergo habet vniuersalissimum obiectum in eo gradu: illud autem est prædictum sensibile: ergo, &c. Notandum vero est, quod sicut in externis sensibilibus inueniuntur communia, quæ attinguntur ab eis tanquam modi sensibilibus proprium uti apud internum sensum aliquid dari instat sensibilibus proprijs, quod per se primo, ac per propriam speciem

SVARE Z
de Angelis, op
nr 6, dicitur et
anima.

Tom. I.

lib. II.

cap. I.

part. I.

quæst. I.

art. I.

ad 1. fund.

4. opinio.

in n. 9.

16

3. assertio.

Probat ex

dictis.

Atque etiam

ex Aristotele.

De obiecto,

actibus,

subiecto,

& organo

sensus interioris.

Cognita veritate

interioris sensus

facile est omnina,

quæ ad illum

pertinent, explicare

obiectum ergo illius

est omne sensibile

per externos sensus.

Nam obiectum

adæquatur potentia,

sed hic sensus

vniuersalissimus

potentia est in suo

ordine: ergo habet

vniuersalissimum

obiectum in eo

gradu: illud autem

est prædictum

sensibile: ergo, &c.

Notandum vero est,

quod sicut in

externis sensibilibus

inueniuntur communia,

quæ attinguntur

ab eis tanquam modi

sensibilibus proprium

ut apud internum

sensum aliquid dari

instat sensibilibus

proprijs, quod per se

primo, ac per propriam

speciem

ciem cognoscatur, quod vocamus sensibile absolute, minimeque limitatum ad sensibile alicuius exterioris sensus: aliquid verò dari, ac cognosci tanquam modificans dictum obiectum, atque hoc modo cognosci rationes non sensatas, ipsas etiam sensationes sensuum exteriorum, & quæcunque per species sensuum exteriorum non representantur, ab illoque nihilominus propriè cognoscuntur.

2. *De actibus*
Notatio 1. Actus huius sensus sunt omnium sensibilibus cognitio, discretioque illorum, iudicium practicum, vel speculativum, & memoria præteritorum, ut patet ex dictis. Est tamen notandum (quod etiam pro explicato iam obiecto addimus) nullum brutum quamlibet imperfectum sensu interiore carere, cum nullum careat appetitu tendente ad utile, & fugiente nocivum. Quæ sanè rationes obiectivæ ab externo sensu non attinguntur: necessarius ergo est sensus internus, qui hæc iudicat, quæ ratione concludit Aristoteles 1.2. de Anima, c. ultimo, & lib. 3. textu 56. animantia habere phantasia, quod omnes philosophi approbant. Notandum secundo, etsi in omnibus animantibus deus sensus internus, non eiusdem perfectionis esse in omnibus, quia nec in omnibus potest easdem operationes elicere, nec circa idem adequatum obiectum versari, in ijs enim quæ solo pollent tactu, & fortè etiam gustu, imperfectissimus est internus sensus, nec species conservat in absentia obiecti. Vnde Aristoteles 1.3. c. 15. docet hæc animalia phantasia non habere, in quo secuti non pugnat, dum alibi (ut modo indicavimus) eam concedit, illic enim phantasia nomine latè vititur ad significandum qualemcumque internum sensum. Atque idem statuendum de animantibus, quæ licet plures habeant sensus externos, atamen modo quodam determinato moventur, solum videlicet ad obiectum præsens: hæc enim habet quidem sensum internum aliquantum perfectiorem, & extendat se ad plura etiam sensibilia, adhuc tamen minus perfectum, quod ad rationem memoriæ non attingat: at verò alia perfectiora animantia sensum hunc perfectum possident: in ratione scilicet memoriæ estimatiæ, sensusque communis: imò per illum quandam materialem prudentiam ostendunt, & aliquando etiam docilitatem. Quod autem prædictam habeant rationem memoriæ, negari non potest, quicquid Scotus dicat in 4. dist. 45. q. 3. quia evidentes experientie illam suadent. Elephantus enim post multos dies vindictam sumit de illo, qui se læserat, *hæc etiam cognovit possessorem suum*, &c. Itai primò, quasi memor illius: id quoque ex eo patet, quia determinato certoque motu ad rem absentem moventur: ergo propter apprehensionem, quam memoria retinet.

3. *Obiecti duplex impugnat memoriam in brutis.*
Ad 1. obiectum. Obijcies primò. Memoria est cognitio præhabita cognitionis, iuxta Aristotelem lib. de memoria, & remiscencia, c. 1. talis autem cognitio impossibilis est sensui interno: ergo, &c. Secundo si aliqua animantia habent memoriam, habent certè apes, & formice, cum signa omnia memoriæ ostendant, his autem negat memoriam Aristoteles lib. 3. de Anima, cap. 3. ergo, &c. Ad primum dicto sensum internum cognoscere reuera externas sensationes, non quidem ut obiecta propria, sed ut modos eorum, si que in sensu dari memoriam dere ut iam cognita, contingit tamen non rarò phantasma existens in memoria remitti, vel ex parte corrumpi, ac proinde non representare exactè, ex quo fit non rarò, ut qui rei memoratur memoriam perdiderit circumstantiarum, de quo videndus Aristoteles lib. de memoria, cap. 2. hoc verò de memoria sensibilibus intelligi debet: nam eorum, quæ sub sensu cadere non possunt, memoria ad intellectum pertinet, ut dicitur infra 1.4. c. 10.

Bruta memoria possere ostenditur.

Ad secundum affirmat Themistius in 2. de Anima, cap. 11. apes, & formice habere memoriam. Idem fatentur Albertus tract. 1. cap. 7. D. Th. 1. Metaphysica lect. 1. Auerrois cap. 3. Et ratione patet, quoniam hæc animalia arte quadam naturali valent, de quibus Aristoteles 7. de historia, cap. 38. D. Thomas 3. contra, cap. 134. Et opera eorum indicia sunt cognitionis rerum absentium, formica liquidem eandem semitam repetit, ac fortè perditam vestigat, quia identidem ingreditur, apes ad eodem redeunt flores, quos semel gularunt: videtur ergo certum habere memoriam, atque prudentiam. Ad Aristotelem respondet Simplicius negare solum ijs animantibus memoriæ perfectam, hoc tamen interpretamentum aperte falsum est, Auerrois occurrit ad exemplum non requiri veritatem. Philoponus folio 81. col. 3. duplicè distinguit memoriæ, aliam recordativam præteritorum, & a natura prudentem, aliam verò docilem, apibus ergo, & formicis negari secundam, non verò primam, quæ doctrina ex Aristotele sumitur 1. Metaph. c. 1. ubi scribit animalia, quæ cum memoria habent auditum, prudentiam quoque habere, nò ut significat habitum consultandi de agendis secundum rectam rationem, sicut 6. Ethicorum definitur, sed ut importat iudicium naturale operum ita agendorum, & si per propriè dictam prudentiam agerentur, quæ de re D. Thomas 2. 2. q. 47. art. 15. Animalia ergo, quæ cum prudentia habent auditum, disciplinabilia dicuntur, non sumpta disciplina in rigore, ut significat instructionem sumptam ab alio ad operandum secundum rationem, sed latè ut significet instructionem manentem ex consuetudine. Inter illa verò, quæ memoriæ habent sine auditu, numerat Aristoteles apes, & ita constat experientia habere memoriæ, prudentiamque naturalem: quæ tamen auditu careant, certum non est: nam ipse Aristoteles 9. de historia, c. 4. dubius est, ubi refert apes, cum dormiunt, à vigili excitari, vno, aut altero edito strepitu: quod si ita est, coniectura fit illas audire, ac patet ulterius experientia, quia sonitu quodam congregari solent, atque vocari ad recta, neque dici potest cum D. Thomas citato loco Metaph. non auditu moveri, sed motione aeris, quam tactu sentiunt, nò enim motio tanta est, imò & aliquando nulla ad apes pertingit: nec evincit ratio illa motione magis congregari apes, quam dispergi: denique ad tactum quæcunque aeris motio etià incondita sat esset, cum tamen non nisi ad modulari quodammodo sonum accurrant apes, quare probabilius credo illas audire, vnde ad naturalem prudentiam eiusmodi animalium, quavis necessaria sit memoria cum pars sit prudentiæ, non tamen est necessaria carentia auditus.

Circa organum eiusdem interni sensus credidit Aristoteles radicem sentiendi in corde esse, ac a sensu interno deò in eo ponendum organum, lib. de iuventute, ni varia opinio Galeni, cap. 1. & 2. nos verò consequenter dicimus ponendum in cerebro, quæ est sententia Hippocratis, quam Galeni, & aliorum, quos supra cap. 13. citavimus, ac patet, quoniam experimur imaginationes in capite formari. Vnde, & imaginando fatigatur, læsio quoque sensuum ex læsione cerebri nascitur, infomniæque fiunt in capite. Nam Danielis 2. dicitur, *Somnium tuum, & visiones capitis tui huiusmodi sunt*, & cap. 4. *Cogitationes meas in statu meo, & visionem capitis mei, & cæc.* Dices in Evangelio legi, *à corde exiit cogitationes*. Et iterum, *Quid cogitasti malum in cordibus vestris?* vnde S. Hieronymus citato loco respondit, Daniel. animaduertit propter diuersa hæc facta pagina, verba diuersas fuisse sententias. Responderetur tamen in sermonibus Evangelij non agi de cogitationib. nudi intellectus, ut ita cor illius organum debeat existimari: viurpatur ergo ibi cor pro anima, vel pro appetitu, qui verè in corde est, ut infra

4. *Ad 2. obiectum.*
Notationem de quidem auctor diff.
1. Metaph.
sect. 6. à n. 19

5. *De organo sensus interioris.*
ni varia opinio Galeni, quam Aristoteles.

6. *Obiectio ex Euang. ex la in cordibus vestris? vnde S. Hieronymus citato loco respondit.*

infra dicemus, dicunturque cogitationes cordis, id est, procedentes ex cuiusque affectibus.

Quares tamen, in qua parte cerebri sit sensus iste, in cerebro enim tres obseruantur cellulae: prima in parte anteriori, secunda in parte media: tertia in posteriori. Qui ergo Galenum sequuntur de distinctione trium sensuum interiorum, primam cellulam ponunt organum sensus communis, & phantasiae medium cogitativae, ultimam verò memoriae, quod confirmat experientia desumpta ex eodem Galeno libro de differentiis symptomatum, laeso enim organo sensus interni laeditur sensus, causaturque infania tripliciter: primo quando accidit error in sensu externo, quando nimirum pars anterior cerebri laeditur, quoniam tunc infirmatur sensus communis à quo vis sentiendi ad externos derivatur. Secundo quando iudicium, aut ratiocinatio laeditur, quod accidit ex lesione mediae cellulae. Tertiò quando laeditur memoria, quod ex infirmitate ultimae cellulae procedit: quod si omnes eiusmodi partes laedantur, omnes operationes praeue exercentur, sicut in phrenesi contingit: ex hac ergo experientia, quoniam Galenus ibi confirmat, concludunt sequaces has potentias distinguere, subiectarique in dictis partibus.

Statuendum tamen non omnes illas cellulas esse organum sensus interni, nisi quasi triplicem partem potentiae illius aestimamus: quia si una simplex est, in tribus cellulis reipsa distinctis esse non poterit. Praeterea in multis animalibus est sensus communis memoria, & phantasia, in quibus tamen cellulae distinctae non deprehenduntur. Denique hi authores contra Galenum sentiunt, qui de usu partium, cap. 6. aliter vult constitutas esse illas cellulas, namque in anteriori parte duas collocat, in posteriori unam, & communem meatum, qui cellula media dicitur: atque usum illarum aliter exponit, duas enim anteriores ait esse organum olfactus, quod supra roecimus, addit vero deferuire etiam ut in eis elaborentur spiritus animales ad sentiendum requisiti: per intermedium autem ventriculum existimat fieri trans-

fitum horum spirituum, & in ultimo vigere vim sensitivam, ac verum fortasse est ultimum illud ventriculum esse organum interni sensus, lege Vesalium 7. de fabrica, cap. 6. Nec experientia alicuius conuincit, quia eadem potentia variè laedi solet, visus enim laeditur aliquando, ita ut non percipiat indistans: aliquando aliter, quarum laesionum causa sunt ignota: sic ergo in presenti sensu interior diuersimodè laeditur, quia cum habeat organum apertè temperatum, sicut diuersimodè potest solui temperamentum, ita diuersè possunt causari lesiones, ita Aristoteles lib. de insomnijs, cap. 3. ubi diuersarum specierum phrenesis diuersas reddit causas: nullam tamen certam satis.

Dubitabis autem primo, an sensus internus laedi possit non laeso externo. Multi negant: verior tamen est affirmatio: patet enim experientia phrenesim occupare hominem integris etiam externis sensibus, dementes quoque à natiuitate non raro visuntur iisdem sensibus valentes. Ratio à priori est, quoniam vis sentiendi à sensu interno derivatur ad externum, unde hic potius ab illo pendet, quàm è contra. Rursum internus sensus propriam dispositionem vendicat, quae potest vitari organo externorum sensuum saluis manentibus. Unde Vales. 9. controuersiarum, cap. 3.

Dubitabis iterum an imaginatio efficiat casum, D. Thomas 3. contra Gentes, cap. 99. docet imaginationem aliquando esse causam aegritudinis, ac sanationis: statuendum ergo ita posse contingere, eo quod operante imaginatiua commouentur animales spiritus, diffundunturque per corpus, ac proinde si imaginatio vehemens sit, magna quoque spirituum erit commotio. Adde etiam calorem vehementem saepe excitari, unde varij effectus in corpore contingunt. Denique imaginatio appetitum etiam mouet, excitatus autem commouet humorem, illius passioni cooperantem: his ergo modis ex imaginatione prouenit realis effectus, seu casus in corpore, atque per haec sensus dicta facilis euadit questio 78. prima part. apud D. Th.

E L E N C H Y S

CAPITVM LIBRI QVARTI.

- CAP. I. Quidnam sit adequatum obiectum intellectus nostri.
 II. An sit necessarius intellectus agens ad producendas species.
 III. An intellectus noster intelligat vniuersalia, an singularia tantum in rebus materialibus.
 IV. Quomodo cognoscat noster intellectus substantiam materialem, & alia sensibilia per accidens.
 V. Quomodo intellectus cognoscat se, & animam, & quae in ipsa sunt.
 VI. Quomodo Deum, & angelos pro hoc statu cognoscat.
 VII. An intellectus noster pro hoc statu pendat ab operatione phantasiae.
 VIII. Quid sit intellectus agens & possibilis.
 IX. De distinctione intellectus practici, & speculatiui.
 X. An in parte intellectiua sit memoria, vel aliqua potentia ab intellectiua distincta.
 Qua de speciebus intelligibilibus & verbo mentis iudicio, &c. hoc libro quari possent, in 2. praecedenti à cap. 2. habentur.

LIBER